

T.C

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MANAVGAT MANAVLARI: FOLKLOR VE ETNOGRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Safiye TAŞTAN

ARDAHAN 2015

T.C

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MANAVGAT MANAVLARI: FOLKLOR VE ETNOGRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Safiye TAŞTAN

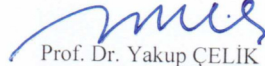
Tez Danışmanı

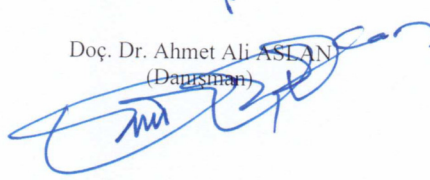
Doç. Dr. Ahmet Ali ASLAN

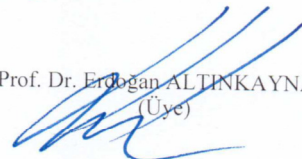
ARDAHAN 2015

KABUL VE ONAY

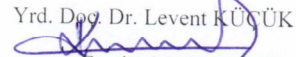
Safiye TAŞTAN tarafından hazırlanan "Manavgat Manavları: Folklor ve Etnografyası" başlıklı bu çalışma, 20.11.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yakup ÇELİK
(Başkan)

Doç. Dr. Ahmet Ali ASLAN
(Danışman)

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK
(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım. 20.11.2015

Yrd. Doç. Dr. Levent KÜÇÜK
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- . Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- . Tezim/Raporum sadece Ardahan Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- . Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Safiye TAŞTAN
S. Taştan

Çocukluğumun iki kahramanına;
Anlatmış olduğu hikâyelerle çocukluk
hayallerimi süsleyen Yağcı Ebe'nin, kış aylarında
köyüme çadırıyla gelen ve çadırının kokusunu hala
yüreğimde hissettiğim ve hissetmeye devam
edeceğim Hatice Yenge'nin
güzel ruhlarına...

ÖNSÖZ

Her uygarlık kendini var eden folklorik ve etnografik unsurlarla diğer toplumlardan ayrılmaktadır. Toplumlara öznellik kazandıran sahip olduğu gelenek, görenekleri ve ananeleridir. Kendine has belirlenmiş kurallar çerçevesinde yaşayan toplumlar, bu kaideler içerisinde ayrı bir yer ifade ederler.

Bu çalışmada ‘‘Manavgat Manavları’nın’ kültürel yaşamları, Manavgat’a yerleşmeleri, Manavgat yerleşkesinin etnografik ve folklorik özellikleri burada yaşayan Manavlar temel alınarak incelenmiştir. Çalışmada kaynak kişilere de yer verilerek savunulan düşünceler desteklenmeye çalışılmıştır. Kaynak kişilerden edinilen bilgiler için HEGEM’in soru listesindeki sorulardan faydalanılmıştır. Ayrıca diğer yazılı kaynaklardan yola çıkılarak ‘‘Manavgat Manavları’’nın folklorik ve etnografik unsurları hakkında bilgiler edinilmiştir.

Çalışma içerisinde özet, ön söz, içindekiler bölümlerine yer verilmiştir. Giriş ve sonuç bölümleri de eklenerek tezimiz toparlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın giriş kısmında, çalışma alanı ile ilgili genel bilgilere değinilmiştir. Burada Manavgat’ın genel olarak tarihine, Manav ve Manavgat ismi ile öne sürülen görüşlere, yörenin coğrafi, eğitim ve nüfus özelliklerine yer verilmiştir.

Birinci bölümde, Manavgat Manavları’nın halk hayatı ele alınmıştır. Bu bölümde, geçiş dönemi adetleri, giyim-kuşam, yapılan törenler ve kutlamalar, inanmalar, halk hekimliği ve veterinerliği, halk mutfağı, halk mimarisi, halk botanigi, halk anomastiğı ve günlük yaşam incelenmeye çalışılmıştır. Kaynak kitaplardan yola çıkılarak diğer Türk boylarındaki uygulamalara da değinilmiş ve yörede yaşatılmakta olan törenler kaynak kişilere başvurularak gösterilmiş, yer yer karşılaştırmalar ve tahliller yapılarak incelenmiştir.

İkinci bölümde, sözlü anlatım ürünlerine yer verilmiştir. Burada halk arasında yaşayan manzum ve mensur ürünler, günlük hayatta kullanılan kalıp ifadeler incelenmeye çalışılmıştır. Ele geçirilen veriler, yer yer tahliller yoluyla da açıklanmaya çalışılmıştır.

Son olarak genel bir değerlendirmenin yapıldığı sonuç bölümüne, çalışmada bulunan yöresel içerikli kelimelerin yer aldığı sözlük bölümüne, kaynakçalara,

çalışmada yararlanılan kaynak kişilere yer verilip bunların alfabetik sıraya göre sıralamaları yapılmıştır.

Çalışmamın her alanında bana yardımcı olan sayın danışman hocam Doç. Dr. Ahmet Ali Aslan'a, kaynak kişilere ulaşmamda yardım eden babam Ali Güzel'e ayrıca maddi ve manevi olarak hiçbir desteğini benden esirgemeyen eşim Özgür Murat Taştan'a teşekkürlerim sonsuzdur.

Safiye TAŞTAN

Ardahan 2015

ÖZET

MANAVGAT MANAVLARI: FOLKLOR ve ETNOGRAFYASI

TAŞTAN, Safiye

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet Ali ASLAN

2015, Sayfa 208

Bu çalışmada Manavgat'a adını veren Manav Türkleri üzerinden gidilerek yörede yaşatılmakta olan folklorik ve etnografik özellikler tespit edilip çeşitli açılardan incelenmiştir. Manavgat'ta yaşayan Manavların yöreye isim vermeleri bağlamında buradaki folklorik özellikler etnografya kullanılarak ve diğer Türk toplumları arasındaki benzerlik ve farklılıkları da eklenerek ayrıca sözlü ve yazılı kaynaklara başvurularak araştırılmaya çalışılmış, ele geçen veriler tahliller yoluyla açıklanmıştır. Manavların bir Türk boyu olduğu, diğer Türk toplumlarından farklı olarak yerleşik hayata önceden geçtikleri böylelikle kendilerine has bir Manav kimliği ve kültürü oluşturdukları ve bir kente ad vermeleri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışma Manavgat'a ilk yerleşen Manavların folklor ürünlerinden, kültürel yaşantılarından, tarih içerisindeki rollerinden yola çıkılarak Manavgat Manavları'nın kimliklerini tespit etmeye çalışan çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Manavgat, Manav, Folklor, Kültür.

ABSTRACT

TURKISH MANAVS OF MANAVGAT: ITS FOLKLORE AND ETHNOGRAPHY

TAŞTAN, Safiye

Master's Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet Ali ASLAN

2015, Page 208

In this thesis, by focusing on Manav tribe who gives its name to Manavgat, folkloric and ethnographic features kept alive in the region have been identified and examined from various aspects. In the context of the Manav tribe's giving its name to the region, by using ethnography, by considering the similarities and differences between other Turkish societies and by applying to oral and written sources, the folkloric features in the region have been investigated and obtained data have been clarified through analysis. It has been focused on that Manav tribe is a Turkic tribe, as distinct from other Turkish societies, so that they created a peculiar Manav identity and culture and they adopted a sedentary life earlier, and they gave its name to a town.

This thesis aims to identify the identity of Manav tribe of Manavgat on the basis of folklore products, roles in the history and cultural livings of this tribe who settled in Manavgat for the first time.

Key Words: Manavgat, Manav Tribe, Folklore, Culture.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR.....	x
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
ÇALIŞMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER	1
A) MANAVGAT TARİHİ.....	1
B) MANAVGAT İSMİ.....	3
C) COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE MANAV KÖYLERİ	6
D) EĞİTİM ÖZELLİKLERİ VE NÜFUS.....	9
I.BÖLÜM.....	11
HALK HAYATI.....	11
1.1. GEÇİŞ DÖNEMİ ADETLERİ	11
1.1.1. DOĞUM ADETLERİ	11
1.1.2. DÜĞÜN ADETLERİ	24
1.1.3. ÖLÜM ADETLERİ	38
1.2. GİYİM-KUŞAM	45
1.3. OYUNLAR	46
1.4. TÖRENLER VE KUTLAMALAR	55
1.5. İNANMALAR	58
1.6. HALK METEOROLOJİSİ.....	74
1.7. HALK HEKİMLİĞİ VE VETERİNERLİĞİ.....	75
1.8. HALK MUTFAĞI	83
1.9. HALK MİMARİSİ.....	108
1.10. HALK BOTANİĞİ	109
1.11. HALK ANOMASTİĞİ	109
1.12. GÜNLÜK YAŞAM	110
II. BÖLÜM	111
SÖZLÜ ANLATIM ÜRÜNLERİ	111

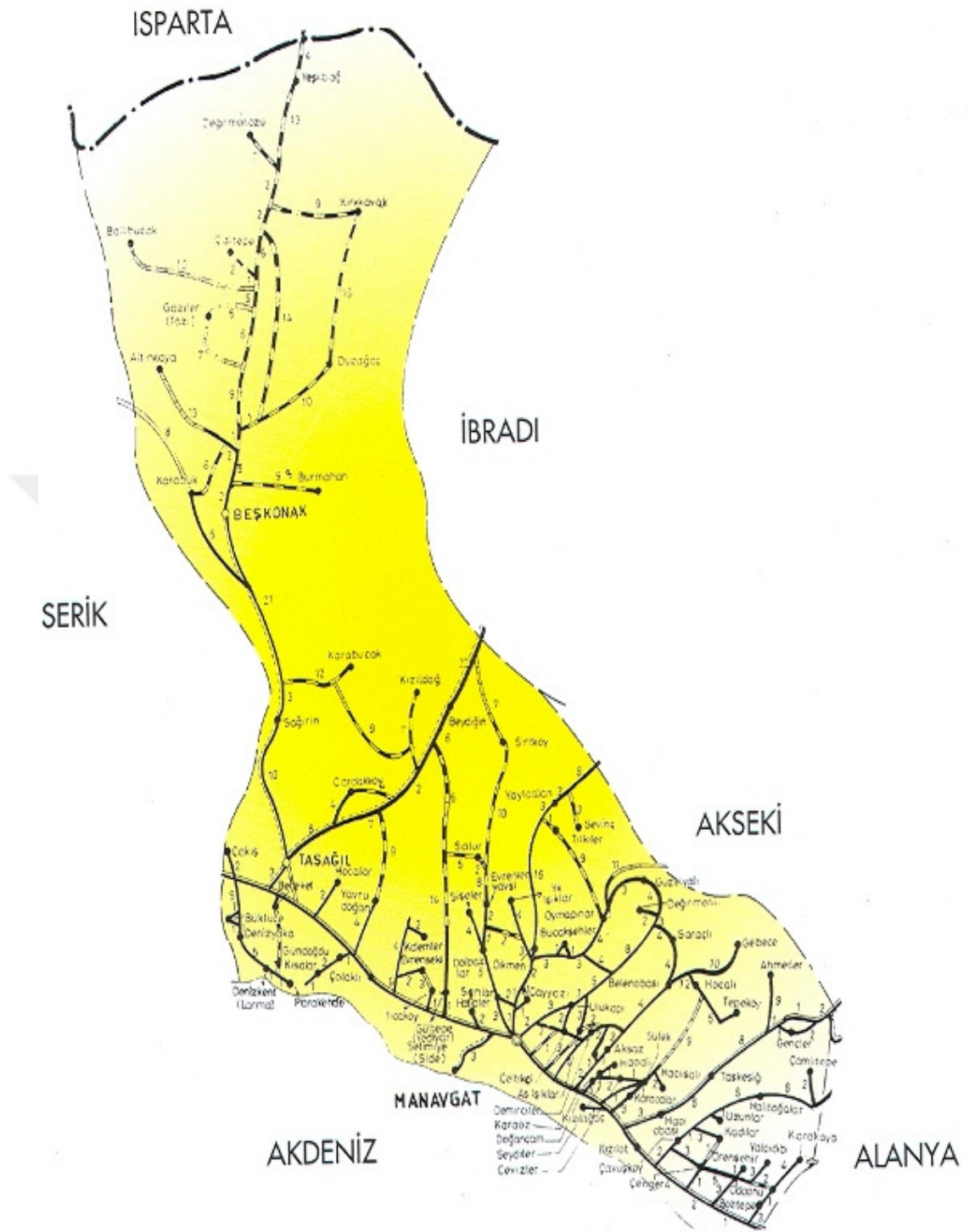
1.1. KALIP İFADELER	111
1.1.1. ATASÖZLERİ	111
1.1.2. DEYİMLER.....	115
1.1.3. ALKIŞLAR.....	118
1.1.4. KARGIŞLAR	120
1.1.5. BİLMECELER.....	121
2.1.6. TEKERLEMELER.....	126
1.2. MANZUM ÜRÜNLER	140
1.2.1. MANİLER	140
2.2.2. NİNNİLER.....	152
2.2.3. İLAHİLER.....	155
2.2.4. TÜRKÜLER.....	158
2.3. MENSUR ÜRÜNLER	165
2.3.1. EFSANELER.....	165
2.3.2. FIKRALAR	171
2.3.3. MASALLAR.....	174
2.3.4. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI	188
SONUÇ.....	189
SÖZLÜK.....	191
KAYNAKÇA.....	198
KAYNAK ŞAHİS LİSTESİ	205
ÖZGEÇMİŞ.....	208

KISALTMALAR

age,	: Adı geçen eser.
agk.	: Adı geçen kişi.
BFS	: Bilim/Felsefe/Sanat.
bkz.	: Bakınız.
C.	: Cilt.
ev.	: Çeviren.
Haz.	: Hazırlayan.
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı.
M.Ö	: Milattan Önce.
s.	: Sayfa.
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı.
vb.	: Ve benzeri.
vd.	: Ve diğerleri.
vs.	: Ve saire.

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo & Şekil Adı	Sayfası
Tablo 1: Oynayan kişiler bakımından çocuk oyunları.	
Tablo 2: Çocuk oyunlarında kullanılan araç-gereçler ve oyunlarda kullanılan mekânlar.	
Tablo 3: İnsan hastalıkları ve hastalıkların tedavisinde kullanılan bitkiler ve diğer malzemeler.	
Tablo 4: Masalarda geçen kahramanlar ve diğer karakterler.	
Tablo 5: Masalarda kullanılan çevre unsurları/mekânlar ve eşyalar	

1

¹ <http://www.antalyakulturturizm.gov.tr>, 17.07.2015, 12.57

GİRİŞ

ÇALIŞMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER

A) MANAVGAT TARİHİ

Manavgat, tarih öncesinden başlayarak birçok toplumun ilgisini çekerek büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Akdeniz gibi önemli bir yerde bulunması bunun en büyük sebeplerindendir. Verimli topraklarının bulunması, ticaret bakımından önemli bir yer olması gibi sebepler yöreye gösterilen ilgiyi yoğunlaştırmıştır. Antik çağlarda genel olarak verilen ad Pamfilya'dır. Bundan önce verilen ad Mompsuestia'dır. *“Coğrafyacılardan Melito'un efsaneye dayanan bir rivayetine göre, bu topraklarda daha eskiden Apollon'un oğlu Mompus'un adına nispetle Mompsuestia denilirmiş. Sonra Pamfilya adı üstün gelmiş ve onu unutturmuştur.”*² Pamfilya, çok uluslu yer anlamına gelmektedir.

Herodot'ta buradaki yerleşimleri M.Ö. 2000 yıllarına kadar götürmüş olup Truva Savaşı'ndan sonra Amhilophos, Colehos ve Mophos'un Manavgat ve Antalya'ya yerleştiklerinden bahseder. Hititliler'in de yöreye gelip egemen oldukları tarihçiler arasında anlatılmaktadır. *“Hitit imparatoru II. Murşili milattan önce 14. Asrın ilk yarısında Kilikya'ya girmiş ve burada 6000 kişiyi öldürdükten sonra Pamfilya kralı kendisine tabi olmuştur.”*³ Daha sonra Lidyalılar Kilikya'yı ele geçirince de Manavgat'a sahip olmuşlardır. Lidyalılardan sonra Manavgat, İranlıların hâkimiyeti altına girer. *“İran hükümdarı II. Keyhüsrev Cyrus'den, elinde esir bulunan akrabasından Astiyavus'i isteyerek, çibanbaşını koparmak üzere bir vesile aradı. Milattan 546 yıl önce ordusu ile İran fethine çıktı. Kızılırmak'ı geçerek Pteri-Boğazköy muntkasına kadar ilerledi... Keyhüsrev Lidyalılar' ve ona bağlı beyliklerin silahlarını toplatmak sureti ile onları yalnız ticaret ve iktisat ile uğraştırmak sureti ile gelişmelerini temin etmiştir.”*⁴ Keyhüsrev'in yirmi dokuz yıl egemenliğinden sonra, milattan önce 530 yılında ölünce, yerine oğlu Keykabüs geçer. Böylelikle Manavgat 210 yıl boyunca İran hâkimiyeti altında kalmıştır.

Makedonyalı Büyük İskender (Zülkarneyn), M.Ö. 334 yılında yöreyi fethederek İran hâkimiyetine son verir. On bir yıl boyunca İskender İmparatorluğu egemenliğine

² Yıldız, Ali, *Manavgat Tarihi*, Antalya, 2010, s. 32

³ Yıldız, Ali, age, 2010, s. 35

⁴ Yıldız, Ali, age, 2010, s. 39-40

bağlı kalan Manavgat, İskender'in ölümünden sonra M.Ö. 223 yılında İskender'in varisi olmadığından dolayı komutanları arasında paylaştırılmıştır. Manavgat daha sonra Anadolu'daki Seleukos Krallığının hâkimiyeti altına girmiştir. Helenistik Krallıklar boyunca sürekli özelliğini koruyan ve gittikçe Helenistik hale gelen Pamfilya, şehirleri ve özellikle bunlardan Side şehri Bergama krallığı ile çıkan sınır anlaşmazlığı yüzünden, M.Ö. 188-102 yılları arasında bağımsız kalarak Hellenistik dönemin en parlak çağını yaşar. Romanın oyunlarına gelmeyip, Bergama kralı Attolos bölgenin en önemli ve liman şehri olan Side'yi alamayınca kendi adını alan Attalía (Antalya)'yı liman kenti olarak kurar. Bundan dolayı da Side'ye "Eski Antalya" adının verilmiş olması buranın Antalya'dan daha önce kurulmuş olmasından kaynaklanır.⁵

Manavgat, M.Ö. Yirmi yedi yılından başlayarak miladi yüz doksan iki yılına kadar Roma İmparatorluğunun egemenliği altında kalır. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğunun parçalanmasıyla Manavgat, Doğu Roma yönetimine geçmiştir. Denizcilik ve ziraat alanında gelişen kent önemli ticaret merkezlerinden biri olur. Ancak bu durum uzun sürmez. M.S. yedinci yüzyıllarda başlayan ve ardı arkası kesilmeyen Arap korsanların akınlarına uğrayan bölgedeki Hıristiyan şehirlerinin önemi gittikçe azalır. Araplar tarafından yapılan bu yağma ve talanlarla kent korunamamıştır. Böylelikle bölgede Side, Manavgat, Hisar vb. gibi bazı yerlerde ufak keşişlikler halinde yaşamlarını sürdürmeye çalışan Bizanslıları; Rodos, Venedik, Ceneviz korsanlarının talanları ve Kıbrıs krallarının saldırıları ile haçlı seferleri sırasındaki yağmalar, bölgenin ekonomik gücünü olduğu kadar kenti de yıpratmıştır.⁶

Selçuklular Manavgat'a gelmeden önce buraya gelmiş olan Araplar içinde Türkmenler bulunmaktaydı. M.790 senesinde Antalya ilk olarak Halife Harun Reşit zamanında fethedilir. Fakat bu fetih uzun sürmez. 1196'da Rükneddin Süleyman Şah, Selçuklu sultanı olur ve 1203 yılında Rükneddin Süleyman Şah Isparta'yı Hamidoğulları beyliğine verir. Antalya bölgesine böylelikle Hamidli Türkmenleri yerleştirilmiş olur. Antalya bölgesine yerleşen Hamidli Türkmenleri şehri tam olarak ele geçiremezler. Ancak çevresindeki ticaret alanlarında hâkim durumdadırlar. 1204'te Rükneddin Süleyman Şah Gürcistan seferinden ölür. Bu sırada Mısır'dan dönen Horasanlı Türkmen Tüccarlarına Frenkler hücum ederek mal ve canlarına zarar verirler. Bu sırada Antalya şehrinin hâkimi İtalyan Aldobrandini'ndir. Anadolu'da Türkmenler

⁵ Şimşek, Ali, *Manavgat Halk Mutfağı*, Isparta, 2012, s. 19

⁶ Şimşek, Ali, age, 2012, s. 22

ve Rumlar arasındaki mücadeleden faydalanıp Antalya'yı ele geçirir. 1205 yılında saltanatı ikinci kez elde eden Gıyaseddin Keyhüsrev, 1207 yılında Antalya ovasına iner ve şehri kuşatır. Son olarak 1216 yılında kesin olarak Türkmenlerin eline geçer.⁷

Manavgat, Selçuklular zamanında ardı arkası kesilmeyen savaşlar sonucunda Türk varlığını kabul eder. Alaaddin Keykubat tarafından, kente buraya ilk gelip yerleşen Manavlara mükâfaten Manavgat adı verilir. Alaaddin Keykubad'ın ölümüyle Selçuklu hâkimiyeti bölgede kaybolur. Ayrıca Moğol istilasıyla Anadolu'da da kayıplar artar. Anadolu'yu yöneten merkezi bir otoritenin olmamasıyla beylikler dönemi başlar. Bölge de bu durumdan nasibini alır. Köprü Pazar çayının batı kısmını Teke Beyliği yönetmeye başlar. Teke Türkmenleri, Selçuklular zamanında Antalya'nın fethine katılmalarından dolayı Selçuklu sultanları tarafından buraya yerleştirilmiştir. Hamidoğullarına bağlı olan bu beylik daha sonra Antalya'nın batısına, Serik, Korkuteli, Elmalı'ya hâkim olarak Hamidoğullarından ayrılırlar. Hamidoğullarının, Karamanoğulları karşısında güçlü bir beylik olmaması nedeniyle Köprü Pazar çayının doğu kısmı olan Manavgat bölgesi, Karamanoğullarının hâkimiyeti altına girer. *“Manavgat Selçuklular zamanında Yunan vilayeti, sonra Karaman devleti, Osmanlılar zamanında da Karaman eyaleti idi. Merkezi Konya idi. Konya Selçuklular zamanında devlet merkezi, karamanlılar zamanında devlet merkezi, Osmanlılar zamanında eyalet merkezi olmuştur.”*⁸ Fatih Sultan Mehmet'in Karamanoğullarını 1462 yılında ortadan kaldırmasıyla, Manavgat son olarak Osmanlı hâkimiyeti altına geçer. Manavgat'ın 1530 yılında Osmanlı arşivlerinde Alanya Yörük toplulukları içinde de kaydı gözükmektedir.

B) MANAVGAT İSMİ

Manavlar, Selçuklular zamanından beri yerleşmiş en eski Türk halkıdır. Bunlardan erken dönemde toprağa bağlananlar ve rençperlik yapanlara Manav denilmiş, göçerliği devam ettirenler de Yörük adıyla anılmıştır. Bozulus, Halep Türkmenlerine mensup olan Manavlarla Manavgat'ın Denizyaka köyünde bulunan Manavların bir kısmı Bağdat'tan geldiklerini söylemektedirler. Böylelikle Türkmenlerin, Yörüklerden önce yerleşik hayata geçtiği aşikârdır. Işıl Altun, *“Orta Asya'dan, Batı Anadolu'ya gelen*

⁷ Yıldız, Ali, age, 2009, s. 61-62

⁸ Ünal, Tahsin, *Karamanoğulları Tarihi*, Ankara, 2001, s. 217

Türk, Türkmen, Yörük. Oturursa Manav, gezerse Yörük''⁹ diyerek yapılan ayrımın yerleşmeden kaynaklandığını belirtmektedir.

Manavgat'ta yaşayan yerli halka Manav kelimesinin anlamını sorduğumuzda alınan cevapların hepsi birbirine yakındır. Bu cevaplar: " Manav göçmeyene denir", " pazarcılık yapana Manav denir", " meyve, sebze satana Manav denir", "Manavlar soylu insanlardır"¹⁰ Aynı soruyu yörede yaşamakta olan Yörüklere sorduğumuzda, " yerli halka Manav denir", "Köylü halk Manavdır. Onlar biz buraya gelmeden önce gelmişlerdi. Biz hayvancılık yaparken onlar bostan ekerdi. Yaylalara göçmezler. Biz kışın Manavgat'ın sahil kesimlerine inerdik, yazın da yaylaya çıkardık. Köylü ise hep köyünde otururdu"¹¹ cevaplarını vererek yanıtlamışlardır.

Manavgat kelimesinin anlamı ve kökeni hakkında öne sürülen farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlere değinecek olursak; "Gat" eki ve "abat" ekinden yola çıkılarak yapılan görüşler bunlardan biridir. Eski Yunanlılar her şehirde kendi ananelerinden bir şey katarak şehir ve mevkileri Yunanlaştırmak istemişlerdir. Oysa Yozgat, Tokat ve Manavgat isimlerinde görülen (gat) ekleriyle diğer isimlerdeki gat eklerinde başka anlamlar aramaya gerek yoktur. Gat, gad, kat, kada, kudat Farsça huda, Sümerce "gudea", Avrupa dillerindeki gatt, gad hepsi "ağat" kökünden türemiş ve hepsi de önce Türkler tarafından telaffuz edilmiştir. Ayrıca "kat", "yükseklik, ışık" manasını da ifade eder. Boyabat, Hamidabad, Çöl-abad, Eceabad örneklerinde olduğu gibi; ova, düzlük, ulu alan, yerleşim alanı, göl, çöl manalarını kapsayan bir isim tamlamasından doğmuştur, Manav obası, Manavların yurdu, anlamında Manav-abad, Manavgat şeklinde bir değişim yaşamış olabilir. Manavgat'ın Selçuklular döneminde yerleşilen bir yer olduğu ve sözü edilen dönemde Farsça isim ve tamlamaların kullanıldığı, abat sözcüğünün de bazı yerlere yer adı olarak verildiği düşünülürse, isim böyle bir değişim süreci yaşamış olabilir. Horasan bölgesinde abad ile biten birçok şehir adı mevcuttur. Celalabad bunlara örnektir. Örneğin, bugünkü Taşeli bölgesinde önemli bir yerleşim yeri olan Mut ilçesinin sınırlarında Manavgat Dağı adında bir dağ vardır.¹²

⁹ Altun, Işıl, *Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, Sakarya, 2003, s. 32

¹⁰ Şerife Atik, 51 yaşında, çiftçi, ilkokul mezunu, Manavgat Bereket Köyü, 27.Kasım.2013, Mehmet Eren, 75 yaşında, çiftçi, ilkokul mezunu, Manavgat Denizyaka Köyü, 17.Ekim.2013, Mehmet Bilen, 73 yaşında, çiftçi, ilkokul mezunu, Manavgat Sarılar Köyü, 16.Ekim.2013

¹¹ Ali Güzel, 57 yaşında, çiftçi, ortaokul mezunu, Manavgat Denizyaka Köyü, 17. Ekim.2013, Hasan Şık, 67 yaşında, çiftçi, ilkokul mezunu, Manavgat Denizyaka Köyü, 17.Ekim.2013

¹² Yıldız, Ali, age, 2009, s. 9

Manavgat kelimesinin antikçağdan kalma bir ad olduğu görüşü de öne sürülen bir diğer görüştür. Buna göre; *“Manavgat’ın antik çağdaki adının “mavava” olduğu Luwi dilinde “tanrıça tapınağı” anlamına gelen “Manavwa” şeklinde geçtiği belirtilmektedir.”*¹³

Manavoğullarının yörede yaşamalarından dolayı Manavgat’a kendilerininin adlarını verdiklerine dair olan görüş de bulunmaktadır. Buna göre, manavcılık yapan Türkmenlerin burada yaşamalarından dolayı Manavgat adı verildiği söylenmektedir. Akseki yöresinden geldikleri söylenen ve daha ziyade manavcılık yapan Manavoğulları halkına dayandıran görüşler bulunmaktadır.¹⁴

Manavgat adının buraya ilk olarak yerleşen Manavlu boyu Türklerinden bu adı aldığı kaynaklarda belirtilmektedir. Manavgat 1220 yılında Selçuklu, 1472 yılında ise Osmanlı imparatorluğu idaresine geçmiş olup Manavgat adı buraya ilk yerleşen kendilerine Manav adını veren Türkler tarafından verilmiştir. 1071 yılında Malazgirt Savaşı’ndan sonra buraya gelen Manavlu boyu Türkleri dokuz yıl içerisinde Bizans Rumlarının boşalttığı bölgelerde yerleşik hayata geçerler. 1096 senesinden itibaren yüz binlerce çapulcu ile defalarca saldıran Haçlılara karşı vuruşarak geri çekilmiştir ve Sultan Aleddin Keykubat’ın yanında yer alan Manav Türkleri bu hizmetlerine mükâfaten yeniden oluşturulan Manavgat şehrine isimlerini böylelikle vermişlerdir.¹⁵

Diğer bir görüşe göre Manavgat ismini Manav Türklerinin yöreye gelip yerleşmelerinden dolayı almıştır. Ulaşılmış olan kaynak şahısların görüşleri bu yöndedir. Türkler’de yer adları verilirken boyunun, oymağının ya da bir büyüğünün adı verilirdi. *“Yer adları, kültür tarihi bakımından çok büyük bir önem taşır. Anadolu’nun ve Rumeli’nin Türkleşmesinde de görüldüğü gibi Türkler, çeşitli geleneklere bağlı olarak yer adı vermektedirler. Bazen mili kültürün bir parçası olarak Orta Asya’daki yer adları, bazen de bir boy veya oymak yerleştiği yere boyunun veya oymağının adını vermiştir. Bazen, boy beyi veya boyun bir büyüğünün adı verilmiştir.”*¹⁶ Türkler, Anadolu’ya geçmiş yaşantılarında sahip oldukları adları getirip yerleştikleri yerlere vermişlerdir. Yer değiştirmek onlarda isim değiştirmeyi gerektirmemiştir. Asya’dan Anadolu’ya gelen her Oğuz kabilesi, ya kendi kabilesinin, ya da Asya’da oturduğu yerin ismini, Anadolu’ya geldikten sonra, yeni yurduna isim olarak koyar. Veya komşuları onları Asya’da ne isimle anıyorlarsa, Anadolu’da da aynı isimle anmışlardır. Böylece kıt’a değiştirmek isim değiştirmeyi icap

¹³ Şimşek, Ali, age, 2012, s. 15

¹⁴ Şimşek, Ali, age, 2012, s. 15

¹⁵Tr.wikipedia.org, *Manav Sözcüğü*, 02.11.2012, 14.00

¹⁶ Güler, Ali, *Kızıl Oğuzlar*, Ankara, 2001, s. 26

ettirmemiştir. Hatta Türkmenler Anadolu'ya yalnız kabilelerinin, mıntıklarının, kasabalarının isimlerini değil, adet ve ananelerini, yaşayış ve görüşlerini de birlikte getirmişlerdir.¹⁷

Anadolu'ya sadece göçebelik yapan Türkler gelmeyip yerleşik hayata geçmiş olan Türkler de gelmiştir. Manavlar bunlardan bir tanesidir. Bu toplumlar çiftçilik yapıp tarımla uğraşıyorlar, ürünlerini pazarlarda satıyorlardı. *“Anadolu'ya gelen Türkmenlerden hep göçebe diye bahs olunmuştur. Türklerdeki bu göçebelikten, develerle uzun yolculuklara çıkıp, sürekli yer değiştiren bir göçebelik anlaşılmalıdır. Türk göçebeliği, köylere bağlı, mevsimine göre otlaklara göç eden mevsim sonu kışlığına dönen, konar-göçerde denilen yan göçebeliktir. Cahen nu devirde, Anadolu'nun çoğu bölgelerinde Türk çiftçilerinin bulunduğunu yazar.”*¹⁸ Manavgat Manavları, konargöçer hayatı tamamen bırakıp yerleşik hayata geçmiş olan Türklerdir. Onların yerleşik hayata geçmiş olmaları Anadolu'ya gelmeden önce de var olup Orta Asya'daki ilk Türk yerleşimlerine kadar uzanmaktadır.

C) COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE MANAV KÖYLERİ

Manavgat, Akdeniz Bölgesi'nin batısında, 36° 46' kuzey enlemleri ve 31° 26' doğu boylamları arasında yer alır. Manavgat merkezin denizden yüksekliği 9 metredir. 2283 kilometrekarelik yüzölçümüyle Antalya ilinin ikinci büyük ilçesidir. Kuzeydeki sınır komşuları; Isparta, Burdur, Konya ilidir. Doğudaki sınır komşuları; İbradı, Akseki, Gündoğmuş, Alanya ilçeleridir. Batıdaki sınır komşusu Serik ilçesidir. Güneyde ise Akdeniz ile çevrilidir.¹⁹

Manavgat'ta yer alan akarsular; Manavgat ırmağı, Köprüpazarçayı, Alaraçayı, Karpuzçayı'dır. Dünyaca ünlü olan Manavgat Şelalesi Manavgat ırmağı üzerinde Sarılar köyünde bulunmaktadır. Manavgat'ın kuzeyi Toros Dağları ile çevrilidir. Kuzeyinde yer alan dağlar; Yönsüz Dağı, Akdağ, Göğü Dağı, Fatmalar Dağı, Erkibet Dağı, Dede Dağı, Toka Dağı, Belen Dağı, Katran Dağı, Kavanoz Dağı, Tepe Dağı, Gürlen Dağı, Kavzan Dağ'larıdır. Denizden iç bölgelere gidildikçe ekilebilen düz ovaların yanında engebeli arazi yapısı gözlenir.²⁰

¹⁷ Ünal, Tahsin, age, 2001, s. 17

¹⁸ Çetinkaya, Nihat, *Kızılbaş Türkler*, İstanbul, 2004, s. 250

¹⁹ Yıldız, Ali, age, 2010, s. 19

²⁰ Yıldız, Ali, age, 2010, s. 20-26

Yörede Akdeniz ikliminin etkisi görülmektedir. Buna göre kışları ılık ve yağışlı; yazları sıcak ve kurak olan bir iklime sahiptir. Bitki örtüsü maki ve kızılçam ormanlarıdır.

Yörenin iklimi tarım için elverişlidir. Bundan dolayı hemen hemen her türlü sebze, meyve ve ağaç ekimi yapılmaktadır. Yörede, narenciyecilik, orman işçiliği, pamuk, susam, zeytin ve sebze-meyve üretimi yaygın olan üretimlerdir. Sanayi çok gelişmemiş olmakla birlikte Havanın elverişli olmasından dolayı bir yıl içinde iki defa tarımcılıktan ürün alınır. Yetiştirilen sebzeler, cam ve plastikten yapılmış seralar içerisinde üretilir. Halk arasında seracılık yaygın olarak yapılmaktadır. Yörede sanayi gelişmemiştir ancak tarım ve ticarete dayalı küçük işletmeler mevcuttur. Hayvancılık ağırlıklı olarak Manavgat'a sonradan gelip yerleşen Yörükler arasında yapılır. Yerli halk (Manavlar) için hayvanlar sadece yoğurdundan ve sütünden faydalanmak için kendi ihtiyacını karşılayacak şekilde evde beslenir. Bunun yanında turizm de önemli bir geçim kaynağı haline gelmiştir.²¹

Manavgat'ın başlıca tarihi ve turistik yerleri, Selge, Manavgat Şelalesi, Side, Seleukeia Antik Kenti, Oluk Köprü'dür. Selge, Toros dağlarının güney yamacında Altinkaya köyünün batı yanında bulunan eski bir şehirdir. Lydia, Pers, İskender ve Romalılar döneminden kalmıştır. Tiyatro kalıntıları, surlar, mabetler, suyolları, sarnıçlar ve süslü mezar kalıntıları Selge'de mevcuttur. Manavgat Şelalesi, ilçe merkezinin 2,5 km kuzeyinde ve 3, 4 metre yükseklikten düşen Manavgat Çayı ırmağının suyuyla oluşmuştur. Şelale 78 km uzunluğundaki Manavgat Çayı üzerindedir. Side, Manavgat'ın 5 km güneybatısındadır. Giritli göçmenler tarafından kurulmuş olan Selimiye köyünde yer alır. Lydia, Pers, İskender ve Roma dönemlerinde büyük bir ticaret merkezi olmuştur. Roma yönetiminde Akdeniz'in köle satış yeri olarak da kullanılmıştır. Şehirde, liman, suyolları, tapınaklar, tiyatro, hamam ve bazı kalıntıların sergilendiği müze bulunmaktadır. Oluk Köprü, Bozburun Dağı ile Dipboyraz Dağı arasındaki vadide Köprüçayı üzerinde tek kemerli olarak yer alır. M.S. II. Yüzyılda Romalılar tarafından yapılmıştır. Rafting kullanımına sahip olan Köprülü Kanyon Milli Parkının en yoğun olduğu Oluk Köprü, Selge antik kentine ulaşımın sağlandığı antik yolu içeren kısımdır. Köprünün kemeri düzgün kesme taşlardan diğer kısımlarda düzgün olmayan taşlardan yapılmıştır. Köprünün ayakları iki taraftan kaya üzerine

²¹ Yıldız, Ali age, 2010, s. 365-367

oturtulmuş şekildedir. 1996 yılına kadar orijinal haliyle kullanılan köprü bu tarihte Karayolları bölge müdürlüğüne onarılarak trafiğe açılmıştır. Bu saydıklarımızın yanı sıra ören yerleri, cami, mezarlık, kale kalıntıları, han, vb. tarihi ve turistik yerler yörede bulunmaktadır.²²

Araştırma alanımıza Manavların yaşadığı köyler (mahalleler) dâhil edilmiş olup diğer köyler (mahalleler) araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu köylerde (mahallelerde) yaşayan diğer Türk boylarının görüşlerine de başvurularak Manav ve Manavgat kelimesiyle ilgili olarak nesnel görüşler bulunmaya çalışılmıştır. Araştırma çalışmamız içerisinde ulaşılmış olduğumuz köyler şunlardır;

Denizyaka eski adıyla Niğid Köyü, bir rivayete göre köyün eski adı burada yaşayan yiğit bir gençten gelmektedir. Bu kişi çok güçlü birsiymiş. Bu yiğidi görenler ‘ne yiğit’ diye onu överlermiş. ‘Ne yiğit’ ifadesi Niğid olarak değişerek köye adını vermiştir. Daha sonra denizin yaka şeklinde köyü sarmalamasından dolayı köyün adı Denizyaka olarak değiştirilmiştir. Köy Manavgat’ın 40 km batısında yer alır. Evleri taştan ve kiremit örtülüdür. Köprüçayı ırmağı köyden geçer. Köy halkı içecek suyunu bu ırmaktan ve kuyulardan sağlar. Köyün deniz kenarında eski bir iskelesi olup eskiden Arap gemileri buraya gelirmiş. Burada Roma ve Bizans altınlarının çıktığı görülmektedir.²³

Büklüce köyü adını köyün içinden akan Köprüçay ırmağının büklü olan şeklinden dolayı almaktadır. Manavgat’ın 32 km batısında yer alır. Köy gayr-i İslami bir kabristan üzerine kurulu olup evler yapılırken heykel parçaları, eski yapılara ait kemerler bulunmuştur.²⁴

Bereket Köyü, Manavgat’ın 26 km batısında Manavgat Antalya yolunun güneyinde yer alır. Köyün içerisinde Yonmataş adı verilen mezarlıklar bulunmaktadır.²⁵

Sarılar köyü, köy adını sarı iki kardeşten alır. Bu kardeşler köyü kurmuştur. Manavgat şelalesi bu köydedir. Manavgat’ın 5 km kuzeyinde yer alır.²⁶

Gündoğdu Beldesi, Manavgat’ın 20 km doğusunda bulunur. Köy halkı Türkmen olup eskiden göçebelik yaparlardı. Günümüzde göçebeliği bırakıp yerleşik hayata

²² Karaca, Behset, "Dünden Bugüne Manavgat", *Dünden Bugüne Antalya*, TC Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, C. I, Antalya, 2010, s.443-445

²³ Ali Güzel, 57 yaşında, Ortaokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Denizyaka Köyü, 17.Ekim.2013

²⁴ Eyüp Tutkaç, 51 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Büklüce Köyü, 04.Ekim.2015

²⁵ Şerife Atik, 51 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Bereket Köyü, 27.Kasım.2013

²⁶ Mehmet Bilen, 73 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Sarılar Köyü, 16.Ekim.2013

geçmişlerdir. Bu Türkmenler, Halep, Çukurova tarafından gelen Fettahlı Yörüklerine mensupturlar.²⁷

Çakış Köyü, Manavgat'ın batısında yer alır. Köyde eski dönemlere ait harabeler ve mezarlar bulunmaktadır. Köyde Zincirlikaya adında bir kuyu bulunmaktadır. Bu kuyu köyde bulunan bir kalenin içinde olup kuyunun içindeki suyu zincirle çıkardığı için bu ad verilmiştir.²⁸

Taşagıl Beldesi, Manavgat-Serik otoyolu üzerindedir. Manavgat merkeze uzaklığı 22 km'dir. Beldede, Manavlar ve Yörükler bir arada yaşar. İlk yerleşim sırasında burada taşlarla çevrili küçük bir ağıl bulunmaktaymış. Bu ağıl buraya yerleşen insanlarla büyümüş ve yerleşim yeri haline gelmiştir. Daha sonra bu ağıldan dolayı beldeye, taşla çevrili ağıl anlamında Taşagıl denilmeye başlanmıştır.²⁹

Çolaklı Beldesi, Manavgat'ın 12 km batısında yer alır ve Antalya yolu üzerindedir. Halk, pamuk, susam, buğday ve sebze- meyve üretimiyle geçimini sağlamakta olup turizmde önemli bir geçim kaynağı haline gelmiştir. Belde adını buraya ilk yerleşen ve eli sakat olan çolak bir kişiden almıştır. Günümüzde Yörükler ve Türkmenler bir arada yaşamaktadır. Yörede İslam öncesinden kalma mezarlıklar, Boyalı İn adı verilen ve günümüzde kilise olarak kullanılan bir mağara bulunmaktadır.³⁰

D) EĞİTİM ÖZELLİKLERİ VE NÜFUS

Araştırma alanımız içerisindeki köy(mahalle) ve beldelerin hepsinde ilkokul ve ortaokul bulunmaktadır. Lise bulunmayan köyler(mahalleler) taşınmalı olarak öğrencilerini Manavgat ilçe merkezinde bulunan okullara göndermektedir. Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan bilgilere göre; Manavgat'ta ilçe merkez, belde ve köyleriyle (mahalleleriyle) toplam 65 ilkokul, 38 ortaokul, 12 tane resmi lise, 7 tane meslek lisesi bulunmaktadır.³¹ Kaynak kişilerden elde ettiğimiz araştırmalar sonucunda okuma yazma oranının halk arasında yüksek olduğu gözlenilmiştir. Derleme yaptığımız kaynak şahısların ilkokul, ortaokul, lise ve yüksek öğrenime kadar eğitim gördükleri, kız çocuklarının okula göndermeye çalıştıkları görülmüştür.

²⁷ Mustafa Aykut, 40 yaşında, Ortaokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Gündoğdu Beldesi, 03.Ağustos.2014

²⁸ Nurettin Erkin, 63 yaşında, ilkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Çakış Köyü, 24.12.2015

²⁹ Mehmet Bala, 57 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Taşagıl Beldesi, 14.Eylül.2015

³⁰ Celal Acar, 49 yaşında, Ortaokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Çolaklı Beldesi, 25.12.2015

³¹ <http://manavgat.meb.gov.tr>, 28.12.2015, 16.37

Manavgat ilçe merkez, beldeler ve köyleriyle (mahalleleriyle) toplam nüfusu 201.027 (2012 sayımı)'dir. Bu sayımda nüfusun 103. 434'ü erkek, 97. 593'ü kadındır. Araştırma alanımız içindeki köylerin nüfus verileri (2012 sayımı); Bereket Köyü toplam nüfus 657, kadın sayısı 329 ve erkek sayısı 328; Büklüce Köyü toplam nüfus 238, kadın sayısı 112 ve erkek sayısı 112'dir. Çakış Köyü toplam nüfus 1.926, kadın sayısı 940, erkek sayısı 986'dır. Denizyaka Köyü toplam nüfus 521, kadın sayısı 266, erkek sayısı 255'dir. Gündoğdu beldesi toplam nüfus 2.433, kadın sayısı 1.121 ve erkek sayısı 1.312'dir. Sarılar beldesi toplam nüfus 12.215, kadın sayısı 5.885, erkek sayısı 6.330'dur. Taşagıl beldesi toplam nüfus 4.443, kadın sayısı 2.170, erkek sayısı 2.273'tür. Çolaklı beldesi toplam nüfus 5.912, kadın sayısı 2.787, erkek sayısı 3.125'dir.³²

³² www.yerelnet.org.tr, 28.12.2015, 20.28

I.BÖLÜM

HALK HAYATI

1.1.GEÇİŞ DÖNEMİ ADETLERİ

1.1.1. DOĞUM ADETLERİ

A. DOĞUM ÖNCESİNDE YAPILAN UYGULAMALAR

Var olan her şey doğumla başlar. Doğum önemli bir geçiş dönemi ve başlangıçtır. Toplumsal açıdan bakıldığında, soyun devamını doğal olarak toplumların devamını sağlayacak olan tek şey doğum olayının gerçekleşmesidir. Bu bakımdan doğum öncesinden başlayarak doğum sonrasına kadar devam eden birtakım uygulamalar ve inanışlar halk kültüründe yer edinmiştir. Doğum ocağın devamı olarak görülür. Halk arasında söylenen “çocuk ailede ocağı tütürür” sözü bu bakımdan önemlidir. “*Ailenin ocağını tütürecek, soyun devamını sağlayacak erkek çocuktur. Oğlan yoksa ocak batar.*”³³ Erkek çocuk doğurmanın halk arasında önemli bir yeri olup, soyun devamını sağlayan da erkek çocuktur. Halkın beddua olarak söylediği “soyun sopun kurusun” sözü buna yöneliktir.

Evlenmiş, çocuğu olmayan çiftler için bir takım uygulamalar yapılırken, kadının gebeliği boyunca yapması istenilen ve bunun yanında sakınmış olduğu inançlar mevcuttur. Manavgat Manavları folklorunda “Doğmamış bebeğe kaftan biçilmez” atasözü yapılacak olan uygulamalarda geçerlidir. Buna göre doğacak çocuk için yapılan hazırlıklar kısıtlıdır. Doğumdan sonra doğmuş olan çocuğun cinsiyetine göre daha fazla şeyler yapılır. Doğumdan önce doğacak çocuğun kundağı, belek bohçası, kıyafetleri hazırlanır. Kazaklar, hırkalar, kenarları oyali battaniyeler dikilir. Günümüzde ise bunların çoğu çarşıdan hazır alınmaktadır. Kadının hamileliği boyunca çocuğa hazırlanan kıyafetler sarı, beyaz, yeşil renkte olur. Bu renkteki kıyafetler, doğacak olan çocuğun cinsiyeti tam olarak bilinmediği için doğacak çocuk kız da olsa erkek çocukta olsa ikisine de giydirebileceğinden dolayı seçilmektedir. Kız çocuk doğarsa doğumdan sonra dikilen kıyafetler pembe renkte, erkek çocuk doğarsa doğumdan sonra ona dikilen kıyafetler mavi renkte olur.³⁴

³³ Altınkaynak, Erdoğan, *Pınarbaşı-Sarız-Tomarza Avşar Ağıtları*, Elazığ, 1997, s. 163

³⁴ Gülgün Güzel, 46 Yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 18.Kasım.2013

1. Kısırlığı Giderme Yöntemleri

Geçmişten günümüze kadar çocuk sahibi olamamak, soyun devamını getirememesi bakımından önemli görülmüştür. Çocuksuzluğun sebepleri bazen kadında bazen de erkekte bulunmuştur. Manas destanında Manas'ın babası Yakup Han, eşinin çocuksuz olmalarının sebebi olarak görerek şöyle der; Bu çırçı... Belini berk bağlamaz. Bu çırçı bana hiç, erkek oğul doğmadı! On dört yıldır alalı, ana olmadı! Kutsal bir yere gidip, adım bile atmadı! Kutsal pınara gidip, yanında bir yatmadı! Bir elmanın altına, giderek oynamadı!³⁵ Sözleriyle, burada hamile kalmak için yapılması gerekenlerin yapılmadığına dikkat çekmektedir. Dede Korkut kitabında da kısırlık yer almakta, kadından veya erkekten olup olmadığı sorgulanmaktadır. "Senden midür, benden midür? Tanrı Ta'ala bize bir batman oğul virmez, nedendür?"³⁶ Sözleri geçmektedir.

Manavgat Manavları arasında kısırlığı önlemek için genel olarak yapılan uygulamalar, muska yazdırma, hocaya gitme, çeşitli bitkilerden ilaç yapma gibi yöntemlerden oluşur. Halk arasında çocuk doğurmayan kadına iyi bakılmaz. Onun uğursuz olduğuna inanılır. Kusur erkekten çok kadında görülür. Kısır kadın faydasız sayılır bazı yerlerde de bunlara hizmetçi muamelesi yapıp mirastan ve zevcelik haklarından mahrum bırakılır.³⁷ Kısırlığı gidermek için yapılan uygulamalar; dinsel ve büyüsel nitelikte olanlar, tıbbi sağaltmaya başvurularak yapılanlar ve halk hekimliği kapsamı içinde olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Dinsel ve Büyüsel Nitelikte Olan uygulamalar

Kısırlığı gidermek için hocaya muska yazdırma, adak adama, yatır, türbe ziyareti yapma gibi uygulamalar yaygındır. Son çarenin Allah'tan geldiğine inanılan bu uygulamaların dua üzerine kurulduğunu görmekteyiz. Bu uygulamalarda yapılan yatır ve türbe ziyaretleri atalar kültürünün Manavlar arasında yaşatıldığını gösterir. Eski Türk inanışlarında atalardan yardım dilemek atalar kültü içerisinde yer almaktaydı. Yapılan bu uygulamalar:³⁸

1.Çocuğu olmayan kadınlar hocalara gidip muska yazdırır.

³⁵ Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, Ankara, 2003, s. 506

³⁶ Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara, 2004, s. 132

³⁷ Acıpayamlı, Orhan, *Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Erzurum, 1961, s. 55

³⁸ Yapılan uygulamaların tespit edilmesinde faydalanılan kaynak kişiler: Selimiye Batur, 73 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 22.Temmuz.2014, Durdu Güler, 71 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Taşagıl Beldesi (Kaymaz Mahallesi), 10.Ağustos.2014, Ümmühan Okudan, 49 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 22.Temmuz.2014, Şerife Atik, 51 Yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Bereket Köyü, 27.Kasım.2013

- 2.Mübarek günlerde Allah’a dua edilir.
- 3.Hıdrellezde gül dalının altına beşik yapıp çocuğum olsun diye dilek tutulur.
4. Adak adanır.
5. Yatır, türbe ziyaretlerinde çocuğun olması için dua edilir.

Halk Hekimliği Kapsamına Girenler

Burada “kocakarı”, “ebe”, “ocaklı” olarak adı geçen kişilere başvurulup, onların yapmış olduğu bitkisel ilaçlardan faydalanılır. Yapılan bu ilaçlar, otların pişirilmesi, dövülmesi vb. şeklinde olmaktadır. Otlardan başka olarak kül, un, kasık çektirme de kullanılmakta olan diğer yöntemlerdir. Halk hekimliği kapsamında yapılan uygulamalar:³⁹

- 1.Kocakarılar götürülüp beline ot sardırılır.
2. Ocaklı olan kişilere götürülüp bel çektirilir.
3. Ebegümece otu kaynatılıp buharına oturtulur.
4. Bele yakı sardırılır.
5. Yedi evden kül alınır. Külün içine tarhana, un katılıp ısıtılır. Daha sonra bele sarılır.

2. Gebelikten Korunma ve Yapılan Halk Uygulamaları

Gebelikten korunmak ya da istenilmeyen gebeliklerde çocuğun düşürülmesi için yapılan uygulamalar:⁴⁰

1. İstenilmeyen gebelikte çocuğun düşmesi için süpürge çöpü, mil ile cenin düşürülür.
2. İlişkiye girildikten sonra genital bölgesini yıkar.
3. Yüksek bir yerden atlarsa çocuk düşer.

3. Hamilelik Döneminde Aşerme

Hamilelik boyunca kadının bazı yiyecek ve içecekleri canının çekmesi, yemek yemek ya da içmek istemesidir. Aşeren kadına canı ne istiyorsa alınıp yedirilir. Çocuğun canı çektiğinden dolayı kadının aşerdiği düşünülür. Kadının istediği alınıp yedirilmezse çocuğunun doğunca “aç gözlü” olacağına veya “vücudunda lekelerin

³⁹ Uygulamaların tespit edilmesinde yararlanılan kaynak kişiler: Teslime Çetin, 52 Yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Denizyaka Köyü, 13.Ağustos.2014, Ayşe Atık, 25 Yaşında, Üniversite Mezunu, Memur, Manavgat Bereket Köyü, 03.Kasım.2015, Fazilet Yıldız, 27 Yaşında, Üniversite Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 20.Aralık.2013, Döndü Güzel, 67 Yaşında, İlkokul Terk, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 01.Ağustos.2014, Selimiye Batur, agk.

⁴⁰ Gülgün Güzel, 46 Yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 18.Kasım.2013, Arife Erkin, 22 Yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Çakış Köyü, 15.Ekim.2013, Durdu Güler, agk.

oluşacağına’’ inanılır. Kadınlar erik, limon gibi ekşi meyvelerin yanı sıra lokum, baklava gibi tatlı yiyeceklere aşerirler.⁴¹

4. Hamilenin Yapmaması Gereken Uygulamalar

Hamile kadın gebeliği boyunca ne yaparsa bu çocuca da geçer. Anlatıda görüldüğü gibi kadının hamilelik boyunca yaptıkları çocuğuna yansımaktadır. Hamilenin kaçınması istenilen uygulamalar:⁴²

1. Hamile kadın ağır kaldırmaz.
2. Gizli saklı bir şey yemez.
3. Çirkin kişilere bakmaz.
4. Adetli kadınların yüzüne bakmaz. Bakarsa eğer doğacak çocuğun yüzünde lekeler oluşur.
5. Cenaze evine gitmez.
6. Tavşana bakmaz. Tavşana bakarsa çocuğun dudağı yarık olur.
7. Ciğer, dalak yemez. Bunları yerse doğacak bebeğin vücudunda siyah lekeler oluşur.
8. Hamile kadın saçını kesmez. Saçını keserse doğacak çocuğun ömrü kısa olur.
9. Güle bakmaz. Bakarsa eğer çocuğun yüzünde gül oluşur.

5. Hamilenin Hamileliği Boyunca Yapması İstenen Uygulamalar

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz uygulamaların yanı sıra hamilenin, hamileliği boyunca yapması istenilen ve yapıldığında çocuca birtakım etkilerinin olduğuna inanılan uygulamalar şunlardır:⁴³

1. Yüzü, huyu güzel olan insanlara bakar. Çocuk doğunca onlara benzesin diye.
2. Güzel kokulu gül, misk vb. koklar. Çocuk güzel koksun diye.
3. Çocuk gamzeli olsun diye ayva yer.
4. Çocuğunun kırmızı yanaklı olması için elma yer.
5. Hamile kadın hamileliği boyunca namaz kılmalı, Kuran okumalı.
6. Canı bir şey yiyip içmek isterse hemen söylemeli.
7. Burnuna yiyecek kokusu gelirse, yazmasının kenarını ısırıp emer. Böylelikle yeme isteği giderilmiş olur.

⁴¹ Şerife Atik, agk.

⁴²Selimiye Batur, agk. Şerife Atik, agk, Hatice Güzel, agk. Ümmühan Okudan agk, Teslime Çetin, agk. Fazilet Yıldız, agk. Durdu Güler, agk, Arife Erkin, agk.

⁴³ Şerife Atik, agk. Gülgün Güzel, agk. Teslime Çetin, agk.

6. Doğacak Çocuğun Cinsiyetinin Halk Yöntemiyle Tahmini

Doğum yapacak kadının dış görünüşüne, yediklerine vb. bakılarak doğacak çocuğunun cinsiyeti tahmin edilir. Halk arasında hamile kadının, gebeliği boyunca canı tatlı yiyecekler çekiyorsa oğlu; ekşi yiyecekler çekiyorsa da kızı olacağına yorumlanır. Manavlar arasında, ‘ ye tatlıyı çıkar Hakkı’yı, ye ekşiyi çıkar Ayşe’yi’ buna örnek nitelikte söylenen sözlerdir. Doğacak çocuğun cinsiyetinin tahmini ile ilgili yapılan uygulamalar ve inançlar şunlardır:⁴⁴

1. Kadın hamileliğinde güzelleşirse oğlu olur. Hamileliğinde çirkinleşirse kızı olur. Oğlan çocuğunun anneye güzellik verdiğiğine kız çocuğunun ise annenin güzelliğini aldığına inanılır.
2. Kadının karnı öne doğru çıkarsa oğlu olur.
3. Kadının karnı yassılaşırsa kızı olur.
4. Hamile kadın tatlı yiyeceklerle aşererse oğlu olacaktır.
5. Hamile kadın ekşi yiyeceklerle aşererse kızı olacaktır.
6. Kalçası büyükse kızı, küçükse oğlu olur.
7. İki sandalyeden birinin altına makas, diğerinin altına gizlice iğne konulur. Hamile kadın altında makas olan sandalyeye oturursa oğlu, iğne olan sandalyeye oturursa kızı olur.
8. Bebek doğduktan sonra göbeği dışarıya doğru çıkıntılıysa bundan sonra doğacak olan çocuk, erkek olacak diye yorumlanır.

B. DOĞUM ÖNCESİNDE VE SIRASINDA YAPILAN UYGULAMALAR

Kadının karnının yere doğru eğilmiş olması doğumun yaklaştığına işaret eder. Doğum eskiden evlerde ebelerle yaptırılırken günümüzde ise hastanelere gidilerek yaptırılmaktadır. Yörede yaşayan Yörüklerde ise farklı bir uygulamaya rastladık. Buna göre kadının doğumu yaklaştığında kadına yayık yadırlırlarmış. Böylelikle doğumu hızlı ve kolay olurmuş. Yörüklerde yapılan bu uygulamaya araştırma sahamız içerisindeki Manavlarda rastlanmamıştır. Manavlarda yapılan uygulamalar:⁴⁵

1. Doğumdan önce kadın ılık suyla yıkanır. Bu doğumunu kolaylaştırır.
2. Doğum yapan kadın doğum sırasında saçlarıyla yüzündeki teri siler. Böylelikle hamileliğinde oluşan çilleri kaybolur.

⁴⁴ Arife Erkin, agk. Durdu Güler agk, Döndü Güzel agk. Teslime Çetin, agk.

⁴⁵ Selimiye Batur, agk. Döndü Güzel, agk. Şerife Atik, agk.

3. Doğum sırasında etrafında bulunanlar bol bol dua okur.
4. Ebe doğumdan sonra bebeğin damağını üç defa yukarı kaldırır.

C. DOĞUM SONRASINDA YAPILAN UYGULAMALAR

Eskiden çocuk doğduktan sonra yapılan ilk iş kundaklamaktır. Çocuğun altına üç dört parça bez konulup belek bohçasına katılır. Sonra etrafı sıkıca sarılırdı.⁴⁶ Belemek adı da verilen bu yöntemi köylerde yaşayan halkın daha fazla kullandığı görülmektedir. Çocuk kundaklanınca kolunun, ayağının düzgün ve biçimli olacağına inanılır. Çocuk doğunca hemen iyi huylu birinin kucasına verilir. Çocuk ilk kimin kucasına bırakılırsa huyu da ona benzer. Ya da doğar doğmaz yaşça büyük kişinin kucasına verilerek onun gibi uzun ömürlü olması istenir.

Çocuk doğsun diye adakta bulunan veya hali vakti yerinde olanlar doğumdan hemen sonra kurbanını keser, adağını yerine getirir. Ayrıca doğum olayını haber veren ilk kişiye hediyeler verilir. Haber getiren "müjdemî isterim" der ve hediyesini alır. Doğan çocuğun avucu kapalı olursa ilerde cimri biri olacağına, avucu açıksa eğer büyüyünce eli açık biri olacak diye yorumlanır.⁴⁷

1. Çocuğun Göbeğinin Kesilmesi ve Göbek Bağı İle İlgili İnançlar

Çocuğu, ilerde olabilecek kötülüklerden korumak ya da güzel bir hayat yaşayabilmesi için çocuğa yapılmakta olan bazı uygulamalar ve inançlar söz konusudur. Göbek bağıının kesimiyle ilgili inançlar ve ardından yapılan törenler de bunlardan bir tanesini oluşturmaktadır. Böylelikle yapılan bu uygulamalarla çocuğa gelecekte olumlu etkilerin kazandırılacağına inanılır. Çocuk, göbeği düşünceye kadar yıkanmaz. Göbeği düştükten sonra yıkanır.⁴⁸ Göbek bağı temiz bir jiletle kesilir ve keserken besmele çekilir. Çocuğun kesilen göbek bağı camiye ya da okula gömülür. İleride dinine bağlı olması için camiye, okuyup büyük bir adam olması için de okul bahçesine göbek bağı gömülür.⁴⁹

Manavgat Manavlarında doğan çocuğun eşi ise doğumdan sonra toprağa gömülür. Bu uygulama kedi ve köpeğin eşi yememesi için yapılır.

⁴⁶ Durdu Güler, agk.

⁴⁷ Ümmühan Okudan, agk.

⁴⁸ Şerife Atik, agk.

⁴⁹ Şerife Atik, agk. Gülgün Güzel, agk. Teslime Çetin, agk.

2. Lohusalık

Kadının doğum yapmasından sonra geçen kırk günlük süreye ‘‘lohusalık’’ adı verilir. Bu süreçte, kadına lohusa şerbeti yapılır, komşuları yemek getirirler. Lohusanın mezarının kırk gün boyunca açık olduğuna inanılır.⁵⁰ Mezarının açık olması inancı kadının daha tam olarak kurtulmadığına bu süreçte başına bir şeyler gelebileceğine işaret eder. Bunun için kadın, lohusalığı boyunca başına al yazma ya da al toka takar. Al rengin kötülüklerden koruduğuna inanılır. Bu süre içerisinde evden dışarıya çıkmaz ve eşiyle cinsel ilişkisi olmaz. Cünub olduğundan (adet gördüğü için) dolayı da cinleri üzerine çekeceği düşünülür. Doğum yapan kadın kirli ve cünup olduğu için kötülerini davet edeceğine inanılır.⁵¹ Burada yapılan uygulamalar şunlardır:⁵²

1. Lohusa kadın kırk gün kocasıyla cinsel ilişkide bulunmaz.
2. Mezarının kırk gün açık olduğuna inanılır. Ayaklarına kalın çoraplar giyer. Böylelikle soğuk alıp hastalanması önlenir.
3. Lohusa kadın başına kırmızı kurdele ya da al yazma takar.
4. Kırk gün evden dışarı çıkmaz.
5. Lohusa kadına, lohusa şerbeti içirilir.
6. Lohusa kadın evde tek başına bırakılmaz.
7. Lohusa kadın bu süre içerisinde (adet gördüğü için) oruç ve namaz kılma gibi ibadetlerini yerine getiremez.
8. Sütü bol olsun diye çorba içirilir. Yakınları yemek yapıp getirir.
9. Lohusa kadının kırkı çıkıncaya kadar göz aydınlığına gidilmez.
10. Kıyafetinin üzerine çengel iğne takar.
11. Kırkı çıktıktan sonra doğum ziyaretleri yapılır.

3. Kırklama ve Yapılan Uygulamalar

Kırklama, lohusalığın bitmiş olduğunu ve kadının temizlenmesi gerektiğini vurgulayan uygulamadır. Kırk günün sonunda ya da kırkın dolmasına birkaç gün kala yapılır. Bu kırk gün sürede doğan iki bebek ve lohusa kadın bir araya gelmez. Bir araya geldiklerinde birbirlerine kırklarının karışacağına inanılır. Halk arasında ‘‘kırk

⁵⁰ Şerife Atik, agk.

⁵¹ Sevindik, Hüseyin, ‘‘Akçaören ve Yeşilöz (Nevşehir) Köylerindeki Doğum Geleneğinin Halkbilimsel Açısından İncelenmesi’’, *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri II*, Ankara, 1996, s. 237

⁵² Ayşe Atik, agk. Teslime Çetin, agk. Şerife Atik, agk. Durdu Güler, agk. Selimiye Batur, agk. Gülgün Güzel, agk. Fazilet Yıldız, agk. Döndü Güzel, agk. Ümmühan Okudan, agk.

karışma”, “kırk basması” olarak bilinir. Çocuğun kırkında “kırklama” “kırk uçurma” adı verilen törenler yapılır. Bunun için kırk tane taş sayıp bir tasın içine koyarlar. Üç ihlâs ve Fatıha sureleri okunarak yıkama yapılır. Bebek kırlandıktan sonra anne de içinde kırk taşın olduğu aynı tasla yıkanır. Annenin ve çocuğun yattığı yataklar değiştirilir. Evin her tarafına su serpilir. Bunu bir süpürgeyi ıslatıp evin her tarafına serpererek yaparlar.⁵³ Değişik adlarla bilinen kırklama lohusalığının bittiğini gösteren törenlerden oluşur. Kırklamada yapılan uygulamalar:⁵⁴

1. Kırk gün dolmadan birkaç gün öncesinden anne ve çocuk kırklanır. Kırkinci günü beklenmez. Kırklama için kırk tane taş dualarla okunup tasın içine atılır. Bu suyla önce bebek yıkanır sonra da anne yıkanır. Kalan su süpürgeye dökülüp evin her tarafına serpilir. Çocuğun yatağı, annenin yatağı değiştirilir. Temiz çarşaf serilir.
2. Kırk gün içinde iki lohusa kadın bir araya gelmez. Kırklarının karışacağına inanılır. Kırk basma veya kırk karışmada iki çocuktan birinin diğerine göre daha zayıf, cılız ve hastalıklı olacağına inanılır.
3. Bebek kırk gün dışarıya çıkarılmaz.
4. Kırk basmadan korunmak için bebeğin yatağına makas, iğne konulur.
5. Çocuğun çamaşır suyu gece dışarı dökülmez.
6. Kırkında mevlit okutulur.
7. Konu komşu gelip “Allah analı babalı büyütsün, ömrü uzun olsun” dileklerinde bulunur. Gelenler çocuğa kıyafet, eskiden çile ipler (çocuğa kazak, hırka dikilmesi için), battaniye, belek bohçaları, para gibi hediyeler verilir.
8. Gelen misafirlerin kucağında bebek dolaştırılır.

4. Al-Bastı/Al Karısı

Al-bastı, alkarısı, alanası, alkızı veya kısaca al olarak bilinir. Türk cinciliğinin bir figürü olan al-bastı, doğüstü bir kadın yaratık olarak tasvir edilmektedir. Özellikle lohusa kadınlara musallat olur, onlarda lohusa sıtması çıkarır ve hastaların ölümünü

⁵³ Şerife Atik, agk.

⁵⁴ Şerife Atik, agk, Hatice Güzel, agk. Selimiye Batur, agk. Teslime Çetin, agk. Arife Erkin, agk. Durdu Güler, agk.

sağlayabilir; bu hastalık çoğunlukla al-bastı ifadesiyle, Al'ın eziyeti anlamında kullanılır.⁵⁵

Manavgat Manavlarında doğumdan sonra lohusa kadın başına kırmızı toka ya da al yazma takarak albastıdan korunur. Bebeğin beşiğine iğne geçirilir. Burada iğneden çok onu meydana getiren demirin kutsallığı ve koruyuculuğu vardır. Demir her zaman Türkler tarafından saygı görmüştür. Anadolu Folklorunda demirin kutsallığına işaret eden izler bulunmuştur. Demir korku ve saygı çağrıştırır; doğaüstü yaratıkların neden olduğu zararlı büyülerden kurtarma gücü barındırır; bundan dolayı Al-Bastı'nın darbelerinden korunmak için loğusa kadınların yanlarına demir eşyalar konur.⁵⁶ Bebeğin beşiğine çengel iğne takılır, yatağın kenarına Kuran-ı Kerim koyulur. Yoksa "karakuş" gelip bebeği boğar. Bu kuş, kırkı doluncaya kadar bebeğin başında bekler⁵⁷. Burada karşımıza çıkan "karakuş"un al-bastının bir çeşidi olduğunu düşünmekteyiz. Al-bastıdan korunmak için yapılan uygulamalar:⁵⁸

1. Loğusa kadın al-bastıdan korunmak için başına al takar.
2. Bebeğin beşine iğne takılır.
3. Loğusa kadın üzerinde iğne taşır.
4. Kadın yatağının altına demir koyar.
5. Annenin ve bebeğin yatağının kenarına, nazarlık, Kur'an konulur.
6. Çocuğa ayna gösterilmez.
7. Al-bastıya benzer "sarılık" diye adlandırılan hastalıktan korumak için de çocuğun üzerine sarı yazma örtülür.

Çocuk doğunca sarılık olmaması için üzerine sarı yazma örtülür, kıyafeti, yorganı sarı renkte olur. Sarı rengin sarılıktan koruyacağına inanılır. Sarılık, al-bastı kadar güçlü olmasa da çocuğa vereceği zarardan korunmak için yapılan inançlar mevcuttur.

5. Tuzlama

Çocuğun büyüyünce teri kokmasın, vücudu güzel koksun diye çocuklara göbek bağı düştükten sonra yapılan bir uygulamadır. Burada tuzun suyla birlikte olan

⁵⁵ Boratav, Pertev Naili, *Türk Mitolojisi Oğuzların-Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi*, Ankara, 2012, s. 32

⁵⁶ Boratav, Pertev Naili, age, 2012, s. 54

⁵⁷ Teslime Çetin, agk.

⁵⁸ Teslime Çetin, agk. Selimiye Batur, agk. Durdu Güler, agk. Gülgün Güzel, agk. Şerife Atik, agk. Hatice Güzel agk.

temizleyici, arındırıcı özelliği vardır. İlk yıkamaya tuzlama denilir. Teri kokmasın, sıcakta çabuk pişmesin diye yapılmaktadır. Buna göre, bol kına, tuz, süt, karanfil, tarçın dövülüp karıştırılır. Çocuğa bu karışım sürülür. Bir saat kadar bekledikten sonra yıkanır. Bu yıkamadan sonraki birkaç yıkamada da yıkanılacak suyun içine tuz katılarak yıkamaya devam edilir. Halk arasında çok teri kokana ‘‘tuzlanmamış’’ denilir.⁵⁹

Tuzlama adı altında yapılan bir diğler uygulama şöyledir; *Şamların*⁶⁰ kabukları incecik dövülür. Dövüldükten sonra elekten geçirilir. İçine biraz tuz katılıp çocuğun her tarafı tuzlanır. Tuzlandıktan sonra bezin içine sarılıp biraz bekletilir. Çocuğun konuşması düzgün olsun denilerek çocuğun ağzına biraz tuz atılır. Sonra sabunla çocuk yıkanır. İyi niyetli olan komşular çağrılıp çocuğun üzerine tuz atarlar. Gelen misafirlere tatlılar yapılip ikram edilir.⁶¹

6. Ad Koyma

Roux, Durkheim’in çok iyi belirttiği gibi: ‘‘İlkel insan için ad yalnızca bir sözcük, seslerin birleşmesi değildir, varlığın bir parçasıdır, hatta olmazsa olmaz önemdedir.’’ Freud da aynı şeyi neredeyse aynı sözcüklerle ifade eder diyerek; ‘‘İlkel insanlara göre kişinin asıl parçasını oluşturan addır; bir kişinin ya da ruhun adı bilindiğinde bu adı taşıyan üzerinde belli bir güç elde edilmiş olur’’. Başka bir deyişle, ‘‘Dinsel inançlarda ad, bu adı taşıyan kişiyle sıkı sıkıya bağlantılıdır ve onun ruhundan bir şeyler taşır.’’⁶² Roux, Durkheim ve Freud’un düşüncelerinden yola çıkarak adın insan üzerindeki önemine dikkat çeker.

Ad koyma motifi tüm Türk boylarında ayrı bir öneme sahiptir. Ad koymak önemli olmakla birlikte adın güzel ve anlamlı olması gerekir. Manavlar, ad koyarken geçmiş büyüklerin adlarını koymaya gayret ederler. Böylelikle onların adlarının unutulmamasını sağlarlar. Ad verirken, adı verilen kişinin saygın bir kimse olması da önemlidir. Adı alan çocuk kendine verilen adın özelliklerini o kişiyle birlikte taşır. Çocuğun adını dedesi ya da babası koyar. Kalafat, Manavlar’da ad koymayı şu şekilde anlatır; Manavlar’da geçmişte yaşamış ailenin büyüklerinin unutulmaması için isimleri

⁵⁹ Gülgün Güzel, 46 Yaşında, Lise Mezunlu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 18.Kasım.2013

⁶⁰ Şam: Çam fıstığı.

⁶¹ Teslime Çetin, agk.

⁶² Roux, Jean-Paul, (Çev. Aykut Kazancıgil-Lale Arslan), *Orta Asya’da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*, İstanbul, 2005, s. 247

yeni nesillerde kullanılırken, geçmişe hürmeten onlara resmi kayıtlardaki isimlerle hitap edilmemektedir.’’⁶³

Ad koyma töreni Manavlar’da şu şekilde yapılır; Çocuğun kulağına hoca tarafından önce sağ kulağına sonra da sol kulağına ezan okunup üç kere çocuğa konulacak ad söylenir. Çocuğun kulağına ezan okuyarak adı konulmazsa mahşer gününde çocuğun sıkıntı çekeceğine, adının söylenmeyeceğine inanılır. Çocuklara sıklıkla verilen adlar; Ayşe, Ümmühan, Şerife, Fatma, Gülsüm, Hatice, Mustafa, Mehmet, Ali, Ömer vb. isimlerden oluşmaktadır.

7. Çocuğa Mevlit Okutma/Kuran Okutma

Çocuğun kırkı çıktıktan sonra, Kuran okutulup mevlit verilir. Komşuları, tanıdıkları çağırıp onlara davar kesip yemekler yedirilir.⁶⁴ Yemek verilmesi ise çocuğun ilerde gözünün ve gönlünün tok olması için yapılmaktadır. Mevlide gelenler çocuğa hediyeler getirirler.

8. İlk Diş Çıkması/Diş Hediği/Diş Buğdayı

Halk arasında çocuğun ilk diş çıkımında (ağızdaki süt dişleri gözükmeye) yapılan uygulamalara ‘‘dirgit’’, ‘‘diş hediği’’, ‘‘diş buğdayı’’ adı verilir. Çocuğun dişini ilk gören kişi, çocuğa hediye alır. Dirgit, nohut, buğday ve fasulyeden oluşan bir yemek türü olup dirgite gelenler çocuğa hediyeler verirler.⁶⁵ Manavgat Manavları, çocuğun süt dişleri çıkmaya ve bunların yerine yeni dişler çıkmaya başlayınca da çıkan dişler bir dilek tutulup evin damına ya da yüksek bir yerin tepesine atılır. Diş yere düşmezse tutulan dilek kabul olur.⁶⁶

Diş için yapılan uygulamaların iki farklı şekilde olduğunu görmekteyiz. İlk uygulama bebeğin ağızındaki ilk dişin çıkışında (süt dişi ağızda gözükmeye başlayınca) yapılmakta diğer uygulama ise ağızdaki süt dişlerin çıkmaya ve yerine sağlam dişler gelmeye başlayınca yapılmaktadır.

9. Çocuğun Yürümesi/Köstek Kesme/Köstek Kırma

Çocuğun çabuk yürümesi ya da yaşı gelmesine rağmen yürümeyen çocuk için köstek kırma ya da köstek kesme adı altında yapılan uygulamalar şunlardır:⁶⁷

⁶³ Kalafat, Yaşar, *Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları V-VI*, Ankara, 2006, s. 121

⁶⁴ Ümmühan Okudan, agk.

⁶⁵ Selimiye Batur, agk. Durdu Güler, agk.

⁶⁶ Fazilet Yıldız, agk.

⁶⁷ Gülgün Güzel, agk. Şerife Atik, agk. Fazilet Yıldız, agk.

1. Çocuğun iki ayağının arasına ip bağlanır. Cuma namazından ilk çıkan kişiye bu ip kestirilir.
2. Yürümeyen çocuğun ayaklarına ip bağlanır. Enikli köpeğin üstünden atlatılır.
3. Yürürken bazı çocuklar düşer tam yürüyemez. Çocuğun iki ayağı arasına ip bağlanır. İpin ortasından ekmek geçirilir. Köpek çocuğun etrafında dolandırılır. Köpek ekmeği alıp kapınca ip kopar ve tılsım çözülür.
4. Cuma günü çocuğun bir eline oklava verilir diğer elinden tutulup yürütülür.

Bu yapılan uygulamalar Anaolu'da yaşayan diğer Manavlar arasında 'köstek kesme' adı altında yapılmaktadır.

10. Sünnet

Sünnet olma yaptırım haline gelmiş olmakla birlikte bu uygulamaya karşı gelme yoktur. Halk arasında "sünnet olmayana kız verilmez" inancı da sünnet olmanın önemini arz etmektedir. Bu köklü gelenek diğer Türk boylarında olduğu gibi Manavgat Manavları'nda da önemli bir yere sahiptir.

Çocuk yedi sekiz yaşlarına geldiğinde sünnet edilir. Genelde ilkokula başladığında sünneti yapılır.⁶⁸ Günümüzde sünnetin kolay olması için çocuklar daha küçük yaşlarda sünnet edilmektedir. Sünnet yaşı on üçün üzerine çıkmamaktadır. Sünnet her zaman yapılmakla birlikte genel olarak yaz aylarında yapıldığı görülür.

Sünnet hazırlıkları, sünnet olacak çocuğun kıyafetlerinin alınması, yatağının hazırlanması, sünnete gelecek olanların çağrılması ve sünnet düğününde pişecek olan yemeklerin hazırlanmasından oluşur. Çocuğa sünnet kıyafeti giydirilir. Beline kuşak bağlanıp eline asası verilir. Başına da fesi takılır. Yatağı süslenir. Bunun için yatağına oyalanmış örtüler serilir. Yatağın üstünden aşağıya doğru cibindirik (cibinlik) geçirilir.⁶⁹ Cibindirik (cibinlik), çocuğun yatmış olduğu yere sineğin girmesini önler.

Sünnet töreni bir gün sürer. Cumartesi veya Pazar günü yapılır. Sünnet düğünleri önceden evlerin bahçesinde yapılırken şimdilerde ise düğün salonlarında yapılmaktadır. Düğün iki kısımdan oluşur. Öğlen mevlit okutulduktan sonra kazanlarda pişen yemekler yenilir. Sonra çocuk süslenmiş arabaya bindirilip konvoy halinde köyün içinde gezdirilir. Bu gezmeden sonra eve gelen çocuğun sünneti yapılır.

⁶⁸ Mehmet Eren, agk.

⁶⁹ Selimiye Batur, agk.

Kirvelik adı altında yapılan özel bir uygulama yoktur. Sadece sünnet olacak çocuğun başında durup onun korkmamasını sağlayan bir kişi bulunur. Kirvelikle ilgili sorularımıza ise aşiretlerde olduğunu kendilerinde olmadığını söylemişlerdir. Akşamında da kınası yakılır. Kına çocuğun sadece sol serçe parmağına yakılmaktadır. Gelen misafirler takılar takıp çocuğa hediyeler verirler. Sünnet sonunda çocuk arabaya bindirilip köyün içinde gezdirilir. Durumu kötü olup sünnet düğünü yapamayanlar ise iyi durumda olan biri sünnet yaparken onunla birlikte çocuğunu sünnet ettirir. Buna vesile olan kişinin hayır kazanıp, sevap alacağına inanılır.⁷⁰

11. Askerlik

Askerlik kutsal, yerine getirilmesi gereken bir vazife olarak görülür. Askere gidecek olan delikanlı askere gitmeden on, on beş gün önce bütün işlerden el ayak çeker. Delikanlı bu süre içinde dinlenir, gezer, eğlenir. Tüm tertipler son günlerinde birbirlerini evlerine davet ederek birbirlerine ziyafet verirler. Davetlilere çerezler ikram edilir. Çalıp oynanılır. Ailesinin maddi durumu iyi olanlar ise koç, davar kesip mevlit okuturlar. Askere gidecek olan delikanlı askere gitmeden önce bütün akrabalarını ve yakın dostlarının ziyaretine gider.⁷¹

Manavgat Manavları arasında askere gitmek vatan için yapılması gereken bir borçtur. Öyleki askere gitmemiş olana kız vermezler. Teslime Çetin, asker uğurlamayı ve yapılan uygulamaları şu şekilde anlatmaktadır; Gençlerimiz askere gitmeden önce tanıdıklardan komşulardan helallik alır. Askere uğurlamadan önce mevlit okuturuz. Konu komşu çağrılır. Askerimizin eline kına yakarız. Davul, zurna ile asker yolcu edilir. Evden çıkarken silah sıkılır. Eskiden askerdeyken asker mektubu gelirdi. Şimdi ise telefonla görüşülüyor. Asker dönüşü kurban kesilir, mevlit okutulur. Bu kurban adak kurbanı olup delikanlının sağ salim gelmesi için dilenmiştir.⁷² Askerden dönüşte delikanlı hemen işlere başlatılmaz. Birkaç hafta misafir olarak görülür. Askerliğini yapan delikanlı artık evlenmek için hazırdır.

⁷⁰ Teslime Çetin, agk.

⁷¹ Artun, Erman, *Türk Halk Bilimi*, İstanbul, 2010, s. 235

⁷² Teslime Çetin, 52 yaşında, İlkokul Mezunu, Denizyaka Köyü, 13.Ağustos.2014

1.1.2. DÜĞÜN ADETLERİ

1. Evlenme

Türkçede izdivaç için kullanılan ‘evlenme’ veya ‘evlendirme’ tabirleri, evlenen erkek veya kızın baba ocağından ayrılarak ayrı bir ev (aile) meydana getirmiş olduğunun ifadesidir.⁷³ ‘Manavlar akraba evliliğinde yedi göbek sayma gibi bir uygulamaya gitmiyorlar ancak amca çocukları ve dayı-hala çocukları arasında da bir evlilik yapmıyorlar.’⁷⁴ Manavgat Manavlarının yaşadığı köylerde genelde görücü usulü evlenme yaygındır. ‘Günümüzde ise gençler kendi bulup evleniyor. Önceden kız kaçırarak, görücü giderek, beşik kertmesi yapılarak evlenirdi.’⁷⁵ Evlilikler, abdallar, Çingeneler ve Tahtacılar hariç diğer gruplar arasında yapılmaktadır. Bu gruplar arasından bir kızla evlilik yapıldığı takdirde kızın, abdest almayı öğrenmesi, sureleri ezberlemesi, namaz kılmayı öğrenmesi, vb. sağlandıktan sonra kız aile içerisine kabul edilir. Yapılmış olan evlilik bir süre sonra onaylanır. Manavlar arasından olan bir kızın, yukarıda saymış olduğumuz gruplar arasından bir erkekle evlilik yapmış olması durumunda kız aile içerisinden dışlanmaktadır. Yapılmış olan evlilik kız ve aile arasında uzun süren küskünlüklere yol açmaktadır.⁷⁶ Manavlar genel olarak kendi içlerinde evlilikler yapar. Yörede yaşamakta olan Yörüklerle de kız alma ve kız verme vardır.

2. Evlenme Yaşı

Evlenme yaşı on üç ile başlayıp yirmi yedi yaşına kadar çıkar. Eskiden evlenmeler daha küçük yaşta olurken günümüzde ise evlenme yaşı yukarılara doğru çıkmaktadır. Bu durum kendi aralarında şu şekilde ifade edilmektedir: ‘On iki on üç yaşında evlenirdi kızlar. Şimdi ise okuyacam diye kızlar geç yaşta evleniyor.’⁷⁷ Kızların iş hayatına katılması, okula gitmeleri vb. unsurlar evlilik yaşını etkilemiştir.

3. Kısmet/Baht Açma

Yaşı gelmesine rağmen evlenemeyen kızlar evde kalmıştır ya da kısmeti bağlı diye yorumlanır. Bunun için hocalara götürülüp muska yazdırılır. Kısmet açmak için cuma günleri dua edilir. Ayrıca kısmetin bağlanmaması için kaçınılması gereken bazı hususlar vardır bunlar; kıyafet kişinin üzerinde dikilmez. Dikilecekse eğer kısmeti bağlanmasın diye kıyafetin bir ucu ısırlır. Kapının eşiğinde oturulmaz. Eşikte oturan

⁷³ Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, 2006, s. 228

⁷⁴ Yaşar, Kalafat, *Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları IX-X*, Ankara, 2006, s. 3

⁷⁵ Teslime Çetin, agk.

⁷⁶ Mehmet Bala, *57 Yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Taşağıl Beldesi*, 14.Eylül.2015

⁷⁷ Döndü Güzel, agk.

evde kalır. Günümüzde ise evlenen gelinin ayakkabısının altına bekâr olan kızların adları yazılır. Düğünden sonra adı silinen kızın evleneceğine inanılmaktadır.⁷⁸

4. Eş Beğenme

Manavlar Sünni inanca sahiptirler. İslam kültürü çevresinde Türkler, daha ziyade Şii eğilimli İranlılarla temas kurmalarına rağmen, büyük çoğunlukla Sünni idiler. Çünkü İranî geleneklerle ilgisi az olan Sünnilik, aynı zamanda Türk düşüncesine uygun düşen bir aklılığı ihtiva ediyordu. Bu yüzden Türkler Sünniliğin dört kolundan biri olan ‘‘Hanefilik’’i benimsemişlerdi.⁷⁹ Manavlar arasında eş seçiminde aranan en önemli ölçüt, mezhep uyumluluğudur.

Halk inançlarında, ayna tutmak ayıptır çünkü kız ya da erkek ayna tutarsa evlenmek anlamına gelir.⁸⁰ ‘‘Davul bile dengi dengine’’ atasözünün geçerliği Manavgat Manavlarının arasında da vardır. Eş seçerken din, soy, sop uyumluluğu aranır. Halk arasında ‘‘sarışının adı, esmerin tadı’’, ‘‘yüz güzelliği değil huy güzelliği’’ denilerek güzelliğin ve huyun kız seçimindeki önemi vurgulanır. Evlendirilecek olan erkeğin ‘‘elinin ekmek tutması’’ evinin geçindirebilecek bir işinin olması, ahlaklı olması ve aileler arasındaki uyum eş beğenmesinde aranan özelliklerdir. Eş beğenme aşağıdaki durumlarda yapılır.

Düğünlerde

Erkek annesi, düğünlerde, düğüne gelen kızlara bakarak oğluna eş beğenir. Kızın oturup kalkması, düğünde oynaması, konuşması vb. hoşuna giderse kızın kimlerden olduğunu araştırır. Oğlanlar ve kızlarda düğünlerde görüşüp tanışırlar anlaşılırsa eğer evlenme isteklerini büyüklerine bildirirler.⁸¹

Ev görmelerinde

Ev ziyaretlerinde, gidilen evde bekâr kız varsa önce evin temizliğine bakılır. Evin temiz olması kızın da temizliğe önem verdiğini gösterir. Bunun için şöyle bir uygulama vardır: Gidilen evin halısının altına bakılır. Halının altı temizse kızın temiz olduğu düşünülür. Sonra kızın göstermiş olduğu saygı, oturup kalkması, ikramlarda bulunurken yaptığı davranışlar, becerikliliği, vb. göz önüne alınır. Kız beğenilirse etrafta bekâr olan gençlere önerilir.⁸²

⁷⁸ Durdu Güler, agk. Döndü Güzel, agk. Arife Erkin, agk.

⁷⁹ Kafesoğlu, İbrahim, age, 2006, s. 377

⁸⁰ Şerife Atik, agk.

⁸¹ Gülgün Güzel, agk.

⁸² Durdu Güler, agk.

Hamamlarda

Hamamlarda kız seçme eskiden yapılan bir uygulama olup günümüzde yok denecek kadar azdır. Burada kızın güzelliğine, konuşmasına, hal ve hareketlerine bakılarak seçim yapılırdı. Eskiden hamam sefaları için bir gün öncesinden bohçalar hazırlanırdı. Bohçaların içerisinde hamamda yenilecek yiyecek ve içeceklerle hamamda kullanılacak olan havlular, keseler, lifler vb. konulurdu. Gidiliş amacı öncelikle dini temizlik olan hamamlarda, sohbetler, güzelleşmek vb. uygulamalar yer alırdı. Ayrıca oğlan anaları, bekâr yakını olan kadınlar bu sırada kız da beğenirlerdi.⁸³

İş Yaparken (Tarlada çalışırken, imece usulü çalışmalarda, okurken, vb.)

Geçmiş dönemlerde tarlalarda çalışırken kızlar ve erkekler bir arada çalışırlardı. Bazen kendi aralarında atışmalar yaparlar, sevdiklerini birbirlerine dile getirirlerdi.⁸⁴ Ayrıca okurken, iş yerlerinde çalışırken vb. olarak da eş beğenisi yapılmaktadır.

Aracı (kömül)

Günümüzde bu uygulama yoktur. Eskiden köylere gönderilen aracılardan (kömüllerin) bekâr kızları ve ailelerini araştırıp haber getirmeleriyle yapılan uygulamadır.

Yukarıda saymış olduğumuz eş beğenme durumlarının yanı sıra, kız kaçırarak evlenme de Manavgat Manavları arasında yaygın olarak yapılmaktadır. Anadolu'daki Türk topluluklarında rastlanan kız kaçırma, evlilik amacıyla gerçekleştiğinde hoşgörü ile karşılanmaktadır. Erdentuğ da kız kaçırma şeklinde evlenmenin Türkiye'de yaygın olan bir evlenme şekli olduğunu belirtir.⁸⁵ Manavgat Manavlarında kız kaçırma olayı araya giren hatırlı kişilerle tatlıya bağlanarak çözülmektedir. Geçmiş dönemlerde uygulanan beşik kertmesi günümüzde yoktur. Dul kalma durumlarında ise yakın akrabalarla evlendirme gerçekleştirilmektedir.

5. Kız İsteme, Görücü Gitme, Kız Bakma

Erkeğin aile üyeleriyle, akraba ve komşulardan seçilen birkaç kadının beğenilen kızın evine ziyarete gitmeleri, kızını görüp niyetlerini açığa vurmaları görücülüğün kız bakma aşamasını oluşturmaktadır.⁸⁶ Halk arasında kız isteme, görücü gitme, kız bakma

⁸³ Selimiye Batur, agk.

⁸⁴ Ümmühan Okudan, agk.

⁸⁵ Erdentuğ, Nermin, *Sosyal Adet ve Gelenekler*, Ankara, 1977, s. 65

⁸⁶ Tezcan, Mahmut, *Türk Ailesi Antropolojisi*, Ankara, 2000, s. 37

adları altında yapılmaktadır. Kız bir defa da verilmez. En az üç defa gelip gidildikten sonra kız verme karara bağlanır.

Manavgat Manavları'nda kız istemeye üç dört defa gidilir. İlk olarak bakmaya gelirler. Kız bakmaya gelmede oğlan gelmez. Oğlanın annesi ve birkaç yakını gelir. Bu geliş iki aile arasında olumlu geçerse daha sonra oğlanı da alıp giderler. Bu gidişten sonra kız evinin kararını beklerler. Kız hemen verilmez. "Bir kızını on kişi ister bir kişi alır" düşüncesi hâkimdir.

Kız istemeye büyükler gider. Hatta saygın kimseler varsa kız istenilirken yanlarında götürülür. Kız istemede, istenilen kızın kahve yapıp ikram etmesi gelenektir. Burada kız, sadece oğlanın kahvesine tuz katıp ona içirir. Oğlanın kahvenin tuzluluğuna rağmen hepsini içmesi kızın gerçek anlamda istediğini, gönlü olduğu anlamına gelir. Kız evine gelen oğlan evi, Allah'ın emri peygamberin kavli ile kızını oğlana ister. Kız tarafı bu isteyişte kızını hemen vermez. Kız tarafı, oğlan tarafına biraz düşünelim der. Daha sonra kız tarafının uygun olduğu bir zamanda kız istemeye tekrar gidilir.⁸⁷

Pazar ya da perşembe günü kız isteme yapılır. Oğlan tarafından kız evine tatlı şimdilerde çiçek getirilmektedir. Aile, kızını vermeye uygun gördükten sonra kıza da gönlü olup olmadığı sorulur. Kız istendikten sonra kızın babası Allah'ın emriyle kızımızı oğlunuza verdik, hayırlısı olsun der. Bu istemeden sonra kız evinden oğlan evine bohça içerisinde kenarları işlemeli mendiller, havlular gönderilir.⁸⁸

6. Söz Kesimi

Kız tarafından olumlu cevap alındığında, kız verildikten sonra söz kesimi yapılır. Söz kesiminde kız ve erkek tarafı bohça hazırlar. Hazırlanan bu bohçalar, nişan bohçalarına (kofalarına) göre daha küçük olur. Kızın bohçasında erkeğe, havlu, pijama, çorap, yazma konulur. Oğlanın bohçasına da çorap, havlu, terlik, mendil konulur.

Kız evinde söz kesimi yapılır. Söz kesiminde isteyen mevlit okutur isteyen de küçük bir eğlence düzenler. Hoca dua eşliğinde kıza ve oğlana söz yüzüklerini takar. Oğlan tarafı kıza bir tane de altın bilezik takar. Daha sonra gelen bohçalar kızın yengesi tarafından açılır. Gelenlere gösterilir. Söz kesiminden sonra da kız evinin bohçası oğlan evine gönderilir.⁸⁹ Söz kesimi, iki ailenin artık dünür olduklarını ve bunu etrafa yaymaları gerektiği anlamına gelir.

⁸⁷ Hatice Güzel, agk.

⁸⁸ Fazilet Yıldız, agk. Hatice Güzel, agk.

⁸⁹ Hatice Güzel, agk.

7. Nişan Töreni/Şerbet İçme

Düğünden önce nişan yapılır. “Nişan, evlenme için bir vaad ve aynı zamanda da ön akid dir. Adaklı sözü ise bunun en güzel ve insani ifadesi idi.”⁹⁰ Dede korkut kitabında da Beyrek, Banu Çiçek’e nişanlılığın simgesi olarak yüzük takar. Görüldüğü gibi nişan, geçmişten günümüze kadar yapıla gelen bir uygulamadır. Buradaki yüzük takmak nişanlılığı gösterir.

Günümüzde söz kesmedeki uygulamalar nişan içinde yapılır. Nişandan önce alışverişe çıkılır. Kızın nişanlılığı, bileziği, takıları vb. alınır. Düğün hazırlıkları nişandan sonra başlar. Ne kadar bilezik takacakları, ev eşyalarının alımı kız ve oğlan evi arasında paylaşılır. Yalnız oğlan tarafı isterse düğünde takacak olduğu altınların hepsini nişan töreninde de takabilir.⁹¹

Nişanlar kız evinde olur. Düğünde yapılan yemekler nişanlarda da yapılır. Yaz aylarında nişan dışarıda evin bahçesinde yapılır. Kışın ve havanın soğuk olduğu aylarda ise ev içinde olur. Önceleri tüm konu komşu nişana çağrılırken günümüzde ise aile arasında yapılmaya başlanmıştır.⁹²

Nişanlılık dönemi bayram zamanlarına gelirse kız ve oğlan tarafı bayramlık hediyeler alıp düğürlere el öpmeye, bayram kutlamasına gider. Kurban bayramında ise erkek tarafı kız evine kurbanlık koç gönderir. Koçun boynuzlarının arasına kurdela bağlanıp altın bilezik takılır. Kurbanlığı getiren kişiye kız tarafından mendil verilir. Kız tarafı da oğlan tarafına, oğlan için bayramlık takım, giysi gönderir.⁹³

Nişanda hoca tarafından dua okunup yüzükler takılır. Yüzüklerin kurdelesini bir büyük tarafından ya da hoca tarafından kesilir. Kurdela kesilirken makas kesmiyor diye bağırlır. Bu sırada oğlanın dayısı ya da amcası bahşiş verir. Kesilen kurdeladan bekâr olan gençler alıp yutarlar. Böylelikle kismetlerinin açılacağına inanılır.⁹⁴

Yüzük takıldıktan sonra lokum dağıtılır, şerbet içilip, misafirlerin ellerine kolonya dökülür. Nişanda düğünden ayrı olarak şerbet içme geleneği vardır. Gelen konuklara nişan şerbeti dağıtılır. Daha sonra çalgı eşliğinde oynanılır.⁹⁵

⁹⁰ Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul, 2001, s. 266

⁹¹ Hatice Güzel, agk.

⁹² Şerife Atik, agk.

⁹³ Şerife Atik, agk.

⁹⁴ Hatice Güzel, agk.

⁹⁵ Şerife Atik, agk. Döndü Güzel, agk.

Nişanda kız ve oğlan tarafına *kofa*⁹⁶ gider. Oğlan tarafına giden kofada, gömlek, iç çamaşırı, ayakkabı, şapka, çorap, mendil konulur. Oğlan tarafından gelen kofada, elbise, yazma, basma, havlu, mendil, çorap, patik, pijama, iç çamaşırları vb. bulunur. Kız evine gelen kofalar kızın yengeleri tarafından açılır ve gelen konuklara gösterilir. Gelen kofalar, dul kadınlara dokundurtulmaz. Dokunurlarsa eğer evlenecek olan çiftte de bu özelliğın geçeceğıne inanılmaktadır.⁹⁷

Nişandan sonra en az bir yıl beklendikten sonra düğün yapılır. Bazen de düğünden birkaç gün öncesinden de nişan yapılmaktadır. Böyle durumlarda ise kızın pazar günü nişanı, pazartesi sergisi, salı kınası, çarşamba düğünü, perşembe de gelin alması olur.⁹⁸

Nişandan sonra damat adayı kız tarafına el öpmeye gider. Nişanlılıkta birbirlerine karşılıklı gidip gelirler. Damat adayı öğleden sonraları kız evine gelir. Tarla işlerinde yardımcı olur. Bir evin oğlu gibi hizmet yapar. Bu sırada kız komşuya gider. Oğlan evde oldu mu onunla birlikte görölmek istemez. Buna sebep ise birlikte görölmeden dolayı çıkabilecek dedikoduları önlemektir.⁹⁹

8. Baş Bağlama

Baş bağlama, nişandan sonra kaynananın koynundan yazmasını çıkartıp kızın başına bağlamasıdır. Buna göre nişandan sonra köy içinde yapılan ilk düğünde, düğün ortasında kız oynarken kaynana gelip kızın üzerine ya da başına yazma atar. Halk arasında kullanılan “başı bağlı” deyiimi buradan gelmektedir. Yapılan bu uygulama kızın nişanlı yani sahiplenilmiş olduğunu gösterir. Başı bağlanmış kızı istemeye gidilmez, köyde bekâr erkekler kıza gönül koymaz. Geçmişte halk arasında yaygın olarak yapılırken günümüzde bu uygulamanın yapılmadığı gözükmektedir.

9. Çeyiz

Arapça “cihaz” dan gelen çeyiz; gelin için hazırlanan sandık eşyası, kızın baba evinden götürdüğü mal ve mülkü oluşturur. Geleneksel kültürümüzde kız çocukları ergenlik çağına gelmeden çeyiz hazırlıklarına başlar. Çeyiz olarak ilk önce yatak çarşafı, yastık kılıfı, yorgan yüzü, mendil, örtü vb. eşyalar hazırlanır. Hazırlanan bez eşyalarının tümü işlemelidir. Çevreler, yağlıklar, kenarları oyalanmış yazmalar, el

⁹⁶ Kofa: Bohça.

⁹⁷ Şerife Atik, agk.

⁹⁸ Şerife Atik, agk.

⁹⁹ Döndü Güzel, agk.

örgüsü çoraplar çeyizin tamamlayıcı öğelerindedir.¹⁰⁰ ‘‘Eski Türkler’de çeyiz, baba malından kıza düşen, bir paydır. Dede Korkut’ta ‘‘oğlı olan evermiş, kıızı olan köçürmüş’’ dendiği gibi kızın payı, oğlan evine göçürülüyordu. Eski Türkler, gelin giden kızın çeyizine ‘‘sop’’ derlerdi. Batı Anadolu’da ise kızın çeyizine ‘‘sepi denir. Eski Türkler’de çeyizin, hayvan sürüleri, yardımcı insanlar, kızlar, yengeler halinde geldiği görülüyor.’’¹⁰¹ Manavgat Manavları arasında kızın serilen çeyizine sergi denilir.

Halk arasında kullanılan ‘‘kız beşikte, çeyiz sandıkta’’ sözü çeyiz hazırlıklarının erken başlanmasını vurgulamaktadır. Manavgat Manavları’nda cuma günü gelinin çeyizi, eşyaları oğlan evine gider. Çeyizi, gelinin evine kız tarafı serer.

Kızın çeyiz sandığı evden çıkmadan önce kızın arkadaşları sandığın olduğu odanın kapısını açmazlar ve sandığın üzerine otururlar. Oğlan tarafı para vererek kapıyı açtırırlar ve oturan kişiyi kaldırırılar.¹⁰² Çeyiz sandığının evden çıkmasından önce böyle bir uygulama yapılmaktadır. Gelinin eşyaları oğlan evine giderken davul çalınması bir gelenektir.

Kız tarafı yatak odasını, mutfak eşyalarını alır. Oğlan tarafı, beyaz eşyayı, oturma ve salon takımını alır. Gelinin evine çeyizler, eşyalar serilir. Gelen misafirler düğünden önce gelinin çeyizini, eşyalarını görürler. Kızın çeyizinde el işlemleri, danteller, oyalar, yazmalar, havlular, çoraplar bulunur. Kız hepsini kendi yapmıştır. Kızın *hısımları*¹⁰³, komşuları, kız arkadaşları çeyizle birlikte oğlan evine gidip çeyizi sererler. Sergi serildikten sonra oğlan evinde yemek yenilip geri dönülür. Kaynana sergiyi seren kızlara mendil, yazma, çorap vererek gönderir.¹⁰⁴

10. Düğün Töreni

Düğün töreni Manavgat Manavları’nda dört gün sürer. Perşembe günü düğün başlar ve pazar günü biter. Ya da düğün pazar günü başlayıp perşembe günü biter. Perşembe günü bayrak dikilir, cumartesi kına gecesi, pazar günü de gelin alma yapılır. Ya da pazar günü bayrak dikilir, Çarşamba kına, Perşembe de gelin alma yapılır. Bu bakımdan eski düğünlerin ‘‘ağır alma’’ usulü ile yapıldığını söyleyebiliriz.

Düğün töreninde ve öncesinde kızın ve oğlanın yapmış olduğu birtakım hazırlıklar vardır. Oğlanın damat traşı olması ve gelinin gelin hamamına gitmesi ve

¹⁰⁰ Artun, Erman, age, 2010, s. 167-168

¹⁰¹ Ögel, Bahaeddin, age, 2001, s. 264-265

¹⁰² Durdu Güler, agk. Arife Erkin, agk.

¹⁰³ Hısım: Akraba.

¹⁰⁴ Durdu Güler, agk.

düğün töreni için giydirilmesi bulunmaktadır. Düğünden önce kız, gelin hamamına götürülür. Kızın arkadaşları da gelir. Eskiden yapılan bu uygulama şöyledir; Cuma günü hamama gidilir. Önden de çalgıcılar gönderilirdi. Hamama gelen gelin yüksek bir yere oturtulur. Üzerine de al yazma örtülürdü. Kız arkadaşları gelini hamam içerisinde yıkarlar bir yandan da şarkılar söylenirdi. Yıkamadan sonra göbek taşının etrafında üç kez dönülürdü. Kız zenginse altın veya gümüş taslarla başından aşağı üç tas su dökülürdü. Daha sonra köye gelen gelin davullarla karşılanarak oynar ve köy içerisinde dolaştırılırdı. Düğün töreninde ise kızın ön saçından zülûf kesilirdi. Başına fes takılırdı. Fesin uçlarına Osmanlı altınları dikilirdi. Fesin kenarlarına teller, tavuk gibi hayvanların tüyleri de dikilerek süslenirdi. Gelinin üzerine üç etek, altına paçalı don, içine de işlemeli göynek giydirilirdi. Boynuna da beşi birlik takılırdı. Oğlan da damat tıraş olurdu. Damat tıraşında yapılan uygulama ise şöyledir; davul ve zurna eşliğinde damat tıraş edilir. Bu sırada berber ustura kesmiyor diye bağırır. Damadın sağdıcı berbere bahşiş verir. Daha sonra tıraşa devam ederdi. Damat tıraş olurken arada kaldırılır ve oynatılırdı.¹⁰⁵

Oğlan evine düğünden önceki Perşembe günü veya Pazar günü ikindi namazından sonra bayrak dikilir. Bunun için hoca çağrılır. Dua ederek bayrağı oğlan tarafına diker. Bayrak dikilirken beş altı el silah sıkılır. Bayrak dikildikten sonra da lokum, tatlı ikram edilir. Kız evine de bayrak dikmek için gidilir. Bayrakçıya kız evinde hediyeler verilir. Bu bayrak direğine eskiden Türk bayrağının temin edilememesinden dolayı kırmızı, sarı, beyaz yazmalar bağlanırdı.¹⁰⁶ Bayrak asmak burada egemenlik göstergesidir. Oğlanın baba ocağından ayrılıp kendi yuvasını kurmasını ve bu yuvanın yöneticiliğini üstlenmesini gösterir.

Düğünlerde davul, zurna, saz, eskiden delbekler çalınırdı. Bu çalma işlemini çağrılan *abdallar*¹⁰⁷ yapar.¹⁰⁸ ‘‘Abdal sözü, Türkler arasında ve en ziyade Oğuz Türkleri’nin Şark ve Garp şubeleri arasında çok yayılmış bir sözdür. Umumi kullanışta ‘‘şaşkın, sersem, ahmak, budala’’ manalarına gelen bu söz, bir kısım serseri, dilenci dervişlere verilen hususi bir isimdir.’’¹⁰⁹ Manavgat Manavlarında köy düğünlerinde ya da düğün salonlarında yapılan düğünlerde abdalları çağırıp çalgı çaldırırlar. ‘‘Abdallar Anadolu’nun daha çok orta

¹⁰⁵ Hatice Güzel, agk.

¹⁰⁶ Halil Atik, agk.

¹⁰⁷ Abdal: Çalgıcı, çingene.

¹⁰⁸ Teslime Çetin, agk.

¹⁰⁹ Köprülü, Fuad, *Edebiyat Araştırmaları 2*, Ankara, 2004, s. 333

kesimlerinde az miktarda da kenarlarına dağılmış olarak yaşayan bir topluluktur. Göçer, yarı göçer ve yerleşik düzende yaşayanları vardır. Elekçilik, nalbantlık, kalaycılık gibi küçük el sanatlarında yoğunlaşmalarının yanında Abdallar müzisyen bir toplumdur. Bir bakıma Anadolu'nun müzisyen kastı diyebiliriz Abdallar için."¹¹⁰ Kaval, zurna, davul, delbek şimdilerde org düğünlerde kullanılan çalgılardır. Eskiden köy düğünlerinde Abdallar delbeği çalmadan önce ortada bir ateş yakıp delbeği ısıtırlarmış. Böylelikle delbek gevrer ve daha iyi ses çıkarırmış.

Düğünde kadınlar ayrı erkekler ayrı yerlerde oynarlar. Ev sahipleri oynayanlara para takar. Düğünde oynanan oyunlar: çiftetelli, kaşık oyunlarından, yapılan bazı taklitlerden vb. oluşmaktadır. İnsanlar yuvarlak oluşturup ortaya gelini alırlar. Bu yuvarlak etrafında dönerek oynanılır. Oyundan önce ve sonra düğün yemekleri yenilir.¹¹¹ Turfan Şehri civarındaki Toksun Köyü Tatarları'nda da benzer düğün adetleri vardır. "Düğün kutlaması öncesinde insanları davet ederler. İnsanları davet ettikten sonra onlara yemek için et ve ekmek verirler... Şiir okuyana buğday, ekmek ve elbise hediye ederler. Kadınlar oyunlar oynarlar."¹¹² Kız tarafında oynanan oyunlarda kızın anası ve babası oğlan tarafında oynanan oyunlarda da oğlanın anası ve babası oynatılır. Kız tarafı düğünde oynanan oyunlarında çok oynamaz. Bu bir bakıma kız tarafının üzgün olduğunu gösterir.

11. Dini Nikâh

İmam nikâhı gerdek gecesinden önce yapılır. Nikâh kıyılırken ayak ayaküstüne atılmaz, kollar bağlanmaz. Manavgat Manavları'nda gelin ve damat imamın karşısına geçer. Yanlarında iki tane de şahit olur. İmam (köyün hocası) şahitlerin adını yazar. Kıza mehri sorar. Gelin ne derse mehir olur. Damat o mehri ödemek zorundadır. Daha sonra imam dini bilgiler sorar. Bu sorular, sureler, namaz kılma, abdest alma, peygamber vb. ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.¹¹³ Düğünde yapılması zorunlu olan nikâh dini nikâhtır. Belediye nikâhı (resmi nikâh) düğünden sonra da yapılabilir. İmam nikâhından sonra gelin damadın helali olur. Bundan dolayı dini nikâh düğünde, gelin alındıktan sonra gerdek gecesinden önce yapılmalıdır. Halk arasında olan bir inanışa

¹¹⁰ Aydın, Ayhan, Melih Duygulu, "Bir Çingene İçin Müzikten Hoşlanmak ve "X" Müziği Sevmek Anlamsızdır. Çünkü O Müziği Yaşar", *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 1999, Sayı: 17, s. 176

¹¹¹ Hatice Güzel, agk.

¹¹² Katanov, N. F. (Çev. Attila Bağcı), *Türk Kabileleri Arasında*, Konya, 2004, s. 28-29

¹¹³ Şerife Atik, agk.

göre, imam nikâhı kıyılmadan birlikte olan kadın ve erkeğin sahip oldukları çocuklarının şeytanın çocukları olduğu inancı bulunmaktadır.¹¹⁴

12. Düğüne Davet Etme/ Okuntu Gönderme/Okuntuluk

Perşembe günü komşulara ve akrabalara düğün davetiyeleri dağıtılır. Bu davetiyelere ‘okuntu’ denilir. Bu okuntular yazma, havlu, atlet, kibrit, basma, çorap, mendil, peşkir olabilir. Davetiyenin gidecek olduğu evin büyüklüğüne göre okuntu değişir. Kırmızı ve yeşil mendiller, horozlu aynalar, taraklar geçmişte düğün davetiyesi olarak gönderilen okuntulardı. Bunları alan konuklar düğüne takıp gelirlerdi. Okuntuyu alıp gelmeyen konuklar ayıp karşılanırdı. Okuntuyu alan davetliler düğüne gelirken de hediye alıp gelirlerdi.¹¹⁵ Günümüzde ise okuntu olarak karttan yapılan davetiye kartları gönderilmektedir. Okuntuları göndermek işi köy içindeki küçük çocuklara yaptırılır. Ayrıca kız ve oğlan tarafından görevlendirilen birkaç kişi de bu görevi yapar.

13. Kına Gecesi

Kınanın halk kültürümüzde önemli bir yeri vardır. ‘‘Kına Türk halk inançlarında adanmışlığın simgesidir. Sünnet olana, askere gidene, hacca gidene, evlenecek olana kına yakılır. Bunlarda, Allah’a, yeni ocağa, İslama, vatana vs. adanmışlık vardır.’’¹¹⁶ Manavgat Manavları’nda cumartesi gecesi kız evinde kına gecesi yapılır. Kına gecesinde gelin günümüzde bindallı, ya da sadece bir elbise giyerdi. Gelinin başına da kına yakılırken al yazma örtülür.

Kına gecesinde hem oğlan hem de kız evinde kazanlarda yemekler pişer. Gelen konuklara pişen yemekler dağıtılır. Keşkek/keşkâh düğün yemeklerinin başında gelir. Düğünlerde pişirilmesi gelenek olan bir yemektir. Keşkâhın yapımına yemekler kısmında değindiğimiz için burada tekrar değinmeyeceğiz.

Kına gecesinden bir gün önce oğlan tarafı kız tarafına kına gönderir. Akşam olunca oğlan evi, oğlan evinde yenilen yemekten sonra kız evine kına yakmak için gelir. Kıza kınayı kızın yakınlarından biri yakar. Genelde bu yenge olur. Büyük bir tepsi içinde kına yenge tarafından karılır. Kızın eline yakılır.¹¹⁷ Kına yakılırken gelin önce elini açmaz. Avucunun içine altın konulmasını bekler. Gelin elini açmıyor denilir. Kaynana gelir kızın avcuna altın koyar. Kız avcunun içine altın konulduktan sonra eline

¹¹⁴ Hatice Güzel, agk.

¹¹⁵ Selimiye Batur, agk.

¹¹⁶ Kalafat, Yaşar, *Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları II*, Ankara, 2007, s. 152

¹¹⁷ Gülgün Güzel, agk.

kına yakılmasına izin verir. Daha sonra kına, kızın avuç içine, el parmaklarına, ayağının tırnaklarına ve ensesine yakılır. Kına önceden sadece kıza yakılırken artık oğlanın da sol elinin serçe parmağına yakılmaktadır.

Kına tepsisinin etrafına mumlar konulup gelinin etrafında kına türküsü eşliğinde dönülür. Gelini ağlatmak için türküler söylenir. Arada bir al yazması açılarak ağlayıp ağlamadığına bakılır. Sonra gelini oynaması için kaldırırlar. Gelin önce kalkmak istemez. Daha sonra yengeler araya girip oynaması için oyuna kaldırırlar. Yakılan kınanın bir kısmı da gelen konuklara dağıtılır. Kınayı alanlar kına tepsisine küçük bir bahşiş atarlar.¹¹⁸

14. Gelin Alma

Pazar günü gelinin baba evinden çıkmasına kız tarafında “gelin uğurlama” denilir. Oğlan tarafında ise “gelin alma” olarak geçer. Düğünün son günü olan Pazar günü, oğlan evi toplanıp davul, zurna eşliğinde kız evine gelin almaya gider. Eskiden gelin, atla getirilirken günümüzde ise arabalarla getirildiği, bu uygulamanın olmadığı görülmektedir.

Oğlan tarafı gelin almaya geldiğinde kız tarafının uygulamış olduğu birtakım yaptırımlar bulunur. Oğlan tarafı geldiğinde köydeki küçük çocuklar gelin arabasının önünü keser. Damadın sağdıcı çocuklara para verir. Kız evine geldiğinde de gelin hemen çıkartılmaz. Kızın yengesi kapıyı kilitler. Damattan bahşiş aldığı zaman kapıyı açar.¹¹⁹

Gelin evden çıkmadan önce gelinin babası üç defa Fatıha suresi okuyarak gelinin beline kırmızı kuşağı bağlayıp çözer. Baba yoksa bu işi kızın erkek kardeşi, erkek kardeş yoksa eğer kızın dayısı yapar.¹²⁰ *‘Kuşak bağlama âdeti gelinin yakınları tarafından bağlanır ve bekâreti temsil eder. Düğün günü gelinin erkek kardeşi yoksa dayısı veya amcası ‘gelin kuşağı’ adı verilen kırmızı ipek şeridi, gelinin beline üç defa çözerek bağlar.’*¹²¹ Kuşak aynı zamanda temizlik ve saflığı da simgeler. Sonra baba kızın duvağını örter. Kız evde bulunan annesi, babası ve diğer akrabalarıyla görüşür, ellerini öper. Bir yakını gelinin ayakkabısını giydirir.

Gelini arabaya babası bindirir. Arabaya binince hoca dua okur. Dua okunduktan sonra araba hareket eder. Arabanın arkasından su dökülür veya bardak atıp kırılır. Bir

¹¹⁸ Gülgün Güzel, agk.

¹¹⁹ Gülgün Güzel, agk.

¹²⁰ Arife Erkin, agk.

¹²¹ Artun, Erman, age, 2010, s. 22

tepsi tatlı da kız evinden oğlan evine gider. Damadın akrabalarına hediyelik bohça hazırlanır. Bohça içine atlet, peşkir, mendil konulur. Bu bohça da gelin arabasına konulup oğlan tarafına gönderilir.¹²²

15. Gelinin Oğlan Evine Gelmesi ve Yapılan Uygulamalar

Yeni girilen ev geçmiş kültürlerin yaşatılacağı, geçmişi devam ettiren yeni bir ocak olacaktır. Bu bakımdan “*insan, gittiği her yeni eve ocak tanrılarını da birlikte götürür.*”¹²³ Manavgat Manavları’nda gelin, davul eşliğinde oğlan evine gelir. Gelin hemen arabadan indirilmez. Dualar okunarak arabadan iner. Gelinle damadın üzerine bir tepsi içinde şeker, buğday, kuruyemiş karışımı serpilir.¹²⁴ Bu saç niteliğinde olan bir uygulama olup tüm Türk boylarında benzer şekilde yapılır. Saçıyı açıklayacak olursak; saçının kökleri şamanizme kadar dayanır. Orta Asya Türklerinde saçuv, çaçılama da denirdi. Ulu Yüz Türkleri, eskiden gelinin atının, yele ve kuyruğuna kırmızı saçarlarmış. İslamiyetten sonraki, ikinci gelişmede un serpmeye, Türk illerinde daha çok yaygınlaşmıştır. Para, çörek, şeker ise daha geç çağlarda ortaya çıkmıştır. Anadolu’da saç sırasında dua da edilir. Su serpmeye ve su töreni de Başkurtlar’da görülürdü ve çok eski bir uygulamadır. Anadolu’da buna gelin uğru da denir.¹²⁵

Gelini arabadan, kayınbabası ve gelinin yengesi indirir. Burada “indirmelik verme” uygulaması yapılır. Buna göre kayınbaba, yakınlar, gelen misafirler gelin indirmeliği verir. İndirmelik olarak, tarla, hayvan, para verilir. Burada kayınbabanın vermiş olduğu indirmelik diğerlerine göre daha pahalı olur. Gelin indikten sonra oğlan evine hemen girmez. Yapılan birtakım törenlerden sonra gelin eve ayak basar. Manavgat Manavları’nda gelinin oğlan evine geldiğinde yapılan uygulamalar:¹²⁶

1. Gelin oğlan evine geldiğinde hoca tarafından önce duası okunur sonra gelin arabadan indirilir. Dua okuma İslamiyet’ten önce ve sonrasında Türklerde var olan bir uygulamadır. İslamiyet’ten önce şaman duları, Dede Korkut kitabında geçen dualar “*Ne derse olurdu. Gaipten türlü haber*

¹²² Döndü Güzel, agk.

¹²³ Bachelard, Gaston, (Çev. Aykut Derman), *Mekânın Poetikası*, İstanbul, 1996, s. 33

¹²⁴ Gülgün Güzel, agk.

¹²⁵ Ögel, Bahaeddin, age, 2001, s. 267-268

¹²⁶ Gülgün Güzel, agk. Teslime Çetin agk. Şerife Atik, agk. Süleyman Aydın, agk.

söylerdi. *Hak Taala onun gönlüne ilham ederdi*''¹²⁷ Dede Korkut Kitabındaki tüm hikâyeler dua ile biter. Buna göre: Karlı kara dağların yıkılmasın. Gölgeyi büyük ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumamasın. Kadir Tanrı seni namerde muhtaç etmesin. Vuruşunca kara çelik öz kılıcın çentilmesin. Dürtüşürken alaca mızrağın ufanmasın. Aksakallı babanın yeri cennet olsun. Ak bürçekli ananın yeri cennet olsun. Âmin diyenler Tanrı'nın yüzünü görsün. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Allah'ın verdiği ümidin kesilmesin. Derlesin toplansın günahınızı adı güzel Muhammed Mustafa yüzü suyuna bağışlasın hanım hey!¹²⁸ Dede Korkut hikâyelerinde geçen dualardan bir tanesidir.

2. Gelin evin bahçesinde çalgı eşliğinde oynatılır. Yukarıda bahsettiğimiz saçı uygulaması burada yapılır. Bu uygulamayı genelde kaynana yapar. Kaynana bu işlemi gerçekleştirdikten sonra gelinin etrafında çalgı eşliğinde oynar.
3. Kayınbaba tarafından kurban kesilip kurbanın kanı, bir parmakla gelinin ve damadın alınlarına sürülür.
4. Kapının önüne su testisi konulur. Gelin ayağıyla testiye vurup kırar.
5. Kapıya ince bir ip gerilir. Gelinin bunu görmesi istenilir. Eline bal sürerek ipi kopartır.
6. Gelinin ağzına bal sürülür. Gelin, evin kapısına yağ ve bal sürdükten sonra oğlan evine sağ ayağıyla girer.
7. Gelinin duvağı bir çocuğa açtırılır. Çocuk oklava ile gelinin duvağını açar.
8. Kucağına erkek çocuk verilir. Bu doğacak ilk çocuğun erkek olması için yapılır.
9. Damat içeri girer. Geline küçük bir takı takar. Sonra orada bulunan misafirler ile yemek yenilir.
10. Yemekten sonra birikenlerin elini öper gelin. Damadın bir akrabası birikenleri (gelip toplanan misafirleri) geline tanıtır.

¹²⁷ Ergin, Muharrem, Dede Korkut Kitabı I, Ankara, 2004, s. 15

¹²⁸ Ergin, Muharrem, age, 2004, s. 56

16. Gerdek

Gerdek sözü, Farsça bir kelimedir. “Kubbe veya kubbeli oda” karşılığında söylenir. Fakat Farsça’da bu söz, gelin odası manasında söylenmemiş olup Türkler sözü Orta Asya’da iken almışlar ve gelin çadırı ile odasına uygulamışlardır.¹²⁹ Manavgat Manavları’nda gelinle damadın, ilk geceyi geçirecek oldukları odaya gerdek odası, bu geceye de gerdek gecesi denilir.

Geline, gerdek gecesi damadın yengesi kılavuzluk eder. Ögel, yenge ve yengeliği; “*Gelinlik kılavuzu da geline yol gösterir. Anadolu’da kılavuzluk yapan “başı bütün” kadınlara “danışık, düyüşü, yenge” de denir. Kız evinden gelen çeyizlere de yengeler bakar.*”¹³⁰ Şeklinde açıklamaktadır. Yenge gerdek gecesi, gelin ve damadın evinde kalır.

Damadın sağdıçları, damadın arkasından vurarak damadı gerdeğe katarlar. Gerdek odasına tatlı ve su konulur. Gelinle damat tatlılardan ısırıp birbirlerinin önüne koyarlar. Sonra bu tatlıları birlikte yerler. Tatlı yemek her şey güzel ve tatlı olsun anlamındadır. Gelin ve damadın yatağına beyaz çarşaf serilir. Suyla abdest alan gelin ve damat iki rekât namaz kıldıktan sonra gerdeğe girerler.¹³¹

Sabah olunca yenge çarşafa bakar. Çarşaf gösterme uygulaması olup gerdek gecesinin sabahı gelen konu komşuya çarşaf gösterilir. Kızın bakire çıkmaması durumunda önceden eşeğe ters bindirilip baba evine gönderilmiş. Kızın bakire çıkmasında ise damat silah atıp duyurmuş.¹³²

17. Düğün Sonrası Yapılan Uygulamalar

Gelin, düğünden sonra başına al yazma takar. Bu al yazma kızlığın bitip kadınlığın başladığını gösterir. Düğünden üç gün sonra büyüklere el öpmeye gidilir. Gelin gezdirilir. Gelin, bu gezdirme sırasında hazırlanmış olan bohçaları verir. Bohça içerisinde, nakışlanmış göynekler, etekler, bir kenarı nakışlı mendiller bulunur. Gelin avucunun içindeki mendille el öper. Daha sonra avucundaki mendili verir.¹³³ Gelin gezdirme eski bir gelenektir. Eskiden Türkler gelini gezdirirken gelinin ve çocuklarının içecekleri suları ve yiyecek oldukları kaynakları gösterirdiler. Bu gezdirme bugün akrabalarından ibarettir. Bir hafta sonra gelin ve damat gelinin anası ve babasının elini öpmeye gider. Damat kayınbabasının evine geldiğinde ayakkabısı saklanır.

¹²⁹ Ögel, Bahaeddin, age, 2001, s. 270

¹³⁰ Ögel, Bahaeddin, age, 2001, s. 272

¹³¹ Gülgün Güzel, agk.

¹³² Selimiye Batur, agk.

¹³³ Şerife Atik, agk.

Düğünden sonra komşular akrabalar gelin görmesi diye oğlan evine gelir.¹³⁴ Gelin görmesi bazı Manav toplumlarında ‘‘ikinci oturması’’ adı altında geçmektedir.

1.1.3. ÖLÜM ADETLERİ

Kolektif olan toplumlarda ortak çağrışımlardan bir tanesi de ölümdür. İnsan ölümlüdür ve ölmek için yaratılmıştır. Tanrı, zamanın ölümsüzü ve tek sahibidir. ‘‘Zaman Tanrı’sı öyle buyurunca, insanoğlu hep ölümlü yaratılmış.’’¹³⁵ Ölüm ve Tanrı Kül Tigin anıtlarındaki metinde böyle anlatılmaktadır.

Manavgat Manavları folklorunda ölümün en güzel hali şehit olarak ölmektir. Türkler savaşçı bir toplum olarak doğmuştur. Geçmişte savaşta olan ölüm ölümlerin en yücesiydi. Şehitliğin bugün bile kutsal sayılması bunun bir yansıması olarak görülebilir. Ayrıca doğum sırasında ölen anne şehit sayılır. Doğum sırasında bebek ölürse onun da melek olacağına inanılır. Kıyametten sonra da ölen bebeğin anne ve babaya şefaateceği inancı yaygındır.

1. Ölümü Düşündüren Belirtiler

Manavgat Manavları halk inançlarında, görülen rüyalar, hayvanların değişik hareketleri, gökyüzü olayları, alışılmışlığın dışında yaşanan olaylar ölüm belirtisi olarak görülür. Manavgat Manavları arasında ölümü düşündüren belirtiler şunlardır:¹³⁶

1. Köpeğin uluması o yerde ölünün çıkacağına işaret eder. Köpek beklenilmedik bir şekilde uzun uzun ulursa buna yorumlanır.
2. Rüyada birinin gelinlik giymesi onun yakınlarından birinin öleceğini gösterir.
3. Rüyada diş dökülmesi ölü çıkacağına işarettir.
4. Rüyada çıplak görme görülen kişinin öleceğini belirtir.
5. Çocuklar dilleriyle damaklarından ses çıkartırsa biri ölecektir.
6. Gökyüzünde yıldız kayarsa biri ölür.
7. Horozun zamansız ötmesi.
8. Rüyada yılan sokması, suda boğulmak ölümün habercisidir.
9. Evin başında baykuşun ötmesi.
10. Kargaların toplanıp birden bağışması.

¹³⁴ Hatice Güzel, agk.

¹³⁵ Taş, İsmail, *Türk Düşüncesinde Kozmogoni-Kozmoloji*, Konya, 2002, s. 37 (Ayrıca bkz. Talat Tekin, Orhon Yazıtları.)

¹³⁶ Mehmet Bilen, agk. Halil Atik, agk. Teslime Çetin, agk. Selimiye Batur, agk. Durdu Güler, agk. Şerife Atik, agk. Döndü Güzel, agk.

11. Biri öldükten sonra ölünün yıkandığı kazan ters çevrilmezse bir ölüm daha olur.
12. Dar vakitte (ikinci namazı ve akşam namazı arasındaki zaman) uyumak ömrü kısaltır, ölümü çağırır.
13. Dalgın dalgın dolaşan, uzun uzun bir noktaya bakan, sessizleşen kişiler için ‘‘burnuna toprak koktu’’ denilir. Ölümünün yakın olduğuna inanılır.

2. Ölümünden Kaçınmak İçin Yapılan Uygulamalar

Manavgat Manavları’nda ölüm ihtimalini azaltmak, ölümü uzak tutmak için yapılan birtakım uygulamalar mevcut olup bunlar:¹³⁷

1. Çocuğu ölen kimselerde yine bu amaçla kız çocuğuna erkek kıyafeti, erkek çocuğuna kız kıyafeti giydirilir.
2. Yaşar, Durmuş, Durdu gibi isimler çocuğu ölenler tarafından yeni doğan çocuklara isim olarak verilir. Bu bir gönderme olup çocuğun artık ölmemesi için konulan adlardır.
3. Ölünün yıkandığı kazan ters çevrilir. Başka biri de ölmesin diye.
4. Ölü mezara gömüldükten sonra geri dönüşte mezara bakılmaz.
5. Ayakkabılar ters dizilmez.

3. Ölüm Sırası

Öleceği anlaşılan kişinin tüm dilekleri yerine getirilir. Ağzına su damlatılır. Gideceği yerde ferah olsun, ağzı kurumasin istenilir. Tüm akrabalar gelir ve helallik alınır. Helallik almak, öldükten sonra öbür dünyada çekilecek olan azapları azaltır. İmanıyla ölmesi için ölüye kelime-i şehadet getirtmeye çalışılır.¹³⁸

Ölürken yüzü gülüyorsa gittiği yerden memnundur. Yüzünü ekşitmişse memnun değildir. Öleceği anlaşıldığında başında Kuran-ı Kerim okunur. Yasin suresi okunur. Ölünün gözü açık giderse bir özlediği, bir beklediği varmış denilir. Ölü yalnız bırakılmaz. Ölünün yanına kedi yaklaştırılmaz. Yoksa üzerinden atlar. Kedinin ölünün üzerinden atlaması hayra yorulmaz. Gözü açıksa eğer bir kişiyi daha yanında götürecektir. Bundan dolayı gözü kapatılır.¹³⁹

Öldüğünde, çenesi ve ayakları bağlanır. Baş kibleye çevrilir. Üzerine beyaz çarşaf örtülüp bıçak ya da makas konulur. Üzerine bıçak konulması ölünün şişmemesi

¹³⁷ Hatice Güzel, agk. Ayşe Atik, agk. Selimiye Batur, agk. Durdu Güler, agk.

¹³⁸ Teslime Çetin, agk.

¹³⁹ Teslime Çetin, agk.

için yapılmaktadır. Ölünün bulunduğu odanın penceresi, içerisi serin olsun diyerek açılır.¹⁴⁰

4. Ölüm Sonrası Yapılan Uygulamalar

Ölümü duyurmak için ölü sahipleri hocaya gidip camide sala verdirirler. Belediyelerde anons yaptırılır. Şu köyden şunun kızı şunun oğlu hakkın rahmetine kavuşmuştur denilir. Ölüyü herkesin duyması istenilir. Ölü evine gelen kişi çok olmalıdır.¹⁴¹ Ölü evine gelenin çok olması, ölünün çok sevilen ve sayılan biri olduğunu gösterir.

Defin İşlemleri

Gece öldüyse sabah ya da öğlen namazından sonra defnedilir. Akşam öldüyse eğer diğer gün defnedilir. Gece defnedilmez. Gece yerin kilitlendiğine inanılır. Ölü bir gün bekleyecekse eğer morga konur. Ölüyü hemen gömmek gerekir. Ölünün gömülmesini uzatmak, ölen kişiye eziyet, günah olarak yorumlanır.¹⁴²

Yıkama İşlemleri

Ölü, ölü yıkayıcıları tarafından yıkanır. Kazanlarda sular kaynatılıp yıkama işlemi gerçekleştirilir. Yıkayacak suyun çok soğuk ve çok sıcak olmamasına özen gösterilir. Eskiden yıkama işlemi için kullanılan araç su kabaklarıyken günümüzde bunların yerine taslar kullanılmaktadır. Ölen kişi kadınsa kadın tarafından; ölen kişi erkeğe erkek tarafından yıkanır. Ölü yıkanırken önce niyet edilir. Daha sonra abdest aldırılır. Sağ tarafından başlayarak sol tarafıyla üç kez yıkanır. Yıkama işleminden sonra duası okunur. Kulakları, burnu pamukla kapatılır. Ölen kişinin eşi hariç diğer yakınları gelip ölüye helallik suyu dökerler.¹⁴³

Ölünün yıkandığı yerde yedi gün ışık yakılır. Ölünün gelip kirpiğini lambanın üzerine bırakacağına inanılır. Ölünün artan suyuyla ölüyü yıkayanlar kendi yüzlerini yıkarlar. Bu su ile yüzlerini yıkayan kişilerin, rüyalarında ölen yakınlarını göreceklerine inanılır.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Halil Atik, agk.

¹⁴¹ Süleyman Aydın, agk.

¹⁴² Süleyman Aydın, agk.

¹⁴³ Ali Güzel agk. Hatice Güzel, agk.

¹⁴⁴ Selimiye Batur, agk.

Kefenleme

Kefen beyaz renkli olup üç parçadan oluşur. Bu parçalar kafasının, gövdesinin, el ve ayaklarının bağlanılmasında kullanılır. Kefenleme yapılırken iğne, iplik, makas kullanılmaz. Kefen bezi elle yırtılır ve dikilmeden sarılır. Kefenden parça arttırılmaz ve bu parça başka yerde kesinlikle kullanılmaz.¹⁴⁵ Bu uygulama ‘‘sahiplik inancı’’ ile ilgilidir. Kalafat, sahiplenme inancıyla ilgili olarak; Ölüye niyet alınan kefen, mezarlıkta yakılan ateşten artan odun, mezar yapımında kullanılan çimento türü malzemenin artanı geri alınmaz. Bütün bunlarda ölüye niyetlenme ve onun tarafından sahiplenilme inancının olduğunu¹⁴⁶ belirtmektedir. Kefenlenip tabuta konulduktan sonra üzeri mersin dallarıyla örtülüp tabut kapatılır.

Cenaze Namazı

Cenaze namazı camide kılınır. Namaza erkekler katılır. İmam abdest aldıktan sonra iki rekât namaz kıldırır. Namazda bulunanlardan helallik istenilir. Hoca üç defa ‘‘nasıl bilirdiniz’’ ve ‘‘hakkınızı helal ediyor musunuz’’ diye sorar. Cemaat de üç defa ‘‘iyi bilirdik’’ ve ‘‘hakkımız helal olsun’’ der. Ölen kişinin borcu varsa eğer cenaze namazı kılınmadan önce yakınları tarafından bu borç ödenir.¹⁴⁷

Tabutun üzerine yeşil bez örtülür. Ölen kişi kadınsa baş kısmına yazma, erkekse havlu koyulur.

Cenaze namazından sonra ölü mezarlığa taşınır. Mezarlığın yakın olduğu yerlerde cenaze omuzlarda taşınarak mezarlığa gider. Cenazeyi taşımanın sevap olduğuna inanılır. Bundan dolayı cenazeyi gömmek için götürülürken cenazeye katılan herkes cenazeyi omzunda taşır. Adım başı kadar sevabı olduğuna inanılır.¹⁴⁸

Cenaze geçerken yeni doğmuş bebekler yukarı kaldırılır. Bu uygulamadaki inanış ölünün bebeği basmasından korumaktır.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Hatice Güzel, agk.

¹⁴⁶ Kalafat, Yaşar, age, 2011, s. 36-37

¹⁴⁷ Halil Atik, agk.

¹⁴⁸ Ali Güzel, agk.

¹⁴⁹ Döndü Güzel, agk.

Ölünün Gömülmesi

Manavlarda ölümler, ölünün doğduğu yere gömülür. Mezar taşlarında ana-baba adı yazar. Ölü gömüldükten sonra mersin dalından çiçek yapılıp ölünün başına takılır. Bunun güzel bir koku vermesi için yapıldığı söylenir. Ölü gömüldükten sonra toprağının üstüne çalı çırpı koyulur. Böylelikle kedi köpek gibi hayvanların gelip mezarı deşmesi önlenir. Diğer Türk toplumlarında ölü gömüldükten sonra hayvanlardan korumak için yapılan mezarın başında ateş yakma uygulaması Manav toplumlarında yoktur.

Ölünün başı kibleye çevrilir. Üstüne tahta konulur. Tahta konulması ölünün kalktığında, öldüğünü anlaması içindir. Tahtanın üstüne de toprak atılır. İnsan öldüğünü anlamaz. Hoca mezarın başında telkin okuyunca ölü kalkmak ister. O zamanda üstüne konulan bu tahtalara çarpar. Bu uygulamayla ilgili olarak şunlar söylenmektedir: Ölü, tahtaya çarpınca öldüğünü anlar o zaman.¹⁵⁰

Mezarlara, çam, selvi, kavak ağaçlarıyla gül, zambak gibi çiçekli bitkiler dikilir. Mezarlıktaki ağaçlar kesilip şahsi olarak kullanılmaz. Ancak okul gibi toplu olan bir yerde mezarlığın ağaçları kesilip kullanılabilir. Ağaçlar kesilmez çünkü ölümlerin eti, kemiği ile ağaçlar beslenir. Ağaçların nefes alıp vermesiyle de ölümlerin bir nevi yaşadığı görüşü vardır. Altınkaynak, "Ağaçlar sadece meyveleriyle değil, yaprak şekilleriyle de insanın dikkatini çekmiştir. Çınar yaprağının insanın eline bezmemesi, söğüt yaprağının kıvrımı ve gölgesi, kavak yaprağının sesi ve serinliği, ceviz yaprağının zehiri-kokusu insanda çeşitli çağrışımlar uyandırmıştır."¹⁵¹ Sözleriyle halk arasında ağaca ve ağacın özelliklerine yüklenen anlamların olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum Manavgat Manavları arasında da geçerlidir. Çam ağacının her zaman yeşil olmasıyla gölge vermesi, selvi ağacının uzunluğu bakımından Allah'ın tek olmasını göstermesi ve ağaçların rüzgârla sallanmasıyla Allah'a zikrettiklerini, günahlarının döküldüklerine, mersin ağacının güzel koku vermesi gibi inanışlardan dolayı ağaçlar mezarlıklara dikilmektedir. Diğer bir inanışa göre de ağaçlar orada yatan ölümler tarafından sahiplidir.

¹⁵⁰ Mehmet Eren, agk.

¹⁵¹ Altınkaynak, Erdoğan, *Anlatım Esasına Dayalı Metinler ve Din*, Ankara, 2015, s. 43

5. Ölü Evinde Yapılan Uygulamalar Ve Törenler

Ölünün yıkıldığı yerde yedi gün mum yakılır. Mum su dolu tasın içine konulur. Ölünün gelip tasın içine ya da lambanın üzerine kirpiğini bırakacağına inanılır.¹⁵² Konu komşu gelip baş sağlığı dileklerinde bulunur. “Allah rahmet eylesin”, “Mekânı cennet olsun”, “Başın sağ olsun” gibi dileklerde bulunurlar.¹⁵³

Ölünün Eşyaları

Ölünün geride bırakmış olduğu kıyafetler fakirlere dağıtılır. Öldüğünde üzerinde olan kıyafetler ise yakılır.¹⁵⁴ Bazı köylerde ise kıyafetlerin yıkanılarak tekrar kullanıldığı görülmektedir. Ölen kişinin eşyaları yıkanarak ve temizlenerek ölümden arındırılmakta ve başkalarına verilerek de ölüm evden dışarıya çıkarılmaktadır. Ölünün bıraktığı eşyalarıyla, geride kalanları tedirgin edeceği korkusu, bu uygulamalara egemen oluğu görülmektedir.¹⁵⁵ Ölünün arkasında bırakmış olduğu kıyafetlerin bir kısmı da hatıra kalsın denilerek saklanmaktadır.

Ölenle İlgili Özel Günler

Manavgat Manavları’nda ölünün günleri, yedisi, kırkı, elli ikisi ve seneyi devriyesinden oluşur. Ölünün günleri, birtakım sayılara denk getirilerek uygulamalar yapılmaktadır. Geçmişte yaşanan bazı büyük olayların, durumların, vb. olayların bu sayılara denk geldiği için bu sayılara özel anlamlar yüklenerek halk kültürü içinde kullanılmış olduğunu söyleyebiliriz.

Yedisinde yapılan törenler; Yedisinde mevlit okutulur. Burada verilen yemek ölü yemeğidir. Ölünün ruhunun yedi gün evde olduğu söylenir. Yedisinde ölünün burnu düşer.¹⁵⁶

Kırkında yapılan törenler; Manavgat Manavları’nda ölünün kırkıncı gününde evde pişi yapıp dağıtılır. Bu yapılan pişi sayısı kırk tanedir. Kırkına kadar da her gün pişi yapıp dağıtırlar.

Elli ikisinde yapılan törenler; Elli ikisinde, elli iki yemeği verilir. Bu gün ölünün eti kemikten ayrılır. Konu komşu çağrılıp mevlit okutulur. Mezara gidilip, mezarın üzerindeki çalı çırpı toplanır.¹⁵⁷

¹⁵² Döndü Güzel, agk.

¹⁵³ Halil Atik, agk.

¹⁵⁴ Durdu Güler, agk.

¹⁵⁵ Artun, Erman, age, 2010, s. 26

¹⁵⁶ Şerife Atik, agk.

¹⁵⁷ Şerife Atik, agk.

Seneyi devriyesinde yapılan törenler; Seneyi devriyesinde, ölünün birinci yılında mevlit okutulup, yemekler pişirilip gelenlere dağıtılır. Burada verilmiş olan yemek diğer günlere göre daha büyük olur.

Kandil günlerinde, cuma günlerinde ölünün evini ziyarete geldiğine inanılır. Bu günlerde yine pişi yapılıp dağıtılır. Pişinin kokusunun ölünün ruhuna gittiğine inanılır. Ayrıca diğer günlerde yemek yenilen bir yemeğe rast gelindiğinde, yenilip içildiğinde ‘ölülerinizin ruhuna gitsin’, ‘geçmişlerinizin ruhuna varsın’ denilir.¹⁵⁸ Manavgat Manavları folklorunda atalara büyük saygı beslenir. Onların ardından yapmış oldukları törenlerle onları her zaman anarlar. Adları geçtiği zaman, ‘rahmetli’, ‘mekânı cennet olsun’ sözleriyle dualar gönderirler.

Yas Tutma

Ölü evinde radyo, televizyon kırk gün açılmaz, gürültü yapılmaz. Düğün, nişan varsa ertelenir. Eğlenceler düzenlenmez. Cenazesi olan süslenip gezmez. Rengârenk kıyafetler giyip dolaşmaz.¹⁵⁹ Bu saydıklarımız ölünün yas sürecinde yapılan ya da yapılmazsa hoş karşılanmayan davranışlardır. Burada, ölünün ruhuna saygı duyma onun için üzülmeye düşüncesi yatmaktadır.

Manavgat Manavları arasında ölünün arkasından sesli ağlama, deyişler söyleme, yüreğe vurularak ağıt yakma geleneği yoktur. Ölünün arkasından yüksek sesle bağırıp ağlamanın günah olduğuna inanılır. ‘‘Türkler İslam dinine gireli bin yıllık bir zaman dilimi geçmiştir. Ağıt yakma ve yas töreni İslam dinince yasak edilmiştir.’’¹⁶⁰ Ağıt yakma ve üst baş yırtma gibi yas göstergeleri diğer Türk toplumlarında vardır. Aydın, Selçuklular döneminde yaşanan bir yası şu şekilde anlatır: ‘‘ Yas sırasında yürürlükte olan adetlere gelince, ölüm haberini alan kimseler elbiselerini yırtıyor, saçlarını yoluyor ve cenaze töreninde olduğu gibi başlarını açıyorlardı. Bu arada hafızlar ‘‘Kuran’’ okuyor ve hatimler indiriliyordu.’’¹⁶¹ Bu yas sürecinde Manavgat Manavları’nda ise Kuran’dan Yasin okunulup tespih çekilir. Tespihi her çekişte salâvat getirilir. Yas süreci genel olarak kırk gündür fakat bu süre kişiden kişiye değişerek değişikliğe uğrar.¹⁶²

¹⁵⁸ Teslime Çetin, agk.

¹⁵⁹ Fazilet Yıldız, agk.

¹⁶⁰ Altınkaynak, Erdoğan, age, 1997, s. 216

¹⁶¹ Taneri, Aydın, *Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı*, Konya, 1977, s. 61

¹⁶² Durdu Güler, agk.

6. Mezarlık Ziyaretleri

Ölmüş büyüklere tazim, atalara saygı “baba hukuku”nun inanç sahasındaki belirtisidir.¹⁶³ Mezarlık ziyaretleri istenilen zamanda yapılabilir. Bunun yanı sıra önemli günlerde ölü anılmakta ve ölünün ruhuna dua okunup yemek verilmekte, şeker, lokum vb. dağıtılmaktadır. Manavgat Manavları, cuma günlerinde, kandillerde, arife günlerinde, bayramlarda mezarlık ziyaretleri gerçekleştirerek ölülerini anarlar.

Arife günlerinde ve bayram sabahı çıkışında mezarlıklar ziyaret edilir. Mezarlıklar temizlenip, üzerlerine mersin dalları konulur. Mezarların başında Kuran-ı Kerim okunur. Bunlardan başka olarak isteyen dilediği gün gece hariç olmak üzere mezarlık ziyaretini gerçekleştirir. Sadece adetli olan kadınlar bu süre içinde ziyaret yapamazlar. Ölülerin gelen insanları çıplak olarak gördüklerine inanılmaktadır.¹⁶⁴

Mezarın yanından gelip geçerken dua okuma geleneği vardır. Dua okuma şu şekilde yapılır: üç defa Elam dedikleri Fatıha Suresi, bir defa Guluvalla dedikleri İhlâs Suresi okunup arkasından “başta Fatma Ana’nın, tüm peygamberlerin ve burada yatan tüm ölülerin ruhuna varsın” denilir. Bu duayı okuyan kişinin öldükten sonra mezarda yatan ruhlarla karşılaşacağına ve ruhların onu iyi karşılayıp “sen bize buradan gelip geçerken dua okuyordun Allah da senin günahlarını affetsin” diyeceklerine inanılır.¹⁶⁵ Yapılan duada geçen Fatma Ana ise Hz. Muhammed’in kızıdır. Hz. Fatma’nın kendisine dua gönderen insanları öbür dünyada bir araya getirip toplayacağına ve günahlarının af olunması için Allah’a dua edeceğine inanılmaktadır.¹⁶⁶

1.2. GİYİM-KUŞAM

Manavgat Manavları’nın kadınları şalvar, don adı verilen geniş pantolonlar giyer. Donların üzerlerine geniş gömlekler giyilir. Kadınların giymiş olduğu kıyafetler çiçekli ve renklidir. Köylerde şehirden alınan basmalar, pazenler evlerde dikilip donlar ve gömlekler yapılır. Kadınlar başlarına yazma, yağlık adı verilen kenarları işlemeli örtü örterler. Erkekler pantolon, gömlek giyip şapka takarlar. Yazın tarlada çalışırken kullanılan bu şapkaların halk için önemi büyüktür. Şapkalar hasırdan yapılır. Kız çocuklarına evde dikilen renkli elbiseler, donlar, gömlekler giydirilir. Erkek çocuklarının pantolonları, gömlekleri daha renksiz olup evlerde dikilir. Manavgat

¹⁶³ Kafesoğlu, İbrahim, age, 2006, s. 304

¹⁶⁴ Döndü Güzel, agk.

¹⁶⁵ Selimiye Batur, agk.

¹⁶⁶ Teslime Çetin, agk.

merkezde yaşayan Manavların ise daha modern giyim kuşama sahip oldukları görülmektedir.

Yöresel kıyafetler, halk oyunları ve danslarında, kadın ve erkek kıyafetleri şu şekildedir; kadınlar başlarına, fes, renkli ve oyalı yazmalar; üzerlerine, işlemeli gömlek, cepken, kuşak, üçetek ve şalvar; ayaklarına; yün çorap, çarık geçirirler. Süsleme ve takı olarak saçlar ortadan ikiye ayrılmış belik şeklindedir. Altın paralar, gerdanlıklar da süs olarak kullanılır. Erkekler başlarına fes, ipek poşular, üzerlerine göynek, cepken, acem kuşağı, dizlik, şalvar; ayaklarına, çizme, çarık ve süsleme olarak da işlemeli yazmalar kullanılır.¹⁶⁷

1.3.OYUNLAR

A) ÇOCUK OYUNLARI

Çocukların kendi aralarında oynamış oldukları oyunlar, oyunun özelliğine göre evin içi, bahçe gibi yerlerde oynanılır. Bu oyunların bazıları kızlı ve erkekli oynandığı gibi bazı oyunlar sadece kızlar ve erkekler tarafından oynanmaktadır.

1- Kız Çocuklarının Oynadığı Oyunlar

İple oynanan oyunlar, sek sek oyunları ve bez bebek oyunları kızların çoğunlukla oynamış oldukları oyunlardır.

Evcilik

Evin, evin bahçesinin içinde oynanan bir oyundur. Çocukların anneyi, babayı ve ailenin diğer üyelerini taklit etmesiyle oynanılır. Annenin çocuk için yaptığı bir bebek çocuğun bebeği olur. Günümüzde ise bu bebekler hazır olarak alınmaktadır. Çocuklar aile hayatını, kendi evlerinin yaşamını oyunlaştırırlar. Anne, baba rollerini üstlenirler. Yemekler yapılır. Baba işe gider. Bez bebeklere yemekler yedirilir. Eskiden tahta beşiklerde bebekler sallanırdı. Bostanlığa, tarlaya gidildiğinde beşiklerde götürülerek bebekler içinde sallanıp uyutulurdu. Bu beşikler aynı zamanda çocukların oyuncağı da olurdu.¹⁶⁸

Çinçan

İple oynanan bir oyundur. Kız oyunudur. Karşılıklı gruplar halinde oynanılır. Karşılıklı duran iki kişinin ayak bileklerine ip geçirilir. Diğer grup ipin iki tarafında

¹⁶⁷ Halil Atik, agk. Ali Güzel, agk.

¹⁶⁸ Gülgün Güzel, agk.

zıplar. Oynayanın ayağı ipe değerse yanar. Sıra diğer takıma geçer. İp ayak bileğinden takılmaya başlayarak bele kadar çıkar.¹⁶⁹

İp Atlama

Bunun oyun için kalın bir ip gereklidir. İki kişi ipi elinden tutar diğer kişide ipte atlar. İp atlanırken yukarıda anlatmış olduğumuz oyun sırasında söylenen tekerlemeler burada söylenilir.¹⁷⁰

Sek sek

Yere çubukla çizilen kareler ya da yuvarlaklar içinde taşla oynanılır. Oyuncu tek ayağının üzerinde zıplayarak taşı hareket ettirir. Taş çizgilere değerse ya da çizgiden dışarı çıkarsa veya diğer ayak yere düşerse oynayan yanar. Oyun diğer kişiye geçer. Sekiz, yedi ve dokuz tane çizilen yuvarlaklar veya kare şekiller içerisinde oyun oynanılır. Sekiz şekilli olan oyunun oynanış şekli şöyledir; Sekiz tane kareyi kurallara uygun olarak tamamlayan sekizinci kareden sonra ev almaya geçer. Bunun için sekizinci karenin dışında, arka çizgiye gelecek şekilde oturulur. Küçük bir taş atılır. Taş nereye düşerse o ev alınır. Diğer oyuncular o eve, kareye, basmadan oynar. En çok ev alan oyunu kazanır.¹⁷¹ Diğer şekiller de bu kurallara uyularak oynanılır.

Güzellik mi çirkinlik mi?

Bir kişi ebe olur. Duvara yüzünü döner. Diğerleri ebeye, “güzellik mi çirkinlik mi havuz başında heykellik mi?” diyerek ebeye doğru yaklaşırlar. Ebe üçünden birini söyler oynayanlar ebe güzel demişse güzel, çirkin demişse çirkin, heykel demişse heykel olur. Ebe arkasını döner. Oynayanlar kıpırdamadan durmalıdır. Kıpırdayan yanar, ebe olur. Hiç kıpırdayan olmazsa ebe yerine gelir yüzünü duvara dönüp aynı şeyleri söyler. Diğer oynayanlar ebeye yaklaşıp vurup kaçarlar. Ebe oyuncularını kovalar, oyun çizgisi içinde yakaladığı kişi ebe olur. Yakalayamazsa tekrar ebe olur. Oyun bu şekilde devam eder.¹⁷²

¹⁶⁹ Şerife Atik, agk.

¹⁷⁰ Arife Erkin, agk.

¹⁷¹ Şerife Atik, agk.

¹⁷² Arife Erkin, agk.

Aç Kapıyı Bezirgân Başı

İki grupla oynanır. Grubun başındakiler kendilerine bir meyve seçer. Sonra ellerini havaya kaldırarak tutarlar. Diğer çocuklar tutulan ellerin altından geçerler.

Altan geçerken;

Aç kapıyı bezirgân başı

Bezirgân başı

(...)

Bir, iki, üç

Denildikten sonra yakalanan kişiye bir meyve seçtirilir. Seçilen meyve hangi gruptaysa onun arkasına sıralanır. Oyuncular bittikten sonra ip çekmece yapılır. Ortaya bir çizgi çizilir. İple çizginin iki tarafından oyuncular asılır. Kim kendi tarafına ipi çekerse oyunu o takım kazanır.¹⁷³

Körebe

İstenilen sayıda oyuncuyla oynanılır. Bir ebe seçilir ve ebenin gözleri bağlanır. Ebe etrafındaki oyuncuları yakalayıp isimlerini bulmaya çalışır.¹⁷⁴

2- Erkek Çocuklarının Oynadığı Oyunlar

Çanak çömlek/ Met

Yere çukur kazılır. Çukurun üzerine küçük bir sopa konulur. Uzun bir sopayla çukurun üzerindeki sopaya vurulur. Karşıdaki oyuncu da sopayı kapmaya çalışır.¹⁷⁵

Uzun Eşek

Kızlardan ziyade erkeklerin daha çok oynamış olduğu bir oyundur. İki grup arasında oynanılır. Yastık adında bir de hakem seçilir. Her grupta en az üç kişi olmalıdır. Yere ilk yatacak olan grup kurayla belirlenir. Yere yatacak grup yastığın bacakları arasından kafalarını geçirerek dizilirler. Diğer grup koşarak gelip eşeğin üzerine atlar gibi atarlar. Üzerine atlayan kişi sınırlaması yoktur. Amaç yerdeki grubu devirmektir. Atlayan kişiler yere değmemelidir. Atlayan kişiler yere değerse tekrar

¹⁷³ Ayşe Atik, agk.

¹⁷⁴ Mehmet Bilen, agk.

¹⁷⁵ Ali Güzel, agk.

sayışma yapılır. Yere yatan grup devrilirse eğer tekrar yere yatarlar. Gruplar devrilmezse veya yere ayakları değmezse o zaman şu şarkı söylenir:

Bizim köyün imamı
Alttan verir samanı
Üstten çıkar dumanı
Çattı da pattı kaç attı?

Şarkıdan sonra ilk atlayan kişi yastığa bir veya iki işareti yapar. Yere yatan grubun ilk oyuncusu “tek” veya “çift” diye bağırır. Bilirlerse yer değiştirirler, bilmezlerse tekrar yere yatarlar.¹⁷⁶

Simit Oyunu

Yere çember çizilir. Bir tane ebe seçilir. Ebe simiiiiiiiiit! diye bağırır. Sesi bitinceye kadar çemberin dışındakileri yakalamaya çalışır. Sesi bitince çemberin içine girer. Bağırırken yakaladığı kişi ebe olur.¹⁷⁷

3- Erkek-Kız Karışık Oynanan Oyunlar

Çocukların oynamış oldukları oyunlardan bazıları hem kızlar hem erkekler tarafından ayrı ayrı oynanabildiği gibi bazen de hep birlikte oynanılmaktadır. Aliler Veliler ve Kurt Baba oyunlarında ise kızların ve erkeklerin kendi aralarında grup oluşturarak birlikte oynadıkları görülmektedir.

Sobe/Saklambaç

En az iki kişiyle oynanan bir oyundur. Kızların ve erkeklerin karışık olarak da oynayabilir. Bir kişi ebe olup gözlerini kapatır ve içinden belirli bir sayıya kadar sayar. Önünde bir duvar veya ağaç vardır. Bu sırada diğer oyuncular saklanır. Ebe gözünü açınca;

Önüm arkam,
Sağım solum

Saklanan ebedir. Dedikten sonra saklananları bulmaya başlar. Bulduğu oyuncuların adlarını söyleyerek ağaca veya duvara sobeler. Diğer oyuncular ebe kendilerini bulmadan ağacı sobelemeye çalışır.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Ali Güzel, agk.

¹⁷⁷ Arife Erkin, agk.

¹⁷⁸ Ayşe Atik, agk.

Üç Taş

Taş ya da tahta zemin üzerine kare çizilir. Çizilen şeklin kenarlarından iç kesimlere doğru iki parçaya ayrılır. Karenin kenarlarında üç nokta oluşur. Oluşan bu üç noktaya yan yan üç tane taşı getiren oyunu kazanır. İki kişilik oynanır. Oynayan kişilerin ellerinde üç tane taş bulunur. Üç tane taşı yan yana getiren oyunu kazanır. Puanlama üçe kadar yapılır.¹⁷⁹

Domino/ Dokuz Taş

Dokuz tane taş üst üste dizilir. Dizilen taşın gerisinden çizgi çizilir. Ebe taşın başında durur. Çizgide bulunan oyunculardan biri elindeki taşla dizilen dokuztaşı yıkmaya çalışır. Taş yıkılınca ebe oyuncularını kovalar. Oyuncular da ebeye yakalanmadan yıkılan taşları tekrar dizmeye çalışır.¹⁸⁰

Yerden yüksek

Bir tane ebe seçilir. Ebe yerde olanı yakalamaya çalışır. Oyunun kuralı ebeye yakalanmadan taş, duvar gibi yüksek yerlere çıkmaktır. Yüksek bir yere çıkılınca yerden yüksek denilip ebeden kurtulur.¹⁸¹

Renk bulmaca

Ebenin söylediği renk ebeye yakalanmadan bulunmaya çalışılır. Renk bulununca oyuncular rengi tutar. Ebe başka renk söyler. Rengi bulamayan oyuncu ebe tarafından yakalanır. Yakalanan oyuncu ebe olur.¹⁸²

İstöp

Topla oynanır. Ebe elindeki topu havaya atarken bir renk söyler. Diğer oyuncular etrafta söylenen rengi bulmaya çalışır. Top yere düşünce ebe topun yanına gider. Rengi bulamayan oyuncuları topla vurmaya çalışır. Vurulan kişi ebe olur.¹⁸³

Yakan top

Yan yana iki kare çizilir. İki grup tarafından oynanılan bir oyundur. Karenin başlarına iki grubun oyuncuları yerleşir. Karenin ortalarında grup oyuncuları durur.

¹⁷⁹ Süleyman Aydın, agk.

¹⁸⁰ Süleyman Aydın, agk.

¹⁸¹ Arife Erkin, agk.

¹⁸² Arife Erkin, agk.

¹⁸³ Arife Erkin, agk.

Topla birbirlerini vurmaya çalışırlar. Vurulan oyundan çıkar. Tüm oyuncusu vurulan grup yenilir.¹⁸⁴

Aliler Veliler

Kızlı ve erkekli olarak, sözlü oynanan oyundur. Gruplar kendi aralarında el ele tutuşarak karşılıklı sıralanırlar. Sonra her grup şarkı öyleyerek birbirlerine doğru yürürler.

Erkekler: Aliler Veliler cingen Aliler.

Kızlar: Ne istersin ne istersin bizim saraydan?

Erkekler: Sizin sarayda güzel bir kız varmış onu isteriz.

Kızlar: Bizim saraydaki güzel kızın adı neymiş?

Erkekler: Sizin saraydaki güzel kızın adı ...

Dedikten sonra erkekler kızlardan birinin adını söyler. Sonra adı söylenen kişinin yanına gelirler. Onun tuttuğu eli yumruklarıyla koparmaya çalışırlar. Bağlı olan eli kopan kız erkeklere katılır. Oyun tek kişi kalana kadar devam eder.¹⁸⁵

Ortada Sıçan/ Can

Topla oynanılır. Ortaya geçen kişi topla vurulmaya çalışılır. Topu tutarsa can kazanır. Vurulsa bile bir hakkı daha vardır. Ya da canını vurulmuş, çıkan bir oyuncu arkadaşına vererek onun tekrar oyuna girmesinin sağlar.¹⁸⁶

Yağ Satarım Bal Satarım

Oyuncular tarafından çember yapılır. Ebe eline mendil alarak çemberin etrafında dolaşır. Çemberdeki oyuncular aşağıdaki şarkıyı söyler.

Yağ satarım

Bal satarım

Ustam ölmüş

Ben satarım

Ustamın kökü sarıdır

¹⁸⁴ Fazilet Yıldız, agk.

¹⁸⁵ Hatice Güzel, agk.

¹⁸⁶ Ayşe Atik, agk.

Satsam on beş liradır

Zambak zumbak

Dön arkana iyi bak

Zambak zumbak

Dön arkana iyi bak

Şarkı bittiğinde ebe elindeki mendili çemberdeki oyunculardan birinin arkasına bırakır. Mendili alan oyuncu ebeyi yakalamaya çalışır. Ebe oyuncuya yakalanmadan onun yerine oturur. Eğer yakalanırsa tekrar ebe olur.¹⁸⁷

Mendil Kapmaca

İki grupla oynanılır. Ortada bir kişi elinde mendil tutar. Karşılıklı duran gruplar isimlerinin söylenmesiyle mendili kapıp kendi gruplarına getirmeye çalışırlar.¹⁸⁸

Köşe Kapmaca

Beş kişiyle oynanan bir oyundur. Ortaya bir kare çizilir. Bir kişi ebe olur. Kişiler yer değiştirirken ebe de onların yerini kapmaya çalışır. Yerini kaptıran ebe olur.¹⁸⁹

Kurt Baba

Bir grup oyuncu kurt olur. Diğer oyuncuları yakalamaya çalışırlar. Kurt olan gruptan bir tane kurt baba seçilir. Diğerleri de birer renk alarak elma olur. Kendilerine bir tane anne seçerler. Kurt baba onların yanına gelir,

Kurt baba: tık tık tık

Anne: kim o

Kurt baba: ben kurt baba

Anne: Ne istersin kurt baba?

Kurt baba: elma

Anne: hangi renk?

Kurt baba bir renk söyler söylediği renk yoksa başka bir renk daha söyler. Rengi söylenen kaçır diğer kurtlar onu yakalamaya çalışır. Bu oyunda kurtlar erkek, elmalar ise kızlardan oluşur.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Gülgün Güzel, agk.

¹⁸⁸ Ayşe Atik, agk.

¹⁸⁹ Fazilet Yıldız, agk.

¹⁹⁰ Arife Erkin, agk.

Tavşan Kaç Tazı Tut

Oyuncular halka şeklinde sıralanır. Oyunculardan bir tanesi tavşan olur. Halkadaki çocuklardan birine vurur. Vurulan tazıdır. Tavşan olan kaçır, tazı olan kovalar. Diğer oyuncular ‘‘tavşan kaç tazı tut’ diye bağırır. Tavşan tazıya yakalanmadan tazının yerine oturmaya çalışır. Yakalanırsa ebe olur.¹⁹¹

Ellik

Bir tana yaslı taş ele alınır. Karşıdaki küçük taş vurulmaya çalışılır. Taşı vurunca gittiği uzaklık ayakla sayılır. Çok uzağa taşı atan oyunu kazanır. Karşıdaki küçük taşa b.k ele denilir.¹⁹²

Tablo 1: Oynayan kişiler bakımından çocuk oyunları.

Kızların oynadığı oyunlar	Erkeklerin oynadığı oyunlar	Hem kızların hem erkeklerin oynadığı oyunlar	Kızlı ve erkekli oynanan oyunlar
Evcilik	Çanak çömlek/Met	Sobe/Saklambaç	Aliler Veliler
Bez bebek oyunları	Uzuneşek	Üçtaş	Kurt baba
Çinçan	Simit oyunu	Domino/Dokuztaş	
İp atlama		Yerden yüksek	
Sek sek		Renk bulmaca	
Güzellik mi çirkinlik mi?		İstop	
Körebe		Yakan top	
Aç kapıyı bezirgân başı		Ortada sıçan/Can	
		Ellik	
		Tavşan kaç tazı tut	
		Mendil kapmaca	
		Köşe kapmaca	
		Yağ satarım bal satarım	

Tablo 2: Çocuk oyunlarında kullanılan araç-gereçler ve oyunlarda kullanılan mekânlar.

Çocuk Oyunları	Kullanılan araç-gereçler ve mekân
Evcilik	Ev, ev içinde kullanılan eşyalar(tabak, bardak, anne ve baba kıyafetleri, vb.)
Bez bebek oyunu	Bez bebek, ev, evin bahçesi

¹⁹¹ Ayşe Atik, agk.

¹⁹² Teslime Çetin, agk.

Sobe/Saklambaç	Duvar, ağaç, bahçe
Üçtaş	Üç tane taş, dört parçadan oluşan kare, bahçe
Çinçan	İp, bahçe
İp atlama	Sözlü oyun olup oyunda söylenecek tekerlemeler, ip, bahçe,
Sek sek	Yere çizilen yedili, sekizli ve dokuzlu şekiller, taş, bahçe
Güzellik mi çirkinlik mi?	Duvar veya ağaç, bahçe
Domino/Dokuztaş	Dokuz tane taş, top, bahçe
Körebe	Kumaş parçası, bahçe
Yerden yüksek	Yerden yüksek olan taş, duvar, merdiven vb. üstü, bahçe
Renk bulmaca	Birden çok rengin olduğu bir mekân
İstop	Top, renklerin olduğu mekân
Yakan top	Yere çizilmiş iki parçadan oluşan kare, top, bahçe
Aliler Veliler	Sözlü olarak soru-cevap şeklinde oynanılır, bahçe
Aç kapıyı bezirgân başı	Sözlü oynanılır, ip, yere çizilen çizgi, bahçe
Ortada sıçan/Can	Top, bahçe
Yağ satarım bal satarım	Sözlü oynanılır, mendil, bahçe
Mendil kapmaca	Mendil, bahçe
Köşe kapmaca	Yere çizilmiş kare şekil, bahçe
Kurt baba	Sözlü soru-cevap şeklinde oynanılır, bahçe
Tavşan kaç tazı tut	Halka şeklinde sıralanma, bahçe
Çanak çömlek/Met	Sopalar, yere kazılmış çukur, bahçe
Ellik	Bir tane yassı taş, birden çok küçük taşlar, bahçe
Simit oyunu	Yere çizilmiş çember, bahçe
Uzuneşek	Sözlü olarak oynanılır, duvar, ağaç, bahçe

Manavgat Manavları arasında taş kullanılarak oynanan oyunların hepsi evin dışında oynanan oyunlardır. Buna sebep olarak evin içinde taşla oyun oynamanın evin bereketini kaçıracağına inanılır. Evin içinde taş oyunları bu nedenle oynanmaz. Bunun yanı sıra evin içinin oyun bakımından uygun olmadığı oyunlar evin dışında, bahçede oynanılmaktadır.

B) Halk Oyunları ve Halk Dansları

Yörede halk oyunlarında ve halk danslarında çevre illerinin etkisi olduğu ve bunun da yöreye gelip giden Yörükler vasıtasıyla çeşitlendiği görülmektedir. Halk oyunları, kaşık oyunları, yayla yolları ve zeybek oyunlarından oluşmakla birlikte bu

oyunlar tekli, toplu ve karşılıklı olarak oynanabilmektedir. Oyunlara eşlik eden türküler, Cezayir havaları, Silifkenin Yoğurdu, Cemilem, Harmandalı'dır.

1.4.TÖRENLER VE KUTLAMALAR

Manavgat Manavları arasında mevsimlik ve özel günlerde yapılan kutlamalar; yılbaşı, Muharrem ayı (aşure ayı), Hıdrellez, nevrüz, dini bayramlar (kurban bayramı ve ramazan bayramı), kandillerdir (Mevlit kandili, Regaib kandili, Mirac kandili, Berat kandili ve Kadir gecesi). Yapılan bu kutlamalarda, hıdrellezin nevrüze göre daha coşkulu kutlandığı, yılbaşı kutlamalarında (31 Aralık) daha pasif kalındığı, dini bayramlar ve kandillerde yapılan kutlamaların günümüzde de devam ettiği görülmektedir.

Yılbaşı

Türklerin asıl yılbaşı nevrüzdür. Günümüzde kutlanan yılbaşı ise nevrüzün yeniçağdaki benzer şeklidir. Otuz bir aralıkta yapılan yılbaşı etkinlikleri ise evde bir araya gelip yenilen yemeklerden, televizyon izlemelerinden ibarettir. Yeni yıla nasıl girersen öyle gider inancı vardır. Bu inancın benzeri hıdrellez uygulamalarında da görülmektedir. Hıdrellez günü uyku uyunursa bütün yılın uyuşuk geçeceği örneğin Tekirdağ halk inançlarında görülmektedir. Manavgat Manavları'nda yeni yıla nasıl girilirse bütün yıl o şekilde geçer. Yılbaşında yemekler hazırlanır yakın akrabalar çağrılıp yemek yenilir. Çekirdek, mısır, çay hazırlanıp televizyon izlenir. Yılbaşında evde bereket olsun diye nar kırılır.¹⁹³ Bu tarihteki yılbaşı kutlamalarına baktığımızda insanların daha pasif kaldığını, yapılan etkinliklerin genel olarak evde toplanılıp yemek yeme ve içmeden oluştuğunu söyleyebiliriz.

Muharrem Ayı (Aşure Ayı)

Aşure ayı, Muharrem ayının onuncu gününe rastlayan gündür. Manavlar arasında aşurenin ortaya çıkışı hakkında anlatılan bir rivayete göre, Nuh'un gemisi tufandan sonra denizin üzerindeyken gemide bulunan insanlar acıktır. Herkes elinde bulunan ne varsa bir araya getirip pişirerek aşureyi oluştururlar. Bundan dolayı

¹⁹³ Arife Erkin, agk.

Manavlar evlerinde bulunan ne varsa pişirip konu komşuya dağıtırlar. Pişen bu yemeğe halk arasında aşure ya da aşura denilir. Bu ayda oruç tutmak sevaptır.¹⁹⁴

Hidrellez

Hidrellez, Manavların tamamında kutlanan mevsimlik bir kutlamadır. Hidrellezin belirlenmiş bir tarihi vardır. Her yıl 6 Mayıs'ta kutlanılır.¹⁹⁵ Bu tarih kışın bitişi yazın başlangıcı olarak kabul edilir. Doğadaki değişiklikler takip edilir. Havaların ısınmaya başlanmasıyla ekilecek ürünler ekilir. Hidrellezin geldiği anlaşılır. Doğada artık bir şenlenme başlamıştır.¹⁹⁶

Manavgat Manavları'nda Hidrellezde gül ağacının altına istenilen dileğin resmi akşamdan çizilir. Sabah kalkınca çizilen resim bozulmuş olarak görülürse o dilek kabul olmuş demektir. Gece yatınca dua edilerek yatılır. Edilen duanın bugün kabul olacağına inanılır. Bugün, sabaha kadar uyumayan kişi Hızır'ı görür. Evde, börek, poğaçaya yapıp dere kenarlarına piknik yapılmaya gidilir. Gidilen yerlerde salıncaklar kurulur, ip atlanılır.¹⁹⁷

Dini Bayramlar ve Kandillerde Yapılan Kutlamalar

Türk insanı Ramazan ve Kurban Bayramlarına büyük önem verir. Bu bayramlarda dini görevlerini yerine getiren insanlar, geriye kalan zamanlarını eş dost ziyaretleri yaparak, sohbet ederek ve çeşitli eğlencelere katılarak geçirir.¹⁹⁸ Bayram sevincini paylaşmak için bayramlarda iş yapılmaz. Manavgat Manavları'ndaki bayram kutlamaları bu özelliklerin hepsini içerisinde barındırır. Bayramlarda dargın olanlar barışır. Büyükler ziyaret edilip elleri öpülür, duaları alınır. Bu günlerde küçükler büyüklere hürmetlerini, büyükler de küçüklere sevgilerini gösterir.

Ramazan Bayramı

Ramazan bayramı sabah namazının kılınmasından sonra başlar. Kahvaltıdan sonra eve gelinip toplu olarak kahvaltı yapılır. Kahvaltının ardından konu komşu ziyaretlerine çıkılır. Küçükler büyüklere el öpmeye gider. Gelen misafirlere tatlı ve şeker ikram edilir. Manavlarda gelen tüm misafirlere kahve ikram etme geleneği vardır.

¹⁹⁴ Durdu Güler, agk.

¹⁹⁵ Ayşe Atik, agk.

¹⁹⁶ Artun, Erman, Halk Kültürü Araştırmaları, İstanbul, 2008, s. 120

¹⁹⁷ Döndü Güzel, agk.

¹⁹⁸ Özdemir, Nebi, *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*, Ankara, 2005, s. 50

Çocuklar kapı kapı dolaşarak şeker toplarlar. Çocuklara şekerle birlikte parada verenler olur.

Bir gün öncesinden yani arife günü ikindi namazından sonra hocanın eşliğinde mezarlık ziyaretine çıkılır. Mezara gelen çocuklara şekerler dağıtılır. Kuşların yemesi için mezarlıklara buğday serpilir. Her mezarın başına mersin dalları dikilir. Dualar okunup, mezarlıklar temizlenir.¹⁹⁹

Ramazan ayında köylerde gece davullar çalınır. Bayramda kapıya gelen bu davulculara para verilir. Manavgat Manavlarında bayram namazından sonra köyde herkes birbiriyle bayramlaşır. Kahveye sofralar açılır. Her evden *ziniler*²⁰⁰ gelir. Tavuk, kavurma, tatlılar masalara konulur. Namazdan çıkan halk buraya gelip hep birlikte yiyip içerler.²⁰¹

Ramazan ayı boyunca yapılan birtakım uygulamalar ve sakınmalar vardır. Oruç ayı boyunca herkes konu komşusunu sırayla iftara çağırır. Fakir olanlara iftar için, yemekler götürülür. Oruç ayı boyunca kumar oynanmaz, zina, hırsızlık yapılmaz, yalan söylenmez. Oruçlu kişinin karşısında yemek yenmez. Yenilirse günah olur. Bu ayda Allah'a ibadet etmek, namaz kılmak çok sevap kazandırır.²⁰²

Kurban Bayramı

Kurban ve adak tüm Türk toplumlarında uygulanır. Tanrı'ya kurban sunmak ve bunun karşılığında bir dilek dilemek bütün toplumlarda rastlanan bir davranış biçimidir. Örneğin, Herodot'un bir rivayetine göre, Masajetler güneşe at kurban ederler, Tatarlar, ayların başıyla kalbini kurban ederken Moğollar güneşin şerefine havaya süt atarlardı. Şaman törenlerinde at, geyik vb. hayvanların kurban edildiğini ifade etmiştir.²⁰³

Manavgat Manavlarında bayramın ilk sabahında abdest alınıp camiye bayram namazını kılmak için gidilir. Namazdan sonra dışarıya çıkılıp camiye gelenlerle bayramlaşılır. Daha sonra eve gelinerek kurbanı kesmek için hazırlık yapılır. Kurbanı kesecek olan kişi önce abdest alır. Kurbanı tuz yalıtılıp, su içirilir. Kurbanın gözü kapatılır. Önceden kesilecek hayvanın başına kına yakılmış. Kanın akması için çukur kazılır. Baş kibleye çevrilir. Kurbanı kesecek kişi niyet eder. Kurban duası okur.

¹⁹⁹ Gülgün Güzel, agk.

²⁰⁰ Zini: Sini, üzerine yemek kapları konulan tepsi.

²⁰¹ Teslime Çetin, agk.

²⁰² Mehmet Eren, agk.

²⁰³ Bağdatlı, Özlem, "Şamanizm ve Dede Korkut Hikâyelerindeki Şamanizm İzleri", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 26, Ekim, 2014, s. 406

Kurban kesilir, kafası alınır. Sonra ayaklarından asılıp derisi yüzülür. Eti biraz dinlendirilir. Etinin bir kısmı ile kavurma pişirilir. Pişirilen etten komşulara ikram edilir. Kurbanı kesen kişi kurbanı kestikten sonra iki rekât namaz kılar. Kurban vekâlet verilerek de kesililebilir. Kurbanı ergenlik çağına girmiş, akli başında olan herkes keser. Kurbanı kesemeyen ailelere etten pay verilir. Pay kurbanın sağ tarafından dağıtılır. Kurbanın üçte biri ya da yedi parçası kurban kesemeyenlere verilir.²⁰⁴

Kandiller

Manavlar arasında kutlanan kandiller; Mevrit Kandili, Regaib Kandili, Mirac Kandili, Berat Kandili, Kadir Gecesi'dir. Bu kandillerde pişi, lokma yapıp konu komşuya dağıtmak gelenektir. Bunun yanında helva, kandil simidi yapanlarda olur. Çocuklara, komşulara, yoldan geçenlere dağıtılır. Kandillerde oruç tutulup namaz kılınır. Erkekler camiye gider. Kandil günlerinde evlerde Kuran okunur. Sevabı fazla olurmuş.²⁰⁵

Manavlar arasında kandillerin yorumları şöyledir; Mevrit kandili, Hz. Muhammet'in doğduğu gündür. Regaib kandili Hz. Muhammet'in ana rahmine düştüğü kandildir. Miraç kandilinde, Hz. Muhammet Cebrail aracılığıyla Allah'ın huzuruna çıkmıştır. Allah tarafından insanların günde kırk vakit namaz kılması peygambere söylendiğinde o ümmetinin beş vakitte namaz kılmasını dilemiş ve namazın beş vakitte kılınması farz olunmuştur. Berat kandilinde o yıl doğacak ve ölecek olan insanlar belirlenmiştir. Kadir gecesinde Kuran-ı Kerim indirilmiştir.²⁰⁶ Kandiller, Allah'a bol bol duaların yapıldığı ve günahların affedilmesi için tövbe dilenildiği günlerdir.

1.5. İNANMALAR

A) Ay Ve Güneş Tutulmaları

Güneş ve ay tutulmalarında, tencere, tava ya da davul çalma Manavgat Manavları halk inançlarında gelenektir. Manavgat merkezde yaşayan Ümmühan Okudan eskiden yapılan bu uygulamaları şöyle anlatır: "*Güneş tutulduğunda cama is sürüp Güneş'e bakardık. Eskiden silah atılırdı. Hocalar dua ederdi. Camilerde salalar*

²⁰⁴ Döndü Güzel, agk.

²⁰⁵ Selimiye Batur, agk.

²⁰⁶ Süleyman Aydın, agk.

verilirdi.’’²⁰⁷ Güneşin ve ayın tutulması eski zamanlarda uğursuzluk olarak yorumlanıp iyi ve kötü ruhların kavgalarından dolayı bu tutulmaların gerçekleştiği düşünülmüştür. Şeytanın ve meleklerin kavga ettiğine inanılırdı. Anadolu’da güneş ve ayın tutulmasından başka güneşin ve ayın ilk görülmesi sırasında, ya da ay hilalken niyaz, dua edilip kutsarlar. Bunlar İslam’da yoktur. Eski Türk inancı olan Göktanrı (Kök-tengri inancından kaynaklanmaktadır).²⁰⁸

Manavlar, ayı hilal halinde görünce, ‘‘ay gördüm Allah Elhamdülillah’’ dedikten sonra Elam (Fatiha) suresini okurlar.²⁰⁹ Anadolu halk inanç sistemlerinde yapılan bu uygulamalarla Manavların yapmış olduğu uygulamaların benzer şekilde olduğu görülmektedir.

B) Günler, Aylar, Mevsimlerle İlgili İnançlar Ve Yapılan Halk Uygulamaları

Manavların söylemiş olduğu özel bir gün ve hafta tanımlaması yoktur. ‘‘Türklerde haftanın yedi gününün adı yoktur. Çünkü hafta kavramı (ancak) İslamiyet’ten sonra gelişmiştir. Benzer bir biçimde İslamiyet’ten sonra kentlerde Arapça ay adları kullanılmaya başlanmıştır. Müslüman olmayan (pagan) göçebeler ve çeşitli gruplar yılı dört mevsime bölerek ayları belirler: her üç aylık dönemin bir adı vardır ve bunların takip edilmesiyle yılın geçişi bilinir.’’²¹⁰ Haftanın günleri yedi tanedir. Pazartesi, salı, çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi, pazardır.²¹¹ Günlerin ve ayların özel adları olmamakla birlikte bazı günlere ve aylara yüklenen inanışların olduğu görülmektedir.

Cuma günü mübarektir kişisel temizlik, ev temizliği yapılmaz. Ev temizliği pazartesi ve perşembe günleri yapılır. Pazartesi ve perşembe günleri hayırlı olan günlerdir. Cuma günü ölüsü olan pişi yapıp dağıtır. Ölülerin cuma günleri gelip evini ziyaret ettiğine inanılır. Gelen bu ölülerin, burnuna koksun diye evlerde pişi yapılır. Üç cuma üst üste cuma namazına gitmeyen kişi dinden çıkar ve karısını boşar. Karısıyla tekrar dini nikâh kıydırması gerekir. Cuma günü bir işe başlarsan iş ürekli olur. Başlanılan iş çabuk biter.²¹² Bayram günlerinde iş yapılmaz.

Salı günü yeni bir işe başlanmaz. Salı günü kız istemeye gidilmez. Salı günü başlanılan iş sallantıya girer.²¹³

²⁰⁷ Ümmühan Okudan, 49 yaşında, Ortaokul Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 22. Temmuz.2014

²⁰⁸ Artun, Erman, age, 2008, s. 34

²⁰⁹ Ümmühan Okudan, agk.

²¹⁰ Kaşgarlı Mahmud, (Haz. Fuat Bozkurt) *Divanü Lügat-it Türk*, Konya, 2012, s. 83

²¹¹ Süleyman Aydın, agk.

²¹² Süleyman Aydın, agk.

²¹³ Döndü Güzel, agk.

Akşamları tırnak kesilmez, gece dışarıya bulaşık suyu dökülmez. Gece sakız çiğnenmez. Gece sakız çiğneyen ölü eti çiğner. Akşam evde ısıklık çalınmaz. Isıklık çalan eve şeytan çağırır. Sabah sağından kalkanın işi rast gider.²¹⁴

Mart ayına güven olmaz. Bu ayda havanın ısınmasına kanmamak gerekir. Bugün ısınırsa birkaç gün sonra tekrar soğur.²¹⁵

Şubat ayı ölüm ayıdır. Genellikle çoğu ölümlerin bu ayda olduğuna inanılır.²¹⁶ Bu ayın kısa olmasından dolayı ölümlerle ilişkilendirildiği söylenebilir.

Eskiden doğum tarihlerinin hesaplanmasında ayların özellikleri kullanılırdı. Buna göre bu aylarda yapılan işler kişinin doğum zamanı olarak gösterilirdi. Manavgat Manavları'nda doğum zamanı olarak, ekin zamanı, bağ bozumunda, hasat bozumunda, pamuk çapasında, susam toplanırken doğdun denilerek doğum zamanı tespit edilmektedir.

Yerleşik hayat yaşayan Manavlar için zaman önemlidir. Tarlaya ürünlerin ekilmesi, toprağın hazırlanması, ekilen hasadın toplanması gibi olaylar zaman döngüsü etrafında yapılan işlerdir. Manavgat Denizyaka köyünden ve aynı zamanda çiftçilik yapan Teslime Çetin bu durumu şöyle anlatır; Halk hasat ekimine kasım ve aralık ayında buğdayı tarlaya ekerek başlardı. Şimdiki traktörler eskiden her evde yoktu. Onun yerine öküzü çifte koşup tarlayı sürüp hazırlarlardı. Buğdayı heybelere doldurup elle toprağa atarlardı. Haziran ayında buğdaylar biçilirdi. Daha sonra toplanan buğdaylar yığın yapıp düven ile dövülürdü. Buğday sapından çıktıktan sonra yaba ile savrulurdu. Bunu yapınca buğday yere samanı da iki adım öteye düşerdi. Buğdaylar el örmesi çuvallara doldurularak serin yerlerde saklanırdı.²¹⁷ Ürünlerin ekimi ve dikimi zamanında yapılmalıdır. Zamanında yapılmayan işin bereketli olmayacağına böylelikle de istenilen verimin alınamayacağına inanılır.

Eski Türkler takvim olarak on iki hayvanlı Türk takvimini kullanmışlardır. Türkler on iki hayvanın adını yıllara vererek on iki yıllık bir takvim yaratmıştır. Çocuklarının yaşlarını, savaş tarihlerini ve daha birçok şeyi birbirini izleyen bu yıllar aracılığıyla hesaplamışlardır. Manavlar arasında günün zaman olarak bölünmesi ve bu

²¹⁴ Hatice Güzel, agk.

²¹⁵ Eyüp Tutkaç, 51 Yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Büklüce Köyü, 20.Eylül.2015

²¹⁶ Selimiye Batur, agk.

²¹⁷ Teslime Çetin, agk.

zaman dilimlerine verilen adlar, seher vakti, kuşluk vakti, gün ortası, ikindi, akşamüzeri, akşam ve yatsıdır.²¹⁸

Sonbahar, şimşek ve yıldırım ayıdır. Yıldırım bu zamanlarda çok düşer.²¹⁹ Bu ayların çabuk geçmesi dilenir. Geçmiş zamanlarda Türkler bu aylarda şimşek çakmasıyla birlikte göğe ok atarlardı.

Cemreler, havaların değişmeye başladığının habercisidir. Toprağa, suya ve havaya düştüğüne inanılan bu olaylar yaz mevsiminin yaklaştığını söyler. Mevsimler, ilkbahar, yaz, sonbahar ve kış olarak adlandırılır. Leyleklerin köylere geri dönmesi de yaz mevsiminin başladığını gösterir.²²⁰

C) Yağmur Duası

Günümüzde yağmur yağdırmak için yapılan bu büyüler Müslümanlığın etkisi altında yapılır. Dini temsilci olan hocanın önderliğinde toplanan bütün köy halkı yağmur duasına çıkar. Yağmur duası toplumun, kendi gücüyle üstesinden gelemeyeceği durumlarda bir nevi büyüye başvurmasıdır. Bu törenler, taklit, kılık değiştirme, kurban ve toplu yemeden oluşur.²²¹ Geçimi toprak olan toplumların en önemli ihtiyacı kurak geçen zamanlarda yağın yağmurdur. Manavgat Manavları toprağa kök salıp bağlanmış bir Türk boyudur. Bu nedenle geçim kaynaklarını topraktan elde ettikleri ürünlerle sağlarlar. Kurak geçen bu dönemlerde yağmur yağdırmak için yapılan bir takım uygulamalar mevcuttur.

Yağmur yağmadığı zamanlarda köy halkı hocayla birlikte yağmur duasına çıkar. Dua için yüksek bir tepeye çıkılır. Kıyafetlerini tersten giyen köylü, dualarını avuç içleri aşağıya dönük yapardı.²²² Yapılan bu uygulamada, kıyafetlerin ters giyilmesi, dua yapılan avucun ters çevrilmiş olması bir gönderme niteliğindedir. Bazı işlerin yolunda gitmediğini ve bunların artık düzelmesi gerektiği anlamında olduğunu söyleyebiliriz. Tören için seçilen yerin yüksek olması yapılan duaların Allah'a çabuk ulaşması anlamındadır. Geçmişte dağlar, tepeler yükseklikleri bakımından Tanrıya en yakın olan yerler olarak düşünülmüştür. Bundan dolayı çoğu törenler bu yerlerde yapılırdı.

Dua yapıldıktan sonra köyde kurban kesilip toplu olarak yenilir. Yağmurun yağmasında çocukların da rolleri vardır. Köyün evleri, çocuklar tarafından tek tek

²¹⁸ Süleyman Aydın, agk.

²¹⁹ Şerife Atik, agk.

²²⁰ Mehmet Eren, agk.

²²¹ Karadağ, Nurhan, *Köy Seyirlik Oyunları*, Ankara, 1978, s. 81

²²² Mehmet Bilen, agk.

dolaşılır. Aşağıdaki şarkı söylenerek, evlerden tuz, şeker, bulgur vb. toplanılır. Daha sonra toplanan bu yiyecekler eve getirilerek pişirilip yenilir. Yiyeceklerin pişirilmesini evde bulunan nine ya da anne yapar.²²³

(...)

Teknede hamur

Bahçede çamur

Ver Allah'ım ver

Sicim gibi yağmur denilir.

Çocuklar köyde kapı kapı dolaşır gezerler. Evlere vardıklarında çocukların üzerlerine su dökülüp şeker, para vb. verilir.²²⁴ Çocukların dolaşırken söylediği bir diğer şarkı:

Dam üstünde tilkiyim

Anamın ilkiyim

Ver Allah'ım ver

Selli selli yağmur²²⁵

D) Nazardan Korunmak İçin Yapılan Uygulamalar Ve İnanışlar

Bazı insanların olağandışı özellikleri olduğuna ve bunların bakışlarının karşısındaki kimselere rahatsızlık verdiği, kötülük yaptığına inanılır. Bunun önüne geçmek için ‘‘nazar boncuğu’’, ‘‘göz boncuğu’’ v.s. takılır. Nazar çok eski Türk halk inançlarımızdandır.²²⁶ Manavgat Manavları’nda çocuğa nazar değmemesi için çocuğun üzerine ya da beşiğine mavi boncuk ve setik takılır. Anne de üzerindeki kıyafete takar. Hocaya nazar muskası yaptırılır. Çocuklara göz değmemesi için mavi kıyafetler giydirilir. Mavi gözlü kimseye bebek gösterilmez. Bebeğin bazen de kıyafeti ters giydirilir.²²⁷ Kıyafeti ters giydirmek uygulamasının kötü iyeleri yanıltmak için yapılmış olduğunu düşünmekteyiz. Derleme yaptığımız kişilerin tamamı mavi gözlü insanların (gök gözlü) nazar değdirdiğine inanmaktadır.

Tarlada yetişen ürünleri nazardan korumak için tüm Manav tarlalarında öküz başı asılıdır.’’ *İnsanların kafatasları gibi, hayvanların kafatasları da özel bir güç*

²²³ Teslime Çetin, agk.

²²⁴ Selimiye Batur, agk.

²²⁵ Teslime Çetin, agk.

²²⁶ Artun, Erman, age, 2008, s. 31

²²⁷ Hatice Güzel, agk.

içermektedir.”²²⁸ Hayvanın gücünden nazar değmemesi için faydalandığını görmekteyiz. Korkuluk yapmak da yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Eski kıyafetler, şapkalar kullanılarak insana benzeyen korkuluklar yapıp tarlaya dikilir. Bu uygulama hem nazardan hem de tarlayı hayvanlardan korumak için yapılır. Bahçeye nazar değmesin diye ölmüş malın kafatasını dikerler. Ya da çaltı dikenini dikerler tarlaya. Tarlaya bakan kimse ilk bunlara sonra da tarlaya bakacağı için nazarından korunmuş olunur.²²⁹

Evde yetiştirilmiş güzel çiçekleri nazardan korumak için çiçek saksılarının içine yumurta kabuğu koyulur. Gözü mavi (gök) olanın nazarı çok değer. Gök gözlüler seni beğenirse g.tünü kaşıyıp, “dilin g.tüne” denilir. O zaman nazarı değmez.²³⁰ Kişi çok uyursa canı iş yapmak istemezse ve fazla esniyorsa birinin nazarına geldiğine inanılır. Manavgat Manavları, nazardan korunmak için Nas ve Felak surelerini üç kez okuyup nazar değenin suratına üflerler. Manavlar, yapılmış olan bu uygulamalara sebep olarak, Peygamberin, torunları Hasan ve Hüseyin’i küçükken nazardan korumak için bu duaları okuyup üflediğine inanırlar.²³¹ Halk arasında üfleme ve tükürme gibi uygulamalar yaygın olarak kullanılmaktadır. Jung, üfleme ve tükürmeyle ilgili olarak üfleme ve tükürmenin ruhun ana maddesi olduğunu bu bakımdan da dinsel ve büyüsel bir takım özellikler taşıdığını söyler. Ayrıca Mevlana Celalü’ddin elini “kırık ayak parmakları” üzerine koyduktan sonra okuyup üflediği ve yarayı iyileştirdiği bilinir.²³²

Nazarı def etmek için yapılan diğer bir uygulama kurşun dökürmedir. Bu uygulamayı aynı zamanda kocakarılar olarak da bilinen ocaklı kişiler yapar. Nazar değmiş kişinin üzerine bir bez örtülür. Üstüne kaynamış suyla dolu tencere tutulup içine kurşun dökülür. Kurşun döküldüğünde çıkan ses fazlaysa kuvvetli birinin nazarı değdiğine inanılır. Kurşunun su içindeki şekillerine bakılarak nazarın kimin değdirdiği hakkında yorumlar yapılır.²³³ Diğer uygulanan yöntemler, tuza okuma ve çörek otuyla yapılan uygulamalardır. Tuza nazar duası okunur. Nazar değmiş çocuğun başında üç kere bu tuzu çevirirler. Sonra tuzu ateşe atarlar. Eskiden nazardan korunmak için ateşe

²²⁸ Roux, Jean Paul, (Çev. Aykut Kazancıgil), *Altay Türklerinde Ölüm*, İstanbul, 1999, s. 133

²²⁹ Halil Atik, agk.

²³⁰ Döndü Güzel, agk.

²³¹ Döndü Güzel, agk.

²³² Taneri, Aydın, *Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı*, Konya, 1977, s. 50

²³³ Durdu Güler, agk.

çörek otu atalardı.²³⁴ Bu yöntem Selçuklular döneminde yaşayan halkın genel bir korunma biçimiydi. “Kötü insanların nazarlarından sakınmak için ateşe çörek otu atmak da o devir Türkiye halkının başvurduğu bir çare idi.”²³⁵ Ayrıca çörek otu kıyafet üzerinde taşınırsa nazar değmez.

Nazar değmiş kişilerin üzerindeki nazarı almak için Manavgat Manavları arasında ocaklı kişilere gidilip “mum övdürme” yapılır. Ocaklı kişi nazar değmiş kişiyi önüne alır. Dualar okuyup üfler. Bu arada elindeki mum parçasını avucunda ezmeye başlar. Mumu ezdikçe ocaklı kişi esnemeye başlar. Esnedikçe ve avucundaki mum erimeye başladıkça nazarlı olan kişinin nazarını kendi üstüne almış olur. Avucundaki mum eriyip dağıldığında nazarında çıkıp gittiğine inanılır. Bunlardan başka olarak, kendi pisliğini yemiş olan kimselere, gözlerine sürme çekenlere de nazarın değmediğine inanılır.²³⁶

E) Hayvanlarla İlgili İnanışlar

Halk arasında hayvanların bazı hal ve hareketleri, beklenilmedik davranışları, rüyada görülmeleri vb. gibi durumlar halk arasında iyi veya kötü yorumlamalara ve inanışlara kaynaklık eder.

At

At, Türklerin geçmişten bu yana önem verdiği bir hayvandır. Manavgat Manavları’nda rüyada at görmek kısmet, murat anlamına gelir.²³⁷ Atın Türklerin hayatında oynadığı rolü, eski Türklerden kalma mezarlarda da görüyoruz. Eski Türk mezarlarında insan iskeletlerinin yanı başında, bir bölme ile ayrılmış olarak, at iskeletleri bulunmuştur. Türk ile at arasındaki münasebeti, Divanü Lügati’t-Türk’de bulunan şu atasözü çok güzel ifade eder: “ Kuş kanadı ile Türk atı ile” uçar.²³⁸ Halk arasında erkek çocuklara ad olarak konulan Burak, Hz. Muhammed’in atıydı. Şamanların törenlerinde gökyüzüne çıkarken kullandığı davulu atı sembolize eder. Bazı Türk boylarında yas göstergesi olarak da atların kuyruğu kesilmekteydi.

²³⁴ Teslime Çetin, agk.

²³⁵ Taneri, Aydın, age, 1977, s. 50

²³⁶ Selimiye Batur, agk.

²³⁷ Arife Erkin, agk.

²³⁸ Saim Sakaoğlu ve Ali Duymaz, *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*, İstanbul, 2013, s. 92

Ayı

Halk arasında bilinen diğer adı ‘‘Karaoğlan’’dır. Ayı çekinilen bir hayvandır. Bu yönüyle güçlü olmayı temsil eder. Araştırma alanımızda arsız ve hoş olmayan davranışlar gösterenlere ‘‘ayı’’ diye hitap edildiği görölmektedir.²³⁹

Balık

Rüyada, fallarda balık görmek kısımettir. İyiliğe ve güzelliğe yorumlanır.²⁴⁰ Hayatta dengeyi temsil eden balık, bolluk, bereket, üreme ve yeniden doğuşun simgesidir.

Baykuş

Manavgat Manavları arasında sevilmeyen bir hayvandır. Bulunduğu yere uğursuzluk getireceğine inanılır. Evin başına baykuş konarsa o eve uğursuzluk gelir. Konduğu eve ölümü çağırđına inanılır.²⁴¹

Domuz

Domuz, kendi pisliğini yediği için domuzun eti yenmez. Manavlar arasında domuz eti yemek bu yönden günah ve haram sayılır. Aşırı şişman, doymak bilmeyen kişilere ‘‘domuz’’ diye hitap edilir.²⁴²

Horoz

Horozun olduğu eve şeytan girmez. Horozun gün içinde ötmesi ise hayra yorulmaz.²⁴³

Kaplumbağa

Kaplumbağaya taş atılmaz. Taş atanın elinde siğil çıkar.²⁴⁴ Manavlar tarlalarında olan kaplumbağaları öldürmezler gördüklerinde tarladan alıp gelip geçenin az olduğu yerlere bırakırlar. Kurutulmuş kaplumbağaları uğur getirsin diyerek bahçelerine asarlar.²⁴⁵

²³⁹ Süleyman Aydın, agk.

²⁴⁰ Hatice Güzel, agk.

²⁴¹ Selimiye Batur, agk.

²⁴² Ayşe Atik, agk.

²⁴³ Gülgün Güzel, agk.

²⁴⁴ Gülgün Güzel, agk.

²⁴⁵ Halil Atik, agk.

Karga

Karga, Manavlar arasında kinci ve uzun ömürlü bir hayvan olarak bilinir. Kendisine yapılanı unutmaz ve intikamını alacağına inanılır. Bu yüzden karga yavruları öldürülmez.

Karınca

Manavgat Manavları'nda karıncanın yuvasını bozanın yuvası olmaz. Allah da onun yuvasını bozar. Yollardaki karınca yuvalarının üzerine basılmaz.²⁴⁶ Manavgat Manavları'nda insana zarar veremeyecek kadar küçük olan bir canlıyı öldürmek günah sayılır. Evlere, seraların içlerine de bereket getirmesi için karınca duası asılır.

Kedi

Önünden kara kedi geçenin işi rast gitmez. Kara kedi genellikle halk arasında "uğursuz" sayılır. İki kişinin arasından geçmesi araya dargınlık, kırgınlık girecek diye yorumlanır. Bunlardan yararlanılarak kara kedi tüyünden büyü yapılır.²⁴⁷ Bu büyü şu şekildedir; Kara kedinin tüyü gizlice alınır. Bu tüy ya kuyruğundan ya da göğsünden olmalıdır. Tüyler okunur, üflenir, arası açılmak istenen karı-koca ya da sevgililerin ayrı ayrı adları üç kere okunup tüylerin üzerine üflenir. Ne yapılmak, büyü niçin yapılmak isteniyorsa onlarla ilgili belli kargışlar açık açık söylenir.²⁴⁸ Sonra büyü yapılacak kişinin evine konulur. Buna rağmen evde kedi beslemek Manavlar arasında sünnettir. Hz. Muhammed'in namaz kılarken kendisini sokmaya çalışan yılanı kedinin öldürdüğüne ve peygamberin kedinin sırtını sıvazladığına bundan dolayı kedinin sırtı üzerine hiç düşmediğine inanılır. Ayrıca kedi halk arasında yedi canlı olarak bilinir.²⁴⁹

Köpek

Köpeğin uzun uzun uluması kötüye işarettir. Köpek bu şekilde uluduğunda biri ölür.²⁵⁰ Bir diğer inanışa göre de köpek uzun uzun ulursa deprem olacaktır.²⁵¹ Köpek, sadık bir hayvan olmakla birlikte insanı ve insanın sahip olduğu canlı ve cansız olanı sahiplenip korumasından dolayı evlerin bahçesinde beslenir.

²⁴⁶ Fazilet Yıldız, agk.

²⁴⁷ Durdu Güler, agk.

²⁴⁸ Eyüpoğlu, İsmet Zeki, *Anadolu Halk İnançları*, İstanbul, 2007, s. 364-365

²⁴⁹ Durdu Güler, agk.

²⁵⁰ Döndü Güzel, agk.

²⁵¹ Fazilet Yıldız, agk.

Kuş

Kuş yuvaları bozulmaz. Kuşun yuvasını bozanın Allah'ta yuvasını bozar. Kumrunun güzel güzel ötmesi havanın öbür gün iyi olacağına işaret eder. Rüyada ve falda kuş görmek haber gelecek diye yorumlanır.²⁵²

Leylek

Leylek için Manav köylerinde yuvalar yapılır. Leyleğin köyde bulunması uğurlu sayılır. Leylek öldürülmez ve eti yenmez. Leyleği havada gören çok gezer.²⁵³

Örümcek

Örümcek öldürülmez. Örümceğin yapmış olduğu ağ bozulmaz.²⁵⁴ Örümcek ağının bozulmamasının sebebinde Hz. Muhammed'i düşmanlarından örümceğin örmüş olduğu ağın kurtardığı inancı bulunmaktadır.

Uğur Böceği

Uğur böceği, konmuş olduğu kişiye uğur getirir. Bu uğurdan dolayı dilekte bulunulur. Buna göre, uğur böceği başparmağın üstüne koyulur. Diğer elle üzeri kapatılır. Bir dilek tutulur. Kapatılan el çekilince uğur böceği parmağın üzerinden biraz aşağıya doğru kaymışsa tutulan dilek kabul olmuş olur.²⁵⁵

Yılan

Manavlar, karayılanı öldürülmez. Bazı üç harflilerin (cinlerin) yılan kılığına girerek dolaştığına inanılır. Her evin bir yılanı vardır. O yılanlar evi korur. Bir yılan öldürülürse eğer üzerine un serpilerek toprağa gömülür. Yoksa yılanın eşi kokusunu alır. Ölen yılanın öcünü almak için tekrar eve gelir. Eve yılan gelmesin diye dış kapının önüne sarımsak asılır. Yılan bir kişinin önünden hızlıca akıp geçerse o kişinin yapacağı iş ürekli olur.²⁵⁶

F) Diğer İnanmalar

Manavgat Manavları'nda yukarıda saydıklarımızdan başka olarak halk arasında bazı durumlarla ilgili olarak yapılan, yapıldığı ya da yapılmadığı zaman

²⁵² Döndü Güzel, agk.

²⁵³ Selimiye Batur, agk.

²⁵⁴ Selimiye Batur, agk.

²⁵⁵ Arife Erkin, agk.

²⁵⁶ Mehmet Bilen, agk.

iyi ve kötü bazı durumlara yol açacağına inanılan inanç ve uygulamalar mevcuttur. Bunlar:²⁵⁷

1. ‘‘Karabasan’’ adı altında kötü bir ruhun gece yatan insanlara musallat olduğu inancı vardır. Karabasan, tek başına yatan insanlara musallat olur. Gece insanın üzerine çıkıp onu boğar. Bir evin altında yatır varsa ve evde onun üzerine gelecek şekilde yatılmışsa karabasan gelir. Eğer yakalanırsa isteyen her dileğini yerine getirir. Korunmak için sırtüstü yatılmaz. Ya da iki kişi birlikte uyur. Bilinen tüm dualar okunduktan sonra uyulur.
2. Akşam karanlık çökünce tarladan ayrılmak gerekir. Karanlıkta tarlada çalışılmaz. Akşam vakti şeytanın doğurduğu vakittir. Bu vakit şer vakti olarak bilinir. Halk arasında, ‘‘akşamın hayrındansa sabahın şerri iyidir’’ sözü bu inancın önemini vurgular.
3. Herkesin evinin önünde ağaç vardır. Ağaç ekme ve yetiştirmeye halk arasında önem verilir. Boratav, ‘‘Hayat ağacı ve Kozmik ağaç ile ilgili pagan Türk halklarının mitolojisinde yer bulan birçok inanış, Müslümanlaşmış Türklerin geleneğinde de canlı kalarak, belli bir ağaç kültürünün ilk izlenimini oluşturur. Böylece görünürde Anadolu’nun Türkler öncesi halklarının özgün dinlerinden kalan öğeler birleşmiştir.’’²⁵⁸ Sözleriyle ağaca verilen önemin Türklerde İslam dini ile birlikte kaybolmadığına dikkat çekmektedir. Manavgat Manavlarında yeni bir ev yapılacak olsa hemen yanına bir de ağaç dikilir. Yeşil dal ateşe atılıp yakılmaz ancak kuru dallar ateşte yakılır. İncir ve ceviz ağacının altında uyumaz. Bu ağacın altında uyuyanları şeytan çarpar.
4. Pis suyun üzerine basılmaz, kenarından geçilir. Pis suya basanın ağzı yüzü eğrir.
5. Kesilen ya da dökülen saçlar dışarı atılmaz. Dışarı atılan saçları, kuşların toplayıp yuva yapacağına inanılır. Saçı yuva olan kişinin de başı çok ağrır. Kesilen ya da dökülen saçlar toplanıp ateşte yakılır.
6. Yemek oturarak yenilir. Ayakta yemek yenmez. Ayakta yemek yiyenin yediklerini şeytan yer.

²⁵⁷ Selimiye Batur, agk. Şerife Atik, agk. Süleyman Aydın, agk. Halil Atik agk. Ali Güzel, agk. Fazilet Yıldız, agk. Durdu Güler, agk. Döndü Güzel, agk. Teslime Çetin, agk. Mehmet Eren, agk. Ümmühan Okudan, agk. Gülgün Güzel, agk. Arife Erkin, agk. Mehmet Bilen, agk. Ayşe Atik, agk. Mustafa Aykut, agk.

²⁵⁸ Boratav, Pertev Naili, age, 2012, s. 30

7. Gece mezarlık yanından türkü söylenerek geçilmez.
8. Yatan kişinin üstünden atlanmaz. Atlanırsa tekrar geri atlanır. Geri atlanmazsa yatan kişinin boyu kısalır, uzamaz.
9. Kapının eşiğinde oturulmaz. Oturan evde kalır, yani evlenemez.
10. Yanan ateşle oynanmaz. Ateşle oynamak iyi olmaz. Ayrıca yanan ateş suyla söndürülmez. Ateş kültürünün Manav halk inanışlarında devam ettiğini söyleyebiliriz. İnan, bununla ilgili olarak; Altaylılar'ın ateşe karşı söyledikleri dualarda ateşe "güneş ve aydan ayrılmışsın" dediklerini, ateşin gökten Ülgen-tanrı tarafından gönderildiğine inanıldığını Mübarek sayılan bazı şeylere ve ruhlara karşı "küfür" sözler sarf edilebilirse de ateş hakkında böyle şey söylemediklerini, ateşi su ile söndürmenin, ateşe tükürmenin, ateşle oynamanın kesin olarak yasak²⁵⁹ olduğunu söyler. Halk arasında, Nevruzda ateşten atlamak, ölü kıyafetlerinin ateşte yakılması, ateşin suyla söndürülmemesi vb. ateşin halk içindeki kutsallığını ve arındırıcılığını gösterir.
11. Sağ gözün seğirmesi iyi bir şey olacağına işaret eder. Sol gözün seğirmesi ise olumsuz bir şey olacağına işarettir. Bu gibi inançlarda sağ soldan hep üstündür. Bir tür falname olup Zülkarneyn ve Danyal peygamber seğirnamenin pirlidir. Seğirme ile geleceğe anlam yüklenir. Seğirnamede göz ve avuç ile ilgili olanlara bakarsak, ...Eğer sağ gözünün yukarı kapağı eğer gamnak ola, tarlığa ve kaygıya düşe. Eğer sağ gözünün bunarı seğirirse çoktan görmediği bir kimseyi görüp sevine. Eğer sağ gözünün kuyruğu seğirse, çoktan bir miktar kasvet çeke, mahzılm ola. Ve eğer sol gözünün yukarı kapağı seğirse, izzet ululuk bula. Eğer sol gözünün aşağı kapağı seğirse az çok sefer ide, haber-nam gele. Eğer sol gözünün bunarı seğirse, mertebesi ziyade ola... Eğer sağ avucu seğirse, bir kimse ile münakaşa eyler. Eğer sol avucu seğirse, mal eline girer...²⁶⁰ Seğirnamede yer alan bu bilgiler Manavgat Manavları içinde geçerlidir. Halk arasında sağ avucun

²⁵⁹ İnan, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara, 1986, s. 67

²⁶⁰ Kaya, Doğan, *Türk Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Ankara, 2007, s. 637-638

kaşınması para geleceğine, sol avucun kaşınması elden para çıkacağını işaret eder. Ayak tabanı kaşınırsa uzun yola çıkılır.

12. Bebekler çok öpülmez. Çok öpülürse ağzının suyu, *seliği*²⁶¹ çok akar.
13. Gece hilal görüldüğünde dua okunur. Yıldız kaydığını görenin etrafından biri ölür.
14. Gusül abdestsiz dışarı çıkılmaz.
15. Çok ağlayan çocuğun ağzına tavuk pisliği sürülür. Çocuk yaramazsa ve çok ağlıyorsa dört yol ağzında çocuğun ağzına terliğin tersiyle vurulur.
16. Güzel çiçeğin olmasını isteyen çiçeği komşudan çalıp eker. Çalınan çiçek güzel açar.
17. Gece aynaya bakan şeytan görür.
18. Tuvalete tükürmek günahdır. Tuvalette sakız da çiğnenmez.
19. Evin içinde ıslık çalmak şeytanı eve davet eder.
20. Evin içinde taşla oynanılırsa evin bereketi kaçar.
21. Yemek yenilirken yemeğin üzerine geleni kaynanası sever.
22. Ekmek yenilirken ekmek dik düşerse eve misafir gelir.
23. Ayakkabı ayakkabı üzerine gelirse eve misafir gelir.
24. Ekmek yapılırken hamur fırlarsa misafir gelir eve.
25. Ekmek yapılırken ateş birden parlarsa aç olan bir misafir gelir.
26. Sol kulak çınlıyorsa kötü dedikodunu yapıyorlar. Sağ kulak çınlıyorsa iyi dedikodunu yapıyorlardır.
27. Karpuz kesildiğinde kesilen baş kısma çarpı atılır. Yoksa evlenecek olanın kocası kel olur.
28. Ebemkuşağının altından geçenin bütün dilekleri kabul olur.
29. Bebek doğduğunda başında ak kıl varsa peygamber nişanıdır. Çocuk büyüdüğünde akıllı olur.
30. Ev süpürürken üzerine süpürge değerse süpürgeye tükürülür. Yoksa çocuğun olmaz.
31. Yeni yürüyen çocuk bacak bacak üstüne atarsa bir kardeşi daha olur.
32. Bebek yürürken birden *apalarsa*²⁶² eve misafir gelir.
33. Çocuklar çok kahve ve çay içerse büyüdüğünde çok kıllı olur.

²⁶¹ Selik: Bebeklerin diş çıkarmalarından dolayı ağızlarından akan su.

²⁶² Apalamak: Emeklemek.

34. Çok ağlayan çocuklar için ırbasa yapılır. Bunun için üç yol arasına *sağıncak*²⁶³ konulur. Daha sonra yemek pişirme taklidi yapılarak;
Ne pişirin
Ne pişirin
Şunu pişiririm
(...)
Denildikten sonra *ırbasa*²⁶⁴ yapılır.
35. Kötü bir olay geçtiğinde, anıldığında ‘‘ocaktan öte’’ denilip üç kere tahtaya vurulur. Böylelikle kötülüğün gelmesi önlenir.
36. Yemek yerken kaşıktan lokma düşerse eve uzaktan bir misafir gelir.
37. Şimşek çaktığında ve gök gürlediğinde kelime-i şahadet getirilir.
38. Suyun içine tükürüldüğünde tükürük dağılırsa o su içilir. Tükürük dağılmazsa su pistir içilmez.
39. Büyüyü bozmak için denizin yedi farklı dalgasından su alınır. Büyü yapılan kişi bu suyla yıkanır.
40. Kişinin üzerinde kıyafet dikilmez. Dikilecekse eğer kıyafeti giymiş olan kişi kıyafetin bir parçasını dişiyle ısırır. Isırmazsa kıyafeti dikilirken kısmetinin bağlanacağına inanılır. Taneri, bu durumu uğursuzluk olarak görüp; yaygın olan inançlardan biri de, üzerinde dikiş dikilen kimsenin ağzına bir şey almamasının uğursuzluk getireceğiydi. Bir elbiseyi insanın üzerinde dikerken ağzına bir şey almak bilinen bir adettir. Bunu yaparken bir yaprak, bir saman çöpü veya bir kâğıt parçası ağza alınır. Böyle bir şeyi almadan dikmenin çok uğursuz sayılacağından²⁶⁵ bahseder.
41. Renklerin de Manavgat Manavları arasında ayrı bir yeri vardır. Yeşil renk murattır, kırmızı; sevinç, mavi; mutluluk, siyah; yas, beyaz; ferahlıktır. Rüya yorumlama geçmişten günümüze kadar gelen bir uygulamadır. Manav folklorunda kötü görülen rüyalar ya anlatılmaz ya da akan suya anlatılır. Rüyada görülen renklerde yukarıdaki; anlamına göre yorumlanmaktadır. Kırmızı ile ilgili halk arasında söylenen ‘‘kırmızı olsun bir kuruş fazla olsun’’ sözü kırmızıya verilen değeri yansıtır. Kırmızı, güneşi, kanı,

²⁶³ Sağıncak: Sac ayağı.

²⁶⁴ Irbasa: Efsunlu söz.

²⁶⁵ Taneri, Aydın, age, 1977, s. 50

canlılığı, ‘‘Kızıl Elma’’ amacı, gayeyi anlatır. Ak, saflık, mutluluk, ışık gibi anlamlara gelir. Manavlar arasında ‘‘siyah kul rengi, beyaz da bey rengidir’’ söylemi vardır. Yeşil ise bolluk, bereketdir. Burada yaş ve yeşil ilişkisi göze çarpar. Eskiden kaç yaşındasın sorusuna’’şu kadar yeşil gördüm’’ diye cevap verilir.

42. Manavgat Manavları narın cennet meyvesi olduğuna inanırlar. Nara basılmaz, olgunlaşmamış nar koparılmaz. Narın bir tane tanesini dökmeden yiyen cennete gider. Nar, üremeyi, çoğalmayı ve bereketi sembolize eder. Düğünlerde, mimaride, dokumada, çinicilikte, kutsal kitaplarda vb. halk inanç ve uygulamalarında çokça işlenen bir motiftir. Aslan, ‘‘Başına kondurduğu ‘‘Beş Çanaklı Taç’’ ile bütünlüğünü tamamlar. Başındaki ‘‘Taç’’, Yaratan ve âlemlerin Rabbi olan ‘‘Rahman ve Rahim’’i simgeler. Bereket ve bolluğun da sembolü olan nar, Anadolu köy düğünlerinde toy merasimlerinde baş sembollerinden biridir.’’²⁶⁶ Diyerek narın önemine dikkat çekmektedir. Aydın bölgesinde cennet meyvesi olması ve dikenleri dolayısıyla şeytanı evin etrafına sokmaması nedeniyle tercih edilir. Nar Ağacı, bütün Türk dünyasında kutsal sayılır. Türk Kültüründe elma ve nar zürriyetin sembolüdür. Rüyada nar görmek, neslin bereketli olacağına yorumlanır. Nar cennet meyvesi olduğundan nar tanelerini yere dökmek günahdır.²⁶⁷
43. Saçta pişirilen ilk ekmek evin köpeğine verilir.
44. Yere tuz dökülmez. Dökülürse evin bereketi kaçar.
45. Balkabakları Hıdrelleze kadar yenilmezse o yıl kurak geçer, yağmur yağmaz, bereketli olmaz.
46. Bulaşık suyu döküntüsünün üzerinden geçilmez. Şeytan çarpacağına inanılır.
47. Öndeki iki dişin arası seyrek olanın evleneceği kişi uzak bir memleketten olur.
48. Dudağı ince olanlar geveze, dedikoducu olur.
49. Yağmur yağarken ve sabah ezanı okunurken tutulan dilekler kabul olur.
50. Boş beşik sallanmaz. Sallanırsa eğer bebeğin başı çok ağrır.
51. Çok kahve içenin çocuğu olmaz.

²⁶⁶ Aslan, Ahmet Ali, ‘‘Türk Kültüründe ‘‘Nar’’ Sembolünün Yeri ve Şeki Han Sarayı’ndaki ‘‘Narlı Oda’nın Düşündürdükleri’’ *Uluslararası Seyyid Yahya Şirvani ve Halvetilik Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (24-26 Kasım 2013 Bakü), Eskişehir, 2015, s. 417-437

²⁶⁷ Ergun, Pervin, *Türk Kültüründe Ağaç*, Ankara, 2004, s. 374

G) Halk İnanışları, Memoratlar

Türk kültüründe mitolojik dönemden günümüze kadar ağaç, su, ateş, gök, dağ, mağara vb. kültler devam etmektedir. Olağanüstü güçler yüklenen bu kültler, ‘‘yüce ve kutsal olarak bilinen bu nedenle de olağanüstü güçlere sahip olduklarına inanılan varlıklara, nesnelere karşı gösterilen saygı ve onlara gelenekselleşip kalıplaşan yollarla veya ritüellerle tapınış biçim ve pratikleridir.’’²⁶⁸ Bu kültler günümüzde insanların yaşamlarında şekil değiştirerek korunmaktadır.

Kişiler, varlıklar üzerinden bu güçleri halk arasında efsaneler içerisinde anlatılır. Çobanoğlu burada anlatılan efsaneleri ‘‘memorat’’ adı altında ele alır. Çobanoğlu’na göre memoratlar, ‘‘yaşanmış olağanüstü tecrübelerin hikâyesi’’dir. Bu sözlü kültür ve edebiyat türü, günümüzde, uzun zaman içinde yer aldığı ‘‘efsane’’ (legend) türünden ayrı bir tür olarak çalışılmalıdır.²⁶⁹ Çobanoğlu, bu gruptaki efsanelerin ayrı bir başlık olarak incelenmesini savunmaktadır. Halk arasında anlatılan memoratların, cinler, şeytanlar vb. üzerine kurulmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Yürüyen Dağlar

Bir kadının kardeşi asker kaçağıymış. Adamın birisi kadının yanına gelir. Senin kardeşinin saklandığı yeri basacaklar diye haber verir. Kadın atına binip kardeşinin yanına gider. Dağların arasından giderken, dağlar kadını üzerine yürümeye başlar. Taşlar da yerinden kalkıp kadının üstüne doğru geliyormuş. Dağlar ve taşlar, atla kadının yanına gelip gelip gidiyormuş. Meğer şeytan, dağların ve taşların kılığına girmiş.²⁷⁰

Kargı Hanı

Kargı hanı diye bir han varmış. Yörüklerin göç yolu üzerindeymiş. Devesini kaybeden bir Yörük geri dönmüş. Devesini ararken yorulmuş. Kargı hanında gecelemeğe karar vermiş. Bu arada handan düğün sesleri geliyormuş. Handa düğün varmış. Herkes düğünde oynuyormuş. Orada geceleyim demiş. Adamın yanında köpeği de varmış. Köpek de kalkmış oynamaya başlamış. Adam şaşırılmış, benim köpekte ne marifetler var demiş. Köpek insan gibi kalkıp oynuyormuş. Meğer şeytan köpek kılığına

²⁶⁸ Çobanoğlu, Özkul, *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, İstanbul, 2003, s. 68

²⁶⁹ Çobanoğlu, Özkul, *age*, 2003, s. 9

²⁷⁰ Mehmet Bilen, *agk*.

girmiş. Adam uyuya kalmış. Sabah kalkmış bir de ne görsün hayvan tezeklerinin içinde uyuyormuş. Meğer düğünde oynayanlar cinlermiş. Adam kalkıp besmele çekmiş.²⁷¹

Manavgat'ta Kesikbel'de bulunan Kargı Çay'ı vadisinde Selçuklular tarafından yapılmış Kargı hanı bulunmaktadır. Bu efsanenin bu hanla ilgili olabileceğini düşünmekteyiz.

Altınlar

Adamın biri mezarın yanından geçerken düğün yapıldığını görmüş. Kadınlar, erkekler, çocuklar kendilerinden geçmiş halde oynuyorlarmış. Adam düğüne katılıp onlarla oynamaya başlamış. Adama altınlar hediye etmişler. Zengin oldum diye çok mutlu olmuş. Oradan çıkıp evine gelmiş. Altınları görmek için cebine baktığında cebinin soğan ve sarımsak kabuklarıyla dolu olduğunu görmüş. Düğünü cinler yapıyormuş. Onların altınları soğan ve sarımsak kabukları olurmuş.²⁷²

1.6.HALK METEOROLOJİSİ

Halk arasında havanın nasıl olacağı hakkında yapılan tahminler esen rüzgâra, gökyüzüne, toprağa, yıldızlara ve bazı hayvanların hal ve hareketlerine bakılarak tahmin edilmektedir. Yazın denizden esen rüzgâr havayı serinletir. Kışın denizden eserse hava yumuşak olur. Yazın dağlardan esen rüzgâr ise havayı çok sıcak yapar. Kışın rüzgâr dağlardan eserse hava çok soğuk olur. Günbatımında hava kızılışırsa öbür gün hava güneşli olacaktır. Gece gökyüzü çok yıldızlıysa hava öbür gün açık olacaktır. Esen rüzgâr birden kesilirse biraz sonra yağmur yağacak²⁷³ diye yorumlanır.

Kışın ilk yağın doluda evin en büyük çocuğu eline nar alıp, ‘‘anamın ilkiyim, dağda gezen tilkiyim’’ dedikten sonra narı kırar. Böylelikle yağın dolu durdurulur ve o yıl başka dolu yağmaz.

Toprağa bakılarak hava tahmininde bulunma yapılan bir diğer yöntemdir. Buna göre ellenen toprak soğuksa hava bir hafta soğuk geçer.²⁷⁴

Kargalar gökyüzünde çoğalmışsa yağmur yağacaktır. Havada toplu kuş görüldüğünde yağmur yağacağına inanılır. Horoz gece vakti öterse yağmur yağacaktır. Kurbağaların çok ses çıkartması yağmurun yağacağını gösterir.²⁷⁵

²⁷¹ Ali Güzel, agk.

²⁷² Gülgün Güzel, agk.

²⁷³ Mehmet Eren, agk.

²⁷⁴ Mehmet Eren, agk.

1.7.HALK HEKİMLİĞİ VE VETERİNERLİĞİ

Bilindiği gibi Halk hekimliği, diğer bir adıyla halk sağaltmacılığı halkın olanaklarının kısıtlı olduğu veya çeşitli sebeplerden dolayı onu iyi edecek uzman bir hekime başvurmak istemeyince hastalıklardan kurtulmak ve tedavi amacıyla uyguladığı yöntemlerdir.²⁷⁶ Manavların en son çare olarak başvurdukları bu kişiler ‘‘kocakarı’’, ‘‘el almış’’, ‘‘ocaklı’’ denilen kimselerdir. Bu kişilerin tedavilerde kullanmış oldukları ilaçlara, bitkilere ‘‘adamotu’’, ‘‘kocakarı ilacı’’ gibi adlar verilir. Bazı bitkilerin şifa verici ve sihirli özelliklere sahip oluşu, adamotunda da olduğu gibi, diğer halkların aktarımlarıyla örtüşen efsanelere dayanır. Türkiye Türkleri bu bitkiye adamotu, ‘‘bitki adamı’’ veya ‘‘adam bitkisi’’ der, çünkü kökünde bir insanın biçimini görürler; bitkinin insan uzvuna benzeyen bölümüyle, o uzvun iyileşmesine yarayan ilaç elde edileceğine inanılır.²⁷⁷ Manavgat Manavları arasında cevizin içi beyne benzediğinden dolayı beyinle ilgili hastalıklara iyi geldiğine dair inanış bu yöndedir. Eskiçağ Anadolu insanı ilaç yaparken kendini Tanrısal bir görevle karşı karşıya bulurdu. İlaç yapmak onun için doğanın özünde saklı kimi gizli güçler bulmak, tanımak, onlarla insan arasındaki ilişkileri olumlu bir yola koymaktı. İlaç doğa varlıklarının özünde saklı gücü yakalamak, onunla iyi geçinmektir.²⁷⁸

İnsan hastalıklarının tedavisinde ayrıca hastanelere, sağlık ocaklarına gidilir. Bunun yanı sıra kendilerinin uygulamış oldukları tedavi yöntemleri bulunur. Hayvan hastalıkları ve tedavisinde tedavi eden kişiye halk arasında ‘‘baytar’’ denilir. Manavlar arasında hayvancılık çok az olmakla birlikte bu hastalıklara verilen birtakım adların ve tedavi yöntemlerinin olduğu görülmektedir.

A) İnsan Hastalıkları ve Tedavisi²⁷⁹

Ağız Kokusu

-Maydanoz yenilir.

-Yemekten sonra karanfil ağızda çiğnenir.

²⁷⁵ Halil Atik, agk.

²⁷⁶ Çalışır, Halil, ‘‘Kırşehir’de Halk Hekimliğinin Bugünkü Yeri’’, *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri*, Ankara, 1996, s. 158

²⁷⁷ Boratav, Pertev Naili, age, 2012, s. 44

²⁷⁸ Eyüpoğlu, İsmet Zeki, *Anadolu Halk İnançları*, İstanbul, 2007, s. XII

²⁷⁹ Burada geçen hastalıklar ve uygulanan tedavi yöntemleri çalışmamızdaki kaynak kişilerin vermiş oldukları bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur.

Ateş Çıkması

-Ateşi düşürmek için ılık suyla banyo yapılır. Başa, koltuk altlarına ıslak bez konularak ateş düşürülür.

-Bol bol su içilir.

-Sirkeli suyla yüz, alın ve kollar silinir.

Arı sokması

-Arı sokulan yere çamur sürülür.

Bademcik Şişmesi

-Kocakarıllara götürülüp bademcik patlatılır.

-Sıcak çorbalar, sıcak çaylar (ıhlamur, kekik vb.) içirilir.

-Bal kabağı haşlanıp boğaza sarılır.

-Ebegümece lapa haline getirilip boğaza sarılır.

Baş Ağrısı

-Pişmemiş patates kesilir. Bezin içine konulup başa sarılır.

-Yere yüz üstü yatılıp ayakla başın üzerine basılır.

-İçilen şekersiz kahve baş ağrısını keser.

-Nazar değmesi baş ağrısı yapabilir. Bunun için hocalara gidilip muska yazdırılır.

-Portakal kabuğu başa sarılır.

Bitlenme

-Saçta bit olursa gaz yağı ile saç taranır. Tarandıktan sonra biraz beklenir. Sabunla yıkanıp durulanır. Bitin bir gecede yedi yastık gezdiği söylenir. Evdeki yorganlar, yastıklar yıkanır.

Burun Kanaması

-Burnun üzerine buz konulur.

Çıban

-Haşlanmış soğan çıban olan yere sarılır.

Dil yaraları

-Ağzın içi tuzlu suyla çalkalanır.

Diş Ağrısı

-Ağrıyan dişin üzerine tuz basılırsa ağrı kesilir.

Eldeki Çatlaklar

-Mum eritilip içine ezilmiş gül katılıp soğuduktan sonra eldeki çatlaklara sürülür.

Göbek Düşmesi

-Hocalara götürülüp göbeğe üfletilir.

- Ocaklı kişilere gidilip göbek kaldırılır.

Hıçkırık

-Kişi aniden korkutulursa hıçkırık geçer.

-Burun delikleri kapatılıp su içilir.

-Bir dakika nefes tutulur.

İlancık/Yılanlık Kestirme

-Başında ve vücudunda ağrılar olan kimse ocaklı adı verilen kişilere gider. Bu kişiler ağrı olan yeri bıçakla çizer. Sonra dualar okuyup üfler. Bu işleme ilancık kestirme adı verilir. Bu kişilerin evine de ilancık ocağı denilir. Herkes ocaklı olamaz. Ocaklı olmak aileden geçmedir.

İshal

-Kahve içilirse ishal kesilir.

-Haşlanmış patates yenilirse ishal kesilir.

-Tuzlu su içirilir.

İspirte

-Gözde ispirte çıkarsa, tavuğun su içtiği saksıdaki suyla göz yıkanır.

-Çayın demiyle pamuk ıslatılır ve bununla gözler silinir.

Kabızlık

-Kabız olan kişi zeytinyağı içer.

Kulak Ağrısı

-Anne sütü kulağa damlatılır.

Kansızlık

- Hayvanın dalağı, ciğeri kansızlığa iyi gelir.
- Kuru üzüm, pekmez yenilirse kansızlığı giderir.

Karın Ağrısı

- Yakı otu havanda ezilir. Bezin içine konulup karna sarılır.
- Isıtılan kiremit karna sarılır.
- Soğanı dövüp içine zeytinyağı, un, *püse*²⁸⁰ katılır. Karışım tavada ısıtıldıktan sonra karna sarılır.
- Hayt ağacının yaprakları ezilir. Püse, soğan da katılıp tavada kızartılır. Bezin içine konulup karna sarılır.

Kellik

- Kel olanın başına sarımsak sürülür.

Kırık-Çıkık

- Eskiden “kırık çıkıkçıya” gidilirmiş. Kırık çıkıkçılar çıkan kemiği tekrar yerine yerleştirir.
- Kırılan yere un, yumurta ve sudan hamur yapılıp konulur. Sonra da üzeri bezle bağlanır.

Mide Yanması

- Süt içilir.
- Muz yenilir.
- Kuru ekmek yenilir.

Öksürük

- Öksürüğü olan kişiye sabahları aç karna pekmez içirilir.

Pirelenme

- Pire bulaşırса hemen yıkanılır. Evde varsa ev sıvanıp temizlenir.

Pişik

- Pişik olan yere zeytinyağı sürülür.

²⁸⁰ Püse: Çıra yakılınca simsiyah akan kısım.

Romatizma

-Sıcak kumun içine ayaklar gömülür.

Sarılık

-Çocuk sarılık olursa üzerine sarı yazma örtülür.

-Sarılık olan kendi s.diğini içerse sarılığı geçer.

Sırt Ağrısı

-Kupaların içi çıranın aleviyle ısıtılır. Isıtıldıktan sonra ağrı olan yere bastırılır. Kupa basılan yeri tutar. Bir süre sonra çekip kabartır ve ağrıyan yeri toplar. Sonra keskin bıçakla, ağrı çıksın diye çizikler atılır.

Siğil

-Demir ısıtılıp siğilin üzerine basılırsa siğil geçer.

-Yemişin (incirin) sütü siğile sürülürse siğil geçer.

-Ocaklara gidilip okutulur.

-Evin bacasına yaş böğürtlen dalı koyulur. Bu dal kurduğunda siğilin de kuruyup geçeceğine inanılır.

Sinüzit

-Deniz suyu burna çekildiğinde sinüzit geçer.

Soğuk Algınlığı

-Nane, *feslika*²⁸¹ kaynatılıp içirilir.

-Kekik kaynatılır ve içine bal katılıp içirilir.

-Balın içine limon, karabiber katılıp içirilir.

-Çayın içine nane, limon katılıp içirilir.

Sütü Arttırma

-Emziren kadın sütünü arttırmak için, hoşaf içer, tatlı yer.

-Marul, bulgur yerse sütü artar.

²⁸¹ Feslika: Fesleğen bitkisi.

Tansiyon

-Tansiyon çıkarsa sarımsak yenilir ya da tuzlu ayran içilir, tansiyon düşerse soğan yenilir.

Temre

-Yazın sıcak havalarda deride görülen kk kızarıklardır. Vücut soğuk suyla yıkanır. Temre olan yerler rtlmez.

Yanık

-Yanığın zerine yoğurt sürülürse yanık geçer. Ayrıca diğ macunu da sürülebilir.

-Zeytinyağı sürülür.

-Yumurtanın sarısı boğ tavada kavrulur. Kavrulan yumurta bir süre sonra siyahlaşır ve su haline gelir. Sonra yanık olan yere sürülür.

Zehirlenme

-Zehirlenen kişiye tuzlu ayran içirilir.

-Ağzının içine parmakla sokulup kusturulur.

Hastalıkların ve tedavilerinin yanı sıra güzel görünmek için kadınların kullanmış olduğu yöntemler de bulunmaktadır. Bu yöntemler ve uygulamalar:²⁸²

1. Güzel salar için ısırgan otu, papatya kaynatılıp suyuyla salar yıkanır. Yağmur suyuyla yıkanan salar da yumuşak ve parlak olur. Saın rengini açmak için gün aşıırı salar papatya suyuyla yıkanır.
2. Limon suyu ele sürülürse el parlak gözükür ve kırışık olmaz.
3. Diğlerin beyaz olması için tuz, karbonat ile diğler temizlenir.
4. Yüzdeki lekeleri geçirmek için her banyodan sonra yn kazakla yüz keselenir.
5. Eldeki ve tırnaklardaki kirleri çıkarmak için ekmek yapımından kalan sacın altındaki külle eller yıkanır.
6. Gl suyuyla yıkanmak cildi güzelleştirir ve temiz kokmasını sağlar. Halk arasında "iini balla dışını glle yıka" inancı bunu örnekler niteliktedir.
7. Salara ve ellere kına yakmak da güzel ve hoğ görünmek için yapılan bir diğere uygulamadır.

²⁸² Ayşe Atik, agk. Fazilet Yıldız, agk. Hatice Güzel, agk. Arife Erkin, agk. Ümmühan Okudan, agk.

Halk hekimliği kapsamında kullanılan bitkilerin ve malzemelerin kullanım alanlarını bir tabloda özetleyecek olursak:

Tablo 3: İnsan hastalıkları ve hastalıkların tedavisinde kullanılan bitkiler ve diğer malzemeler.

Ağız Kokusu	Maydanoz, Karanfil
Ateş Çıkması	Sirkeli su, su
Arı Sokması	Çamur
Bademcik Şişmesi	Bal kabağı, ebegümece, sıcak çorba, çaylar
Baş Ağrısı	Patates, kahve, portakal
Bitlenme	Gaz yağı
Burun Kanaması	Buz
Çıban	Soğan
Çocuk Hastalıkları	Eşek sütü
Dil Yaraları	Tuzlu su
Diş Ağrısı	Tuz
Eldeki Çatlaklar	Gül
Kulak Ağrısı	Anne sütü
İshal	Patates, kahve, tuzlu su
İspirte	Çay, tavuğun içtiği su
Kabızlık	Zeytinyağı
Kansızlık	Dalak, ciğer, kuru üzüm, pekmez
Karın Ağrısı	Yakı otu (hayt), soğan, püse, zeytinyağı, sıcak kiremit
Kellik	Sarımsak
Kırık-Çıkık	Hamur (un, yumurta, su)
Mide Yanması	Süt, muz
Öksürük	Pekmez
Pişik	Zeytinyağı
Romatizma	Sıcak kum
Sarılık	İdrar
Siğil	Demir, incirin sütü
Sinüzit	Deniz suyu
Soğuk algınlığı	Nane, fesleğen, kekik, bal, limon
Anne sütünü arttırma	Hoşaf, marul, bulgur
Tansiyon	Soğan, sarımsak, tuzlu ayran
Yanık	Yoğurt, diş macunu
Zehirlenme	Ayran

Tabloda çocuk hastalıkları olarak belirttiğimiz hastalıklar, sık sık hastalanan çocukları tanımlamaktadır. Bu çocukların bünyelerinin zayıf olduğuna bundan dolayı çok hastalandıklarına inanılır. Eşeğin sütü günde bir bardak içirilir. Böylelikle çocuğun bünyesi kuvvetlenmiş olur ve sık sık hastalanmaz. Kırık-çıkıklarda ise eskiden kırıkçı çıkıkçıya gidilme, kırığın hamurla sarıldığı görülmektedir. Üzüm ve üzüm ürünlerinin kansızlığa deva olduğuna inanılmaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer uygulama ise demirdir. Demirin Türk halk inanç sistemindeki önemi büyüktür. Halk hekimliğinde kullanılmış olması demirin gücüne verilen bu önemi göstermektedir diyebiliriz.

Günümüzde yapılmakta olan çoğu uygulamaların kökenleri geçmişle bağlantılıdır. Derlenen uygulamaların ve inanışların Şamanizmle olan bağlantılarına değinmemiz bundan dolayıdır. *“Orta Asya ve Ön Asya’dan Anadolu’ya herhangi sebeplerle gelen kitleler, Müslümanlığı kabul etmekle beraber eski şaman dinlerine ait İslam’a aykırı birçok kültürde İslam ile beraber kaynaşmışlardır.”*²⁸³ İnsan hastalıkları tedavisinde ocaklı olarak bilinen kişilere başvurmak şamanizmin ve atalar kültürünün devam ettiğini, uygulama yapılırken dini dualar okunması ise bu kültürün İslami şekle bürünerek yaşatıldığını göstermektedir.

B) Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi

Manavgat Manavları arasında hayvan yetiştiriciliği fazla yoktur. Yetiştirilen hayvanlar evin ihtiyacını karşılayacak kadardır. Bu hayvanların hastalıklarında yapılan birtakım tedavi yöntemlerinin olduğu görülmektedir.

Kelebek

Koyun sıcak su içerse karaciğerinde kelebeğe benzer kurtlar olur. Koyun zayıflarsa, gelişmezse ciğerinde hastalık var denilir.²⁸⁴

Şap

Hayvanın ağzında yara olur. Ağzı köpürür. Hayvanın eti yenmez.²⁸⁵

Tavuk Gıran/Ölet

Bahar aylarında çimenler yeni çıktığında tavuklarda olur. Tavuklara ölet gelir. Burnundan salya akar. Eti yenmez. Telef olur.²⁸⁶

²⁸³ Türkdöğan, Orhan, *Alevi Bektaşî Kimliği*, İstanbul, 2004, s. 301

²⁸⁴ Süleyman Aydın, agk.

²⁸⁵ Mehmet Bilen, agk.

Hayvanda Kırık-Çıkık

Yumurtanın çiğ sarısı kırık olan yere sürülür. Keçeyle üstü sarılır. Kırık ortada kalacak şekilde iki tahta arasına konulur. Üç dört hafta bu şekilde bağlı kalır.²⁸⁷

Hayvanın Gazını Çıkartmak

Hayvan koşturulur. Üzerine soğuk su dökülür.²⁸⁸

Tabak Hastalığı

Hayvanın tırnak aralarında yaralar oluşur. Hayvan halsizleşir ve ateşi yükselir. İyileştirmek için hapi vardır. Ağızdan verilir. Bu hastalık olmadan önce aşısı yaptırılır. Serin yerde hayvan muhafaza edilir.²⁸⁹

Kan Tutması

Bu hastalığa yakalanan hayvan çirpınır, titrer. Burnunun üstüyle gözünün birleştiği yerden kanını akıtırlar ya da hayvanın kulağını keserler.²⁹⁰

1.8. HALK MUTFAĞI

Manavgat Manavları'nın milli mutfağı sadece yemeklerin pişirilmesinden ibaret değildir. Yemek yenilen kaplar, yemek hazırlanırken kullanılan araç-gereçler ve yemek yenilirken insanlar arasındaki ilişkiler bu kültürün parçalarındandır. Yemek sofrasında baba merkezdedir. Diğer aile fertleri onun etrafında sıralanır. Yemeğe baba gelmeden başlanmaz. Yenilen yemeğin kokusunun dışarı çıkması, konu komşuya gitmesi istenilmez. Yenilen yiyecek ve içecekler ayıptır denilerek söylenmez. Yemek kaplarının ağzı açık olarak bırakılmaz. Açık olan yemeği şeytanın gelip yediğine inanılır. Manavgat Manavları'nda yemekler yer sofralarında yenilir. Yemekten önce eller yıkanır. Yer sofrası serilir. Sofranın üzerine karnak onun üzerine sini konulur. Sininin üzerinde yemek kapları bulunur.

Herkes bir tabaktan yer. Bir tabaktan yemek yemek, yemek yiyenler arasında ağız birliği anlamına gelir. Sofraya önce büyükler oturulur. Düğün, sünnet, mevlit sofralarında ise yemek önce erkeklere verilir. Yer sofrası dizlerin üzerine gelecek şekilde oturulur. Sofranın üzerine oturulmaz. Sofra bezi diğer çamaşırlarla beraber

²⁸⁶Şerife Atik, agk.

²⁸⁷ Ali Güzel, agk.

²⁸⁸ Şerife Atik, agk.

²⁸⁹ Ali Güzel, agk.

²⁹⁰ Şerife Atik, agk.

yıkanmaz. O ayrı olarak tek başına yıkanır. Sofrada su bir bardaktan içilir. Yemekler genelde konuşulmadan hızlı olarak yenmektedir.²⁹¹

Gelen misafire önce kahve verilir. Kahve ikram etme tüm Manavgat Manavları'nda gelenektir. Gelen misafire kahvenin yanında bir de su konulur. Misafir önce suyu içerse açtır, önce kahveyi içerse tok olduğu anlamına gelir. Ev sahibi buna göre ya yemek sofrasını hazırlar ya da meyve ikram eder. Yemek yemeye önce çorbadan başlanılır. Sonra etli ya da sebze yemekler getirir. Bu yemeklerin yanında pilav, salata ya da makarna ikram edilir. En son olarak da tatlı ikram edilir. Tatlı olarak helva, meyve tatlıları, irmik tatlısı, vb. verilir.²⁹²

Yemekten sonra eller yıkanır ya da ıslak temiz bezler getirilerek eller silinir. Yemek tabakta bırakılmaz. "Arkandan ağlar", "günahtır" diyerek yenilir. Yemekten sonra çay ikram edilir. Son olarak da meyve ikram edilerek misafir ağırlanır. Sofrada ekmek nimettir ona büyük saygı duyulur. Yere düşen ekmek alınır. Tavuğa ekmek verilmez. Tavuğun, ekmeği ayağının altına alıp yediği için tavuğa ekmek vermenin günah olduğuna inanılır.²⁹³

Manavgat Manavları'nda yemekler mutfakta yapılır. Mutfak yemeğin hazırlanma ve pişirilme mekânıdır. Mutfak, Arapça "matbah" kelimesinin bozulmuş şeklidir ve pişirilen yer, pişirme yeri" anlamındadır. Bu kelime dilimize girmeden önce Türkler mutfak için "aşlık", "aş evi", "aş taamı", "aş ocağı" gibi kelimeleri Uygurlar zamanından kullanmışlardır. Geleneksel Türk mutfağı bahçe içinde ve genellikle eve bitişik; ama evin dışında bir yere yapılırdı. Bu usul, bugün Anadolu'da hala görülmektedir.²⁹⁴ Eski Manav evlerinde mutfak olan odada şömine biçiminde bir yer olup yemekler burada sacayağı üzerinde pişirilir. Yiyeceklerin saklandığı kiler adı verilen bir de oda vardır.

Yemekler sebze ağırlıklı olmak üzere et yemekleri, hamur işleri ve tatlılardan oluşur. Ekmek sofrada temel besindir. Özel günlere göre yemekler değişiklik gösterir. Yerleşik hayatın getirisi olarak sebze yemekleri bol tüketilmektedir. Tarımcılıkla uğraşım yaygın olduğu için yemeklerde tarım mahsulü tüketim yaygındır. Bazı yemekler yılın her zamanı yapılıp yenilirken bazıları ise yılın belli döneminde

²⁹¹ Fazilet, Yıldız, 27 yaşında, Üniversite Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 20.Aralık.2013

²⁹² Teslime Çetin, agk.

²⁹³ Teslime Çetin, agk.

²⁹⁴ Kut, Günay, "Türklerde Yemek Kültürü", *Türkler*, Ankara, 2002, s. 215

yapılmaktadır. Örnek olarak tarhana yemeği yazın yapılmakta ve ağırlıklı olarak kışın tüketilmektedir. Salça da yazın yapılmakta olup yılın her döneminde yemeklerde kullanılır. Ayrıca eskiden tuzun olmadığı zamanlarda hamuru yoğurmak için deniz suyu kullanılmıştır.²⁹⁵

Dini bayramlardaki bayramın sevinci bu zamanlarda yapılan yemeklere yansımıştır. Gelen misafirlere yapılan tatlılar, et yemekleri vb. özenle hazırlanılıp pişirilir. Manavgat Manavlarının kutlamış olduğu dini bayramlar iki tanedir. Bunlar ramazan bayramı ve kurban bayramıdır. Ramazan bayramı halk arasında şeker bayramı olarak da geçer. Kurban bayramında özellikle kesilen kurbanın etine dayalı olarak pişirilen yemekler yenilir.

1. YEMEK YAPIMINDA KULLANILAN ARAÇ-GEREÇLER

Manavgat Manavları arasında yemeğin hazırlanmasında, pişirilmesinde, sofraya konulmasında kullanılan araç-gereçler şunlardır:²⁹⁶

1. Ateş

Yemeği, ekmeği pişirmek, odunu yakmak için kullanılır. Çakmak taşı önceden ateş elde etmede kullanılırken şimdilerde kibrit diğer adıyla kav kullanılmaktadır.

2. Bıçak

Sebze, meyve, et kesmek için mutfakta kullanılır. Meyve bıçağı, ekme bıçağı, kasap bıçağı, çakılar olmak üzere çeşitleri Manavlar arasında kullanılanlardır.

3. Sac (ekmek sacı)

Demirden yapılır. Sacayağının üzerine konulan sac, ekme yapmak, et pişirmek için kullanılır. Göçebelik hayatta az eşyanın taşınır olması saca birçok işlev kazandırmıştır. Üzerinde ekmeekten başka yemekler de pişerdi. Etin günümüzde de sacın üzerinde pişirilmesi bu geleneğin devam ettiğini gösterir. Sacı kullanmadan önce küllemek adettir. Bunun için kül suyla çamur haline getirilip sacın altına sürülür. Bu uygulama sacın üzerinde pişen ekmeğin birden yanmaması için yapılır.

4. Sacayağı

Sacayağına biraz değinmek istiyoruz. Sacayağı demirden yapılmış olmakla birlikte demirin Türk yaşamında önemli bir yeri vardır. Geçmişten günümüze kadar

²⁹⁵ Ümmühan Okudan, agk.

²⁹⁶ Buradaki sıralama alfabetik sıraya göre yapılmıştır. Araç-gereçlere derleme yapılan kaynak kişilerce ulaşılmıştır.

kullanılmış olan araçtır. Konargöçer hayatta saca birlikte taşınırdı. Üzerinde, yemekten ekmeğe, kazanda su kaynatmaya kadar her şey yapılırdı. Sacayağı tüm bunların yanı sıra doğurganlığı, bereketi, üremeyi ve çoğalmayı da simgeler. Sacayağının üretkenliği, doğurganlığı simgeleyişinde ana rahmine benzerliğinin dikkate alınması gerekir. Dolayısıyla sacayağının gösterileni, "ana rahmi"dir. Bu sonuca varmamızda Kybele adına dikilen heykellerin belden aşağısının üçgen biçiminde oluşu ve Kybele'nin bereket tanrıçası olarak doğumu, üremeyi simgelemesi olmuştur. Üçgen biçiminde resmedilen ana rahmi, dişiliği, doğurganlığı, yeni bir yaşamı, yeni bir başlangıcı, devamlılığı simgeler. Çünkü doğum yeni bir başlangıçtır.²⁹⁷ Sacayağı hem şekli hem de ayaklarının üç tane olması bakımından derin anlamlar içerir. Ayağının üç tane olması, devrilmemesini yani üzerinde olan kazanın ya da sacın güvende olmasını sağlar. Üç sayısı ayrıca Türkler için kutsallığı olan bir sayıdır. Masalların sonunda gökten hep üç elma düşer. Dilekler üç vakte kadar olur. "Şamanizm, yukarıdaki semayı önce üç kat olarak tasavvur etmiştir. Oğuzun sağ kolu üç oktan oluştuğu için, yukarıdaki semanın üç oktan olması tabii olarak kabul edilmektedir. Yakutlardaki ateşin üç çeşitten olmasının sebebi de, kâinatın üç bölümden meydana gelmesi yüzündendir."²⁹⁸ Sacayağının olmadığı zaman taştan ocak yapılır. Bugün bu uygulama Manavlarda da yapılır. Üç tane taş üçgen şeklinde konularak ocak yapılır. İnan, Şamanist dualarının birinden bahsederken ateşin ve taş ocağın Türkler arasındaki önemine dikkat çeker. Bu dua şöyledir: Kökleri altmış dal olan mübarek kayın ağacının ilk bittiği günden itibaren ateş anamız açları doyurdun, üşüyenleri ısıttın, yemeklerimizi pişirmek için sacayaklarımızı kurdun, üzerinde dokuz kulplu tunç kazanımızı kaynattın!...Üç köşeli taş ocak, alevli yanan al ateşim! Taş ocağımız yerinden oynamasın, daima yansın! Yaktığımız ateş alevli olsun. Tarhana pişirdiğimiz ocağın külü çok olsun! Neslimiz kesilmesin, biri giderse biri gelsin! Ey Abukan dağının payı, ey ay ve güneşin parçası olan ateş! Bereket ver, kısmetimiz bol olsun.²⁹⁹ Duada bahsedilen, taş ocağın hep yanmasının istenmesi yukarıda bahsetmiş olduğumuz doğurganlığın ve bereketin önemini gösterir.

5. Çakmak/çakmak taşı

Ateşi tutuşturmak için kullanılır.

6. Çanak

²⁹⁷ Üstünova, Kerime, "Giresun'da Yaşatılan Sacayağından Geçme Geleneğinde "Sacayağı ve Üç Ne Anlatıyor"', *Bilig*, 2010, s. 184-185

²⁹⁸ Ziya Gökalp, *Türk Töresi*, İstanbul, 1992, s. 107

²⁹⁹ İnan, Abdülkadir, *age*, 1986, s. 69-70

Yemek yenilen kaplar yerine kullanılır. Kazanlarda pişen yemekler çanaklarla dağıtılır. Geçmişte demirden yapılmış olarak kullanılan bu çanakların yerini günümüzde porselen tabaklar almıştır.

7. Çatal

Yemekleri batırarak almak için kullanılır.

8. Dibek

Havanlara verilen addır. Taştan ve tahtadan yapılmış olanları vardır. Taştan yapılanlarda genelde buğday dövülür. Tahtadan yapılmış olanlar evde kullanılır. İçinde sarımsak, fıstık, ceviz vb. dövülüp ufalanır.

9. Elek

Genelde unu elemek için kullanılır. Öğütülen buğdaydan yapılan unu kepeğinde ayırmak için kullanılır. Ekmek hamurunun unu yoğrulmadan önce bu elekten elenir.

10. Hamur leğeni/ileğen

İçinde hamur yoğrulur. Demirden, tahtadan ve plastikten yapılan çeşitleri vardır. Salça, tarhana yapılırken de kullanılır.

11. Havan

Dibeğin bir küçüğüdür. Eskiden tahtadan yapıldı. Şimdilerde ise, plastik ve demirden yapılanları vardır.

12. Kalbur

Eleğin daha büyüğüdür. Büyük taneli yiyeceklerin, buğday, nohut, fasulye vb. tozunun elenmesinde kullanılır.

13. Kâse

İçinde sulu şeyler içmek için kullanılır. Ayran, çorba gibi.

14. Kasnak

Sofra bezinin üzerine konulur. İçinde yemekler gelen sini de kasnak üzerine yerleştirilir. Sininin yükseltilmesini sağlar.

15. Kaşık

Çok eskilerden beri kullanılan bir araçtır. Çorbalar, pilavlar kaşıklanarak tüketilirdi. Türkler, ağaçtan, kemikten ve boynuzdan yapılmış kaşıklar kullanmışlardır. Manavlar arasında tahtadan ve demirden yapılmış olan çeşitleri vardır. Tahta kaşıklar şimşir ağacından yapılır. Halk arasında kullanılan “kırık kaşığı bilirim” ya da “onun sepetteki kırık kaşığı bilirim” sözleri fakir olan ailelerin kullandıkları kaşıkların

zamanla karamasını, kırılrsa dahi bu kaşıkları atmamalarından yola çıkılarak halk arasında söylenmektedir.

16. Kav

Günümüzde kibritlere bu ad verilmektedir. Eskiden ise ağaç gövdelerindeki mantarlar kav olarak adlandırılmaktaydı. Bu kavlar çakmak taşı üzerine konularak çakmak taşı üzerine hızla vurulduğunda çıkan kıvılcımlar kavı tutuştururdu. Bazen kavlar nemli olduğu için yanmazdı. Halk arasında hala kullanılmakta olan ‘‘boşuna kav çakmak’’ deyimini buradan gelir.

17. Kazan

Derin kaplardır. İçinde yemekler pişirilip sular kaynatılır. Dede Korkut kitabında da geçer. Büyük ziyafetlerde yemekler hep kazanlarda pişer. Toplu olarak yenilip içilen yemeklerin başlıca aracıdır.

18. Kepçe

Eskiden beri kullanılır. Büyük ve küçük olmak üzere çeşitleri vardır. Kazanlarda pişen yemekler kepçeler aracılığıyla alınıp çanaklara koyulur.

19. Kevgir

Derin kap içindeki yiyecekleri süzerek almak için kullanılır.

20. Oklağ/oklava

Hamur açmak için kullanılır. Uzun değnedir.

21. Süzgeç

Sıvı karışımları içindeki katı taneciklerden ayırmak için kullanılır. Tülbent süzgeçler, çay süzgeçleri gibi çeşitleri vardır.

22. Şiş

Çoğu zaman çatalın yaptığı işi görmüştür. Kebap şişleri de eti ocakta pişirmek için kullanılır.

23. Tokuç/tokucak

Kurumuş fasulye ve nohut gibi gilikli yiyeceklerin giliklerini çıkarmak için kullanılır. Kuruyan bu yiyeceklerin üzerine tokucakla vurulur, *gilikleri*³⁰⁰ çıkartılır. Tokucak bu görevinden başka çamaşır yıkamada kullanılmış olan bir araçtır.

³⁰⁰ Gilik: Çekirdek.

2. BESİNLERİ SAKLAMA YÖNTEMLERİ

Kışın ve yazın yenilen yemekler farklılık gösterir. Bazı yiyecekler dönemsel olarak bulunmadığı için bunlar yetiştiği zamanda hazırlanıp daha sonra yemek için saklanır. Kış için yazdan yiyecekler hazırlanır. Salça, turşu, tarhana yapılır. İncir, bamya, patlıcan, biber vb. sebzeler kurutulur. Günümüzde yiyecekler buzdolabında muhafaza edilirken eskiden derin kuyularda, mağaralarda, testilerin içinde saklanırdı. Ayrıca bazı yerlerde (Denizyaka ve Çakış Köyünde) etin eskiden yazın kurutulup saklandığı söylenmektedir. Besinleri saklama yöntemleri, kurutma, salamura haline getirme, tuzlama gibi yöntemlerden oluşmaktadır.

Turşu

Malzemeler: Karışık sebze, sarımsak, limon, sirke, su, nane, fesleğen, nohut, tuz.

Yapılışı: Yaz aylarında, sebze bol iken hazırlanır. Kışın ve yazın yemeklerin yanında tüketilir. Birçok turşu çeşidi yapılır. Turşular ayrı ayrı sebze kullanılarak yapılabilirken birkaç sebze karıştırılıp da yapılabilir. Turşu suyu şöyle hazırlanır. Su, tuz, limon, sirke, sarımsak yapılacak olan kavanozlara ya da bidonlara göre miktarları hazırlanır. Bu malzemeler karıştırılarak turşu suyu hazırlanır. Daha sonra yapılmak istenen sebze içine katılır. En çok yapılan turşular, biber, salatalık/bostan, beyaz lahana, fasulye, domates(gök olmalı), kelek (küçük kavun), havuç ve bunların birkaçının karıştırılmasıyla oluşan karışık turşudur. Turşunun içine, nane, fesleğen, nohutta katılabilir.³⁰¹

Salça

Malzemeler: Domates, su, tuz.

Yapılışı: Bahçeden iyice kızarmış salçalık domatesler toplanır. Üzerlerine çizikler atılıp torbaya doldurulur. Torbalar güneşe bırakılır dört beş gün sonra kalburdan geçilerek kabası elenir. Sonra elekten süzülerek çekirdekleri ayıklanır. Kese torbalara katılır. Birkaç gün içerisinde bekletilir. Daha sonra leğenlere boşaltılır. İçerisine tuz katılıp güneşte bekletilir. Güneşini alıp koyulaştığında kaplara konulur.³⁰²

Kuru

Malzemeler: Biber, patlıcan, bamya, domates.

³⁰¹ Şerife, Atik, agk.

³⁰² Teslime Çetin, agk.

Yapılışı: Biber, patlıcan, balya, domates iğne ile iplere çizilir. Yazın gölgede kurutulur. Akşam olunca toplanır. Nemli yerde kurutulmaz.³⁰³

Toz Biber

Malzemeler: Kızarmış sivri biber.

Yapılışı: Tarladan sona kalan kızarmış biberler toplanır. Biberler ortadan dörde bölünür. Sofra örtüsü üzerine serilen biberler güneşte kurutulur. Kuruyup, gevrek haline geldikten sonra değirmene götürölüp öğütölür.³⁰⁴

Bestel/Kak

Malzemeler: Kuru incir, şeker, su.

Yapılışı: Yazın toplanan yaş³⁰⁵ incirler yıkanıp dilimlenerek güneşte kurutulur. Kuruyan incirlerin şerbeti katılarak kaynatılır. Kış aylarında çok tüketilir. Kahvaltılarda yenilir.³⁰⁶

Çökelek ve Tereyağı

Malzemeler: Yoğurt, su, tuz.

Yapılışı: Yoğurtlar tuzlanıp kaplarda biriktirilir. Davar derisinden yapılmış tuluklara doldurulur. Bişşek ile tuluklara vurulur. Ayran haline gelir. Üzerine çıkan yağları alınır. Yağlar tuzlanıp kaplara doldurulur. Ayranı ateşte kaynatılır. Kaynadıktan sonra tuzu katılır. Sarı suyu çıktığında ateşi çekilir. Kazanın dibinde çökelek oluşur. Çökelekler alınıp çile bezlerine katılır. Üstü taşla bastırılır. Bir iki suyunu çekinceye kadar bekletilir. Bidona hava almayacak şekilde bastırılır. İçine çörek otu (otçam), peynir karıştırılır.³⁰⁷

Beyaz Peynir

Malzemeler: Süt, damızlık (peynir mayası).

Yapılışı: Süt kaynatılıp ılıtılır. İçine damızlık koyulur. Üstü bezle örtölür. İki üç saat bekletilir. Sarı suyu çıktığında bıçakla delip kestikten sonra keselere katılır. Bir yerlere asılıp suyu çıkartılır. Sonra başka bir kaba alınıp tuzlanır. Kendi suyu içine konulur.³⁰⁸

Yaprak Salamura

Malzemeler: Taze asma yaprakları, tuz.

³⁰³ Ayşe Atik, agk.

³⁰⁴ Hatice Güzel, agk.

³⁰⁵ Yaş: Taze, yeşil.

³⁰⁶ Şerife Atik, agk.

³⁰⁷ Hatice Güzel, agk.

³⁰⁸ Hatice Güzel, agk.

Yapılışı: Yaprakların aralarına tuz konulup hava almayacak şekilde kapatılır. Soğuk yerde bir sene kadar saklanabilir.

Limon Suyu

Malzemeler: Limon, tuz.

Yapılışı: Limonlar sıkılır. Süzgeçle süzülüp şişelere doldurulur. İçine tuz katılır. Hava almayacak şekilde şişe kapatılıp saklanır.³⁰⁹

Bulgur

Malzemeler: Buğday, su.

Yapılışı: Eskiden bulgurlar evlerde yapılırdı. Yaz döneminde kabuklarında ayrılmış buğdaylar kazanlarda kaynatılırdı. Haşlanan buğdaylar güneşe serilip kurutulurdu. Kurutulduktan sonra çuvalara doldurulup kışın ve yazın bulgur olarak yenilirdi.³¹⁰

Pekmez

Malzemeler: Üzüm, beyaz toprak.

Yapılışı: Üzümün her türlüünden pekmez yapılır. Üzümler ayıklanıp büyük kazanların içine katılır. Kazanın içine girilip ayaklarla üzümler ezilir. Şimdi ise bunu makineler yapmaktadır. Ezilmiş üzümler kazanlarda kaynatılır. Çıkan köpükler alınır. Biraz beyaz toprak katılır. Beyaz toprak üzümün tortusunu dibe çökertir. İyice kaynayıp koyulaştıktan sonra ateşten alınır. Kaplara boşaltılıp soğutulur.³¹¹

Çıtlatma Zeytin

Malzemeler: Çıtlatmalık yeşil zeytin, su, tuz.

Yapılışı: Senitlerin üstüne zeytinler koyulur. Taşla üzerlerine vurulup hafif çıtlatılır. Kaba katılıp içine tuz, çok az da su koyulur. Tatlandıktan sonra yenilmeye başlanır.³¹²

Bastırma Zeytin

Malzemeler: Bastırmalık siyah zeytin, tuz.

Yapılışı: Zeytinler tuzlanır. Çuvalara katılıp alttan ve üstten bastırılır. Arada sırada çuval çevrilir. On, on beş güne tatlanır.³¹³

3. ÇORBALAR

Çorba yapımında kullanılan başlıca malzemeler; yoğurt, un, sebze, et ve et suyundan oluşan ürünlerdir. Et ve et suyu ile yapılan çorbalar, düğünlerde, nişanlarda,

³⁰⁹ Arife Erkin, agk.

³¹⁰ Döndü Güzel, agk.

³¹¹ Hasan Şık, agk.

³¹² Hatice Güzel, agk.

³¹³ Hatice Güzel, agk.

mevritlerde, ramazan ayında ve özel günlerde daha fazla yapılır. Diğer çorba çeşitleri günlük olarak yapılıp tüketilen çorbalardan oluşur. Sofraya oturulduktan sonra ilk yenilen yiyecek çorbalardır.

Yoğurt (Yayla) Çorbası

Malzemeler: Yoğurt, un, tuz, su, pirinç, tereyağı, pul biber, kuru nane.

Yapılışı: Kış aylarının çorbasıdır. Pirinçler yıkanır, suyun içine katılıp kaynatılır. Yoğurt, un ve su bir kapta çırpılır. Hazırlanan karışım pirinçli su karışımına katılır. Tuzu, kaynadıktan sonra katılır. Yoksa yoğurdu keser. Çorbanın kesilmesi demek yoğurdun top top olmasıdır. Çorba piştikten sonra, tereyağı, pul biber, kuru nane kavrulup üzerine dökülür.³¹⁴

Tarhana Çorbası

Malzemeler: Kuru Tarhana, su, tereyağı, toz biber.

Yapılışı: Kışın içilen çorbadır. Yazın tarhanalar evlerde yapılır. Un, yoğurt, soğan, nane, kırmızıbiber kıyılıp birbirine karıştırılır. İçine su da katılarak hamur gibi yoğrulur. Biraz mayalanması için bekletilir. Ekşi olması isteniliyorsa daha uzun süre bekletilir. Tarhana mayalandıktan sonra bez üzerine serilir ve kurutulur. Kuruyan tarhana toz haline getirilerek kışın yemek üzere saklanır. Tarhana çorbası, toz tarhana suda bekletilerek yumuşatılır. Suyun içine katılarak kaynatılır. Piştikten sonra üzerine tereyağı ile kırmızıbiber kavrularak dökülür.³¹⁵

Yarma Çorbası

Malzemeler: Yarma buğday, tereyağı, toz biber, su, tuz.

Yapılışı: Yarma buğday suyla birlikte haşlanıp pişirilir. Üzerine tereyağı ile toz biber kavrulup dökülür.³¹⁶

Şehriyeli Tavuk Çorbası (Mevlit Çorbası)

Malzemeler: Haşlanmış tavuk, şehriye, un, tereyağı, tavuk suyu, toz biber, maydanoz, limon, karabiber, tuz.

Yapılışı: Un yağda kavrulur. Üzerine tavuk suyu dökülür. Su kaynadıktan sonra şehriyesi katılır. Şehriye pişmeye yakın haşlanıp didiklenmiş tavuklar katılıp pişirilir.

³¹⁴ Gülgün Güzel, agk.

³¹⁵ Gülgün Güzel, agk.

³¹⁶ Şerife Atik, agk.

Üzerine tereyağı ile toz biber kavrulup dökülür. İkram edileceği zaman maydanoz yaprakları konulup servis edilir. İsteğe göre limon ve karabiber konulur. En fazla mevlitlerde pişirilen bir çorba olduğu için diğer adı mevlit çorbasıdır.³¹⁷

4. PİLAVLAR

Pilavlar her yemeğin yanında olmazsa olmazlardandır. Anadolu mutfağında ve Osmanlı mutfağında yer almış yiyecektir. İçine kuş üzümü, kayısı, çam fıstığı vb. katılarak Anadolu mutfağındaki önemli yerini almıştır. Buradaki pilavlar içlerine yöresel otların, sebzelerin ve etlerin katılmasıyla yapılır.

İlibada Pilavı

Malzemeler: İlibada, soğan, domates, pirinç, su, zeytinyağı, tuz,

Yapılışı: İlibada, soğan, domates veya salça kavrulup içine pirinç eklenir. Suyu, tuzu katılıp, suyunu çekince ocağın altı söndürülür.³¹⁸

Domatesli Pilav

Malzemeler: Domates, soğan, toz biber, tereyağı, su, tuz.

Yapılışı: Domates rendelenir, soğanla kavrulur, kırmızı toz biber, tuz, bulgur katılır, suyu da dökülüp pişirilir.³¹⁹

Ispanak Köklü Pilav

Malzemeler: Ispanak kökü, soğan, domates, yeşilbiber, zeytinyağı, su, tuz.

Yapılışı: Ispanağın beyaz kökleriyle yapılan pilavdır. Soğan, domates, yeşilbiber, ıspanak kökleri yağda kavrulur. Kavurma işleminden sonra içine pirinç katılıp, suyu, tuzu da eklenerek pişirilir. Suyunu çekmeye az kala ocağın altı söndürülür.³²⁰

Tavuklu veya Etlı Pilav

Malzemeler: Tavuk eti ya da kırmızı et, bulgur ya da pirinç, tereyağı, su, tuz.

Yapılışı: Bulgur ya da pirinç pilavı pişirilip üzerine kızarmış tavuk eti veya kızartılan kırmızı et konularak yapılan pilavlardır.³²¹

Gelineli Otu Pilavı

Malzemeler: Gelineli otu, soğan, domates, bulgur, haşlanmış nohut, salça, tereyağı, su, tuz.

³¹⁷ Şerife Atik, agk.

³¹⁸ Gülgün Güzel, agk.

³¹⁹ Gülgün Güzel, agk.

³²⁰ Gülgün Güzel, agk.

³²¹ Şerife Atik, agk.

Yapılışı: Soğan, salça yağda kavrulur. Domates, gelineli otu katılır. Biraz kavrulduktan sonra haşlanmış nohut, biraz bulgur ilave edilir. Suyu, tuzu katılarak pişmeye bırakılır.³²²

5. SALATALAR

Piyaz

Malzemeler: Haşlanmış kuru fasulye, tahin, haşlanmış yumurta, maydanoz, kuru soğan, limon, sirke, sarımsak, tuz, zeytinyağı.

Yapılışı: Antalya yöresinin en meşhur yiyeceğidir. Yukarıdaki malzemeler karıştırılıp üzerine tahin dökülür.³²³

Turp Salatası

Malzemeler: Yabani turp, zeytinyağı, su, tuz.

Yapılışı: Bu ot özel olarak ekilmez. Tarlalarda kendiliğinden yetişir. Turplar toplanıp yıkandıktan sonra suda haşlanır. Haşlanıp pişen turpların üzerine, limon, tuz, zeytinyağı konularak yenilir.³²⁴

Salata

Malzemeler: Domates, biber, soğan, salatalık, marul, maydanoz, zeytinyağı, tuz, limon ya da sirke.

Yapılışı: Malzemeler incecik doğrandıktan sonra, hepsi karıştırılır. Limonu ya da sirkesi, tuzu katılarak servis yapılır.³²⁵

6. SEBZE YEMEKLERİ

Ebegümece Yemeği

Malzemeler: Ebegümece, domates, soğan, su, tuz.

Yapılışı: Ebegümece, domates, soğan ile kavrulur. Salçası ve suyu eklenerek pişirilir.³²⁶

Töymeken/Semizotu Yemeği ve Salatası

Malzemeler: Töymeken/Semizotu, domates, salça, soğan, su, tuz, sıvıyağ.

Yapılışı: Yemeğini yaparken, soğan yağda kavrulur. Salçası katılır. Biraz kavurduktan sonra töymeken katılır suyu tuzu dökülerek pişirilir. Salatası yapılırken, töymekenler yıkanıp küçük küçük doğranır. Limon, tuz, zeytinyağı katılır.³²⁷

³²² Hatice Güzel, agk.

³²³ Fazilet Yıldız, agk.

³²⁴ Fazilet Yıldız, agk.

³²⁵ Mehmet Eren, agk.

³²⁶ Gülgün Güzel, agk.

Meletrö Yemeği

Malzemeler: Meletrö, soğan, pirinç, su, tuz.

Yapılışı: Yörede yetişen, hoş kokulu bir bitkidir. Yöresel adı meletrö olmakla genel olarak bilinen adı rezenedir. Toplanan meletröler soğanla yağda kavrulduktan sonra pirinci, salçası eklenerek suyla pişer. Sıcak olarak yenilir.³²⁸

Isırgan Otlı Yumurta

Malzemeler: Isırgan otu, yumurta, sıvıyağ, tuz.

Yapılışı: Isırgan otu yağda kavrulur. Üzerine yumurta kırılır.³²⁹

İlibada (evelik, efelik, labada) Yemeği

Malzemeler: İlibada, pirinç, soğan, domates, zeytinyağı, tuz, su.

Yapılışı: İlibada, soğan, pirinç, domates, yağ, su katılarak yapılır. Soğan, domates yağda kavrulur. İlibada ve pirinçte katılarak suyu eklenir. Suyunu çok çekmeden ateşten alınır.³³⁰

Ala Diken Yemeği

Malzemeler: Ala diken, soğan, tavukgöğsü, tereyağı, nohut, su, tuz.

Yapılışı: Ala dikenlerin dışındaki dikenler soyulur. Soyulduktan sonra suda haşlanır. Diğer taraftan soğanlar tereyağında kavrulur. Haşlanan dikenlerin içine haşlanmış tavukgöğsüleri, haşlanmış nohutlar katılır. Üzerine de yağda kavrulmuş soğanlar dökülüp servis edilir.³³¹

Ala Diken Yoğurtlaması

Malzemeler: Ala diken, sarımsak, yoğurt, tereyağı, toz biber, su, tuz.

Yapılışı: Haşlanan dikenlerin üstüne sarımsaklı yoğurt dökülür. Tereyağında kavrulmuş toz biber de üstüne eklenerek servis yapılır.³³²

İmambayıldı/Karnıyarık

Malzemeler: Patlıcan, soğan, domates, sarımsak, maydanoz, zeytinyağı, tuz

Yapılışı: Patlıcanın en sevilen yemeğidir. Patlıcan, soğan, domates, sarımsak, maydanoz, yağ, tuz katılarak yapılır. Patlıcanlar alalı bir şekilde soyulur. Soyulan

³²⁷ Şerife Atik, agk.

³²⁸ Şerife Atik, agk.

³²⁹ Mehmet Bilen, agk.

³³⁰ Ayşe Atik, agk.

³³¹ Mehmet Bilen agk.

³³² Mehmet Bilen, agk.

patlıcanlar yağda kızartılır, tepsiye dizilir. Diğer malzemeler, soğan, domates, sarımsak, kavrulur. Kavrulmuş patlıcanların içine doldurulur. Üzerlerine salçalı su dökülüp pişirilir. İsteyen içine kıyma da koyar. Maydanozlarla üzeri süslenir.³³³

Kabak Çiçeği Dolması

Malzemeler: Açmış kabak çiçeği, pirinç, soğan, domates, biber, zeytinyağı, tuz, su.

Yapılışı: Açmış olan kabağın çiçekleri sabah erken saatlerde toplanır. İçine pirinç, soğan, biber, domates karışımı yağda kavrulmuş çiçeklerin içine katılır. İçi dolan kabak çiçekleri tencereye dizilir. Ağız kısımları yukarı gelecek şekilde konulur. Üzerine su, zeytinyağı dökülerek pişirilir.³³⁴

Yaprak Sarması

Malzemeler: Asma yaprağı, pirinç, bulgur, soğan, sarımsak, salça, karabiber, toz biber, zeytinyağı, tuz, su, limon, yoğurt.

Yapılışı: Asma yaprakları suda haşlanır. Rengi sarardı mı sudan alınır. Ayrı bir tencerede soğan yağda kavrulur. Sarımsağı, salçası katılır. Biraz kavrulduktan sonra pirinci, bulguru, baharatları eklenir. Üzerine sıcak su dökülür. Çok fazla pişirilmeden ateşten alınır. Sarmanın içi soğuduktan sonra yapraklara sarılır. Sarılan yapraklar tencereye dizilir. Üzerine zeytinyağı dökülür. Birkaç dilimde limon konulduktan sonra suyu dökülür. Üzerine tabak koyulup ateşte pişirilir. Piştikten sonra yanında yoğurtla sofraya konulur.³³⁵

Lahana Sarması

Malzemeler: Lahana, pirinç, soğan, salça, sıvıyağ, limon, baharat, su, tuz.

Yapılışı: Soğan, salça yağda kavrulur, pirinci eklenir. Baharatı, tuzu çok az da su katılıp biraz pişirilir. Hazırlanan iç lahanaların içine sarılıp tencereye yerleştirilir. Üzerine suyu dökülüp pişirilir. Limonu sıkılıp servis edilir.³³⁶

Biber Dolması

Malzemeler: Dolmalık biber, pirinç, bulgur, kuru nane, maydanoz, soğan, domates, salça, karabiber, toz kırmızıbiber, tuz, su, zeytinyağı.

Yapılışı: Dolmalık biberlerin içleri oyulur. Soğan, domates, salça, yıkanmış pirinç, bulgur yağda kavrulup üzerine su dökülür. Biraz pişirilir. Kuru nanesi, maydanozu,

³³³ Şerife Atik, agk.

³³⁴ Şerife Atik, agk.

³³⁵ Hatice Güzel, agk.

³³⁶ Hatice Güzel, agk.

baharatları, tuzu katılıp içleri oyulmuş biberlere doldurulur. Biberlerin içi doldurulduktan sonra tencere koyulup üzerine kadar su dökülür. Üzerinden biraz zeytinyağı geçirilip pişirilir.³³⁷

Bamya Yemeği

Malzemeler: Yeşil bamya, soğan, sarımsak, limon, domates, su, tuz.

Yapılışı: Bamya kaşındırıcı bir bitki olduğundan akşam ve sabah vakitlerinde toplanır. Halk arasında sevilen bir yemektir. “Yemeklerde bamya şehirlerde Konya” diye bir söyleyişte vardır. Bamyalar çok büyümeden toplanır. Yıkandıktan sonra baş kısımları kesilir. Soğanla kavrulur, rendelenmiş domates üzerine dökülür. Suyu dökülmeden önce limon sıkılır, limon yoksa *gök üzüm*³³⁸ taneleri sıkılarak dökülür. Daha sonrada suyu katılarak yemek pişirilir. Yazın toplanıp kurutularak kışın yenilir. Kurutma işlemi, toplanan bamyalar yıkanıp temizlenir. İpin ucuna iğne takılarak bamyalar iğneden geçirilip ipe takılır. Güneşte kurutulur.³³⁹

Bakla Yemeği

Malzemeler: Bakla, domates, dereotu, soğan, zeytinyağı, su, tuz.

Yapılışı: Bakla hem yemek hem yoğurtlaması yapılarak yenilir. Yoğurtlaması, baklalar yıkanıp temizlenir. Suda haşlanır. Biraz yağda kavrulduktan sonra üzerine sarımsaklı yoğurt dökülür. Kırmızı toz biber yağda kavrularak üzerinde gezdirilir. Bakla yemeği, baklalar yıkanıp temizlendikten sonra doğranır. Soğanla kavrulur. Rendelenen domatesler katılarak biraz daha kavrulur. Suyu da katılarak pişirilir. Dereotu da üzerine eklenerek servis edilir.³⁴⁰

Bezelye/Araka Yemeği

Malzemeler: Bezelye (araka), salça, soğan, domates, zeytinyağı, su, tuz.

Yapılışı: Bezelye (araka), salça, soğan, tuz, yağ, su katılarak pişirilir. İsteğe göre havuç ve patatesten katılır. Ayrıca tavuk etiyle de yapılarak yenilebilir. Bezelyelerin (arakaların) *gilikleri*³⁴¹ çıkartılır. Yağda salça veya domates kavrulur. Bezelyeler (arakalar) içine katılır. Suyu ve tuzu da eklenerek pişmeye bırakılır.³⁴²

³³⁷ Arife Erkin, 22 Yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Çakış Köyü, 15.Ekim.2013

³³⁸ Gök üzüm: Olgunlaşmamış üzüm tanesi.

³³⁹ Gülgün Güzel, agk.

³⁴⁰ Gülgün Güzel, agk.

³⁴¹ Gilik: Çekirdek.

³⁴² Ayşe Atik, agk.

Böğrülce/Gelin Çatlatan/Karnıkara Yemeği

Böğrülceye halk arasında gelin çatlatan da denilir. Manavgat Manavları arasında anlatılan hikâyesi şöyledir; Yeni evlenen bir geline böğrülce yemeği yaptırırlar. Gelin böğrülcenin kılçıklarını ayıklar, giliklerini çıkarır ama elindeki tası bir türlü dolduramaz. Buna gelin dayanamaz. Çatlayıp ölür.

Malzemeler: Böğrülce, soğan, domates, zeytinyağı, su, tuz.

Yapılışı: Böğrülce, soğan, domates veya salça, su, yağ kullanılarak yapılır. Soğan, domates yağda kavrulur. Böğrülce, su da katılır. Ateşte pişirilir.³⁴³

Görkenez

Malzemeler: Kurutulmuş fasulye, soğan, salça, zeytinyağı, limon, su, tuz.

Yapılışı: Yazın kurutulmuş yeşil fasulyeler bir gün öncesinden suda ıslatılır. Yağda soğan, salça kavrulur. Fasulyeler de eklenerek biraz daha kavrulur. Sonra sıcak suyu dökülür. Tuzu eklenir. Ateşte pişirmeye bırakılır. Servis yapılırken üzerine limon sıkılır.³⁴⁴

Patlıcan Yemeği

Malzemeler: Taze patlıcan, domates, soğan, fesliken, su, sıvıyağ, tuz.

Yapılışı: patlıcanların kabukları alaca soyulup biraz tuzlu suda bekletilip karası akıtılır. Soğan, domates yağda kavrulup patlıcanlar eklenir. Çok az salça katılıp suyu dökülür. Pişmeye yakın feslikenler ve tuzu eklenir.³⁴⁵

Yoğurtlu Ispanak

Malzemeler: Ispanak, tuz, sarımsak, yoğurt, tuz, zeytinyağı, su.

Yapılışı: Ispanaklar suda haşlanıp süzülür. Çok az yağda kavrulduktan sonra üzerlerine sarımsaklı yoğurt karışımı dökülür. Zeytinyağında kavrulun kırmızı toz biberde üzerlerine dökülerek yenilir.³⁴⁶

Patlıcan Yoğurtlaması

Malzemeler: Patlıcan, yoğurt, sarımsak, tuz, su, toz biber, tereyağı.

Yapılışı: Patlıcanlar suda haşlanır. Sarımsaklar tuzla ezilip yoğurtla karıştırılıp patlıcanların üzerine dökülür. Tavada tereyağı toz biber kavrulup üzerine dökülerek yenilir.³⁴⁷

³⁴³ Fazilet Yıldız, agk.

³⁴⁴ Arife Erkin, agk.

³⁴⁵ Teslime Çetin, agk.

³⁴⁶ Fazilet Yıldız, agk.

³⁴⁷ Teslime Çetin, agk.

Melemen

Malzemeler: Yumurta, soğan, yeşilbiber, domates, tereyağı, tuz, su.

Yapılışı: Türkiye'nin her yerinde bilinen ve sıkça yapılan bir yemektir. Soğan, biber, domates, yumurta, tuz, yağ katılarak yapılır. Soğan ve biberler kavrulduktan sonra, domatesler eklenir. Bunlar piştikten sonrada yumurtalar kırılıp sıcak olarak yenilir. İsteğe göre çeşitli baharatlar da katılır.³⁴⁸

7. TATLILAR

Yemeğin son yiyeceği tatlıdır. Tatlı ikramından sonra sofraya kaldırmaya geçilir. Sofradan herkes kalktıktan sonra yemek yenilen sini, varsa kasnak ve sofraya bezi kaldırılır. Sofra bezi gelip geçenin olmadığı yere çırpılır. Bunun sebebi bezin içindeki ekmeğin kırıntılarının üzerine basılmasını önlemektir. Akşam yemeğinden sonraki sofraya bezi dışarıya çırpılmaz, sofraya bezini çırpmak için sabah beklenir. Manavlar arasında yapılan tatlılar; sütlü, şerbetli ve meyvelerle yapılan tatlılar olarak ayrılır. Bu başlıklar altına girmeden genel olarak yapılan yöresel tatlıları inceleyeceğiz.

Baklava

Malzemeler: Un, yumurta, süt, şeker, ceviz.

Yapılışı: *Gıamına*³⁴⁹ da su ve şeker gereklidir. Malzemeler karıştırılıp hamur, ilçeğinde yoğrulur. Senitlerde ince ince açılır. Büyüklüğü pişirilecek olan tepsiye göre ayarlanır. Tepsi yağlandıktan sonra üzerine yufkalar yerleştirilir. Yufkalar arasına ceviz içi, badem, fıstık, fındıktan isteğe bağlı olarak konulur. Yapılmak istenen kata göre bu şekilde devam eder. Baklava hazırlandıktan sonra fırında pişirilir. Pişen baklava soğuduktan sonra üzerine gıamı dökülür. Tatlı tabaklarında çatal ile birlikte servis edilir.³⁵⁰

Susamlı ve Bademli Baklava

Malzemeler: Kepeği alınmış un, yumurta, su, şeker, tereyağı, tuz, susam, badem.

Yapılışı: Un, yumurta, su, tuz katılarak hamur yoğrulur. Sonra pişecek sini büyüklüğünde yufkalar açılır. Yufkaların arası yağlandıktan sonra iki yufkanın arasına susam, dövülmüş badem katılır. On kat yapılır. En son üzerine de bolca tereyağı

³⁴⁸ Şerife Atik, agk.

³⁴⁹ Gıam: Şeker ve su karışımından oluşan şerbet.

³⁵⁰ Ayşe Atik, agk.

dökülür. Kömürün üzerine sini konulup üzeri saça kapatılıp pişirilir. Piştikten sonra üzerine şerbeti dökülür.³⁵¹

Kadayıf Tatlısı

Malzemeler: Tel kadayıf, su şeker, limon

Yapılışı: Tel kadayıf kullanılarak yapılan basit bir tatlıdır. Kadayıflar yağlanmış tepsiye konur. Arasına ceviz içi, fıstık konularak üzeri tel kadayıflarıyla kapatılır. Üzerine tereyağı sürülür. Fırında kızardıktan sonra gıamı dökülerek hazır hale getirilir. Şerbeti şeker kesmesin diye içine limon sıkılır. Tabaklarda servis edilir.³⁵²

Lokma

Malzemeler: Un, su, sıvıyağ, maya, şeker, tuz, limon.

Yapılışı: Un, su, şeker, tuz ve mayası katılıp hamur hazırlanır. Ayrı bir tencerede suyu, şekeri ve limonu katılıp şerbeti kaynatılıp soğutulur. Hazırlanan hamurdan küçük yuvarlaklar sıkılıp kızgın yağda kızartılıp soğumuş şerbete katılır.³⁵³

Aşure

Malzemeler: Buğday, nohut, fasulye, susam, fındık, yer fıstığı, ceviz, nar, karanfil, portakal kabuğu, su.

Yapılışı: Evde bulunana malzemeye göre içine katılanlar değişir. Bir gün öncesinden buğday, nohut, fasulye suda ıslatılır. Büyük kazanlar çıkarılır. Dışarıda ateş yakılır. Kazanın içine malzemeler birleştirilip katılır. Suyu dökülür. Kaynayıp piştikten sonra kepeçlerle helkelere konularak komşulara dağıtılır. Aşüreyi büyük kazanlarda pişirirler. Böylelikle hem evde bulunanlara hem de gelen misafirlere, dağıtılan komşulara yetmesi istenir.³⁵⁴

İrmik Tatlısı

Malzemeler: İrmik, tereyağı, süt, şeker, su.

Yapılışı: İrmik yağda kavrulur. Üzerine şekerli su, süt dökülür, fındık, *papaz*³⁵⁵, fıstıkta içine eklenebilir. Tatlı suyunu çekince ocak kapatılır.³⁵⁶

Un Helvası/Kaşık Helvası

Malzemeler: Un, şeker, su.

³⁵¹ Teslime Çetin, agk.

³⁵² Ayşe Atik, agk.

³⁵³ Döndü Güzel, agk.

³⁵⁴ Gülgün Güzel, agk.

³⁵⁵ Papaz: Çam fıstığı.

³⁵⁶ Şerife Atik, agk.

Yapılışı: Un yağda kavrulur. Diğer taraftan su şeker karışımı hazırlanır. Un esmerleşince hazırlanan bu karışım üzerine dökülür. Tatlı soğuyunca yenir. Ceviz, çam fıstığı da katılabilir.³⁵⁷

Un kurabiyesi/Damat Boğan

Diğer adı damat boğan olan bu kurabiyenin hikâyesi şöyledir: Nişanlı olan damat sözlüsünün evine gittiğinde damada bu kurabiye ikram edilir. Damat kurabiyeyi yerken bir şey sorulur. Damat cevap vermeye çalışırken kurabiye boğazına tıkları. Damat orada ölür.³⁵⁸

Malzemeler: Margarin/tereyağı, pudra şekeri, un.

Yapılışı: Yumuşatılmış margarin pudra şekeri ve un katılarak yoğrulur. Uzun şekiller verilerek fırında pişirilir.³⁵⁹

Kabak Tatlısı

Malzemeler: Balkabağı, şeker, kireç, su.

Yapılışı: Kirece yatırılmadan yapılırsa bal kabağı bir gün önce akşamdan dilimlenip üzerine şeker serpilir. Diğer gün de ocakta pişirilir. Kireçlemek ise tatlının kıtır kıtır olmasını sağlar. Kirece yatırılan tatlı bir iki saat bekletilir. Sonra çıkarılıp suyla iyice yıkanır. Şekerli suyun içine atılıp pişirilir. İstenilirse üzerine ceviz, fındık, fıstıkta konulur. Bir de sütle yapılanı vardır. Yapımı kireçsiz bal kabağı tatlısıyla aynıdır. Sadece su yerine süt kullanılır.³⁶⁰

Balkabağı tatlısı tüm Manav mutfağında bulunan en önemli tatlıdır. Bu bakımdan Manavların en meşhur tatlısıdır diyebiliriz. Bal kabağı, Manavların yaşamlarını sembolize eden bir bitkidir. Evliya Çelebi seyahatnamesinde kabaktan şöyle bahseder; Yunus çırıl çıplak balık karnından çıkıp güneşte yatarken Allah, elçisini esirgeyip, ol ana kutlu vücudunu korumak için kabak ağacını yaratıp ol ulu yapraklarıyla Hazret-i Yunus'un üzerine gölge salmıştır.³⁶¹ Bu anlatıda kabağın koruyuculuğuna dikkat çekilmektedir. Ayrıca Manav kelimesiyle yapılan tanımlamalarda kelimenin koruyucu anlamının da olduğunu görmekteyiz. Koruyucu olması, ekilen toprağı sahiplenmesi, inançlarda bereketi bolluğu çağrıştırması bize evi

³⁵⁷ Fazilet Yıldız, agk.

³⁵⁸ Gülgün Güzel, agk.

³⁵⁹ Gülgün Güzel, agk.

³⁶⁰ Fazilet, Yıldız, agk.

³⁶¹ Evliya Çelebi, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), *Seyahatname (Hatay, Suriye, Lübnan, Filistin)*, Ankara, 1982, s. 177

çağrıştırır. Bundan dolayı Manavların yaşam biçimlerini yani yerleşik Türk olma özelliklerini sembolize eden bir bitki olduğunu düşünmekteyiz. Halk inançlarında, masallarda, bilmecelerde bal kabağının yeri fazladır. Bu bitki tıpkı Manavlar gibi toprağa kök salıp, tüm meyvesini toprak üzerinde bırakan, bir nevi toprağı sahiplenme özelliğı gösteren sürüngen bir bitkidir. Tüm bahçe ve bostanlarda, tarla kenarlarında ekilen yazın toplanıp, kışın yenilen tatlısından yemeğıne kadar Manavgat Manavları'nın mutfağında önemli bir yer tutar. Bitki ve bir grubun özdeşleşmesi yaygın olan bir uygulamadır. Örneğın, Yörüklerin yaşam şekillerinden dolayı, Yörük denilince ilk olarak akla erik gelmesi gibi.

Köy Pastası

Malzemeler: Un, yoğurt, tereyağı, şeker, yumurta, karbonat.

Yapılışı: Yumurta, tereyağı, şeker, yoğurt iyice karıştırılır. Üzerine un ve kabartma tozu katılarak yoğrulur. Ceviz büyüklüğünde toplar yapılarak tepsiye dizilir. Fırında pişirilir.³⁶²

Sütlaç/Donma

Malzemeler: Pirinç, şeker, süt, su.

Yapılışı: Pirinçler suda haşlanır. Haşlandıktan sonra üzerine süt ve şeker dökülür. Piştikten sonra soğuk yenilir. Üzerine tarçın da dökülür.³⁶³ Sütlaç (donma), Manavların Ramazan ayı boyunca sahurlarda sıklıkla tüketmiş oldukları tatlıdır.

Kedi Basmaz

Malzemeler: Nişasta, şeker, su.

Yapılışı: Kaynayan gıamın içine nişasta katılır. Dibinin tutmaması için devamlı karıştırılır. Pişirilip servis edilir. İsteğe göre üzerine tereyağı kavrulup da dökülebilir.³⁶⁴

Portakal Kabuğı Reçeli

Malzemeler: Portakal kabuğı, portakal suyu, şeker, su.

Yapılışı: Portakalın kabukları soyulur. Suda birkaç defa kaynatılır. Kaynatıldıktan sonra kabuklar çıkartılıp şekerli suda pişirilir. Ocaktan almadan önce içine portakal suyu katılır.³⁶⁵

³⁶² Arife Erkin, agk.

³⁶³ Gülgün Güzel, agk.

³⁶⁴ Şerife Atik, agk.

³⁶⁵ Fazilet Yıldız, agk.

Turunç Reçeli

Malzemeler: Turunç kabuğu, şeker, su.

Yapılışı: Portakal kabuğu reçeli ile yapılışı aynıdır. Portakal kabuğu yerine, turunç kabuğu kullanılır. Turunç ekşi bir meyve olup yemeklerde ekşilik katmak içinde kullanılır.³⁶⁶

8. HAMUR İŞLERİ

Yufka/Yuka Ekmek

Malzemeler: Un, su, tuz.

Yapılışı: Malzemeler katılarak hamur yoğrulur. Ekmekliğe ya da açık alana *ita*³⁶⁷ serilir. Üzerine senit konulur. Senitten düşen unlar ita üzerine gelir. İta unun yere, toprağa düşmesini engeller. Buraya düşen unlar tekrar alınarak hamur bezeleri açılır. Yoğrulan hamurdan alınan parçalar kisirenle kesilir. Kesilen parçalardan bezeler yapılır. Bezeler senitte un konularak açılır. Açılan yufkalar sacın üzerinde pişer. Sac ateşin altına konmadan önce altı küllenir. Bunun için diğer ekmek yapımından kalan küller su ile yoğrularak sacın altına sürülür. Sacın küllenme sebebi üzerindeki ekmeği birden yakmaması içindir. Sacda yufkalar şişle pişirilerek sinilerin üzerine yerleştirilir. Pişen yufkalar serin ve kuru yerde altı ay kadar bozulmadan saklanır. Önemli olan yufkaları çığsız pişirmektir. Bu arada *ekmek atılırken*³⁶⁸ oklavadan hamur sıçrarsa aç olan birinin geleceğine inanılır. İlk yapılan yufka yenmez. Köpeğe verilir. Ekmek yapımı bittikten sonra sacın altındaki ateş üzerine toprak atılarak söndürülür. Ateşe su dökülmez. Pişirilen yufkalar su ile yumuşatılarak yenir. Buna ekmek sulamak da denmektedir. Sofra bezine alınan ekmeklerin üzerine ve altına su *çilenir*.³⁶⁹ Yenecek kadar ekmeğe su çilenip üzeri tekrar sofra bezi ile kapatılarak yumuşamaya bırakılır. Yufkalar yumuşadıktan sonra dürülür.³⁷⁰ Sofralara dürülü şekilde konulur.

Pişi

Malzemeler: Un, su, maya, tuz.

³⁶⁶ Fazilet, Yıldız, agk.

³⁶⁷ İta/İteğ: Senitin altına konulan bez.

³⁶⁸ Ekmek atmak: Ekmek pişirmek.

³⁶⁹ Çilemek: Serpmek.

³⁷⁰ Gülgün Güzel, agk.

Yapılışı: Malzemeler katılarak yoğrulur. Yoğrulan hamur sıcak bir yere konularak kabarmaya bırakılır. Hamur kabardıktan sonra elle açılır. Ortasına bir delik açılarak kızgın yağda pişirilir.³⁷¹

Poğaç

Malzemeler: Un, su, tuz, maya, şeker, yumurta, sıvıyağ.

Yapılışı: Unun ortası havuz şeklinde açılır. İçine suyun içinde yumuşatılmış maya, sıvıyağ, tuz ve şeker katılarak yoğrulur. Ceviz büyüklüğünde yuvarlaklar verilerek tepsiye dizilir. Üzerine yumurta sarısı sürülüp fırında pişirilir.³⁷²

Gastıra/Kömbe/Gömbe

Anadolu'da değişik adlarla anılmakta olan gömbe iki tane kilden yapılmış kap arasına koyularak, közün içine sürülen ve üzeri közle kapatılan hamurdan yapılır. Aslan, gömbeyi şöyle anlatır; Çok geç pişer ama çok güzel olur. 'Gömbe' piştiği zaman, ateşe gömülü olan kilden yapılmış kapla birlikte hafifçe kımıldanır ve üzerinden hafifçe kül dökülür. Bu külün döküldüğünü ilk görenin cennete gideceğine inanılır.³⁷³ Halk arasında, kömbe, gömbe ve Manavlar arasında gastıra gibi adları bulunmaktadır.

Malzemeler: Un, su, tuz, maya, yoğurt.

Yapılışı: Malzemeler karıştırılır. Yumuşak bir hamur yoğrulur. Hamur yağlı tepsi içine konularak fırına ya da kızgın küle gömülerek pişirilir. Kahvaltılarda veya çayın yanında yenilir.³⁷⁴

Gözleme/Bükme/Büküş

Manavgat Manavları arasında gözleme, saha araştırmamız içinde bulunan Yörükler tarafından ise Bükme/Büküş olarak bilinir.

Malzemeler: Yufka, tereyağı, iç malzeme.

Yapılışı: Genelde yufka ekmek yapılırken yapılan hamur işidir. Açılan yufkanın içine, çökelek, maydanoz, töymeken/semizotu, patates, patlıcan, kabak rendesi, çiğ yumurta gibi malzemeler yufkanın arasına konulur. Yufkanın bir ucu diğerinin ucuna kapatılarak sacda pişirilir. Gözlemenin şekli yarım ay olabileceği gibi kare şekline getirilerek de hazırlanılır. Piştikten sonra üzerine tereyağı sürülerek yenilir.³⁷⁵

³⁷¹ Gülgün Güzel, agk.

³⁷² Hatice Güzel, agk.

³⁷³ Aslan, Ahmet Ali, *Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar I. Cilt*, Ankara, 1998, s. 53

³⁷⁴ Fazilet Yıldız, agk.

³⁷⁵ Gülgün Güzel, agk.

Börek

Malzemeler: Yufka, iç harcı(peynir, kıyma ya da otlardan yapılan harçlar), tereyağı, yoğurt, yumurta.

Yapılışı: Birçok börek çeşidi vardır. Şekillerine göre, tepsi böreği, sigara böreği, kol böreği, üçgen böreği; iç harçlarına göre, ıspanaklı, pırasalı, patatesli, peynirli, kıymalı, töymekenli/semizotlu, ısırganlı vb. börekler yapılır. En sık yapılan peynirli tepsi böreğidir. Un, su, tuz katılarak hamur yapılır. Tepsie göre yufkalar açılır. Yağlanan tepsie yufkalar konulur. Her yufka arasına yoğurt, yumurta, yağ karışımı sürülür. İki üç kattan sonra peynirli, maydanozlu olan harç araya konur. Harcın üzerine de diğer yufkalar aynı şekilde yerleştirilir. Yufkanın üzeri kızarsın diye yumurta sarısı sürülür. Fırına verilir.³⁷⁶

Katmer

Malzemeler: Un, su, tuz, zeytinyağı.

Yapılışı: Un, su, tuz karıştırılır. Ekmek hamuru yapılır. Hamurdan portakal büyüklüğünde bezeler yapılır. Bezeler açılırken aralarına zeytinyağı sürülür. Sonra saca verilir. Sacda pişerken tekrar üzerinden zeytinyağı dökülür. Genelde yufka ekmek yapılırken ekmeğin sonunda yapılıp yenilir.³⁷⁷

Akıtma

Malzemeler: Un, yoğurt, yumurta, sıvıyağ, tuz.

Yapılışı: Yumurta iyice çırpılır. Çırıldıktan sonra yoğurt, un, tuz eklenir. Tavaya biraz sıvıyağ konulup yapılan karışım katılarak altlı üstlü pişirilir.³⁷⁸

9. ET YEMEKLERİ

Yahni

Malzemeler: Et, soğan, salça, su, tereyağı, tuz.

Yapılışı: Kemikli veya kemiksiz et tencerede kavrulur. Üzerine su katılıp biraz haşlanır. Tereyağı da katılarak kavrulur. Salçası katılır. Salçayla birlikte biraz kavrulduktan sonra suyu dökülür. Biraz piştikten sonra birkaç baş soğan doğranmadan kabukları soyularak

³⁷⁶ Gülgün Güzel, agk.

³⁷⁷ Hatice Güzel, agk.

³⁷⁸ Hatice Güzel, agk.

yemeğe katılır. İsteyen haşlanmış nohutta katar. Soğanlar piştikten sonra ocağın altı kapatılır. Çanaklarda sıcak servis edilir.³⁷⁹

Nohut veya Kuru Fasulye Yemeği

Malzemeler: Kuşbaşı kırmızı et, nohut/fasulye, salça, yağ, tereyağı, tuz, su.

Yapılışı: Dügün yemeklerinde etli olarak pişer. Nohut veya fasulye bir gün öncesinden suda ıslatılır. Et ve soğanlar kazanda kavrulur. Üzerine nohut veya kuru fasulye dökülür. Salçası da eklenip biraz daha kavrulduktan sonra sıcak suyu dökülür. Kazanın ağzı kapatılıp pişirilir.³⁸⁰

Kavurma

Malzemeler: Kırmızı et, zeytinyağı, tuz,

Yapılışı: Etler tencerede suyunu çekene kadar kavrulur. Suyunu çekmeye yakın zeytinyağı dökülür. Tuzu katılır. Piştikten sonra sıcak olarak yenilir.³⁸¹

Izgara (Mangal)

Malzemeler: kemikli veya kemiksiz et, tuz.

Yapılışı: Kemikli veya kemiksiz etin közlenmiş kömürde pişirilmesiyle yapılır. Genelde kurban bayramının ilk günü herkes evinde yapar. Gelen misafirlere yufka ekmek arasına konularak ikram edilir³⁸²

Saçta Kavurma

Malzemeler: Et, baharat, limon.

Yapılışı: Et küçük küçük kıyıldıktan sonra sacın içinde kendi yağı ile pişirilir. Üzerine baharatları eklenir. Tabağa koyulurken üzerine limon sıkılıp yenilir.³⁸³

Tavuk Yemeği

Malzemeler: Köy tavuğu, patates, soğan, yağ, su, tuz.

Yapılışı: Bu yemek yapıldığında etinden yemek, suyundan da çorba yapılır. Evde beslenen tavuklarla yapılır. Tavuk kesildikten sonra sıcak suyla tüyleri yolunur. İçi temizlenir. Tencerenin içine konulup suda haşlanır. Etler çıkarılır. Bir kısmı çorba için alınıp didiklenir, göğüs kısmı kullanılır. Kalan kısmından da yemek yapılır. Parçalar

³⁷⁹ Döndü Güzel, agk.

³⁸⁰ Şerife Atik, Ayşe Atik agk.

³⁸¹ Fazilet Yıldız, agk.

³⁸² Fazilet Yıldız, agk.

³⁸³ Teslime Çetin, agk.

soğanla kavrulur, salça eklenir. Patatesler da doğranıp içine katılır. Suyu, tuzu da eklenerek pişirilir.³⁸⁴

Bıldırcın Yemeği

Malzemeler: Bıldırcın eti, soğan, domates, biber, sıvıyağ, limon, tuz.

Yapılışı: bıldırcının tüyleri yolunur. Ateşte ütülür. Soğanı, biberi, domatesi sıvıyağda kavrulur. İçine bıldırcın eti, tuz katılır. Piştikten sonra limon sıkılıp yenilir.³⁸⁵

Balık Izgara

Malzemeler: Alabalık, tuz, ızgara.

Yapılışı: Temizlenen balıklar tuzlanıp ızgarada pişirilir.³⁸⁶

Yağda Balık

Malzemeler: Balık, sıvıyağ, un, tuz, limon.

Yapılışı: Balıkların dışındaki pulları sıyrılıp içi temizlenir. Tuzlandıktan sonra una bulanıp kızgın yağda kızartılır. Üzerine limon sıkılıp yenilir.³⁸⁷

10. İÇECEKLER

Başlıca içecek sudur. Suyun yanı sıra, ayranlar, kompostolar, şerbetler yapıp yemeklerin yanında içilmektedir.

Lohusa Şerbeti

Malzemeler: Lohusa şekeri, su, şeker.

Yapılışı: Büyük bir tencerenin içine gelecek olan misafir sayısına göre malzeme ayarlanır. Lohusa şekeri, şeker, su tencerede kaynatılır. Tarçın, karanfil içine katılır. Kaynadıktan sonra soğutulur. Sürahilere doldurularak misafirlere ikram edilir. Doğum yapan kadının kurtulması sebebine yapılan bir uygulamadır. Gelen konuklar sıcak çorba, tatlı gibi yiyecekler getirirler. Getirilen yemekler sıcak ve sulu yemeklerdir.³⁸⁸

Ayran

Türk mutfağının en başında gelen içecektir. Manavgat Manavları'nın, yazın tarlada iş yaparken serinlemek için içtikleri başlıca içecektir. Bunun yanı sıra sofralarda yemeklerin yanında içilir. Yoğurt, su ve tuzun çalkalanmasıyla oluşur.

³⁸⁴ Fazilet Yıldız, agk.

³⁸⁵ Hatice Güzel, agk.

³⁸⁶ Döndü Güzel, agk.

³⁸⁷ Döndü Güzel, agk.

³⁸⁸ Ayşe Atik, agk.

Şerbet

Nişanların ve mevlitlerin içeceği. Özellikle nişan şerbeti adı altında nişan törenlerinde içilir.

Malzemeler: Şerbet baharatı, su, şeker, karanfil.

Yapılışı: Şekerli su kaynatılır. Şerbetini aldıktan sonra şerbet baharatı eklenir. Şerbet baharatı hazır olarak alınır. İçine karanfil katılır. Yaz aylarında buz eklenerek içilir.³⁸⁹

Kayısı veya Erik Kompostosu

Malzemeler: Kayısı veya erik, su, şeker.

Yapılışı: Çekirdekleri ayıklanmış kayısı veya erikle yapılan kompostodur. İkisinin de yapılış şekli aynıdır. Suda haşlanan kayısı veya erik içine şeker katılarak yapılır. Şerbetini aldıktan sonra ocaktan indirilir. Soğuk olarak içilir.³⁹⁰

Üzüm Hoşafı

Malzemeler: Kuru üzüm, su, şeker.

Yapılışı: Şekerli suya kuru üzümler katılarak kaynatılır. Soğuk olarak içilir.³⁹¹

1.9.HALK MİMARİSİ

Manav evleri konak şeklindedir. Bu konaklara halk arasında köşk adı da verilmektedir. Evler, iki katlı, içten merdivenli yapılardan oluşur. Alt kısım depo ve kiler olarak kullanılır. Üst kısımda oturulur. Evlerin alt kısmı taş üst kısmı ise ağaçtan yapılmıştır. Bu konakların sekiz ya da on tane odası olur. Alt kattaki odalarda, samanlık, ahır, tarım araç-gereçleri vb. saklanması için kullanılır. Üst kata çıkıldığında girişte ilk olarak selamlık yer alır. Evin içine ayakkabılarla girilmez. Ayakkabılar merdiven başında ya da evin dışında çıkartılır. Helâ, banyo evin kuzey tarafında bulunur. Güneyde kalan odalarda oturulur. Balkon veya cumbalar evin güney cephesinde yer alır. Odaların ısınmasında ocaklık adı verilen şömine kullanılır. Yerler, halı, kilim ve minderlerle döşelidir. Yatak ve yüklerin saklandığı tahtadan yapılmış kapalı dolaplar, yüklükler yer alır. Yüklüklerin en üst kısmında musandra adı verilen ve evde az kullanılan eşyaların bulunduğu bölüm vardır. Oda içinde ahşap oymacılıkla yapılmış süslenmiş oyma dolaplar bulunur. Bu dolapların içinde tüfek, elbise, kılıçlar bulunmaktadır. Evin içerisinin ve dışarısının temizliğine önem verilir. En az yılda iki

³⁸⁹ Döndü Güzel, agk.

³⁹⁰ Arife Erkin, agk.

³⁹¹ Gülgün Güzel, agk.

defa evde genel bir temizlik yapılır. Önceden evi sıvamak için beyaz toprağı ince samanla karıştırırlar evin içini sıvarlardı. Bugün ise kimyasal boyalar tarafından boyama yapıldığı görülmektedir. Ev sıvaması (boyaması) güzün ve baharın olmak üzere en az iki defa yapılır.

1.10. HALK BOTANİĞİ

Her evin önünde ağaç ve çiçekler bulunur. Bahçelerine, evin balkonlarına, pencerelere saksılar içinde yetiştirilip koyarlar. Yetişen yöresel çiçek ve ağaç adları; karanfil, yağ gülü (Güzek koku vermesi için yaprağı tatlılara konulur.) papatya, sümbül, nergis, zambak, lale, menekşe, sarmaşık gülü, sabah gülü, parlak Mustafa, sedef, aşk merdiveni, peygamber kılıcı, tiken gülü, Ramazan gülü, İzmir karanfili, vb. Yabani bitkiler; sütleğen otu, ilibada, ısırgan, ebegümece, turp otu, kelebek otu, üçgül otu, ayrık, mağara otu, yapışkan, topalak (bir dalın yedi tane kökü olmasıyla bilinir.), vb. yörede yetişen diğer bitkilerdir. Yetişen ağaçlar; kızılçam, gürgen, meşe, kavak, gürmut, başta olmak üzere birçok ağaç çeşidi yetişmektedir.

1.11. HALK ANOMASTİĞİ

1- Lakaplar

Çocuğun adı verildikten sonra ilerleyen yaşlarında hal ve hareketlerine, dış görünüşüne göre halk arasında takma adlar verilir. Bu takma adlar lakap yerini alır. Lakap kişiyi bazen yücelten bir san olabilmekte, bazen aşağılayıcı bir san olabilmekte, bazen de çok özel bir ayrıcalık vermektedir. Halkımızın bu konuda yeteneğinin çok güçlü olduğu, aynı zamanda mizahi yönünde bulunduğu görülür. Öyle ki aynı nitelikte insanlara dahi ayrı ayrı adlar verilir. Böylece nitelikleri aynı olsa bile birbirlerine karıştırılmamaları sağlanmaktadır.³⁹²

Manavgat Manavlarında kullanılan bazı lakaplar şunlardır: Çıbık Ali, Goca Halil, Alöşer, Davazlı, Gıldırtı, Sarı Mustava, Tırı Ramazan, Kör Veli, Topal Amat, Kürt Amat, Efe Musa, Saraç, Ballı, Kumaş Hasan, Apo, Eşki, Muhtar Memet, Hükümet, Kara Aşa, Deli Mustava, Lölleş, Şallı Merem, Zalım Omar, Gök Memet, Bölük

³⁹² Kalemci, Fatma, "Sivas'ın İmranlı İlçesinde Sülale Adları ve Lakaplar", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Kültür Bakanlığı/1858 Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Müdürlüğü Yayınları/235 Süreli Yayınlar Dizisi/32, Ankara, 1996, s. 101

Mahmut, Çamir, Isak, Şah İsmail, Tarla Faresi Eyüp gibi lakaplar halk arasında kullanılanlardır.³⁹³

1.12. GÜNLÜK YAŞAM

Büyük ailelerde cinsiyete göre iş bölümü yapılır. Kadınlar ev işleriyle ekmek-yemek-pişirme, temizlik-çamaşır, ürünleri işleme (un, tarhana, pekmez, kavurma, bulgur, yağ, peynir vs.) ve çocukların bakımı; erkekler ise tarlada, iş yerlerinde çalışır. Bu tip ailede kız çocuklar annenin, erkek çocuklar da babanın yardımcısı olur. Çocuklar aile üretiminde ekonomik güç ve değere sahiptirler. Büyük aile aynı zamanda ekonomik faaliyetin merkezini oluşturur.³⁹⁴

Manavgat Manavları'nda evin en küçük oğlu baba ocağında kalır. Anne babası öldüğünde onun evini, yaşantısını o devam ettirir. Evin en küçük oğlundan başka diğer oğlanlar için ayrı ev yapılırken ona ayrı ev yapılmaz. Bundan dolayı genelde aileler büyüktür. Babaanne, dede ile birlikte yaşanılır. İş bölümü de buna göre değişir. Babaanne yaşlı olduğundan dolayı evde kalır. Yemeği pişirir ya da küçük çocuk varsa ona bakar. Evin diğer üyeleri tarlada çalışır. Günlerin uzun ve tarlada yapılacak işlerin olmasından dolayı yaz zamanlarında sabah ezanıyla kalkılır. Gün batımına kadar tarlada çalışılır. Öğlen yenilecek azıklar sabahtan tarlaya getirilir. Ev tarlaya uzaksa öğlen yemeği için eve gidilmez. Getirilen bu azıklar tarlada yenilir. Yılda iki ürün elde edildiğinden dolayı neredeyse her ay tarla işleriyle uğraşılır. Boş kalan zamanlarda kadınlar evde günlük işlerini (ev temizliği, kış için yiyecek hazırlama vb.) yapar. Erkekler ise kahvehanelerde bir araya gelip toplanırlar. Bu toplantılarda yapılan işler (pamuğun toplanması, ürünlerin fiyatları, edilen ürünlerin verimliliği vb.) konuşulur.³⁹⁵

³⁹³ Mehmet Eren, agk. Süleyman Aydın, agk. Ali Güzel agk. Hasan Şık, agk. Mehmet Bilin, agk. Döndü Güzel, agk.

³⁹⁴ Türkoğan, Orhan, *Türkiye'de Köy Sosyolojisinin Temelleri*, Erzurum, 1970, s. 169

³⁹⁵ Hüseyin Tatlı, 59 yaşında, Lise Mezunlu, Çiftçi, Manavgat Merkez, 27.Aralık2015

II. BÖLÜM

SÖZLÜ ANLATIM ÜRÜNLERİ

1.1. KALIP İFADELER

1.1.1. ATASÖZLERİ

Atasözleri, toplumdaki ortak sağduyunun anlatımıdır. Her ulusun kendine özgü bir atasözü bulunur. Eski Yunanlılar, atasözlerinin çoğu kez yedi bilge tarafından söylendiğine inanır ve bunları tapınakların ön cephelerine yazarlardı. Biçimiyle, özlü anlatımıyla imgeli olan atasözü, edebiyatın sözlü yayılım döneminde, ahlakçıların yapıtları nedeniyle, bir edebiyat eseri niteliği kazanmıştır.³⁹⁶

Türklük dünyasında atasözü terimini karşılayan çeşitli terimler vardır. Bunlar, Çuvaşlarda ‘‘cumak’’, ‘‘samah’’, ‘‘oranlama’’; Altaylarda ‘‘ülger-comak’’; Kazan’da ‘‘eski söz’’; Kırım’da ‘‘kartlar sözü’’, ‘‘hikmet’’; Doğu Türkistan’dan Kırım’a uzanan sahada ‘‘makal’’; Türkistan, İran ve Afganistan’da ‘‘nakıl’’; Doğu Türkistan’da ‘‘tabma’’, ‘‘ulular sözü’’; Kerkük’te ‘‘darpler sözü’’; Anadolu’da bazı yörelerde ‘‘deyişet’’ ve ‘‘ozanlama’’ olarak geçmektedir.³⁹⁷ Manavgat Manavları, ‘‘atalar boşuna dememiş...’’, ‘‘eee büyükler ne demiş...’’ ifadelerinden sonra atasözlerini kullanırlar. Bu sözlerin doğruluğuna halk arasında inanılmakla birlikte yapılan iş, eylem ve durumların öncesinde ve sonrasında kullanılmaktadır.

Türk halk hayatında sıklıkla kullanılan atasözleri dini hükümler, insani ve ırki vasıflar ile her türlü konuyu alan eserlerdir. Bu bölümde ele aldığımız atasözlerinin incelenmesinde Şükrü Elçin’in Halk Edebiyatına Giriş çalışmasındaki atasözlerinin içerdiği konular bakımından ele alınacaktır.³⁹⁸ Aşağıda sıralamış olduğumuz atasözleri ve deyimlere araştırma sahamızdaki kaynak kişiler tarafından ulaşılmıştır.³⁹⁹

1. Acele giden koyunun b.ku seyrek olur.(Temkin, ihtiyat)
2. Aç doymam, tok acıkmam sanır.(Diğergamlık)

³⁹⁶ Kök, Şaban, ‘‘Acıpayam’dan Derlenen Atasözleri’’, *Türk Halk Kültürü’nden Derlemeler*, Kültür Bakanlığı/1858, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları/235, Süreli Yayınlar Dizisi/32, 1996, s. 109

³⁹⁷ Oy, Aydın, ‘‘Atasözü’’, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul, 1991, s. 44

³⁹⁸ Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, 2001, s. 629-632

³⁹⁹ Ali Güzel, agk. Ayşe Atik, agk. Fazilet Yıldız, agk. Hatice Güzel, agk. Halil Atik, agk. Gülgün Güzel, agk. Mehmet Eren, agk. Şerife Atik, agk. Teslime Çetin, agk. Süleyman Aydın, agk. Mehmet Bilen, agk. Arife Ergin, agk. Selimiye Batur, agk. Durdu Güler, agk. Mustafa Aykut, agk.

3. Aç tavuk kendini buğday ambarında görür.(Hayata bağlılık)
4. Ağaç yaşken eğilir.(Eğitim)
5. Ağlamayan çocuğa meme verilmez.(Determinizm, sebep-sonuç)
6. Ağlasa anam ağlar gerisi yalan ağlar.(Diğergamlık)
7. Ağır taşı ne ye alır ne sel.(Sabır)
8. Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.(İnsan karakteri ve kişilik)
9. Anasına bak kızını al, kızına bak bezini al.(İnsan Karakteri ve kişilik)
10. Ateşle barut yan yana gelmez.(Aşk, sevgi)
11. Ak akçe kara gün için.(Ekonomi)
12. Akşam vakti şer vakti.(Zamanla ilgili inanış)
13. Akacak kan damarda durmaz.(Kader inancı)
14. Akan su pis tutmaz.(İş ve zamanın değerlendirilmesi)
15. Akılsız başın derdini ayaklar çeker.(İhtiyatsızlık)
16. Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste.(Adalet)
17. Aslan yattığı yerden belli olur.(İnsan karakteri ve kişilik)
18. Atımı isteyen düşmanım, kızımı isteyen dostum.(Mülkiyet)
19. Ayağını yorganına göre uzat.(Ekonomi)
20. Ayranı yok içmeye tahteravalliyle gider s.çmaya.(Sosyal hiciv)
21. Başa gelen çekilir.(Kader inancı)
22. Besle kargayı oysun gözünü.(Nankörlük)
23. Bin bilsen de bir bilene danış.(Sosyal işbirliği, dayanışma)
24. Bir deli kuyuya taş atmış, bin akıllı çıkaramamış.(Sosyal hiciv)
25. Biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar.(Adalet)
26. Bir elin nesi var iki elin sesi var.(Sosyal işbirliği, dayanışma)
27. Bir çöplükte iki horoz ötmez.(Mevkie rağbet)
28. Bir taştan duvar olmaz.(Sosyal dayanışma, işbirliği)
29. Çirkefe taş atma üstüne sıçrar.(İnsan karakteri ve kişilik)
30. Çok gezen çok bilir.(Determinizm, sebep-sonuç)
31. Çocuktan al haberi.(Bilgi edinme)
32. Dağ dağ kavuşmaz, insan insana kavuşur.(Kader fikri)
33. Damlaya damlaya göl olur.(Ekonomi)
34. Damlacıktan sel olur.(Ekonomi)

35. Dam başında saksağan vur başına kazmayı.(Hayvanlarla inanış)
36. Dar vakitte uyunmaz.(Zamanla ilgili inanış)
37. Davul bile dengi dengine.(Sosyal uyum)
38. Deveye boynun eğri demişler demiş nerem doğru.(Kişisel eleştiri)
39. Dinden inme ile sonradan görenden kork.(Bilgi)
40. Doğmamış bebeğe kaftan biçilmez.(Sabır)
41. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.(Tenkide tahammülsüzlük)
42. Eğirdiğini yüne değışme.(Emek)
43. El elden üstündür.(Sosyal dayanışma, işbirliği)
44. Elle gelen düğün bayram.(Diğergamlık)
45. El elin eşegini türkü çağırarak arar.(Diğergamlık)
46. Et tırnaktan ayrılmaz.(Aile)
47. Eşek anırdı mı ezan, köpek uludu mu yağmur.(Tabiat bilgisi)
48. Eşegini sağlam kazığa bağla.(Temkin, ihtiyat)
49. Eşek derisinden post olmaz, eski düşman dost olmaz.(Dostluk)
50. Eşek hoşaftan anlamaz.(Sosyal hiciv)
51. Fare dağa küsmüş dağın haberi olmamış.(Diğergamlık)
52. Geç olsun güç olmasın.(Sabır)
53. Geline oyna demişler,
Yerim dar demiş,
Yerini genişletmişler,
Yenim dar demiş,
Yenini genişletmişler,
Yengem var demiş.(İnsan-cemiyet)
54. Geçı geçıye g.tün açık demiş, senin ki benimkinden de açık demiş.(Sosyal hiciv)
55. Geçti Bor'un pazarı sür eşeği Niğde'ye.(İş ve zamanın değerlendirilmesi)
56. Gözüken köy kılavuz istemez.(Doğruluk)
57. Gün doğmadan neler doğar.(Kader)
58. Hacı hacıyı hacıyı Mekke'de, berduş berduşu bir dakkada bulur.(Sosyal uyum)
59. Harmanda yüzü olmayanın kışın yemeye yüzü olmaz.(Çalışkanlık)
60. Havlayan köpekten korkma.(İnsan karakteri vekişilik)
61. Haydan gelen huya gider.(İnsan karakteri ve kişilik)

62. Her akıl bir olsa, sürüye çoban bunmaz.(Yöneticilik)
63. İki dinle bir konuş.(Temkin, ihtiyat)
64. İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur. (İnsan karakteri ve kişilik)
65. İte dalaşacağına çalıyı dolaş.(Diğergamlık)
66. İti an çomağı hazırla.(Determinizm, sebep-sonuç)
67. İyi günün dostu zor günde belli olur. (Dostluk)
68. Hazıra dağlar dayanmaz.(Ekonomi)
69. Karga ile kalkan leşe, şahin ile kalkan ete konar.(İnsan karakteri ve kişilik)
70. Kapına yürüğü, tarlana eriği bastırma.(İnsan ve cemiyet)
71. Keçinin sevmediği ot burnunun dibinde biter.(Nasip)
72. Keskin sirke küpüne zarar.(Öfke)
73. Kızını dövmeyen dizini döver.(Eğitim)
74. Kızı kendi haline bırakırsan; ya davulcuya ya zurnacıya varır.(Eğitim)
75. Komşu komşunun külüne muhtaçtır.(Sosyal dayanışma)
76. Körle yatan şaşkı kalkar.(İnsan karakteri ve kişilik)
77. Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur.(Değerlerin değişmesi)
78. Lafı söylerim gerisi var, balı severim arısı var.(Determinizm, sebep-sonuç)
79. Mal sahibine benzer.(İnsan karakteri ve kişilik)
80. Mart kapıdan baktırır kazma kürek yaktırır.(Tabiat bilgisi)
81. Minareyi çalan kılıfını hazırlar.(Determinizm, sebep-sonuç)
82. Neler geldi geçti şu felekten koskoca deve de geçti şu elekten. (Kader fikri)

Bu atasözünün şöyle bir hikâyesi vardır: Hırsızın biri bir deve çalar. Devesi çalınan adam çarşıya gider devesini kimin çaldığını bulmaya çalışır. Adama falanca yerde biri var o hırsızın kim olduğunu bilir derler. Adam tarif edilen yere gider. Meğer gittiği ev deveyi çalan hırsızmış. Hırsız devenin etini kesip unla değiştirmiş. Kapıda da karısı unu eliyormuş. Adam hırsızın evine gidince hırsız’’ bana şu kadar para ver sana kimin çaldığını bulayım’’ demiş. Bu arada hırsızın karısı un elerken ‘’ neler geldi geçti şu felekten koskoca deve de geçti şu elekten’’ sözünü söyler. Adam işin ne olduğunu hemen anlar hırsıza verdiği parayı alıp oradan kaçar.

83. Oğlan dayıya kız halaya benzer.(İnsan karakteri ve kişilik)
84. Olacakla öleceğe çare bulunmaz.(Kader fikri)
85. Otuz deveyi bir eşek çeker de bir eşiği otuz deve çekemez.(Yöneticilik)

86. Saçı uzun aklı kısa.(İnsan karakteri ve kişilik)
87. Sakla samanı gelir zamanı. (Ekonomi)
88. Sen ağa ben ağa bu ineği kim sağa.(Yöneticilik)
89. Sofrada elini, mecliste dilini tut.(İnsan-cemiyet ilişkisi)
90. Sofraya uzak oturan Allah'a da uzak durur.(Tanrı)
91. Su içene yılan dokunmaz.(Bilgi)
92. Su testisi suyolunda kırılır.(Kader)
93. Taşıma suyla değirmen dönmez.(Ekonomi)
94. Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış.(Diğergamlık)
95. Tek taştan duvar olmaz.(Sosyal dayanışma ve işbirliği)
96. Tencere dibin kara, seninki benden de kara.(Kişisel eleştiri)
97. Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş.(Sosyal uyum)
98. Tilkinin dönüp dolaşacağı yer kürkü dükkânı.(Kader)
99. Tok acın halini bilmez.(Bilgi)
100. Vardığın yer kör ise kör, topal ise topal ol.(İnsan-cemiyet)
101. Yazın beyni kaynayanın kışın tenceresi kaynar.(İşve zamanın değerlendirilmesi)
102. Yetmişinde azanı teneşir paklar.(Determinizm, sebep-sonuç)
103. Yılan toprağı gıdım gıdım yalar.(Sabır)
104. Yörük saçını değirmen damında ağırtır.(Çalışmak)
105. Zenginlikle sıcaklıktan zarar gelmez. (Mülkiyet)

Yukarıdaki atasözleri konu olarak birçok kavramı karşılayabilmektedir. Konularına baktığımız zaman, temkinli olmak, diğergamlık, eğitim, determinizm (sebep-sonuç), insan karakteri ve kişilik, sabır, aşk-sevgi, ekonomi, iş ve zamanın değerlendirilmesi, kader inancı, ihtiyatsızlık, adalet, mülkiyet, sosyal hiciv, nankörlük, mevkie rağbet, sosyal dayanışma, bilgi (halk arasında belirli konularda yapılması gerekenler, inanmalar), tenkide tahammülsüzlük, emek, aile, dostluk, çalışmak, insan ve cemiyet, öfke, değerlerin değişmesi, yöneticilik, Tanrı konuları atasözlerinde geçmektedir.

1.1.2. DEYİMLER

Manavgat Manavları'ndan derlemiş olduğumuz deyimler, atasözleri gibi genel bir kural ve yargı içermeksizin yapılan durum ve olayları betimler şekildedir. Halk

arasında söylenen bu deyimlerin söyleniş şekillerinde de farklılıklara rastlanılmamıştır.

Bu deyimler:

1. Abdestsiz.
2. Aç gözlü.
3. Ağır başlı.
4. Ağzı açık kalmak.
5. Ağzı laf yapmak.
6. Armudun sapı üzümün çöpi.
7. Başı bağlı.
8. Başının etini yemek.
9. Baka kalmak.
10. Ballı olmak.
11. Benden günah gitti.
12. Beş para etmez.
13. Bir eli yağda bir eli balda olmak.
14. Bulunmaz Hint kumaşı.
15. Burnu dik.
16. Burnunun dikine gitmek.
17. Burnundan kıl aldirmamak.
18. Burnu havaya kalkmak.
19. Canı çekmek.
20. Canından bezdirmek.
21. Dert etmek.
22. Dil dökmek.
23. Dili uzun.
24. Eli bayraklı.
25. Eli maşalı.
26. Eline yüzüne bulaştırmak.
27. Esip gürlmek.
28. Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak.
29. Gök görmedik.
30. Gönlü geniş.

31. G.tü kalmak.
32. Göz dikmek.
33. Göze girmek.
34. Gözü açılmak.
35. Gözü çıkmak.
36. Gözü doymamak.
37. Göz koymak.
38. Gözleşmek.
39. Hızır gibi yetişmek.
40. İçi dışı bir.
41. İçi geçmek.
42. İçli dışlı.
43. İşi başından aşkın.
44. Kafayı sıyırmak.
45. Kafayı yemek.
46. Kanı bozuk.
47. Kanına girmek.
48. Karnı zil çalmak.
49. Kaşla göz arasında.
50. Kızılıcık şerbeti içmek.
51. Lafı gevelemek.
52. Lamı cimi yok.
53. O taraklarda bezi olmamak.
54. Ocağına incir ağacı dikmek.
55. Sağır sultan duydu.
56. Sol taraftan kalmak.
57. Suyuna gitmek.
58. Sütü bozuk.
59. Tavuğuna kış, köpeğine hoş dememek.
60. Tereciye tere satmak.
61. Verilmiş sadakamız varmış.
62. Yan çizmek.

63. Yırtık etek.
64. Yüz vermek.
65. Yüzü düşmek.

1.1.3. ALKIŞLAR

Eski dönemlerde insanların, tabiatı kendi istekleri doğrultusunda yönlendirme arzusundan kaynaklanan büyülerin, kurban ve ibadet gibi fiili unsurların paralelinde poetik sözlü kalıplar olarak dikkat çeken alkışlar, büyüsel mahiyetlerini yitirdikten sonra dilin estetik kuralları içinde nezaket ifadeleri olarak görev almaya başlamışlardır.⁴⁰⁰

Manavgat Manavları'nda söylenen alkışlar, yapılan iyiliklerin, güzel ve hoş olayların arkasından dua niteliğinde söylenmektedir. Özellikle Manavların tarımla uğraşan bir toplum olmalarından dolayı halk arasında "bereket" içerikli alkışlar sıklıkla kullanılmaktadır. Halk arasında kullanılan alkışlar şunlardır:⁴⁰¹

1. Allah ağız tadıyla yedirsin.
2. Allah bereket versin.
3. Allah beterinden korusun.
4. Allah bir yastıkta kocatsın.
5. Allah işini gücünü rast getirsin.
6. Allah gecinden versin.
7. Allah göstermesin.
8. Allah gülen yüzünü soldurmasın.
9. Allah korusun.
10. Allah mesut etsin.
11. Allah tuttuğunu altın etsin.
12. Allah ne muradın varsa versin.
13. Allah senden razı olsun.
14. Allah son gürlüğe erdirdin. (Evlenmiş çiftlere söylenir.)
15. Allah tamamına erdirdin.

⁴⁰⁰ Duymaz, Ali, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, Ankara, 2002, s. 45

⁴⁰¹ Sıralanmış olunan alkışlar ve kargışlar araştırma sahamızdaki kaynak kişiler tarafından oluşturulmuştur.

16. Allah rahatlık versin.
17. Allah rızkını arttırsın.
18. Allah sevdiğine bağışlasın.
19. Allah yazdıysa bozsun.
20. Allah zihin açıklığı versin.
21. Allah kötü gözlerden korusun.
22. Allah'a emanet ol.
23. Allah zeval vermesin.
24. Arı b.ku yemeden kurtulma.
25. Ayağına sağlık.
26. Bahtın açık olsun.
27. Bereketli olsun.
28. Bereketini gör.
29. Bereketli gele.
30. Bir yastıkta kocayın.
31. Ellerin dert görmesin.
32. Gözün aydın olsun.
33. Hayırlı olsun.
34. İşin olsun.
35. Kesene bereket.
36. Kolay gelsin.
37. Mekânı cennet olsun.
38. Ocaktan öte.
39. Ömrüne bereket.
40. Su gibi aziz ol.
41. Su gibi git gel.
42. Şeytan ocaktan öte.
43. Yolun açık olsun.

1.1.4. KARGIŞLAR

1. Beddua

Bedduayı söyleyen kişi, sözü söylemeden önce “ tövbe tövbe” der. Bunun sebebi beddua edenin, ettiği bedduasının geri gelip kendisini bulacağı inancından kaynaklanmaktadır. Bunun olmaması için “ tövbe” edilir. Beddualar, yapılan haksızlıklar, kötülükler vb. karşısında halk arasında söylenilmektedir. Bunlar:

1. Adı batsın.
2. Adı çıkasınca.
3. Allah belanı versin.
4. Allah cezasını versin.
5. Allah seni bildiği gibi yapsın.
6. Anan atan devrilsin.
7. Ağzından yel alsın.
8. Beterini bul.
9. Burnundan gelsin.
10. Boyun posun devrilsin.
11. Boyun devrilsin.
12. Çorundan çoluğundan bul.
13. Dilin kopsun.
14. Donuzun dölü.
15. Ellerin kırılısın.
16. Geber emi.
17. Gözün çıksın.
18. Gözüne dizine dursun.
19. Gözün kör olsun.
20. Günyüzü görmeye.
21. Gün güneş görme.
22. İki gözün kör olsun.
23. İki yakan bir araya gelmesin.
24. Kör kurşunlara gelesin.
25. Kör kuyularda kalasın.
26. Kör olasınca.

27. Köpek soyu.
28. Memeden emdiğin süt burnundan gelsin.
29. Mundar.
30. Ocağın sönsün.
31. Ocağın kör kalasıca.
32. Onmayasıca.
33. Şeytan görsün yüzünü.
34. Yezidin oğlu.
35. Yuvalarına baykuş tünesin.
36. Zehir zemberek olsun.
37. Zehir zıkkım olsun.
38. Zıkkımın kökünü yesin.
39. Zıkkım olsun.

2. Argo

Manavgat Manavları'nda sevilmeyen kişilere ya da yapmış olduğu işlerden dolayı kişilere yönelik kullanılan aşağılayıcı ve hakaret içerikli sözler şunlardır; köpek, yezidin oğlu, mundar, arsız, domuz, meymenetsiz, o.spu, köpek soyu, it, hayvan, donuzun dölü, mıymıntı, şalvar ağızlı, k.ltak, serseri, pisboğaz, şerefsiz, p.ç, eşşoğlu eşşek.

1.1.5. BİLMECELER

Türk halkının zekâ ve ince zevklerinin parıltısı olarak ortaya konulmuş olan bilmece, eğlence vasıtası olmakla birlikte, kişilerde muhakeme gücünü, düşüncmeyi geliştirmesi bakımından önemlidir. Diğer taraftan da Türkçenin estetik yapısını ve edebi zevkini sergiledikten dolayı da edebiyatımızda ayrı bir öneme sahiptir.⁴⁰²

Manavgat Manavları'nda, bu sorular bilmece olarak geçmektedir. Kaynak şahıslar bilmecelele ilgili olarak çocukken çok bildiklerini şimdi ise çoğunu unutmuş olduklarını belirtmişlerdir. Buna rağmen bilmecelele sorma halen devam eden bir gelenektir. Bilmece sorulmadan önce "bilemezsen tokat yersin, eline tokuçla vururum" gibi şartlar koşulduğu görülmektedir. Bundan dolayı bilmece

⁴⁰² Kaya, Doğan, *Anonim Halk Şiiri*, Ankara, 1999, s. 463

sorulan kişi, bilmeceyi tüm dikkatiyle dinler ve doğru cevabı bulmaya çalışır. Bilemezse, boynuna ıslak havluyla, eline sopayla vurulur bir nevi cezalandırılır. Bilmeceler, halk arasında bir eğlence unsuru, zaman geçirme ve düşünmeyi geliştirme gibi roller üstlenmektedir.

1. Yapısına Göre Manavgat Manavları Bilmeceleri

Bilmeceler biçimsel bakımdan iki veya daha çok dizeden oluşabilir. Beyit ve kıta geleneğine bağlı olarak çok sayıda iki ve dört dizelik bilmecelere de rastlanır. Dize sayısı dörtten çok olan bilmecelere az rastlansa da böyle bilmeceler, lügaz ve muamma geleneğini yaşatıyor oluşları ve sağlam yapılarıyla dikkati çekerler. Ezberleme kolaylığı nedeniyle de bazen manzum bilmecelerin cevaplarının manzum olarak verildiği görülür.⁴⁰³

Manavgat Manavlarından edinilen bilmeceler dize olarak ikili, üçlü, dördü ve tekli dizelerden oluşmaktadır. Bu bilmecelerin beş tanesi üçlü dizeden, bir tanesi tekli dizeden, dört tanesi dördük halinde, on altı tanesi ikili dizelerle kurgulanmıştır. Kafiye ve hece sayısı olarak belli bir kuralın uygulanmadığı görülmektedir. Aşağıda derlemiş olduğumuz bilmecelerden birkaç tanesi yapı bakımından incelenmiştir.

Sabah doğar	2+2=4	dörtlü hece ölçüsü, ikili dize
Akşam batar.	2+2=4	“-ar” redif
Ben giderim	1+3=4	dörtlü ve üçlü hece ölçüsü
O gider	1+2=3	“-im” redif, “-r” yarım kafiye, “-r” redif
Ben dururum	1+3=4	
O durur.	1+2=3	
İstanbul’da süt pişer	4+3=7	“-er” redif, “-ş” yarım kafiye
Kokusu bura düşer.	3+4=7	yedili hece ölçüsü.

2. Konusuna Göre Manavgat Manavları Bilmeceleri

Bilmecelerin konu bakımından tasnif edilmesinde Elçin’in, Halk Edebiyatına Giriş adlı çalışmasından yararlanılmıştır. Bazı bölümler aynen

⁴⁰³ Artun, Erman, age, 2010, s. 117

alınmış olup bazı kısımlar tarafımızca çıkartılıp derlenen bilmecelere göre eklemeler yapılmıştır.⁴⁰⁴

İnsanlar ve Onun Uzuvarıyla İlgili Bilmeceler

1.

Biz biz idik

Otuz iki kız idik

Ezildik büzüldük

İki sıraya dizildik. (diş)

2.

Altı mermer

Üstü mermer

İçinde al gelin oynar. (dil)

Hayvanlar İle İlgili Bilmeceler

1.

Seke seke gelir

Döke döke gider. (koyun)

2.

Çullu Ali çukurda mısın?

Eller yaylaya gitti

Sen daha burda mısın? (karınca)

Karşıdan baktım hiç yok

Yanına vardım birçok.(karınca)

5.

Yer altında

Yağlı kayış. (yılan)

Bahçede, tarlada dolaşır

Evini sırtında taşır. (kaplumbağa)

⁴⁰⁴ Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, 2001, s. 609-615

Bitkiler İle İlgili Bilmeceler

1.

Çarşıdan aldım bir tane
Eve geldim bin tane. (nar)

2.

Bir sürü çocuğum var
G.tü çöplü çöplü. (üzüm)

3.

Alçacık boylu
Kadife donlu. (patlıcan)

4.

Yer altında
Sakallı dede. (pırasa)

5.

Kat kat döşek
Bunu bilemeyen eşek. (soğan)

6.

Uzun uzun uzar
G.tünden buzar. (kabak)

7.

İçi kütük
Dışı katık. (zeytin)

Eşyalar İle İlgili Bilmeceler

1.

Ben giderim o gider
Yanımda tın tın eder. (saat)

2.

Bilmece bildirmece
El üstünde kaydırmaca. (sabun)

3.

El el üstünde kaydırmaca. (sabun)

4.

Seke seke gider
Arkandan tim tim eder. (değnek)

5.

Dağdan gelir
Taştan gelir
Ağzı bağlı
Aslan gelir. (ayakkabı)

6.

İstanbul'da süt pişer
Kokusu bura düşer. (mektup)

7.

Bir kızım var
Geleni öper
Gideni öper. (bardak)

Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmeceler

1.

Mavi atlas
İğne batmaz
Makas kesmez. (gökyüzü)

2.

Ben giderim
O da gider. (gölge)

3.

Biz biz idik yüz otuz kişiydik
Akşam oldu çizildik
Sabah oldu silindik. (yıldız)

4.

Sabah doğar
Akşam batar. (güneş)

5.

Ateşte yanmaz

Suda ıslanmaz. (güneş)

Dini, Manevi ve Metafizik Konularla İlgili Bilmeceler

Yer altında

Kilitli sandık. (mezar)

Harflerle İlgili Bilmeceler

Eşek dedi is

Tabak düştü tan

Annem dedi bul. (İstanbul)

Yiyecek, İçeceklerle İlgili Bilmeceler

Bilmece bildirmece

Dil üstünde kaydırmaca. (dondurma)

2.1.6. TEKERLEMELER

Tekerlemeler şekil, konu, içerik ve işlevleri yönüyle sınırları tam olarak belirlenmemiş halk edebiyatı ürünleridir. Bundan dolayı tekerlemelerin bilmece, âşık şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı ve folklor ürünlerinin içinde yer alması önemli etkindir. Ayrıca diğer türlerden bağımsız tekerlemeler vardır. Ancak kimi âşık edebiyatı ürünlerinde ve masallarda bulunan ve tekerleme olarak adlandırılan mizahi manzum söyleyişler büyüklere özgü özellikler göstermektedir.⁴⁰⁵

Tekerleme, çeşitli Türk boylarında şu adlarla bilinir: Azerbaycan Türkleri Âşık edebiyatında; ‘tekerleme’, çocuk folklorunda; ‘sanama’, Dobruca Tatarları masallarında; ‘tekerleme’, Gagauzlarda; ‘tekerleme, sayılmak, badaşmak’, Kazak Türklerinde; ‘ölen (hayvan tekerlemeleri için), tekerleme’, Kırgız Türklerinde ‘canılmaç’, Kıbrıs ve Makedonya Türklerinde; ‘tekerleme’, Özbek Türklerinde; ‘bala koşukları, sanaş, sanak’, çocuk folklorunda; ‘sayılmak’ ve Türkmenistan’da ‘sanavaç’ olarak geçmektedir.⁴⁰⁶ Boratav, tekerlemeyi; ‘*Bu türün başlıca niteliği, herhangi bir ana konudan yoksun oluşudur. Tekerleme, baş uyaklar ve uyaklarla elde edilen ses oyunları ile çağrışımlarla birbirine bağlanıvermiş, belirli bir şiir düzenine uydurulmuş,*

⁴⁰⁵ Duymaz, Ali, age, 2002, s. 9

⁴⁰⁶ Kaya, Doğan, *Anonim Halk Şiiri*, Ankara, 1999, s. 546

*birbirini tutmaz birtakım hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir.*⁴⁰⁷
Olarak tanımlamaktadır. Manavgat Manavları'nda bu sözler "tekerleme" adı altında geçer.

1. Yapısına Göre Manavgat Manavları Tekermeleri

Tekermeler dize başı, dize sonu, kafiye, aliterasyon ve secilerle sağlam ses oyunları ve çağrışımlarla çeşitli türlerdeki konuları birbirine bağlar. Tekermelerde duygu, düşünce ve hayaller tezat, mübalağa, şaşırtma, tuhafılık ve güldürüye dayalı birtakım söz kalıpları içinde sıralanır. Tekermelerde şekil ve işlev konunun önündedir. Bazı oyun tekermeleri ise tamamen anlamsız sözlerden oluşur. Kimi tekermeler de karşılıklı soru-cevap ve zincirleme şeklindedir.⁴⁰⁸

Türkü ya da mani de görebileceğimiz biçim özelliklerini tekermelerde görmemiz mümkün değildir. Hece sayısı, mısra sayıları arasında bütünlük bulunmamaktadır. Tekermelerde bazı mısralar çok uzun olurken bazıları da iki mısradan oluşabilmektedir. Tekermelerde hece sayısı bakımından da belirli bir kuralın uygulanmadığı görülmektedir. Derlenen tekermelerden birkaçının yapı olarak incelenmesi şöyledir;

Ablam pilav pişirmiş	2+5=7	"-irmiş" redif, "-ş" yarım kafiye
İçine fare düşürmüş	3+5=8	
Düşürse de yerim	4+2=6	"-se de yerim" redif
Düşürmese de yerim	5+2=7	
Mustafa mıstık	3+2=5	"-ıstık" zengin kafiye
Arabaya kıstık	4+2=6	
Üç mum yaktık	2+2=4	"-tık" redif, "- ak" tam kafiye
Seyrine baktık.	3+2=5	
Bu köşe yaz köşesi	3+4=7	

⁴⁰⁷ Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Ankara, 2014, s. 155

⁴⁰⁸ Duymaz, Ali, age, 2002, s. 4

Şu köşe kış köşesi 3+4=7 “-si” redif, “-şe” tam uyak
Ortası su şişesi 3+4=7

Yukarıda gösterilen ve derlenen diğer tekerlemelere bakıldığında hece ölçüsü ve kafiye düzenleri arasında bir uyumun bulunmadığı görülmektedir.

2. Tekerleme Çeşitleri

Araştırma sahamızdan derlemiş olduğumuz tekerleme çeşitlerinin sınıflandırılmasında Ali Duymaz’ın “İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler” çalışmasından faydalanılmıştır.⁴⁰⁹ Çalışmadaki tekerleme çeşitleri derlemiş olduğumuz bazı tekerlemelere göre aynen alınmıştır. Yapılan derleme içerisinde bulunmayan sınıflandırmalara yer verilmemiştir.

A) Oyun Tekerlemeleri

1-Ebe Bulma Tekerlemeleri (Sayışmacalar)

Oyunda ebeyi bulmak ya da oyuna ilk kimin başlayacağını bulmak için üç farklı uygulama vardır. Bunlar, yağlı çörek atımı, taş saklama ve sayışmacalardır. Oyuna kimin ilk önce başlayacağını seçmek için “yağlı çörek atımı” yapılır. Bunun için bir taşın bir tarafı ıslatılır. Islatma işlemi tükürülerek yapılır. Taşın diğer tarafı kurudur. Taşın ıslak tarafı yağlı çörek ıslak olmayan tarafı yağsız çörektir. Takımlar ikisinden birini seçerler. Daha sonra taş havaya fırlatılır. Yere düşünce taşın üstünde gözükene ne ise onu seçen takım önce oyuna başlar. Takım halindeki oyunlarda ilk başlayacak oyuncuyu seçmek için bu uygulama yapılır. Diğer bir yöntemde küçük bir taşın bir kişi tarafından avuca saklanmasıdır. Taşı bulan oyuna ilk olarak başlar. Bu genelde seçilmez. Çünkü oyuna hile karışacağı düşünülür.

Ebe bulmada yapılan bir diğer uygulama ise ebenin kim olacağını bulmak için sözlü olarak yapılan sayışmacalardır. “*Sayışmacalar, oyunlarda ebe çıkarmada yararlanan, baştan ya da sondan uyaklı, ahenkli söz kalıplarıdır; oyundan önce söylenir. Sayışmacanın iki türlü kullanışı olabilir: ya bir tek kez söylenir; son kelime veya son hece kimin üzerinde kalırsa o ebe olur; ya da oyuncu sayısından bir eksik sayıda tekrarlanır.*”⁴¹⁰ Burada ebeyi belirlemek için saymaca yapılır. Bunun için herkes çember olur. Bir kişi parmağı ile sayarak ebenin kim olacağını seçer. Manavgat Manavlarından derlenen sayışmacalar şunlardır:

⁴⁰⁹ Duymaz, Ali, age, 2002, s. 103-260

⁴¹⁰ Boratav, Pertev Naili, age, 2014, s. 156

1.

Terazi lastik, jimnastik
Biz size geldik, bitlendik,
Hamama gittik temizlendik
Dik dik dik,
Sen bu oyundan çık.

2.

Hop hop hop
Altın top
Bundan başka
Oyun yok.

3.

Oooooooooo,
Portakalı soydum,
Başucuma koydum.
Ben bir yalan uydurdum,
Duma duma dum
Kırmızı mum.
Dolapta pekmez,
Yala yala bitmez
Ayşecik cik cik
Fatmacık cık cık
Sen bu oyundan çık.

4.

İğne battı
Canımı yaktı
Tombul kuş
Arabaya koş
Arabanın tekeri
İstanbul un şekeri
Hop hop hop
Altın top

Bundan başka

Oyun yok.

5.

Çık çıkalım çayıra

Yem verelim ördeğe

Ördek yemini yemeden

Ciyak miyak demeden

Sen bu oyundan çık.

6.

Ya şundadır

Ya bunda

Helvacının kızında.

7.

Ooooo

Eveleme geveleme

Devekuşu kovalama

Çengi amber

Miskin anber.

8.

Arabaya bindim

Durakta indim

Ben bir yalan uydurdum

Duma duma dum

Kırmızı mum

Dolapta pekmez

Yala yala bitmez

Ayşecik cik cik cik

Fatmacık cık cık cık

Sen bu oyundan çık.

2- Oyun Sırasında Söylenen Tekerlemeler

1.

Dama çıktım
Bir yılan gördüm
Yılan bizim nemiz olur
Sokaklarda temiz olur.

2.

Denizde dalga,
Hoş geldin abla
Eteğini topla üç kere zıpla,
Bir, iki, üç.

3.

Nohut nohut,
Baba beni okut
Okutmazsan küserim
Mektubumu keserim.

4.

Çıktım erik dalına,
Baktım tren yoluna,
Üç tren geliyor.
Biri ağa, biri bey,
Ortadaki Kemal Paşa.
Kemal Paşa'nın nesi var,
Sarı saçlı kızı var.
Onu kime vermeli?
Ali Bey'e vermeli.
Ali Bey hasta,
Çorbası tasta,
Kendisi köpek
Mendili ipek
Pek pek pek.

5.

Yağ bakkalda,
Fare dolapta,

Bekçi sokakta,
Karı oturakta.

6.

Testim kırıldı
Sularım döküldü
Su parası
Ariş arası.

7.

Birim şak,
İkim vale,
Üçüm uçak,
Dördüm dönme dolap,
Beşim beşik,
Altım armut toplama, üç yerden, üç gökten,
Yedim yemek yeme,
Sekizim sek sek, dört iki ayak, dört çift ayakla atlanır.
Dokuzum tokmak,
Onum dalga.

8.

Fış fış kayıkçı
Kayıkçının küreği
Tıp tıp eder yüreği
Akşama fincan böreği
Yavrum yesin büyüsün
Tıpış tıpış yürüsün

9.

-Komşu komşu
-Hu hu
-Oğlun geldi mi?
-Geldi
-Ne getirdi?
-İnci boncuk

-Kime kime?
-Sana bana
-Başka kime?
-Kara kediye
-Kara kedi nerde?
-Ağaca çıktı
-Ağaç nerde?
-Balta kesti
-Balta nerde?
-Suya düştü
-Su nerde?
-İnek içti
-İnek nerde?
-Dağa kaçtı
-Dağ nerde?
-Yandı bitti kül oldu.

10.

Laleli belkız
İçeriye gir kız
Eteğini topla
Üç kere zıpla
Bir, iki, üç.

11.

Mini mini birler
Tembeldir ikiler
Çalışkandır üçler
Ela gözlü dörtler
Misafirdir beşler
Altılar altınımızı çaldılar
Yediler yemeğimizi yediler
Sekizler sek sek olup gittiler
Dokuzlar doktor oldular

Onlar kırmızı donlar.

12.

Ablam pilav pişirmiş

İçine fare düşürmüş

Düşürse de yerim

Düşürmese de yerim.

13.

Karga karga gak dedi

Çık şu dala bak dedi

Çıktım baktım dala

Şu karga ne budala.

14.

Pazara gittim

Pazar yok

Eve geldim

Annem yok

Dedeme baktım sakal yok

Yok yok yok.

15.

Sepet sepet yumurta

Sakın beni unutma

Unutursan küserim

Mektubunu keserim.

16.

Üşüdüm üşüdüm

A benim canım üşüdüm

Kürkünü giy kürkünü giy

A benim canım kürkünü giy

Kürküm yok kürküm yok

A benim canım kürküm yok

Satın al satın al

A benim canım satın al

Param yok param yok
A benim canım param yok.

17.

Bu köşe yaz köşesi
Şu köşe kış köşesi
Ortası su şişesi.

18.

Bizim köyün imamı
Alttan verir samanı
Üstten çıkar dumanı
Çattı da pattı kaç attı?

3-Oyun Bitiminde Söylenen Tekerlemeler

1.

Evli evine
Köylü köyüne
Evi olmayan
B.k deliğine.

B) Törenlerde Söylenen Tekerlemeler

Tören tekerlemeleri, eski inanışları yaşatan tekerlemelerdir. Tabiat güçlerini ve varlıklarını sözle etkilemeye dayalı inançların izlerini taşıyan bu tür tekerlemeler, törenlerde sergilenen bazı oyunlarla birlikte değerlendirilir.⁴¹¹ Manavgat Manavlarından elde etmiş olduğumuz tekerlemeleri, doğumlarda, yağmur yağması için yapılan törenlerde, bayramlarda, dua, dilek, niyet içeren, mizahi özellikte, hayvanlarla ilgili, yer, sayı, meslek ve sanatçılarla ilgili tekerlemeler başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

1- Yağmurla İlgili Tekerlemeler

Yağmur yağması için yapılan törenlerde çocukların söylemiş oldukları ve yağmur yağarken söylenen tekerlemelerdir.

1.

Yağmur yağıyor
Seller akıyor

⁴¹¹ Duymaz, Ali, age, 2002, s. 39

Arap kızı

Camdan bakıyor.

2.

Teknede hamur

Bahçede çamur

Ver Allah'ım ver

Sicim gibi yağmur.

3.

Teknede hamur

Bahçede çamur

Ver Allah'ım ver

Selli selli yağmur.

4.

Dam üstünde tilkiyim

Anamın ilkiyim

Ver Allah'ım ver

Sulu sulu yağmur.

2- Dua, Dilek, Niyet Tekerlemeleri

Bu tekerlemeler bir niyetin gerçekleşmesi için söylenen tekerlemelerden oluşur. Yatmadan önce dua eşliğinde, ay görününce dilek dilenildikten sonra, bir şeyin çabuk olmasının istenildiğinde, karne alımında, eve gelen misafirin çok kaldığında gitmesi için vb. söylenen tekerlemelerden oluşmaktadır.

3- Doğumla İlgili Tekerlemeler

1.

Allah analı babalı büyütsün

Ömrü uzun olsun

Düğünü güzün olsun.

Bu tekerleme yeni doğmuş bebek ziyaretlerinde söylenir. Tekerleme söylendikten sonra çocuğa hediyeler verilir

4- Uykuya Yatmadan Önce Söylenen Tekerlemeler

1.

Yattım Allah
Kaldır beni
Nur içinde daldır beni
Can bedenden ayrılırken
İmanımla gönder beni.

2.

Yattım sağıma
Döndüm soluma
Melekler şahit olsun
Dinime imanıma.

Bu tekerlemeler uykuya yatmadan önce okunur. Görünen ve görünmeyen kötülüklerden böylelikle korunulacağına inanılır. Bu tekerlemelerden sonra bilinen sureler okunulup yatılır.

5- Ay Görünce Söylenen Tekerlemeler

1.

Ay gördüm Allah
Amentü billâh
Elhamdülillah.

Denildikten sonra Fatiha suresi bir defa okunur. Arkasından bir dilek dilenir.

6- Karne Alımında Söylenen Tekerlemeler

1.

Akdeniz Karadeniz
Biz karnemizi isteriz
Karnemizi vermezseniz
Söke söke alırız.

7- Mizahi Özellikte Söylenen Tekerlemeler

1.

10, 20, 30, 40, 50...100
Ördek suda yüz

Vak vak vak
Kocakarı kalk
Lambayı yak
Üç göbek at
Seyrine bak.

2.

Tık tık tık
Kim o
Kapıcı Memo
Ne istersin Memo
Para para para
Git çöplükte ara.

3.

Mustafa mıstık
Arabaya kıstık
Üç mum yaktık
Seyrine baktık.

4.

Uyku geldi bedene
Allah razı olsun
Kalkıp gidene

5.

Yedikleri darı
Benzileri sarı
Bura gelmiş
Dıki koca karı.

8- Hayvan Görünce Söylenen Tekerlemeler

1.

Leylek leylek havada
Yumurtası tavada

Çağırılım ot yesin
Ot yemezse b.k yesin.

2.

Leylek leylek havada
Yumurtası tavada
Leylek geldi hayata
Hayat yıkıldı
Kapıya tıklandı.

9- Yer, Sayı, Meslek ve Sanatçılarla İlgili Söylenen Tekerlemeler

Yer adı olarak Adana, Mersin; sayılar içinde yedi ve dokuz sayıları; meslek olarak berber; sanatçılar olarak filmlerde geçen karakterler tekerlemelerde kullanılır.

1.

Adana Mersin
Tokadımı yersin.

2.

Yedi kere yedi
Kırık dokuz
Nerden geldin
Kör donuz.

3.

Cik cik cik Ayşecik
Dalda erik Fatma Girik
Ona âşık Cüneyt Arkın.

4.

Bir berber bir berbere
Gel beraber
Bir berber dükkânı
Açalım demiş.

10- Masal Tekerlemeleri

Buradaki tekerlemeler masallar kısmında anlatılmıştır.

1.2.MANZUM ÜRÜNLER

1.2.1. MANİLER

Mani söyleme, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmış bir gelenektir. Manilerde Anadolu insanının düşünce yapısını, beğenisini, dertlerini, kıskançlıklarını, özlemlerini, sevgilerini vb. ortak kültürünün sergilenişini görürüz.⁴¹² ‘‘ Bu bilgiler ışığında mani için şunları söyleyebiliriz: Az sözlerle çok anlamların ifade edildiği, sevda konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş, yedi heceli, müstakil dördüklü anonim şiirlere mani denir.’’⁴¹³ Diğer Türklerde manieye farklı adlar verilerek bahsedilmiştir. Azerbaycan’ın bazı yörelerinde; bayatı, mani, meni, mahnı, mahna, Başkurtlar; Şiğir törö, Irak Türkleri; hoyrat, horyat, koyrat, koryat; Kırım Türkleri; çing/çinik (Kazan ve Güney Kırım’da cır), Özbekler; aşule, koşuk, törtlik, Kırgızlar; tört sap, Kazaklar; aytıspa, gayım öleng, ölen türü, Tatarlar; törtlik ve Yugoslavya Prizren’de yaşayan Türkler de martifal derler.⁴¹⁴ ‘‘Maniler, düğünlerde, bayramlarda, hidirellez gibi şenliklerde, Ramazan gecelerinde, semai, kahvelerinde, imecelerde, genç kızlarla genç erkekler arasındaki söyleşmelerde ve genellikle ezgili olarak söylenmişlerdir.’’⁴¹⁵ Maniler birçok konu hakkında söylenir. Mani söylemek için özel bir ortam ve mani toplamak gerekmez. Halk arasında kulaktan kulağa aktarılan gelenek geleneksel mani söyleme geleneği vardır.

1. Yapısına Göre Manavgat Manavları Manileri

Gerek dil, gerek gelenek ortaklığı bakımından çok geniş bir alana yayılmış olan maniler, çoğu 7 heceli ve aaba düzeninde uyaklı bir dördük olarak gösterir kendini.⁴¹⁶ Yapılarına göre dört tip mani vardır. Düz mani: dört dizeden oluşan, 7 heceli, kafiye düzeni aaxa olan ve kafiyeleri genellikle cinassız olan manilerdir. Kesik mani: birinci dizenin hece sayısı 7’den az olan, uyakları cinaslı olduğu için ‘‘cinaslı mani’’ de denilen manilerdir. Bu tür manilerin kafiye şeması iki türdür: aaxaxaxa ve axaxaxa. Artık mani: 4 dizeli maninin sonuna, aynı uyakta başka dizeler eklenerek söylenen manilerdir. Yedekli mani de denilir. Artık manilerde cinaslı uyak kullanılmaz. Kafiye şeması

⁴¹² Artun, Erman, *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nazmı*, Adana, 2012, s. 7

⁴¹³ Kaya, Doğan, *Anonim Halk Şiiri*, Ankara, 1999, s. 10

⁴¹⁴ Kaya, Doğan, age, 1999, s. 10

⁴¹⁵ Oğuz, M. Öcal, vd. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara, 2014, s. 245

⁴¹⁶ Boratav, Pertev Naili, age, 2014, s. 191

aaxaxa ya da axaxax. Değiş: iki kişinin karşılıklı olarak söyledikleri manilere deyiş adı verilir. Bu tür manilere “karşılıklı mani”de denir. Sorulu cevaplı şekilde düzenlenir.⁴¹⁷

Derlenen manilerin çoğu yedili hece ölçüsünde kurgulanmış olup kafiye düzeni olarak da aaxa yapısında olanlarla birlikte bu kural dışında oluşan manilerin varlığı da göze çarpmaktadır. Bu manilerden birkaçının yapı bakımından incelenmesi şöyledir;

Sarı kavun dilimi	4+3=7	“-imi” redif, “-l” yarım kafiye
Uçurdum bülbülümü	3+4=7	
Çıkarım dağlar başına	3+4=7	
Ararım mor gülümü	3+4=7	
Karaysam karayım	3+3=6	“(y)im” redif, “-ara” zengin kafiye
Altın çeker parayım	4+3=7	“-i” yarım kafiye
Kara yazın esmeriyim	4+4=8	
Yoluna kurban kesmeliyim	5+4=9	

2. Konularına Göre Manavgat Manavları Manileri

Maniler köy odalarında, köy kahvelerinde, imeceyle evde tarlada iş tutarken, düğün törenlerinin yapıldığı düğün evi odaları ve meydanlarda, kırdaki yapılan toplantı ve şenliklerde, ramazan gecelerinde evlerin önünde, cenaze evinde söylenmektedir. Genç kızlar ve kadınlar genellikle darbuka eşliğinde kırlarda, bahçelerde, çeşme ve kuyu başlarında bir araya gelebildikleri her ortamda sevgilerini, meramlarını anlatmak, konuşma isteklerini belirtmek, dilek tutmak, sitem ve özlemlerini belirtmek, ayrılığın hüznünü hafifletmek, eğlenceli zaman geçirmek için mani söylerler.⁴¹⁸ Konularına göre manileri, Boratav şu şekilde ayırmaktadır: niyet, fal (yorum) manileri, sevda manileri, iş manileri, bekçi ve davulcu manileri, sokak satıcılarının manileri, meydan kahvelerinin cinaslı manileri, hikâye manileri, mektup manileridir.⁴¹⁹

Boratav’ın yapmış olduğu sınıflandırmadan yola çıkılarak Manavgat Manavları’ndan derlemiş olduğumuz maniler, konularına göre, sevda manileri, mektup

⁴¹⁷ Artun, Erman, age, 2012, s. 15-16

⁴¹⁸ Artun, Erman, age, 2012, s. 13

⁴¹⁹ Boratav, Pertev Naili, age, 2014, s. 196-198

manileri, gelin kaynana manileri, felek manileri, davulcu manileri, devlet büyükleriyle söylenen maniler olarak sınıflandırılmıştır.

Sevda Manileri

1.

Kara kara kazanlar
Devri yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar.⁴²⁰

2.

Kestane kavurmayız
Kabuğunu ayırmayız
Yârimle biz ikimiz
Ölürüz ayrılmayız.⁴²¹

3.

Kara kara kazanlar
Devrik yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar.⁴²²

4.

Tabakası aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlan güzeldir amma
Anası olmamalı.⁴²³

5.

Su gelir akar gider
Yar gelir bakar gider
O yârin gözleri
Kalbimi yakar gider.⁴²⁴

6.

⁴²⁰ Şerife Atik, agk.

⁴²¹ Döndü Güzel, agk.

⁴²² Hatice Güzel, agk.

⁴²³ Selimiye Batur, agk.

⁴²⁴ Halil Atik, agk.

Karşıda kara kedi
Ağzında keklik eti
Ben sevdiğimi almasam
Yakarım memleketi.⁴²⁵

7.

Asmadan üzüm düşer
Topladım beşer beşer
Ben yeni bir yar sevdim
Bana sarışın düşer.⁴²⁶

8.

Tarlada ilibada
Gel ısınalım sobada
Ben yeni bir yar sevdim
Şimdi esmerler moda.⁴²⁷

9.

Mani benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Ben o yârin yolunu
Ölene dek gözlerim.⁴²⁸

10.

Pabuçları bağlamam
Üstlerini yağlamam
Ala gözlü adamım
Oturup da ağlamam.⁴²⁹

11.

Balı pekmez mi sandın
Beni kendine yanmaz mı sandın.
(...)⁴³⁰

⁴²⁵ Halil Atik, agk.

⁴²⁶ Selimiye Batur, agk.

⁴²⁷ Selimiye Batur, agk.

⁴²⁸ Arife Erkin, agk.

⁴²⁹ Halil Atik, agk.

12.

Evin damında kedi
Kedi ciğeri yedi
Kız senin bu nazların
Beni yedi bitirdi. ⁴³¹

13.

Sarı kavun dilimi
Uçurdum bülbülümü
Çıkarım dağlar başına
Ararım mor gülümü. ⁴³²

14.

Evimiz karşı karşı
Evin önünde çarşı
Gel beraber gezelim
Dosta düşmana karşı. ⁴³³

15.

Al şalım yeşil şalım
Tenhada buluşalım
Aralar derya deniz
Biz nasıl buluşalım. ⁴³⁴

16.

Ak yemiş karayemiş
Dallarını yere eğmiş
Oğlan kıza bakarken
Bıyını sıçan yemiş. ⁴³⁵

17.

Sev seni seveni

⁴³⁰ Şerife Atik, agk.

⁴³¹ Halil Atik, agk.

⁴³² Döndü Güzel, agk.

⁴³³ Şerife Atik, agk.

⁴³⁴ Şerife Atik, agk.

⁴³⁵ Döndü Güzel, agk.

Dağda çoban olsa da
Sevme seni sevmeyeni
Bağdat'ta sultan olsa da.⁴³⁶

18.

Erik dalı eğmeli
Dibinde eğmeli
Hani yârin dediğinde
Göstermeye değmeli.⁴³⁷

19.

Oğlanın adı İbrağam
Saatini kur yârim
Konuşmak istiyorsan
Yarın onda gel yârim.⁴³⁸

20.

Karşıda koyun kuzu
Kıvrım kıvrım
Boynuzu malata bak
Ker etme dengine ver kızı.⁴³⁹

21.

Karaysam karayım
Altın çeker parayım
Kara yazın esmeriyim
Yoluna kurban kesmeliyim.⁴⁴⁰

22.

Oğlandır oktur
Her evlerde yoktur
Kızdır nazdır
Bir çuval altın azdır⁴⁴¹

⁴³⁶ Teslime Çetin, agk.

⁴³⁷ Şerife Atık, agk.

⁴³⁸ Selimiye Batur, agk.

⁴³⁹ Ali Güzel, agk.

⁴⁴⁰ Döndü Güzel, agk.

⁴⁴¹ Emine Acur, 49 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Bereket Köyü, 04.Ekim.2015

23.

Tüfeğim dolu saçma
Gel yârim benden kaçma
Yedi yerde yaram var
Bir yara da sen açma⁴⁴²

24.

Dut dibinde bulgurum
Ben o yâre vurgunum
Yar beni almazsan
Valla kendimi vururum⁴⁴³

25.

Fasulyeyi kuruttum
Pişirmeyi unuttum
Gel buluşalım yârim
Ben annemi uyuttum⁴⁴⁴

26.

Bahçelerde gezerim
İnci mercan dizerim
Vallah billâh enişte
Ben ablamdan güzelim⁴⁴⁵

27.

Sofraya koydum meyva
Beş armut beş ayva
Kurban olduğum Allah
Beni al eşimi alma⁴⁴⁶

28.

Lahanayı haşladım
Doğramaya başladım
Akşam yârim gelince

⁴⁴² Emine Acur, agk.

⁴⁴³ Emine Acur, agk.

⁴⁴⁴ Emine Acur, agk.

⁴⁴⁵ Şerife Yıldız, agk.

⁴⁴⁶ Emine Acur, agk.

Ağlamaya bařladım⁴⁴⁷

29.

Bir taş attım dereye

Kız çıktı pencereye

Kız Allah'ımı seversen

Al beni içeriye⁴⁴⁸

30.

Karşıda çeşme

Derdimi deşme

Alacaksan al beni

Ardım ardım düřme⁴⁴⁹

31.

Masa üstünde hıyar

Boyu boyuma uyar

İki gönül bir olunca

Ayırmaya kim kıyar?⁴⁵⁰

32.

Deniz gibi aynalı

şu oğlana varmalı

Oğlanın kendisi güzel

Anası olmamalı⁴⁵¹

33.

Ak koyun meler gelir

Dağları deler gelir

Dağdaki kızların

Aklına neler gelir⁴⁵²

34.

Sıra sıra kazanlar

⁴⁴⁷ Emine Acur, agk.

⁴⁴⁸ Emine Acur, agk.

⁴⁴⁹ şerife Yıldız, agk.

⁴⁵⁰ şerife Yıldız, agk.

⁴⁵¹ Emine Acur, agk.

⁴⁵² şerife Yıldız, agk.

Kara yazı yazanlar
Evlat yüzü görmesin
Aramızı bozanlar⁴⁵³

35.

Derelerin tozuyum
Kurbanlık kuzuyum
Sen beni bilmedin
Ben komşu kızımı⁴⁵⁴

36.

Sev seni seveni
Dağda çoban olsa da
Sevme seni sevmeyeni
Bağdat'ta sultan olsa da.⁴⁵⁵

37.

Dere geliyor dere
Kumunu sere sere
Al beni götür dere
Yârin olduğu yere.⁴⁵⁶

Mektup Manileri

1.

Mektup mektup içinde
Mektup zarfın içinde
Kestane kebab
Acele cevap.⁴⁵⁷

Gelin Kaynana Manileri

1.

⁴⁵³ Şerife Yıldız, agk.

⁴⁵⁴ Şerife Yıldız, agk.

⁴⁵⁵ Teslime Çetin, agk.

⁴⁵⁶ Fazilet Yıldız, agk.

⁴⁵⁷ Teslime Çetin, agk.

Kaynanayı ne yapmalı
Kaynar kazana atmalı
Yandım gelin dedikçe
Altına odun atmalı.⁴⁵⁸

2.

Tarla bostan istiyor
Dibi çapa istiyor
Çok söylenme kaynana
Canın sopa istiyor⁴⁵⁹

Felek Manileri

1.

Düştüm deniz yalısına
Vardım elin delisine
Hizmet ederim
Boğazımın dolusuna.⁴⁶⁰

2.

Ekin ekim gül bitti
Dalında bülbül öttü
Ben seviyordum yâri
Eller aldı da gitti.⁴⁶¹

3.

Ak fasulye danesi
Ne hoş olur yemesi
Varman kızlar askere
Baş olmuyor senesi.⁴⁶²

4.

Ay yüceden gidiyor
Bulut kölge ediyor

⁴⁵⁸ Durdu, Güler, agk.

⁴⁵⁹ Şerife Yıldız, agk.

⁴⁶⁰ Teslime Çetin, agk.

⁴⁶¹ Şerife Atik, agk.

⁴⁶² Selimiye Batur, agk.

Geleceksen gel gayrı
Gençlik elden gidiyor.⁴⁶³

5.

Gül başına oturdum
Mendilimi batırdım
Kınamayın a dostlar
Ben yârimi yitirdim.⁴⁶⁴

6.

Baldım pekmez oldum
Güldüm kokmaz oldum
Bin liralık kızdım
Bir kuruş etmez oldum⁴⁶⁵

7.

Ala dağın armudu
Anan baban var mıydı?
Anam babam olsa
Beni bu yerelere koymuydu?⁴⁶⁶

8.

Karpuz kestim yiyen yok
Halin nedir diyen yok
Bu ateşten gömleği
Benden başka giyen yok⁴⁶⁷

9.

Bahçelerde maydonoz
Maydonozu yoldunuz
Benim nazlı yârimi
Bana çok mu gördünüz?⁴⁶⁸

10.

⁴⁶³ Teslime Çetin, agk.

⁴⁶⁴ Teslime Çetin, agk.

⁴⁶⁵ Emine Acur, agk.

⁴⁶⁶ Emine Acur, agk.

⁴⁶⁷ Emine Acur, agk.

⁴⁶⁸ Şerife Yıldız, agk.

Bahçede bal kabak
Gülüm var tabak tabak
Seni almam diyordum
Aldığım mataha bak⁴⁶⁹

11.

Hoppala yârim hoppala
Davul çaldım topala
Topal kızımı kaçıırır
Belen belen aşırır⁴⁷⁰

12.

Pencereden kuş uçtu
Mendilim suya düştü
Ağla gözüm ağla
Ayrılık bize düştü⁴⁷¹

13.

Kaleden indim ancak
Elimde yeşil sancak
Ne kız aldım ne gelin
Ateşime yandım ancak⁴⁷²

Devlet Büyükleriyle İlgili Maniler

1.

Atatürk'tür kurtaran
Memleketi düşmandan
Onun yüce yüreği
Cumhuriyeti kuran.⁴⁷³

Davulcularla Söylenen Maniler

1.

⁴⁶⁹ Emine Acur, agk.

⁴⁷⁰ Emine Acur, agk.

⁴⁷¹ Şerife Yıldız, agk.

⁴⁷² Döndü Güzel, agk.

⁴⁷³ Süleyman, Aydın, agk.

Eski cami direk ister
Söylemeye yürek ister
Benim karnım toktur
Davulcum bahşiş ister.⁴⁷⁴

2.

Adınız mutlu olsun
Ömrünüz uzun olsun
Davulcunuz bahşiş ister
Bayramınız kullu olsun⁴⁷⁵

3.

Bu aya sultan ay derler
Kaymak ile baldan yerler
Ezelden adet kılınmış
Davulcuya bahşiş verirler⁴⁷⁶

4.

Şerbetim var ezilecek
Çok yerim var gezilecek
Uyanın ağlar, beyler
Gezecek çok yerim var.⁴⁷⁷

2.2.2. NİNNİLER

Ninniler çeşitli zaman birimlerinde kuşaktan kuşağa devredilip aktarılan, ezgileri yönüyle çocukları etkileyen ürünlerdir. Ortaya çıkışıyla ilgili kesin bilgilere sahip olmadığımız ninniler, çıkış zamanlarındaki asıl şekillerini koruyamamışlardır. Tarihsel, sosyal ve kültürel nedenler, göçler değişikliğe uğramalarına neden olmuştur. Ninniler söylendikleri toplumun kültürlerini yansıtır.⁴⁷⁸ ‘‘Ninni, çocuk emzirilip kundaklandıktan sonra, salıncakta, beşikte veya kucakta sallanıp uyutulmaya çalışılırken tizden pese doğru söylenen bir ezgidir; çocuğun ağlamasının durması veya uyuması ile nihayet bulur.’’⁴⁷⁹ Türk

⁴⁷⁴ Şerife Atik, agk.

⁴⁷⁵ Emine Acur, agk.

⁴⁷⁶ Emine Acur, agk.

⁴⁷⁷ Hatice Güzel, agk.

⁴⁷⁸ Artun, Erman, age, 2012, s. 96

⁴⁷⁹ Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, 2001, s. 271

coğrafyasında değişik adlarla kullanılmaktadır. Ninniye Azeri Türkleri; layla, laylay, Başkurtlar sängildäk yırı, Çağataylar; elle, Çuvaşlar; nene, Kazak Türkleri; besik jırı, eldim, eldiy, Kerkük Türkleri; leyle / leyley / leylev, Kırgızlar; aldey-aldey, beşik ırları, Kırım Türkleri; ayya (nanıy), Kosova Türkleri; nina, Özbekler; ällä, Tatarlar; bişik (bällü) cırı, Türkmenler; alley, hüvdi, / hövdü / huvdu, Uygur Türkleri de älläy derler.⁴⁸⁰ Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lügat-it Türk de “balu balu” “*bebeklerini beşikte uyutmak için kadınların tekrarladığı, ninnimsi bir söz öbeği*”⁴⁸¹ olarak tanımlar. Manavgat Manavları folklorunda ninniler, ninni, nenni olarak geçmektedir.

1. Yapısına Göre Manavgat Manavları Ninnileri

Çocuklara söylenen ninnilerde genellikle ölçü aranmaz, uyutucu bir sesle söyleme esas alınır. “Dandini, dandini”, “hu, hu...” biçiminde giriş niteliğindeki yinelemeler bir uyak hazırlığı olmakla beraber tempo tutan bir musiki özelliği gösterir. Ninniler, mani, koşma, mesnevi vb. biçimlerde söylenebilir.⁴⁸²

Manavgat Manavları arasında söylenen ninnilerde, “uyusunda büyüsün ninni”, “nenni kuzum nenni”, “nenni bebeğim nenni”, “e,e,e” şeklinde geçen ifadeler, bebeği uyutma amaçlı ve bebeğin ağlamasına, gülmesine göre değişik ses tonlarında söylenmektedir. Derlenen ninnilerden birkaç tanesinin yapı bakımından incelenmesi şöyledir;

Dandini dandini dastana	6+3=9	“-a” redif, “-stan” zengin kafiye
Danalar girmiş bostana	5+3=8	
Kov bostancı danayı	4+ 3=7	“-(y)ı” redif, “-ana” zengin kafiye
Yemesin lahanayı	3+4=7	

Nenni kuzum nenni “nenni kuzum nenni” dize halinde redif

Tıpış tıpış yürüsün “-sün” redif, “- ü” yarım uyak

Yürüsün de büyüsün 4+3=7’li hece ölçüsü

Nenni kuzum nenni

⁴⁸⁰ Kaya, Doğan, age, 1999, s. 339

⁴⁸¹ Kaşgarlı Mahmud, age, 2012, s. 79

⁴⁸² Yardımcı, Mehmet, *Başlangıçtan Günümüze Halk Şiiri- Âştık Şiiri-Tekke Şiiri*, Ankara, 1998, s. 52

2. Konusuna Göre Manavgat Manavları Ninnileri

Ninnileri içerik yönünden incelediğimizde dilek, temenni, sevgi, ilgi, şikâyet, üzüntü, ayrılık, gurbet, vaat, tehdit ve korkutma konularının çokça işlendiğini görmekteyiz.⁴⁸³ Derlenen ninniler kaynak kişiler tarafından çocukları uyutmak amacıyla söylenmektedir. Ninniye söyleyen kişi, anne, anneanne, babaanne vb. olabileceği gibi çocuk kim tarafından uyutuluyorsa o kişi tarafından dile getirilir.

Manavgat Manavlarından Derlenen Ninniler

1.

Dandini dandini dastana

Danalar girmiş bostana

Kov bostancı danayı

Yemesin lahanayı.⁴⁸⁴

2.

Uyusun da büyüsün ninni

Tıpış tıpış yürüsün ninni.⁴⁸⁵

3.

Nenni kuzum nenni

Tıpış tıpış yürüsün

Yürüsün de büyüsün

Nenni kuzum nenni.⁴⁸⁶

4.

Bebeğin beşiği çamdan

Bebek yuvarlandı düştü damdan

Bey babası gelir şamdan

Neni bebeğim nenni.⁴⁸⁷

5.

Bebek bana hal eyledi

Kapılara kul eyledi

Nenni bebeğim nenni.⁴⁸⁸

⁴⁸³ Artun, Erman, age, 2012, s. 98

⁴⁸⁴ Şerife Atik, agk.

⁴⁸⁵ Şerife Atik, agk.

⁴⁸⁶ Teslime Çetin, agk.

⁴⁸⁷ Teslime Çetin, agk.

6.

Dandini dandini danalı bebek

Beşiği boyalı bebek

Parmakları kınalı bebek

E, e, e.⁴⁸⁹

2.2.3. İLAHİLER

Günümüzde de yaygın olarak bilinen ve mevlit törenlerinden kına gecelerindeki gelin ağlatma havalarına kadar geniş bir sözlü kültür alanında yaşatılan ilahi türü, konu olarak dini ve ilahi duygu ve düşünceleri içerir. Tanrı'nın birliğini, ululuk ve kudretini anlatan ya da telkin eden bu tür manzumeler, hece ve aruz ölçüleriyle yazılıp halk arasında söylenmişlerdir.⁴⁹⁰ Manavgat Manavlarından derlenen ilahilerden bir tanesi Yunus Emre'ye ait olmakla birlikte halk arasında ilahi adı altında özel günlerde söylenilmektedir.

1. Yapısına Göre Manavgat Manavları İlahileri

İlahiler, Allah sevgisini ve Allah'a bağlılığı esas alan, Allah'la ilgili hemen her hususu konu edinen şiiirlerdir. 8 ve 11 hece ölçüsü ile yazılmakla beraber 5, 6, 7, 14, 15 hece ile hatta aruz ölçüsüyle söylenmiş olanları vardır. Hece ile söylenenler koşma tarzında, beyit olanlar ise gazel tarzında kafiyeleşirler. Tarikatlara göre çeşitli adlar alırlar. Mevleviler, ayin yahut cumhur, Gülşeniler tapuğ, Halvetiler durak, Bektaşiler nefes yahut cumhur derler.⁴⁹¹ Aşağıda derlemiş olduğumuz ilahilerden bir tanesinin yapı bakımından incelenmesi gösterilmiştir.

Bugün cumamız var	2+4=6	
Kitabımız, Kuran'ımız var	4+5=9	“-mız var” redif
Yer dibine indik	4+2=6	“-dık” redif
Yer dibi kilitli	3+3=6	“-li” redif
Gökyüzüne çıktık	4+2=6	

⁴⁸⁸ Teslime Çetin, agk.

⁴⁸⁹ Gülgün Güzel, agk.

⁴⁹⁰ Güzel, Abdurrahman, “Tekke Şiiri”, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III. LVII*, 1989, s. 527

⁴⁹¹ Kaya, Doğan, *Türk Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Ankara, 2007, s. 385

Bir ağaç dikili 3+3=6

Ağacın dallarında Kuran 7+2=9

Kokulu gül şişesinde. 3+5=8

2. Manavgat Manavları'ndan Derlenen İlahiler

1.

Sordum sarıçiçeğe

Annen baban var mıdır?

Çiçek eydür derviş baba

Annem babam topraktır.

Sordum sarıçiçeğe

Benzin neden sarıdır

Çiçek eydür derviş baba

Ölüm bana yakındır

Sordum sarıçiçeğe

Sizde ölüm var mıdır?

Çiçek eydür derviş baba

Ölümsüz yer var mıdır?

Sordum sarıçiçeğe

Evlat kardeş var mıdır?

Çiçek eydür derviş baba

Evlat kardeş yapraktır.⁴⁹²

2.

Arayı arayı bulsam izini.

İzinin tozuna sürsem yüzümü

Hak nasib eylese görsem yüzünü

Ya Muhammed Canım arzular seni

Bir mübarek sefer olsa da gitsem

⁴⁹² Arife Erkin, agk.

Kâbe yollannda tozlara batsam
Hub cemalin birkez düşümde görsem
Ya Muhammed Canım arzular seni

Zerrece kalmadı kalbimde hile
Sıdk ile girmişem ben bu hak yola
Hz.Ebu Bekir, Hz.Ömer, Hz.Osman'da bile
Ya Muhammedi Canım arzular seni.⁴⁹³

3.

Şol cennetin ırmakları
Akar Allah deyü deyü
Çıkmış İslam bülbülleri
Öter Allah deyü deyü

Salınır tuba dalları
Kur'an okur hem dilleri
Cennet bağının gülleri
Kokar Allah deyü deyü

Kimi yiyip kimi içer
Hep melekler rahmet saçar
İdris nebi hülle biçer
Diker Allah deyü deyü⁴⁹⁴

4.

Bugün cumamız var
Kitabımız, Kuran'ımız var
Yer dibine indik
Yer dibi kilitli
Gökyüzüne çıktık
Bir ağaç dikili
Ağacın dallarında Kuran

⁴⁹³ Şerife Atik, agk.

⁴⁹⁴ Teslime Çetin, agk.

Kokulu gül şişesinde.⁴⁹⁵

2.2.4. TÜRKÜLER

Türkiye'nin sözlü geleneğinde, bir ezgi ile söylenen halk şiirlerinin her çeşidini göstermek için (âşık şiirleri için dahi) en çok kullanılmış olan ad "türkü" dür. Bölgelerle konulara değin özel hallerde, ya da ezginin ve sözlerin çeşitlenmesine göre, türkü kelimesi yerine şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt gibi adlar da kullanılır.⁴⁹⁶ Halk şiirleri arasında yer alan "Türkü"yü ele aldığımız zaman kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve hacim gibi "dış" unsurlar bakımından belirli bir şekilde karşılaşmamaktayız. Aynı şekilde türkülerde türlerin belirlenmesinde bir ölçü olarak kullandığımız "konu" ve "ezgi" beraberliği yoktur. Bu bakımdan "türkü"nün de "Türkmani", "Varsağı", "Bayatı", "Şarkı" kelimeleriyle birlikte değerlendirilip izahının yapılması kaçınılmazdır. "Türkü" "Türklere mahsus ezgiler" olup, bir nazım şeklinin veya türünün adı değildir."⁴⁹⁷

Türkiye Azerbaycan Türkçesinde "mahnı", Başkurtça'da "halkın", Kazak Türkçesinde "türki, türük, Halik, ani", Kırgızcada "eldikır, türkü", Özbekçede "türki, halk kaşığı", Tatarcada "hahkcın", Türkmencede "hak aydımı" Uygurcada "nahşa, koça nahşisi" adları verilmektedir.⁴⁹⁸ Türkülerin en belirgin özellikleri, milli olmaları, sözlü gelenekle nesilden nesle aktarılmaları, daima değişikliğe hazır olmaları, kendilerine özgü bir yorumlarının ve ezgilerinin bulunmalarıdır. Türküleri kaynaklarına göre yakıcıları bilinenler ve bilinmeyenler diye de ikiye ayırmak mümkündür. Yakıcıları bilinenler, halk şairlerinin beste ile söylenen şiirlerdir. Bunlara halk edebiyatında deme, deyiş, ağız gibi adlar verilir. Yakıcıları bilinmeyenler ise söyleyen kişi ve söylendiği bölgeye göre adı değişir.⁴⁹⁹

1. Yapısına Göre Manavgat Manavları Türküleri

Türkü üzerine yapılan tanım ve çalışmalarda genellikle türkünün veznine değinilmemekte veya hecenin 7, 8 ve 11'li hecesiyle oluşturulmuş metinlerin türküleri

⁴⁹⁵ Şerife Atik, agk.

⁴⁹⁶ Boratav, Pertev Naili, age, 2014, s. 171

⁴⁹⁷ Oğuz, M. Öcal, *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*, Ankara, 2001, s. 16

⁴⁹⁸ Albayrak, Nurettin, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2004, s. 505

⁴⁹⁹ Rayman, Hayrettin, "Yozgat Yöresinde Söylenen Halk Türküleri", *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri*, Ankara, 1996, s. 97

oluşturdukları belirtilmektedir.⁵⁰⁰ Aşağıda incelemiş olduğumuz türkülerden bir tanesi yapı bakımından gösterilmiştir.

Manavgat yolları da sade mermerden,

Yedi gün yatmışım kimse görmeden, 6+5=11'li hece ölçüsü “-meden” redif

Yetiş oğlum Ahmet kuzgun yemedem

Vurma zalim vurma yareme vurma “-ma” redif

Güççük Garatay'dan intizar alma

Ormana'dan çıktım da ben bir idim, “-idim” redif, “-r” yarım kafiye

Evel Garatay'dım şimdi çürüdüm.

Vurma zalim vurma yareme vurma

Güççük Garatay'dan intizar alma!

Konaklar yaptırdım bir uçtan uca, “-dım bir uçtan uca” redif

İçinde yatmadım bir uçtan uca,

İçinde yatmadım üç gün üç gece, “gece” redif

Kurbanlar keseyim vardığım gece.

Vurma zalim vurma yareme vurma, “-ma” redif

Güççük Garatay'dan intizar alma!

2. Konusuna Göre Manavgat Manavları Türküleri

Konu bakımından Manavgat Manavları'ndan derlenen türküler, aşağıda yapılmış olan sınıflandırma göz önüne alınarak, olay türküleri, kına türküleri, çocuk oyunlarında söylenen türküler, ayrılık ve sevda türküleri olarak sınıflandırılmıştır.

Boratav, konu bakımından türküleri şu şekilde sınıflandırmaktadır:

1. Lirik türküler:

- a) Ninniler, b) aşk türküleri, c) gurbet türküleri, askerlik türküleri, hapisane türküleri, ç) ağıtlar, d) çeşitli başkaca duyguluk konular üzerine türküler

⁵⁰⁰ Yakıcı, Ali, *Halk Şiirinde Türkü*, Ankara, 2007, s. 167

2. Taşlama, yergi ve güldürü türküleri.
3. Anlatı türküleri:
 - a) Efsane konulu türküler, b) bölgelere ya da bireylere özgü konuları olan türküler, c) tarihlik konuları olan türküler.
4. İş türküleri.
5. Tören türküleri:
 - a) Bayram türküleri, b) düğün türküleri, c) dinlik ve mezheplik törenlere değgin türküler, ç) ağıt töreninde söylenen türküler
6. Oyun ve dans türküleri:
 - a) Çocuk oyunlarında söylenenler, b) büyüklerin oyunlarında söylenenler.⁵⁰¹

Türkülerde konu olarak mertlik, yiğitlik, aşk, heyecan ve gizem vardır. Emek ve çile vardır. Doğa, toprak, su, ateş ve hava vardır. Hak ve haksızlık, doğruluk ve yalan vardır. Mitoloji, edebiyat, tarih, felsefe, gelenek, görenek, hukuk ve töre vardır. Renk ve desen vardır. Güç ve enerji vardır. Canlı ve cansız vardır. Kısacası insan, bizim insanımız, Türk insanı vardır.⁵⁰²

Olay Türküleri

Türkü, Manavgat'ında ismini içine alan Manavgat Yolları Sade Mermerden türküsüdür. Türküler genellikle yaşanan bir olay üzerine yakıldığı için birçok türkünün doğuş öyküsü, türkü yakıcıları, ozanlar, diğer kaynak kişiler, derleyici ve yorumcular tarafından bilinmekte, zaman zaman da türkü öncesi anlatılmaktadır.⁵⁰³ Türkünün sözleri şöyledir;

Manavgat yolları da sade mermerden,
Yedi gün yatmışım da kimse görmeden,
Yetiş oğlum Ahmet kuzgun yemeden
Vurma zalim vurma yareme vurma
Güççük Garatay'dan intizar alma
Ormana'dan çıktım ben bir idim,
Evel Garatay'dım şimdi çürüdüm.
Vurma zalim vurma yareme vurma

⁵⁰¹ Boratav, Pertev Naili, age, 2014, s. 172

⁵⁰² Yakıcı, Ali, age, 2007, s. 13

⁵⁰³ Yakıcı, Ali, age, 2007, s. 97

Güççük Garatay'dan intizar alma!
Konaklar yaptırdım da bir uçtan uca,
İçinde yatmadım da bir uçtan uca,
İçinde yatmadım da üç gün üç gece,
Kurbanlar keseyim de vardığım gece.
Vurma zalim vurma yareme vurma,
Güççük Garatay'dan da intizar alma!

Türkü bir Manavgat türküsü olup türküde geçen Ormana Manavgat'a bağlı bir yerdir. Özellikle türküde geçen konak kelimesi ev anlamında kullanılır. Bu durum Manavların çadırda değil de evlerde oturduklarına işaret eder. Türkü Kanuni devrindeki kayıtlarda yer alır. Diğer gelen Oğuzlar Manavgat'a yerleşmeden Manavlar burada yerleşik oturuyorlardı. Türkünün hikâyesi şöyledir: Türkler mesken için ev, eb, üy, otağ, oda, konak, gibi adlar vermişlerdir. Bunların arasında oda ve konak sözcüklerinin de özel bir yeri vardır. Oda sözcüğü Otak-Otağ'dan değişmiştir. Bazı Azeriler halen evlerini tarif ederlerken, evimiz üç otağlıdır diye söylerler. Buradan da anlaşıldığına göre bir zamanlar meskenin tamamını kapsayan otağ sözcüğü, bir anlam değişikliğine uğrayıp evin iç bölümlerinden biri olan oda sözcüğüne dönüşmüştür. Bunun yanında otağ sözcüğü de kaybolmamış, ama ona başka bir anlam yüklenerek, padişah çadırı, komutan çadırı anlamlarını ifade etmeye başlamıştır. Konak sözü, konmak, konuklamak (içinde misafir ağırlanan ev) anlamına gelir. Bundan bir asır kadar önce; ev ve konakları ile meşhur olan Akseki'nin Ormana köyünden genç bir bey olan Karatay, kendisine kırk odalı bir konak yaptırır ve içini donatır. O zaman Ormana eşrafı arasında konaklarında misafir ağırlamak şeref kazandıran bir davranıştır. Ağalar ve beyler arasında konuk konaklama yarışı olurdu. Genç Karatay Bey'in de çok misafiri geliyordu. Onları konukluyor ve diğer beylere nazaran daha yüksek bir hatır sahibi oluyordu. Bir süre sonra, Karatay'ın itibar sahibi olması öteki beyleri kıskandırdı. Bir yolunu bulup Karatay'ın bu itibarını düşürmek istediler. En sonunda tek çare olan Karatay'ı ortadan kaldırmak kararına vardılar. Karatay Bey'in çok cins bir atı vardı. Atı cins, kendisi genç ve yakışıklı olan Karatay Bey, bir gün atına binip, Ormana'dan Manavgat'a doğru yola çıkar. Köyden epeyce uzaklaştıktan ve düzlükler geçildikten sonra uçurumlu-kayalık bir vadinin başlangıcı olan Çaltılı çukur mevkiine geldiğinde, yolda pusu kuran düşmanları Karatay'ı atının üzerinde vururlar. Yere düşen Karatay'ı uçuruma yuvarlayıp ölüme terk

ederler. Cins atı kaçıp köye haber vermesin diye de bir ağaca atı sıkıca bağlarlar. Burada bir hafta kadar yaralı yatan Karatay'ı yoldan geçenler dereye bulup çıkarırlar ve köyüne götürürler. Uzun zaman yaralı yatan Karatay çok yaşamaz ve ölür.⁵⁰⁴ Manavgat Yolları Sade Mermerden türküsü de bu olay için yazılmıştır.

Kına Türküleri

Düğün törenlerinde söylenen kına türküleri, gelinin eline kına yakılırken ve kına yakıldıktan sonra orada olanlar tarafından söylenmektedir. Bu türküler söylenirken gelin ağlatma gelenektir. Araştırma sahamızda yer alan kına türküleri şunlardır:

Çakmak çakmağa geldik

Kına yakmağa geldik

Ayşe teyze ağlama

Kızımı almağa geldik

Bahçenizde gül var mı ?

Gül dibinde yer var mı?

Bu gece buralıyam.

Yatağında yer var mı?⁵⁰⁵

Yüksek Yüksek Tepelere

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar

Arşu arşu memlekete kız vermesinler

Annesinin bir tanesini hor görmesinler

Uçan da kuşlara malum olsun

Ben annemi özledim

Hem annemi hem babamı

Ben köyümü özledim.⁵⁰⁶

⁵⁰⁴ Yıldız, Ali, age, 2010, s. 323

⁵⁰⁵ Teslime Çetin, agk.

⁵⁰⁶ Şerife Atik, agk.

Ayrılık/Gurbet Türküleri

1.

Anam anam dediğim

Duymadın mı sesimi

Hayret verin fesimi

Anam ak saçımı

Urgan ettiler.

Anam beni

Kara canavarlara

Kurban ettiler.

Selam götürün

Anama babama

Yastık getirsinler

Sağıma soluma.

Yastık dediği

Bir yorgan çürüğü.⁵⁰⁷

Aşk/Sevda Türküleri

1.

Cemilemin gezdiği dağlar meşeli

Üç gün oldu Cemilem ben bu derde düşeli

Gaydır gubbah Cemilem

Nasıl nasıl edelim biz bu işi

Nikamızı kıysın ünlen gelin Hoca Memiş'e

Cemilem kız ne gezersin hayakta

Basma fistan parlak potin ayakta

Gaydırı gubbah Cemilem

Nasıl nasıl edelim biz bu işi

Nikâhımızı kıysın ünden gelin Hoca Memiş'e

Cemilenin fistanı saman sarısı

Gören sancak Cemilem kızı memur karısı

⁵⁰⁷ Döndü Güzel, agk.

Gaydır gubbah Cemilem
Nasıl nasıl edelim biz bu işi
Nikâhımızı kıysın ünden gelin Hoca Memiş'e.⁵⁰⁸

2.

Huma kuşu yükseklerde
Seslenir seslenir
Yar koynunda bir çift
Suna beslenir
Sen ağlama kirpiklerin ıslanır
Ben ağlayam ki
Belki deli gönül uslanır
Sen bağ ol
Ben bahçende gül olam
Sen ağa ol ben kapıda
Kul olam.⁵⁰⁹

3.

Yörük gider yaylasına
Yükü çekmiş mayasına
Al develi mor kuşaklı
Emmim kızı şal kuşaklı.
(...)⁵¹⁰

4.

Kekliği düz ovada avlarlar
Kanadını sütununa bağlarlar
Aman keklik yaman keklik
Çık kayaların başına öt keklik.⁵¹¹
(...)

⁵⁰⁸ Ayşe Atik, agk.

⁵⁰⁹ Teslime Çetin, agk.

⁵¹⁰ Halil Atik, agk.

⁵¹¹ Halil Atik, agk.

Çocuk Oyunlarında Söylenen Türküler

1.

Eşeğimin kulağından kepçe yapmalı

Eşeğimin kulağından kepçe yapmalı

Kepçe gibi dağlar

Mor sümbüllü bağlar

Eşek niçin ağlar?

Deh eşeğim deh deh

Çüş eşeğim çüş çüş.⁵¹²

2.3. MENSUR ÜRÜNLER

2.3.1. EFSANELER

Her kavmin kozmogonisinde olduğu gibi eski Türklerin de kendilerine mahsus yaratılış efsaneleri olmuştur; fakat türlü türlü dinlerin getirdikleri yabancı kozmogonilerin tesirleriyle, Türk kozmogonisi kendi has özelliklerini kaybetmiştir.⁵¹³ Boratav'ın tanımlamasıyla efsaneler, *“Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır; onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş kabul edilir. Bu niteliği ile masaldan ayrılır, hikâye ve destana yaklaşır. Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle ve her türlü üslup kaygısından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur.”*⁵¹⁴ Efsanelerin diğer bir özelliği, hemen hepsinde ortak bir hususiyet olarak, insanların doğruluktan ayrılmamaya davet edilmesidir. Yalan söyleyenler, tartıda hile yapanlar, emanete ihanet edenler, doğru söze kulak asmayanlar, kendini beğenmişler ve daha başkaları, efsanelerde ya cezalandırılırlar veya uygun bir şekilde uyarılırlar.⁵¹⁵ Boratav, efsaneleri konularına göre,

1. Yaratılış efsaneleri, -Oluşum ve dönüşüm efsaneleri.- Evrenin sonunu anlatan efsaneler
2. Tarihlik efsaneler.
3. Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler.

⁵¹² Fazilet Yıldız, agk.

⁵¹³ İnan, Abdülkadir, age, 1986, s. 13

⁵¹⁴ Borotav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Ankara, 2014, s. 111

⁵¹⁵ Sakaoğlu, Saim, *101 Anadolu Efsanesi*, Ankara, 2013, s. 11

4. Dinlik efsaneler.⁵¹⁶ Olarak ayırmıştır.

Manavgat Manavları arasında anlatılan efsaneler, kadınlar tarafından daha çok bilinip ve anlatılmaktadır. Anlatılan efsanelere olan inanç da kadınlarda daha fazladır. Efsaneler her zaman anlatılmamakla birlikte efsanenin anlatımı için özel bir durumun ya da konunun geçmesi gerekir. Efsaneyi anlatan kişi, karşısındaki eğer buna inanıyorsa anlatmaktadır. Anlatılan bu efsanelerden, olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine söylenen efsanelerin halk arasında gerçekten yaşanılmış olarak anlatıldığı görülmüştür.

Derleme sırasında bulunan efsaneler yukarıdaki konular bakımından üç grupta sınıflandırılmıştır. Bunlar, oluşum dönüşüm efsaneleri, tarihlik efsaneler, olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine söylenen efsaneler ve dinlik efsanelerdir. Bu başlıklar altında incelemiş olduğumuz efsaneler, kendi başlıkları altında sınıflandırılarak tekrar ele alınmıştır.

1. Oluşum Dönüşüm Efsaneleri

Âdem ve Havva

Halk arasında anlatılan bir efsaneye göre Âdem ile Havva'nın cennetten kovulmalarına sebep olan yiyecek buğdaydır. Allah, Âdem ile Havva'yı yarattıktan sonra cennetteki her şeyden yiyeceklerini sadece bir ağacın meyvesinden yememelerini söyler. Bu meyvenin yanında iki tane bekçi bulunur. Şeytan önce Havva'nın yanına gelerek ona bu meyveden yemesini, yerse eğer büyük bir güce sahip olacağını söyler. Havva da Âdem'i buna inandırarak yasak meyveden yerler. Şeytan ağacı bekleyen bekçileri de kandırır. Âdem ile Havva meyveyi yerken Allah gelir. Ağızlarından çıkardıkları meyveleri koltuk altlarına ve cinsel organlarına sürerler. Allah, Âdem ile Havva'yı cennetten kovar. Ağacı bekleyen bekçileri yılanı çevirir. Yılan o günden beri hep sürünerek gezer. Kadın ve erkek de bu yüzden kılıdır. Âdem ile Havva'nın yemiş oldukları meyve buğdaydır. Eskiden buğdaylar ağaç şeklindeymiş daha sonra bu halini almıştır.⁵¹⁷

Kadın ve Çocuk

Göçebelik yapan bir kadın varmış. Bu kadının tüm çocukları ikiz ikiz doğarmış. Kadın göç sırasında çocuğum çok diyerek çocuklarından birini göç yolunda bırakmış. Bir zaman sonra kadının tüm çocukları ölmüş. Kadın bıraktığı çocuğu almaya gitmiş.

⁵¹⁶ Boratav, Pertev Naili, age, 2014, s. 113

⁵¹⁷ Döndü Güzel, agk.

Çocuğun bir yüzü kapkara diğer yüzü bembeyazmış. Çocuk toprak yiyerek yaşamış. Kadın çocuğunu almış.⁵¹⁸

Kına Türküsü

Eskiden köyde yaşayan bir kızı dağ köylerinden birine gelin olarak verirler. Kızın gittiği köy kendi köyüne çok uzaktır. Kıza kocasının ailesi kötü davranır. Kız her akşamüstü köyün tepesine çıkıp ana babasının onu görmeye gelmesini bekler. Bir taraftan da kına türküsü olarak bilinen “yüksek yüksek tepelere “ türküsünü söyler. Aradan yıllar geçer. Bir gün kızın ana ve babası kızlarını ziyaret etmek için yola çıkarlar. Kızın artık canına tak etmiştir. Yine bir akşamüstü tepeye çıktığında dayanamaz kendisini aşağı atar. Ana babası geldiğinde kızlarının ölüsüyle karşılaşır.⁵¹⁹

İğde Ağacı

İbrahim Peygamber ateşe atıldığı zaman hiçbir ağaç odun olarak yanmayı kabul etmez. Sadece iğde ağacı ateşte yanmayı kabul eder. Allah, iğde ağacını cezalandırır. Her tarafında iğneler oluşturur. Bu cezalandırmadan sonra hiçbir kuş iğde ağacında yuva yapmaz.⁵²⁰

Yusuufçuk Kuşu

Babaları ölmüş iki kardeş varmış. Üvey anneleri bu iki kardeşe çok kötü davranıyormuş. Kardeşler ovada koyunlarını güderken kurt gelip koyunlarının hepsini yemiş. Çocuklar üvey annelerinin evine gitmeye korkmuşlar. Kardeşlerden biri “Allah’ım beni taş et” diğeri de “Allah’ım beni kuş et” demiş. Allah, çocukların dualarını kabul etmiş. Kuş olan kardeş sabah akşam kardeşini ararmış bir taraftan “Yusuuf yuh, Yusuuf yuh” diye ünlermiş.⁵²¹

Keşkek Baba

Asıl adı Kutlugün olan Keşkek Baba, Orta Asya’dan göç edip anayurdumuza gelen Türk boylarından asil bir soya sahip olan kimsedir. Salur Boyu’ndan olan Kutlugün, kırk kişilik bir ailenin en gencidir. Yeni evlidir. Yollarda çok kişi ölmüş ve dört yaşlarında yeğeni Eymir, hamile olan eşi Hacer ile tek başlarına kalmışlardır.

⁵¹⁸ Teslime Çetin, agk.

⁵¹⁹ Ayşe Atik, agk.

⁵²⁰ Hasan Şık, agk.

⁵²¹ Hatice Güzel, agk.

Sırtlarında tek azık torbasıyla Eymir ırmağı kenarına gelebilmişlerdir. Üçü de çok perişan ve açlıktan bitkin durumdadırlar. Eymir ve Salur civarında konaklayan üç kişilik göç kafilesi, alacakaranlıkta torbalarındaki son kalıntılarla açlıklarını giderebilmek için kırık çanaklarına ne varsa boşaltırlar ve Eymirsuyundan içine katarak ateşe koyup, pişmesini beklerler. Hazırlanan yemeğin içinde ezilmiş buğday, bir parça kurumuş tuzlu et, bir miktar nohut, mercimek ve kuru fasulye bulunur. Hepsi de çok yorgun oldukları için oracıkta uyuya kalırlar. Ertesi sabah gün doğduğunda Hacer uyanır. Ocaktaki yemeğin kabardığını görür ve hemen ağaçtan bir kabuk koparıp karıştırır. Sonra tadına bakar ve mırıldanır: ‘‘aman Allah’ım, bu ne böyle, hepsi de mükemmel pişmiş, hılt haşgeş olmuş, keş keş gibi’’ der. Hemen Kutlugün’ü kaldırır. Ağzından mırıltılarla çıkan sözleri ona söyleyerek: ‘‘Bey...Bey...gel bak! Keşkeş gibi olmuş. Hepsi iyiden iyiye pişmiş’’ der. Kutlugün uyanınca gerçekten de yemesi hoş olan bu yemeği çok beğenir ve karısına dönerek: ‘‘Benim melek hatunum. Bu güzel yemeği Tanrı’nın lütfuyla taam edelim ve adını senin dediğin gibi keşkek koyalım. Bu bizim buluşumuzdur’’ der. Hacer, ‘‘Olur beyim, yiğit beyim, bu buluş senindir. Mademki adını da Keşkek Baba koyalım’’ diye söyler. O günden bu güne keşkek severek yenilen bir yemek olmuştur.⁵²²

2. Taş Kesilme Efsaneleri

Taş kesilme, herhangi bir canlının ya da nesnenin bazı sebep ve olaylardan dolayı şekil değiştirerek taşa dönüşmesidir. ‘‘Bir efsanede yer alan canlı veya cansız unsurların bir üstün güç tarafından cezalandırılması veya bir felaketten kurtarılması için o andaki şekillerinden daha farklı bir şekle çevrilmesidir. Değişikliğin temel sebebi cezadır; felaketten veya sonu felakete varabilecek bir tehlikeden kurtarma ikinci derecede kalır.’’⁵²³ Allah’a karşı gelmek, nimete saygısızlık yapmak, konulmuş olan yasakları çiğnemek vb. durumlar halk arasında anlatılan taşa dönüşme efsanelerinde yer edinmiştir.

Manavgat Manavları arasında anlatılan efsanelerden ‘‘dikili taş’’ ve ‘‘yıkık taş’’ efsanelerinde ekmeğe yapılan saygısızlıktan dolayı taş olma motifinin uygulanmış olduğunu görmekteyiz. Manavlar arasında ekmek nimettir. Yere ekmek düşürülmez. Düşen ekmeği de öperek kaldırırılar. Bundan dolayı halk arasında kabul edilmiş olan

⁵²² Şimşek, Ali, age, 2012, s. 106-107

⁵²³ Sakaoğlu, Saim, *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu* Ankara, 1980, s. 29

kutsal değerlere (örneğin, ekmeğe) karşı yapılan saygısızlığın cezalandırıcı olduğu aşağıda anlatılan efsanelerde görölmektedir.

Yıkık Taş

Bir kadın varmış ekmek yapıyormuş o sırada kadının çocuğunun tuvaleti gelmiş. Kadın çocuğa tuvaletini yaptırdıktan sonra taharetlenecek taş bulamamış. Yaptığı yufkalardan biriyle çocuğu taharetlemiş. Allah'ın bu zoruna gitmiş, benim verdiğim nimetle niye böyle yapıyorsun diyerek kadınla çocuğu orada taş yapmış. Büyük taş kadın, küçük taşta kadının çocuğuyumuş.⁵²⁴

Yıkık taş Manavgat'ın Taşağıl beldesinin üst tarafında bulunur. Biri küçük biri büyük olmak üzere iki kaya arka arkaya durmaktadır. Küçük olanın çocuk, büyük olanın annesi olduğuna inanılır.

Dikili Taş

Manavgat'ın girişinde bulunan taştır. Manavlar arasında anlatılan efsaneye göre kadının biri tuvaleti gelince taharetlenecek taş bulamamış. Yanındaki ekmele taharetlenmiş. Allah, nimete yaptığı saygısızlığı yüzünden kadını taş yapmış.⁵²⁵

3. Tarihlik Efsaneler

Buradaki efsanelerden "Aspendos" efsanesinin halk arasında ise Belkıs olarak bilinen efsanenin bir yerin oluşunu üzerine kurulmuş olduğunu görmekteyiz. Halk arasında anlatılan bir diğer efsane de "Titreyen Göl" efsanesidir. "Titreyen Göl" efsanesinde ise gölün dalgalı olmasının sebebi anlatılmaktadır.

Aspendos

Aspendos, Roma İmparatorluğunun bir şehridir. Aspendos kralının Belkıs isminde güzel bir kızı vardır. Kral kızını evlendirmek ister. Aspendos'a en yararlı binayı yapan kişinin kızıyla evlendireceğini açıklar. Bu yüzden birçok bina farklı insanlar tarafından inşa edilir. Onların arasında kral bugünün hatıralarını taşıyan bir su kemerine bayılır. Bu arada Aspendos tiyatrosu da harika diğer bir yapıttır. Kral Aspendos tiyatrosuna bayılır. Aspendos tiyatrosunu görmeye gelir. Galeriyi dolaşırken sahnenin etrafında yürüyen bir adamın sesini duyar adam fısıldar 'Kralın kızı benim eşim

⁵²⁴ Teslime Çetin, agk.

⁵²⁵ Teslime Çetin, agk.

olacak.’’ Kral onun cümlelerini çok iyi duyar. Bu yüzden mimarisine ve tiyatrosuna bayılır. İki yapıyı o kadar çok beğenir ki kızını iki parçaya bölmeye karar verir. Su kemerinin mimarı kız ikiye bölünürse öleceğini bilir. Bu yüzden vazgeçer ve Aspendos kralının kızının evliliği için en iyisini yapar. Sonsuza kadar mutlu yaşarlar.⁵²⁶

Bu efsaneyle ilgili halk arasında anlatılan başka bir rivayete göre, kız ortadan ikiye ayrılır. Belkız ismi de kızın ikiye bölünmesinden dolayı Aspendos’un olduğu yere ad olarak verilir.

Titreyen Göl

Göl, Manavgat ilçe merkezinde yer almaktadır. Halk arasında anlatılan efsaneye göre bu gölün kenarında çok önceleri yaşlı bir adam yaşamış. Adam göldeki ördekleri her gün beslemiş. Ördekler de adamı gördüklerinde kanat çırparak yanına gelirlermiş. Bir gün göle gelen avcılar göldeki ördekleri vurmaya başlamış Yaşlı adam, avcıları vazgeçirmeye çalışmış. Avcılar, adamı tutup suya atmışlar. Tam o sırada göldeki ördekler havalanıp hortum oluşturmuşlar. Avcılar kaçmışlar. Göl o günden beri titremeye başlamış. Gölün bu şekilde titremesi, ördeklerin yaşlı adama ağlaması olarak bilinir.⁵²⁷

4. Dinlik Efsaneler

Hızır Aleyhisselam

Orman köylerinde bir çocuk kaybolur. Köy halkı, ormanda çocuğu aramaya başlarlar. Çocuğa üç gün boyunca ulaşamazlar. Üç günün sonunda çocuk kendiliğinden köye gelir. Çocuğa, kimin getirdiğini sorduklarında, çocuk, çok uzun, yaşlı bir adamın kendisini getirdiğini söyler. Çocuğu getiren bu kişi Hızırdır.⁵²⁸ Hızırın zor durumda kalanların imdadına yetiştiği ve farklı kılıklara bürünerek insanlara yardım ettiğine inanılır.

Kapıyı Bekleyen Aslanlar

Yaşlı bir kadın, bir gün misafirliğe gider. Bu sırada kadının evine hırsızlar gelir. Evin kapısına geldiklerinde iki tane büyük aslanın kapının önünde beklediklerini görürler. Hırsızlar korkup kaçarlar. Bu sefer de gece eve girmeye karar verirler. Gece

⁵²⁶ Aykut, Müzeyyen, *The Role of Manavgat Folk Tales For Teaching English Haciveyisade Mah. Ahmet Hashas Elementary School*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011, s. 35-36

⁵²⁷ Şerife Atik, agk.

⁵²⁸ Teslime Çetin, agk.

geldiklerinde yine iki tane aslan kapının önünde beklemektedir. Aslanlardan dolayı eve giremezler. Meğer yaşlı kadın evin kapısından her girip çıktığında Ayet-El Kürsi' yi okumaktaymış. Bu duayı okuyan kişinin evine hırsız girmezmiş.⁵²⁹

Helallik Alma

Hocanın bir çocuğu varmış. Çocuk çeşmeden su doldurmaya gelen kadınların bidonlarının altlarını delip kaçıyormuş. Kadınlar artık dayanamamış hocanın yanına gelip çocuğu şikâyet etmişler. Hoca düşünmüş düşünmüş kendinde bir şey bulamamış. Sonra karısının yanına gitmiş. ‘‘Hatun çocuk böyle böyle yapıyor. Ben düşündüm kendimde bir şey bulamadım.’’ demiş. Karısının aklına hamileyken yapmış olduğu bir olay gelmiş. ‘‘Ben hamileyken komşuya gittim. Komşunun evinde limonlar vardı. İstemeye utandım. Yanımdaki iğneyle limonları delip içtim.’’ demiş. Hoca durumu anlamış. Karısına, ‘‘komşuya git içtiğin limon kadar limon ver. Helallik iste’’ demiş. Karısı hocanın dediklerini yapmış. Hocanın oğlu bir daha da kimsenin bidonunu delmemiş.⁵³⁰

2.3.2. FIKRALAR

Yıldırım, fıkralarla ilgili olarak, hikâye çekirdeğini hayattan almış bir vak’a veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşeri kusurlarla içtimai ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, ziddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isim olarak açıklar.⁵³¹ Boratav ise fıkraların içeriğinde kullanılan tiplere göre fıkraları iki alt bölüme ayırır:

- I. Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar. Bu tipler ya 1) ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişilerdir: Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi; ya da 2) özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini eden kişilerdir: Bektaşî, Tahtacı, Yörük gibi.
- II. Belli bir topluluk tipi, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar: karı-koca, çocuklarla ana-baba,

⁵²⁹ Hatice Güzel, agk.

⁵³⁰ Selimiye Batur, agk.

⁵³¹ Yıldırım, Dursun, *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Ankara, 1999, s. 3

uşak-efendi, asker-subay vb. hikâyeleri gibi. Şaşırtıcılığı ve eğlendiriciliği sadece açık olmaktan gelen fıkralar bu bölüme girer.⁵³²

Manavlardan derlemiş olduğumuz fıkralar, bu özellikler göz önünde tutularak, Yörük fıkraları ve diğer fıkralar başlıkları altında gösterilmiştir.

1. Yörük Fıkraları

Manavgat Manavları arasında anlatılan fıkraların çoğunlukla Yörüklerle ilgili olduğunu görmekteyiz. Yörüklerin yerleşik hayata uyum sağlamalarında görülen güçlükleri ve yaşam biçimleri bu fıkralara konu olmuştur.

Yörük ile Misafir

Bir Yörüğün bir tek tenceresi varmış. Bir gün tahin almış. Tesadüfen eve o gün misafir gelmiş. Yörük hanımı ile gözleşmiş. Tahini açalım mı açmayalım diye. Karısı tahini açalım, bir iki dıkım alıp çekiliriz, misafir de biz çekilince çekilir demiş. Sofraya oturduktan sonra misafir tabaktaki tahinin hepsini yemiş bitirmiş. Yörük, “ Nerden gelin nereye giden “ demiş. Misafir, “Midemi açtırmaya gidiyorum” demiş. Yörük, “ Aman bu dağlara uğrama” demiş.⁵³³

Yörüğün Camiye Tırlattığı Yıl

Bu fıkranın Manavlar ve Yörükler arasında farklı şekillerde anlatıldığı görülmektedir. Buna göre Yörüğün biriyle köydeki imam arkadaş olmuşlar. İmam Yörüğü evinde ağırlar yedirir içirir sonrada birlikte camiye gidip namaz kılarlarmış. İmamın yolu bir gün Yörüğün olduğu yere düşmüş. Yörüğün çadırına varmış. Yörük bir tas ayranla biraz ekmek koymuş imamın önüne. İmam bu duruma çok içerlemiş. Cuma günü Yörük geldiğinde namazdan önce yemek yiyeceklermiş. İmam ayranın içine sabun tozu koyup ekmekle birlikte Yörüğe vermiş. Camiye gittiklerinde Yörüğün karnı ağrımaya başlamış. Camiden dışarıya çıkamamış. Donuna edip camiye batırınış. Oradan kaçarak evinin yolunu tutmuş uzun bir süre de o köye gitmemiş. Yıllar sonra köylü beni unutmamış diyerek köye gelmiş. Köyde bir çocuğa rastlamış. Çocuğun yaşını sormuş. Çocuk, “Amca ben kaç yaşında olduğumu bilmem ama anama ne zaman sorsam sen Yörüğün camiye tırlattığı yıl doğdun der.” Yörük, “Eyvah bunlar daha beni unutmamışlar” diyerek hızla oradan kaçmış.⁵³⁴

Yörük

⁵³² Boratav, Pertev Naili, age, 2014, s. 96

⁵³³ Halil Atik, agk.

⁵³⁴ Mehmet Eren, agk.

Yörüğe sormuşlar:

_ Kaç çocuğun var?

Yörük:

_ Davul ile ürküt, çıbık ile arkasından say demiş.⁵³⁵

İş İnada Bindi

Ramazan ayında Yörüğün biri hayvanlarıyla caminin önünden geçiyormuş. Teravi namazına giden Manav, ‘‘Yahu sen Müslüman değil misin? Namaz vakti nereye gidiyorsun’’ demiş. Yörük oğluna dönüp, ‘‘Oğlum şu namazı kılıp geleyim, hayvanlara bak’’ demiş. Yörük camiye girmiş. Namaz kıl kıl bitmiyor. En son dışarıya çıkıp oğluna bağırır, ‘‘Oğlum hayvanları al götür. İmamla iş inada bindi’’ demiş.⁵³⁶

Burnun Alışmış

Köyden bir kızını bir Yörükle evlendirmişler. Kızın kaldığı çadırda hayvan kokusu varmış. Kız bir süre sonra kokunun gittiğini fark etmiş. Kayın babasının yanına gelip, ‘‘Ben geldim çadırın kokusu değişti. Sayemde çadır kokmuyor’’ demiş. Kayın babası, ‘‘Kızım çadırın kokusu hep aynı senin burnun alışmış’’ demiş.⁵³⁷

2. Diğer Fıkralar

Bu bölümünde anlatılan fıkralardan, ‘‘Kazan Doğurdu’’ ve ‘‘Kedinin Ciğeri’’ fıkralarının hoca tipi kullanılarak Nasrettin Hoca fıkralarının eş metinleri olduğu görülmektedir. Hayvanlar ve mesleklerle ilgili fıkralar da halk arasında anlatılmaktadır. Ayrıca ‘‘Manav’ın Lokumu’’ ve ‘‘Kabak Tatlısını Yiyen Girsin’’ fıkraları Manavların gündelik yaşamdaki olaylarından yola çıkılarak anlatılan fıkralardır.

Kör Adamla Oğlu

Bir kör adamla oğlu varmış. Adam ne derse oğlu tersini yaparmış. Adam ekmek derse oğlu su, su derse ekmek veriyormuş. Bir gün sudan geçeceklermiş. Kör adam içinden, ‘‘Bu ne dersem tersini yapıyor. Bu sefer tersini söyleyeyim’’ demiş. ‘‘Oğlum beni suya salıver’’ demiş. Oğlu, ‘‘Ula baba bu zamana kadar hiç sözünü tutmadım bu sefer tutcam’’ demiş. Babasını suya bırakmış.⁵³⁸

Berber Ahmet

- Adın ne?

⁵³⁵ Halil Atik, agk.

⁵³⁶ Mehmet Eren, agk.

⁵³⁷ Ali Güzel, agk.

⁵³⁸ Mehmet Eren, agk.

- Berber Ahmet?
- Ne iş yaparsın?
- Berber Ahmet dedik ya.⁵³⁹

Baykuş

Kuşlar âlemine sormuşlar. Dünyada kadın mı çok erkek mi? Bütün kuşlar erkek demiş. Baykuş “kadın çok” demiş. Diğer kuşlar “niye kadın çok” diye sormuşlar. Baykuş “ her şapka giyeni erkek mi sandın “ demiş.⁵⁴⁰

Manav’ın Lokumu

Manavlar lokumu çok sever. Manavın biri elinde bir lokumla gece sudan geçiyormuş. Sudan geçerken lokumu suya düşürmüş. Lokum yerine kurbağayı eline almış. Kurbağa bağırmağa başlamış. Manav, “Ciyak desen de cayık desen de yiyeceğim” demiş. Kurbağayı yemiştir.⁵⁴¹

Ceviz Ağacı ve Kabak

Adamın biri ceviz ağacının dibine yatmış. Dallarda küçük küçük cevizler var. Bir de tarlaya bakmış. Tarlada kocaman kocaman kabaklar var. İçinden “Tarlada kocaman kabak, ağaçta küçük ceviz mi olur?” demiş. Bu sırada kafasına ceviz düşmüş. Bir gözü kör olmuş. “Allah’ım bir daha senin işine karışmam. Bir gözüm kör oldu. Bir daha ne olur bilmem” demiş.⁵⁴²

Kabak Tatlısını Yiyen Girsin

Eskiler, damat gerdeğe girmeden önce damada kabak tatlısı yedirirlermiş. Yine böyle bir zamanda damadın babası dayanamamış damada konulan tatlıyı yemiştir. Tatlının yenmiş olduğunu gören damat buna içerlemiş gerdeğe girmemiş. Niye girmedeği sorulunca, “Tatlıyı yiyen girsin gerdeğe” demiş.⁵⁴³

2.3.3. MASALLAR

Masala, Türk topluluklarında “nağıl”, “erteği”, “ertek”, “ekiyet”, “çörçök”, şörçek”, “çöçek”, “nımah” ve “tool” gibi adlar verilir. “Masal” sözcüğü, Türk diline Arapçadan girmiştir. Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde, masal sözcüğünün Arapça “mesel”in söyleniş ve anlam değişikliğine uğramasıyla ortaya

⁵³⁹ Halil Atik, agk.

⁵⁴⁰ Halil Atik, agk.

⁵⁴¹ Ali Güzel, agk.

⁵⁴² Ali Güzel, agk.

⁵⁴³ Ali Güzel, agk.

çıkıldığı kabul edilir.⁵⁴⁴ Masallar geçmişi, geleceği ve anı içinde barındıran söylencelerdir. Tüm masallar “evvel zaman içinde...”dir. Her şey sonsuz bir zaman içine yerleştirilmiştir.

Birçok araştırmacı tarafından da değişik tanımlamaları yapılmaktadır. Ziya Gökalp masallarla ilgili olarak, ‘‘Masallar, eski söylencelerle mitlerin kalıntılarıdır.’’⁵⁴⁵ Diyerek, masalın kökeninin geçmişten günümüze kadar uzanan bir anlatı türü olduğunu vurgular. Saim Sakaoğlu ise masal tanımlamasını yaparken ‘‘Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen sözlü anlatım türüdür.’’⁵⁴⁶ İfadesini kullanır. Umay, masalların mutlu sonla bitmesi üzerinde durur. Olağanüstü anlatımları içeren masallarda iyi ile kötünün, zengin ile yoksulun, güzel ile çirkinin mücadelesine tanık oluruz. Masallarda iyilik ve kötülüğün, güzellik ile çirkinliğin, zenginlik ile yoksulluğun, bir başka deyişle olumlu ile olumsuzun mücadelesi anlatılır. ‘‘Çünkü Herakleitos’un belirttiği gibi: ‘‘Benzemeyenler bir araya gelir ve farklardan en güzel uyum doğar ve her şey çatışmayla ortaya çıkar.’’⁵⁴⁷ Boratav, masal çeşitlerini dörde ayırmaktadır:

1. Hayvan masalları
2. Asıl masallar: olağanüstü masallar, gerçekçi masallar
3. Güldürücü hikâyeler, nükteli fıkralar, yalanlamalar
4. Zincirlemeli masallar⁵⁴⁸

Manavgat Manavlarından ulaşılmış olduğumuz masalları yukarıdaki masal çeşitlenmesi altında inceleyeceğiz. Derlemiş olduğumuz masallardan iki tanesi asıl masal, iki tanesi hayvan masalları sınıflandırılmasına girmektedir.

1. Masallarda Kullanılan Formel Unsurlar

Aslan, formel unsurlarla ilgili olarak; Her masalda bir takım kalıplaşmış sözler vardır. Biz bunlara ‘formel unsurlar’ diyoruz. Bu kalıplaşmış sözler masala renk katar, masalı daha iyi ve dinlenir hale getirir. Masalın başından bitişine kadar formel unsurlar masalın bünyesinde bulunur. Her formelin masal içinde bir yeri ve görevi vardır. Bunlar yeri geldiğinde kullanılır.⁵⁴⁹ Boratav da bu kalıplaşmış formel unsurları, masal

⁵⁴⁴ Oğuz, M. Öcal, vd. age, 2014, s. 150

⁵⁴⁵ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul, 2006, s. 91

⁵⁴⁶ Sakaoğlu, Saim, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Ankara, 2002, s. 4

⁵⁴⁷ Campbell, Joseph, (Çev. Sabri Gürses), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, İstanbul, 2010, s. 58

⁵⁴⁸ Boratav, Pertev Naili, age, 2014, s. 88

⁵⁴⁹ Aslan, Ahmet Ali, age, 1998, s. 221

tekerlemeleri adıyla açıklar. Masal tekerlemesi, masalın başında, ortasında uygun yerlerde ve sonunda söylenen, yerine göre uzunca, ya da çok kısa (kimi kez birkaç kelimelik) kalıplaşmış sözlere verilen addır. Bu kalıp sözler, gerektiği yerde yararlanmak üzere, masal dağarcığında hazır bulunur. Başta söylenenler, bir uyarma edasıyla masalın gerçek değil de, eğlendirmek ve ibret dersi vermek için uydurulmuş şeyler olduğunu, uydurma da olsa, çok eskiden geçmiş kabul edilmesi gerektiğini belirtir.⁵⁵⁰ Masal tekerlemesi olarak da bilinen formel unsurlar, buradan yola çıkılarak derlemiş olduğumuz masalarda başlangıç, geçiş ve bitiş formelleri başlıkları altında gösterilmiştir.

Başlangıç Formelleri

Masalların başında bulunan kalıplaşmış sözlere dir. Bu tekerlemeler dinleyicileri masala hazırlar, dinleyicilerin dikkatini masala çekme amacı taşır. Gürsel, başlangıç formellerin kullanımıyla ilgili olarak: *“Tekerleme, hikâyenin başında kullanıyorsa, görevi bir giriş yapmaktır. İster kısa formüller halinde olsun, ister belli bir uzunlukta olsun, o, dinleyiciyi masalın dünyasına sokmadan önce uyarır, alıştıır.”*⁵⁵¹ Olarak ifade eder. Böylelikle dinleyici masal için hazırlanmış olur. Başlangıç tekerlemelerine/formellere örnek verirsek: “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde...”, “Bir varmış bir yokmuş...”, “Bir varmış bir yokmuş, Allah’ın kulu çokmuş...” Manavgat Manavları’ndan derlemiş olduğumuz masallardaki başlangıç formelleri şunlardır:

Oduncu Ali masalında,

“Bir varmış bir yokmuş ismi Ali olan bir oduncu varmış.”

İki Kardeş masalında

“Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde bir üvey anne ile iki çocuk varmış.”

Şahin ile Akbaba masalında,

“Bir varmış bir yokmuş. Bir şahin ile bir akbaba varmış.”

Horozla Nine masalında,

“Bir varmış bir yokmuş eskiden bir horoz varmış...”

Geçiş Formelleri

⁵⁵⁰ Boratav, Pertev Naili, age, 2014, s. 86

⁵⁵¹ Gürsel, Leyla, *Masal Tekerlemeleri*, Yeni Dergi, Sayı: 23, 1966, s. 141

Bu kısımda dinleyicinin dikkati yeniden masala çekilir. Uzun zamanlar kısaltılarak anlatılır. Masalı anlatan, bu bölüme giren formelleri, masalda bir olaydan başka bir olaya geçerken veya bir olayı bir başka olaya bağlarken kullanır. Zaman zaman uyuyan veya sıkılan dinleyicilerin dikkatlerini tekrar masal üzerinde toplamak için masal anlatıcısı, bu bölümde ele alınan formelleri yeri geldiği zaman, sesini normal konuşma tonundan biraz daha fazla olmak kaydıyla, birdenbire yükselterek kullanır.⁵⁵² Bu kısımda sıklıkla kullanılan geçiş formelleri: “Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik...”, “Birde ne görsünler...”, “Bir de baktık ki bir arpa boyu yol gitmişiz...” vb.’dir. Manavgat Manavları’ndan derlemiş olduğumuz masallardaki geçiş formelleri:

Oduncu Ali masalında,

“... o nedir? Ona doğru gelen devleri görür.”, “... o bunu söyler söylemez, insan boyutunda büyük bir kayayı kucaklar ve onu parçalara ayırır.”,

“... aniden ayak sesleri duyar. Aniden kalkar ve devlerin söylediklerini dinler.”,

“Devler of der demez Oduncu Ali kendini ağacın tepesinde bulur.”

İki Kardeş masalında,

“Az gitmişler, uz gitmişler.”

Horozla Nine masalında,

“...tam o sırada...”

“... bir de ne görsün...”

“Az gitmiş uz gitmiş.”

“...birden horoz karşısında dikilmiş...”

Şahin ile Akbaba masalında,

“...bu sırada Şahinin önünden...” masallarda kullanılan geçiş formelleridir.

Bitiş Formelleri

Masallar, hiçbir tekerleme kullanılmadan bitirildiği gibi bazen de sonuna tekerlemeler eklenerek bitirilir. “Artık masalcı masalının sonuna gelmiştir, masalını bitirecektir. Bu bitirme işini, masala başladığı gibi ustalıklarla bitirir. Usta masal anlatıcıları buna bilhassa dikkat ederler. Masalın başlangıcı ile bitişi arasında bir denge kurar.”⁵⁵³ Bu son bölümde masal anlatıcısı, masalı mutlu sonla bitirmek, herkese aynı mutluluğu dilemek amacıyla masalı gerçeğe hayal arası sözlerle bitirir. Burada Wilfried Buch,

⁵⁵² Aslan, Ahmet Ali, age, 1998, s. 225

⁵⁵³ Aslan, Ahmet Ali, age, 1998, s. 233

çoğu masalın üç bölümden oluştuğunu ve idealistçe sona erdiğini belirtir. Bu idealistçe bitirişte kullanılan bitiriş söz kalıpları (formelleri), anlatılanların hayal ürünü olduğunu belirtmede kullanılan söz kalıpları olduğu kadar özlenilen/ideal sonu da belirtmesi bakımından önemlidir.⁵⁵⁴ Masallarda sıklıkla kullanılan bitiş formelleri: ‘‘ Gökten üç elma düştü biri onlara, biri anlatana, biri de dinleyenin’’, ‘‘Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine’’, ‘‘Bu masalda burada biter’’ Manavgat Manavları’ndan derlemiş olduğumuz masallardaki bitiş formelleri:

Oduncu Ali masalında,

‘‘ Oduncu Ali ve eşi ölene kadar zengin bir hayat yaşarlar.’’

İki kardeş masalında,

‘‘Babası ve kızı sonsuza kadar mutlu yaşamışlar.’’

Şahin ile Akbaba masalında,

‘‘Sen bu hırsıyla yirmi sene bile çok yaşıyorsun’’ özlü sözüyle biter.

Horozla Nine masalında,

Horozun masalda yaptıklarını anlatan bir şarkı söylemesiyle masal biter.

2. Masallardaki Kahramanlar/Karakterler

Masalların kahramanları ve masallarda geçen karakterleri; insanlar, gerçeküstü varlıklar ve hayvanlar olarak ele alıp üç ana grupta toplamak mümkündür. İnsanlar: masallarda en çok yer alan canlı varlıklardır. Saray ve idare adamları, iyi olan hükümdarlar, kötü olan hükümdarlar, sonradan padişah veya kral olanlar, hükümdar hanımları, hükümdar kızları, şehzadeler, vezir, hoca, papaz; halk tabakasına mensup olanlar: aptal, hırsız, keloğlan, mert, namert, tembel, ağalar beyler, zenginler, fakirler, cadı, hizmetçi, köle, nene; çeşitli meslek ve iş sahipleri: aşçı, avcı, balıkçı, cellât, çiftçi, çoban, değirmenci, demirci; Gerçeküstü varlıklar: masalların ana karakterlerini bunlar işgal eder. Ejderha, devler, periler, arap, cin, Azrail, derviş, zümrüdü anka, şeytan; Hayvanlar: at, deve, eşek, inek, keçi, koç, koyun, köpek, camış (manda), kedi, öküz, dana, boğa, tazi, katır, domuz, guguk, güvercin, horoz, karga, kartal, kaz, kumru, kuş, ördek, şahin, tavuk, ayı, aslan, geyik, kurt, tavşan, tilki, bit, pire, balık, yılan...’’⁵⁵⁵ Masallarda sıklıkla geçen karakterlerdir. Araştırma sahamızda kaynak kişiler tarafından anlatılan masallarda geçen kahramanlar ve karakterler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4: Masallarda geçen kahramanlar ve diğer karakterler.

⁵⁵⁴ Eker, Gülin Ögüt, vd. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara, 2003, s. 475

⁵⁵⁵ Aslan, Ahmet Ali, age, 1998, s. 297-344

Masal Adı	Kahramanlar	Diğer Karakterler
Oduncu Ali	Oduncu Ali	Oduncu Ali'nin eşi, devler, kral (devlerin kralı)
İki Kardeş	Büyük kardeş, küçük kardeş	Baba, üvey anne, cadı karısı
Horozla Nine	Horoz	Nine, çoban, düğün sahibi, gelin, çalgıcı
Şahin ile Akbaba	Şahin, akbaba	Keklik

3. Masallarda Çevre

Masallarda geçen çevre, masalı süsleyen onu daha cazip ve dinlenir bir hale getiren, yavanlıktan kurtaran bir unsurdur. Çevre geniş veya dar olabilir. Bazen bu çevre etrafımızda bulunan bir yapı, bazen koyun ve kuzularımızın otladığı bir otlak, bazen da çocukların koşup oynadığı bir köy meydanı olarak masallarımızda karşımıza çıkarlar. Ada, bağ, bahçe, çayır, tarla, çeşme, göze, kaynak, deniz, göl, kuyu, nehir, ırmak, mağara, mezar, orman, tepe, dağ, vadi, çöl, ev, cami, han, konak, kulübe, saray; iş yerleri: dükkan, mutfak, ahır, ambar; alet, giyecek, yiyecek ve vasıtalar: anahtar, asa, ayakkabı, balta, beşik, bıçak, davul, zurna, değnek, dolap, elbise, ip, kapı, kılıç, silah, şapka, tokmak, yüksük, arpa, buğday, bal, elma, et, saman, ot, süt, tuz, yağ, çuval, elek, fiç, iğne, kaşık, küp, çanak, kazan kilim, lamba, sepet, sofr, süpürge; süs eşyaları: elmas, küpe, yüzük; diğer şeyler: aşık, taç, taht, taş, top...’’⁵⁵⁶ Derlemiş olduğumuz masallardaki çevre unsurları ve masalarda geçen eşyalar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: Masallarda kullanılan çevre unsurları/mekânlar ve eşyalar.

Masal Adı	Masalda geçen çevre unsurları/Mekânlar	Masalda kullanılan eşyalar
Oduncu Ali	Köydeki küçük ev, orman	Odun, üç yumurta, ekmek, ağaçlar, kaya, taş, çanta, ip, yatak, kaynamış su, küp altın
İki Kardeş	Çocukların evi, orman, cadının evi, duman tüten ev, köpek üren ev	Alıç ağacı, su kabağı, kese, bulamaç, çuvaldız
Horozla Nine	Yol	Diken, ekmek, odun, koyun, kazan, düdük
Şahin ile Akbaba	Orman	Ak kar, ak kıl, kum yığını

⁵⁵⁶ Aslan, Ahmet Ali, age, 1998, s. 351-376

4. Masallarda Zaman

Zamanı döngüsel olarak algılayan toplumlar, geleceği sadece geçmişin bir tekrarı sayar. Bundan dolayı uzak zaman perspektifleri kurmaz. Her döngüsel zaman, geçmişi, şimdiyi ve geleceği içerir. Örneğin, baharda tabiatın doğuşu, aynı zamanda geçmişi, şimdiyi ve geleceği içinde barındıran bir özdür. İnsanların döngüsel olarak yapmış olduğu kutlamalar da evrende mevcut olan döngüsel zamanın kültürel yansımaları olarak görülmelidir.⁵⁵⁷ Masallarda geçen ‘‘Bir varmış bir yokmuş’’, ‘evvel zaman içinde’’ ifadeleri döngüsel zamana işaret eder. Masallardaki zaman sadece geçmişten ibaret değildir. Dünyü, bugünü ve geleceği kapsayan bir andan oluşmaktadır.

5. Masal Metinlerinin İncelenmesi

Burada yapacağımız masal incelemelerini V. Propp’un ‘‘Masalın Biçimbilimi’’ kitabından yola çıkarak inceleyeceğiz. V. Propp’un üstünde çalıştığı masalarda her şey bir kötülükle başlar; kötülük belli bir ailede, belli bir çevrede bir eksiklik yaratır (sözgelimi bir kişinin kaçırılması), bir kahraman bu eksikliğı gidermekle görevlendirilir, ona eyleminde birileri yardım ederken, birileri de karşı çıkar. Kahraman, birçok deneyden, sınamadan geçerek eksikliğı gidermeye çalışır ve sonunda görevini başarıncı ödüllendirilir.⁵⁵⁸ Masaldaki kahramanın işlevleri aynı zamanda masalın olay örgüsünü oluşturur. Masal metinlerinin incelemesinde asıl halk masalları üzerinde duracağız. Hayvan masalları bu yöntemle incelenmeyecektir. Propp’un masal incelemesinde kullanmış olduğu simgeler masallarımıza göre bazı yerlerde aynen kullanılmış bazı yerlerde ise çıkartılmıştır.

Oduncu Ali Masalı

1. Aileden Biri Evden Uzaklaşır. (Uzaklaşma simgesi)

Masaldaki olayların başlangıcıdır. Oduncu Ali’nin evden ayrılıp ormana gitmesiyle olaylar başlar.

2. Kahraman Bir Yasakla Karşılaşır. (Yasaklama Simgesi)

⁵⁵⁷ Taş, İsmail, *Türk Düşüncesinde Kozmogoni-Kozmoloji*, Konya, 2002, s. 139

⁵⁵⁸ Propp, Vladimir, (Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat), *Masalın Biçimbilimi*, İstanbul, 1985, s. 7

Oduncu Ali'nin merak duygusuyla ağaca tırmanması, korkusundan titremesi ve ağacın dallarını hareket ettirmesiyle devleri yanına çeker. Burada çığneden yasak, merak etme (bilinmeyi öğrenme yasağı) ve ağaca zarar vermedir.

3. Saldırganın Bilgi Edinmeye Çalışması (Soruşturma Simgesi)

Burada saldırgan diye nitelendireceğimiz kötü olan karakter (devler), kahraman hakkında sorular sorarak onunla ilgili bilgi toplamaya çalışır. Devler ilk önce Oduncu Ali'nin kim olduğunu öğrenirler. Daha sonra onun kendilerinden güçlü olup olmadığını sorular sorarak ve yaptırımında bulunarak sınırlar.

4. Saldırgan, Kurbanını Ya da Servetini Ele Geçirmek İçin, Onu aldatmayı Dener (Aldatma Simgesi)

Devler kendilerinden daha güçlü birini istemedikleri için Oduncu Ali'yi krallarına götürürler. Devlerin burada, Oduncu Ali'ye söyledikleri, "bizim kralımız seninle tanışmaktan gurur duyar" sözünde geçen "gurur duymak" ifadesi aldatıcı eylemdir.

5. Kurban Aldanır (Suça Katılma Simgesi)

Oduncu Ali'nin devlerden kurtulma yolu olmadığı için onlarla birlikte kralın yanına gider. katılmak zorunda kalır.

6. Kahramana Güç Bir İş Önerilir (Güç İş Simgesi)

Burada, devlerin kralının "ağacın sökülmesini" istemesi kahramana sunulan güç işidir.

7. Güç İş Yerine Getirilir (Güç İş Yerine Getirme Simgesi)

Kahramanın taş yerine yumurtanın suyunu çıkarması ve ağacı söküp fırlatmak yerine ormandaki tüm ağaçları sökmek istemesiyle sunulan güç iş dolaylı olarak yerine getirilmiş olur.

8. Saldırgan Aileden Birine Zarar Verir (Kötülük Simgesi)

Buradaki kötülük doğrudan kahramanın kendisine yapılır. Saldırganlar (devler), kahramanın güçlü olduğuna inandıkları için çeşitli yollara başvurarak onu yok etmeye çalışırlar. Kahramanı "biz seni çok sevdi" diyerek kötülüğün yapılacağı mekâna götürürler.

İlk yapılan kötülük gece uyurken odunla vurarak öldürmeye çalışmak ikincisi de yine gece uyurken üzerine kaynamış su dökmektir.

9. Saldırgan Yenik Düşer (Zafer Simgesi)

Kahraman, aklı sayesinde tüm kötülükleri yener. Saldırganlar (devler) yenilir ve kahraman (Oduncu Ali) zafer kazanır.

10. Kahraman Geri Döner (Geri Dönüş Simgesi)

Kahraman tüm sınavlarını vererek zaferini kazanmıştır. Devler yenilir ve kahramanın (Oduncu Ali'nin) tüm isteklerini kabul etmek zorunda kalırlar. Devler, Oduncu Ali'ye altın verip onu evine götürürler.

11. Kahramanın Yardımına Koşulur (Yardım Simgesi)

Burada kahramana yapılan yardım bilinçsiz olarak saldırgan tarafından yapılır. Devlerin bilmeden 'of' demeleriyle kahraman ağacın tepesine çıkar. Kahraman aklını kullanarak bu durumu kendi lehine çevirmiş olur.

12. Kahraman Yeni Bir Görünüm Kazanır (Biçim Değiştirme)

Kahraman, fakir olarak katıldığı macera sonunda artık zengindir.

İki Kardeş Masalı

1. Aileden Biri Evden Uzaklaşır (Uzaklaşma Simgesi)

Babanın çocukları evden alıp ormana gitmesiyle olaylar başlar. Üvey annenin küçük çocukları istememesiyle baba çocuklarını evden uzaklaştırır.

2. Kahraman Bir Yasakla Karşılaşır (yasaklama Simgesi)

Çocukların babalarının sözünü dinleyip ormana gitmeleri, ormana gitme yasağının çiğnenmesidir. Bundan dolayı, kimi kez, bir buyruk da yasaklama rolü oynar. Çocuklardan, tarlalara ya da ormana gitmeleri istendiğinde, bu buyruğun yerine getirilmesi, tarlalara ya da ormana gitme yasağının çiğnenmesiyle aynı sonuçları yaratır.⁵⁵⁹ Masalda çocukların ormana gitmesi, "ormana gitme" yasağının çiğnediklerini göstermektedir.

3. Kurban Aldanır (Suça Katılma Simgesi)

Çocuklar babalarının sözüne inanıp alıç toplarlar.

4. Kötülüğün Ya Da Eksikliğin Haberi Yayılır. (Geçiş Anı)

Baba tarafından yapılan ihanet karşısında çocuklar acılarını dile getiren bir ağıt söylerler. Burada çocuklar, babalarının ve annelerinin kendilerine yapmış oldukları ihanetlerini seslendirirler. Yapılan kötülük dile getirilir.

5. Kahraman Evinden Ayrılır. (Gidiş Simgesi)

⁵⁵⁹ Propp, Wladimir, age, 1985, s. 37

Buradaki gidiş simgesi kahramanların bir amaç ötesinde yapmış olduğu yola çıkmadır. Çocuklar babalarının kendilerini aldattığını fark edince buldukları yerden ayrılmaya karar verirler. Bu ayrılış maceranın başlangıcıdır.

6. Kurban Aldanır ve Böylece İstemeyerek Düşmanına Yardım Etmiş Olur (Suça Katılma Simgesi)

Çocuklar cadıyı iyi yürekli bir kadın sanıp onun evine gelirler. *“Cadı iyi yürekli bir yaşlı kadın olur.”*⁵⁶⁰ Masalda, evin duman tütmesi ve cadı karısının çocuklara yemek vermesi aldattıcıdır. Çocuklar bu özelliklere aldanarak düşmanlarına (cadı karısına) yardım etmiş olurlar.

7. Saldırgan Aileden Birine Zarar Verir (Kötülük Simgesi)

Cadı, küçük kardeşi gece çuvaldızla dürter ve onu öldürür.

8. Kahraman Özel Bir İşaret Edinir (Özel İşaret Simgesi)

Küçük kardeşin yemek içindeki kınalı parmağı özel işarettir. Cadının, küçük kardeşi öldürdüğünü gösterir.

9. Kahraman Geri Döner (Geri Dönüş Simgesi)

Büyük kardeş, cadının evinden kaçarak babasını bulur.

10. Kahraman Yeni Bir Görünüm Kazanır (Biçim Değiştirme)

Başlangıçta var olan kötülük (üvey anne) kahramanın geri dönüşünde yoktur. Üvey anne ve onun sebep olduğu mutsuzluk yerini mutluluğa bırakır.

Oduncu Ali

Bir varmış bir yokmuş ismi Ali olan bir oduncu varmış. Ali yaşlı eşiyle ormanın yanında bir köyde küçük bir evde yaşar. Ali yiyecekleri alır ve eşi ona her gün hazırlar ve ormana odun kesmeye gider. Herkes onu oduncu Ali olarak bilir çünkü o bütün zamanını odun keserek harcar. Akşama kadar odun keser ve sonra eve geri döner. Yeterince odun topladığında komşusunun arabasını ödünç alır ve odunları şehre getirir. İhtiyaçlarını alır ve eve geri döner. Fakir olmalarına rağmen çok mutlular. Bir gün oduncu Ali odun kesmek için ormana gider yanına üç yumurta ve ince bir ekmek alarak. Öğlene kadar çalışmaya devam etti. Öğle yemeğini yemek için ara verdiğinde bazı

⁵⁶⁰ Propp, Wladimir, age, 1985, s. 39

sesler duyar. Sesin nereden geldiğini anlamak için, bir ağaca tırmanır. O nedir? Ona doğru gelen devleri görür. Çok korkar. Korktuğu için neredeyse düşecek. Ağaçta titrer. Titrerken ağacın dalları hareket etmeye ve çatlamaya başlar. Devler yaklaşır ve Oduncu Ali çeşitli şekillerde titrer, bu yüzden üzerinde durduğu ağaç sallanır. Devler ağacın yanına geldiğinde, Oduncu Ali’yi fark ederler, sallanan dallar yüzünden. Devlerden biri Ali’yi yakalar ve onu çeker. Dev ona orada ne yaptığını sorar. Oduncu Ali onlara ailesinin yaşamı için ağaç sattığını ve bu yüzden de ormana geldiğini anlatmaya çalışır.

Devlerin amacı farklıdır. Birbirlerine bakıp kıkırdamaya başlarlar. Devlerden biri söyler: “Bana bak, şimdi büyük bir kayayı kucaklıyacam ve onu sıkarak parçalara ayıracağım. Eğer aynı şeyi yaparsan istediğin yere gidebilirim, fakat yapamazsan, bir tane ölüm yolu seç. O bunu söyler söylemez, insan boyutunda büyük bir kayayı kucaklar ve onu parçalara ayırır. Oduncu Ali her şeyin boşa olduğunu düşünür. “Nasıl böyle büyük bir kayayı taşıyabilir diye düşünür. Aynı zamanda düşündüğü şeyi yapmaya başlar. O söyler, “Ben seninle yarışamam. Ağırlığımdan dolayı büyük bir kayayı taşımak benim için imkânsız” der. Yumurta büyüklüğünde bir taş alır ve söyler, “Sadece bu taşı parçalayabilirim. Sadece taşı da parçalamam ayrıca bu taşın suyunu çıkarabilirim. Bütün devler gülmeye başlar. Güldüklerinde, Oduncu Ali yiyecek çantasındaki yumurtayla taşı değiştirir. Yumurtayı sıktığında, parçalara ayrılır ve suyu çıkar. O anda gülen devler çok şaşırır. Devler, “Bir kez daha yap”. Oduncu Ali beyaz bir taşı tekrar alır ve onu diğer yumurtayla değiştirir. Gerisi onun için kolay. Devler tekrar şaşırır. Devler “Ormanda ilk kez bizden güçlü bir insanla karşılaştık. Bizim kralımız seninle tanışmaktan gurur duyar. Seni kralımıza götüreceğiz. Oduncu Ali ne yapabilir ki? Onun için başka bir yol yoktur. Devler ve Oduncu Ali kralın huzuruna gider. Devler Ali’nin nasıl taşın suyunu çıkardığını anlatır. Devlerin kralı olaya inanmak istemez. Oduncu Ali, “Gücümü göstermeme izin verin” der. Oduncu Ali şovu için çantasındaki son yumurtayı harcar. Devlerin kralı çok şaşırır, diğer taraftan Oduncu Ali’yi tekrar denemek ister. Devlerin kralı bir serviye söker ve Ali’den önce fırlatır. Oduncu Ali çok korkar. Ne yapabilir? Kral, “hadi bir ağaç sökelim” der. Oduncu Ali, “Lütfen bütün ormanı sökmem için bir ip bulun” der. Devler iple ne yapacağını ona sorarlar. Oduncu Ali, “Bir ağaç için zamanımı harcayamam. Ormanın etrafını halatla bağlayacağım ve ağaçları sökeceğim. Devler, “Ormansız biz ne yaparız” derler. Ondan sonra isteklerinden vazgeçerler ve Oduncu Ali’den nasıl kurtulacaklarını düşünmeye

başlarlar. Kendilerinden güçlü kimseyi istemezler. Sonunda devler, “Lütfen, bu gece bizimle kal. Seni çok sevdim” derler. Oduncu Ali devlerin amacını anlar fakat hiçbir şey yapamaz. Eğer gitmek istese devler ona izin vermeyecek bu yüzden tekliflerini kabul eder. Hep birlikte akşam yemeği yerler. Devler onu odasına götürür. Oduncu Ali yatağına girer fakat uyumaz. Gece devlerin ona tuzak kuracağını bilir. Bunu düşünürken aniden ayak sesleri duyar. Aniden kalkar ve devlerin söylediklerini dinler. Devler büyük bir oyun planlarlar. Ve bu oyunla Oduncu Ali’yi uyur uyumaz öldürmek isterler. Hiç gürültü yapmadan Oduncu Ali, yatağına bir insan gibi odun parçalarını yerleştirir. Onlar yatağı gördüğünde insan var zannedecekler. Oduncu Ali kapının arkasında bekler. Devler onun uyuduğunu düşünüp odaya girerler. Yatağına vurmaya başlarlar. Onun öldüğünü zannederler. Sabahleyin Oduncu Ali’yi gördüklerinde şaşırırlar ve sorarlar, “Ne oldu, geçen nasıldı?” Oduncu Ali, “İyi uyuyamadım çok fazla sinek vardı. Onların yüzünden kısa bir süre bile rahat edemedim fakat sonra uyuyabildim. Şimdi iyiyim”. Devler çok şaşırırlar. Oduncu Ali’nin onları böcek olarak varsaydığını düşünürler. O gece onun üstüne kaynamış su dökmeye karar verirler. Oduncu Ali’yi bir gece daha kalmaya ikna ederler. Oduncu Ali tekrardan yatağına bir önceki gece hazırladığı gibi hazırlar. Kapının arkasında beklemeye başlar sonra devler gelir. Kaynamış suyu yatağına dökerler. Sonunda Ali’nin öldüğünü düşünürler. Sabahleyin Oduncu Ali’yi iyi bir halde görürler ve sorarlar, “Ne oldu.” Oduncu Ali, “ Bu gece çok streslendim. Terledim ve ıslandım.” der. Devler, “Biz seninle uğraşamayız. Ne yapabiliriz? Ona ne istediğini soralım ve nereye isterse oraya gönderelim.” Oduncu Ali bir küp altın ister devlerden. Hem onu hem de bir küp altını taşımalarını da ister. Sonra devlerden biri bir küp altın alır ve Oduncu Ali’yi de omuzlarına alırlar.

Oduncu Ali’nin evine gelirler. Ali’nin eşi onlara hoş geldin der. Çok endişelidir. Oduncu Ali devlerin gitmelerine izin vermez. Bir ağacın altında oturup yemek yemelerini ister. Devler oturur. Devlerden biri of der çünkü çok yorgundur. Devler of der demez Oduncu Ali kendini ağacın tepesinde bulur. Devler sorar, “Orada ne yapıyorsun?” Oduncu Ali onun nefesinden uçtuğunu söylemez. “Ağaçta babama ait bir çubuk var. Onu arıyorum. Onu bulduğumda sizi öldüreceğim.” Der. Devler o kadar

korkar ki kaçarlar. Ormanın yakınına tekrar yaklaşamazlar. Oduncu Ali ve eşi ölene kadar zengin bir hayat yaşarlar.⁵⁶¹

İki Kardeş

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde bir üvey anne ile iki çocuk varmış. Üvey anne çocuklara kötü davranıyormuş. Babaları da meyve toplayıp satıyormuş. Üvey anne ise çocukları istemiyormuş. Babalarına çocukları götür diye diretiyormuş. Babası artık çocukları bir yere götürüp bırakmaya karar vermiş. Çocuklarına, “Hadi çocuklarım bugün gidip ormanda alıç toplayalım” demiş. Elllerine keseler vermiş. Ormana gitmişler. Babası çocukların keselerinin altını delmiş. Çocuklar topladıkça alıçlar torbadan dökülüyormuş. Babaları, “Ben diğer ağaçları çırpacağım. Siz de buradaki ağaçları çırpın” demiş. Daha sonra babaları bir su kabağının içine su koymuş. Yel estikçe su kabağı ağaca vuruyormuş. Ağaca vurdukça da ses çıkartıyormuş. Çocuklar karınları acıkınca ses gelen ağaca doğru koşmuşlar. Fakat babaları orada yokmuş. Babalarını göremeyince, “Tak tak eden kabacık, bizi aldatan anayla babacık” demişler.

Çocuklar oradan ayrılmışlar. Az gitmişler uz gitmişler. Bir zaman sonra iki evin olduğu bir yola gelmişler. İlerde duman tüten bir ev varmış bir de köpek üren ev varmış. Büyük olan, “Köpek üren eve mi gitsek, duman tüten eve mi gitsek?” demiş. Karınları açmış yemek vardır diye duman tüten eve gitmişler. Duman tüten evde de cadı karısı varmış. “Gelin çocuklarım gelin, bulamaç yapıyorum” demiş. Onlara biraz yemek vermiş. Cadı Karısı büyük kardeşe, “Küçük kardeşin gece benim yanımda yatsın” demiş. Gece olunca odadan çığlıklar gelmeye başlamış. Büyük kardeş cadının odasına gizlice bakmış. Cadı karısı çocuğu çuvaldızla dürtüyormuş. Büyük kardeş içinden, “Yarın gece kardeşimi yanıma alırım” demiş. Sabah olmuş. Cadı yemek getirmiş. Büyük kardeş yemeği yerken küçük kardeşinin kınalı parmağını görmüş. Cadının kardeşini öldürdüğünü anlamış. Oradan kaçıp evlerini bulmuş. Evlerine gittiğinde babası çok üzgünmüş üvey anneleri de evden kaçmış. Babası kızını görünce çok sevinmiş. Onları ormanda bıraktığına pişman olmuş. Babası ve kızı sonsuza kadar mutlu yaşamışlar.⁵⁶²

⁵⁶¹ Aykut, Müzeyyen, *The Role of Manavgat Folk Tales For Teaching English Haciveyiszade Mah. Ahmet Hashas Elementary School*, Konya Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 32-35

⁵⁶² Teslime Çetin, agk.

Şahin ile Akbaba

Bir varmış bir yokmuş. Bir şahin ile bir akbaba varmış. Bunlar ormanda karşılaşmışlar. Şahin akbabaya kaç yıl yaşadığını sormuş. Akbaba, “Ben bin yıl yaşarım” demiş. Şahin şaşırılmış. “Nasıl bu kadar uzun yıl yaşıyorsun?” diye akbabaya sormuş. Akbaba, “Ben her bulduğumu, her gördüğümü yemem. Ak karın içinde ak kılı görürüm” demiş. Şahin, “Ben yirmi yıl yaşarım ve taze et yerim” demiş. Bu sırada şahinin önünden bir keklük geçiyormuş. Şahin keklığı yakalamaya çalışırken kum yığınını görememiş. O hızla kuma saplanmış. Akbaba, “Sen bu hırsla yirmi sene bile çok yaşıyorsun” demiş.⁵⁶³

Horoz ile Nine

Bir varmış bir yokmuş. Eskiden bir horoz varmış. Yolda giderken ayağına diken batmış. Karşıda da bir nine ekmek pişiriyormuş. Ninenin yanına gitmiş. Ayağındaki dikenini çıkarttırmış. Horoz, “Nine diken sende kalsın. Ben birazdan gelip alacağım” demiş. Nine beklemiş beklemiş horoz gelmemiş. Tam o sırada ninenin ekmeği pişirdiği odunları bitmiş. Dikeni alıp sacın altına atmış. Bir de ne görsün horoz hemen karşısında dikilivermiş. Dikeni istemiş. Nine dikenini ateşe attığını söyleyince, horoz başlamış bağırmaya, “Ya dikenini ya ekmeği, ya dikenini ya ekmeği”. Nine ekmeği vermiş. Ekmeği alan horoz az gitmiş uz gitmiş. Bu sefer koyunların başında bekleyen çobanı görmüş. Çobana, “Ekmeğim sende kalsın. Birazdan gelip alacağım” demiş. Çoban beklemiş beklemiş horoz yok. O sırada karnı çok acıkmış. Ekmeği yemiş. Ekmeği yeryemez birden horoz karşısına dikilmiş. “Ya ekmeği ya koyunu, ya ekmeği ya koyunu” diye bağırmaya başlamış. Çoban koyunu vermiş. Koyunu alan horoz az gitmiş uz gitmiş. İlerde bir köyden çalgı sesi duymuş. Köyde düğün yapılyormuş. Ev sahibinin yanına gidip, “Koyunum burada dursun. Birazdan gelip alacağım” demiş. Ev sahibi horozu beklerken kazanda pişen yemek bitmiş. Koyunu kesip konuklarına yedirmiş. O sırada horoz belirmiş. “Ya koyunu ya gelini, ya koyunu ya gelini” diye bağırmaya başlamış. Ev sahibi gelini vermiş. Gelini alan horoz bu sefer yolda giderken bir çalgıcıyla karşılaşmış. Gelini onun yanında bırakıp birazdan gelip alacağını söylemiş. Çalgıcı geline âşık olmuş. Onunla evlenmiş. Bu sırada horoz çıkıp, “Ya gelini ya düdüğü, ya gelini ya düdüğü” diye başlamış bağırmaya. Çalgıcı, düdüğü vermiş. Düdüğü alan horoz yolda giderken bir taraftan düdüğünü çalmış bir taraftan da çığırılmış;

⁵⁶³ Halil Atik, agk.

Dikeni verdim, ekmeği aldım
Düttürü düttürü düüüt düüüüt
Ekmeği verdim, koyunu aldım
Düttürü düttürü düüüt düüüt
Koyunu verdim, gelini aldım
Düttürü düttürü düüüt düüüüt
Gelini verdim, düdüğü aldım
Düttürü düttürü düüüt düüüüt.⁵⁶⁴

2.3.4. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Eskiden bayramlarda gelin kaynana oyunu oynanırdı. Ortaya bir kazan konulurdu. Gençlerden biri gelin biri kaynana olup aralarında atıştırlardı. Gelin kaynanayı kucaklayıp kazana atardı. Diğer oynanan oyun berber oyunuydu. Gençlerden biri berber kıyafeti giyer acemice hareketler yapıp sakal kesemezdi herkesi güldürürdü.⁵⁶⁵ Bu oyunların yanı sıra düğün törenlerinde eğlenmek amacıyla oynanan efe oyunu, ödül atma yarışı, kekik yağcı oyunları düzenlenmektedir.

Efe Oyunu

Kadınların efe taklidi yaparak oynadıkları oyundur. Kadınlar efe kılığına bürünürler. Altlarına şalvar giyip bellerine kuşak takarlar. Kuşağın içine bıçak sokup, takma bıyık takarlar. Erkeklerin üzerine naralar atıp yürürler. Bu arada da herkesi güldürüp eğlendirirlerdi.⁵⁶⁶

Ödül Atma Yarışı

Düğün törenlerinde oynanılır. Bu oyunu kız ve erkek tarafı kendi evlerinde ayrı ayrı oynarlar. Belli bir uzaklığa bir hedef dikilir. Dikilen bu hedefi yarışmacılar vurmaya çalışır. Hedefi vuran yarışmacıya hediyeler verilir.⁵⁶⁷

Kekik Yağcı

Erkeklerden biri deve kılığına, biri de eşek kılığına girer. Üzerlerine örtü atılır. İki kişi de bunları iple çeker. Eşegi çeken eline sepet alır. Kekik yağcı olur. Kekik satırım, diye bağırır. Yürüyerek gelin almaya giderler.⁵⁶⁸

⁵⁶⁴ Gülgün Güzel, agk.

⁵⁶⁵ Döndü Güzel, agk.

⁵⁶⁶ Döndü Güzel, agk.

⁵⁶⁷ Şerife Atik, agk.

SONUÇ

Bu çalışmada Manavgat'a ilk gelip yerleşen ve yöreye adlarını veren Manav Türkleri incelenmiştir. Araştırma sahası olarak Manavgat merkez başta olmak üzere Manavların yaşadığı köyler (mahalleler) ve beldeler seçilmiştir. Araştırma sahasının yaşadığımız şehre uzaklığından dolayı derlemelerin çoğu telefonla ve sosyal ağlar üzerinden görüşülerek yapılmış olup aynı zamanda Manavgat merkez ve seçilen bazı köylere gidilerek birebir görüşmeler yapılmıştır. Çalışmamızdaki kaynak şahısların tamamına yakını Manavlar olup araştırmanın objektifliğini sağlamak için yörede yaşayan Yörüklerin görüşlerine başvurulmuştur. Manav ve Manavgat adı ve tarihiyle ilgili olarak Yörüklerle de derlemeler yapılmıştır.

Kaynak şahıslarla yapılan görüşmeler ve yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Manavgat Manavları Oğuz Türklerine mensup bir Türk boyu olup kendilerini Türkmen olarak görürler. Buradaki Oğuz ve Türkmen ikililiğinin Manavların İslamiyet'i ilk kabul eden Türk toplulukları olduklarından dolayı kendilerine "Türk'e benzeyen" anlamında Türkmen denildiği sonucuna ulaşılmıştır. İslam dininin ve yerleşik hayatının da etkisiyle Türkmen adı altında yaşayan Manavlar Selçuklular zamanında Anadolu'ya gelmiş olup Manavgat başta olmak üzere Anadolu'nun birçok farklı bölgesine dağılıp yerleşmişlerdir.

Yapmış olduğumuz derlemeler sonucunda Manav'ın, tarımla uğraşan ve yerleşik hayata çok eskiden geçmiş olup İslam dini etkisinde yaşayan Türkmenleri tanımladığı ve Manavgat'a sonradan gelip yerleşen Yörükler'in de bu kimliği doğruladıkları gözlenmiştir. Ancak Manav ve Manavgat kelimelerinin anlamı hala tartışmalı bir konudur. Kelimelerin anlamlarıyla ilgili kesin ve net bir sonuca ulaşamamıştır. Manavgat adının kaynak kitaplarda, Selçuklular zamanında Alaaddin Keykubat tarafından buraya ilk gelip yerleşen Manavlara ithafen verildiği görülmektedir. Kaynak şahıslar ise Manavgat kelimesiyle ilgili olarak, Manav Türklerinin yöreye hâkim olmaları, Manavların nüfus olarak yörede fazla olmalarından dolayı kendi adlarından yola çıkılarak verildiğini söylemişlerdir.

Manavların tamamı Sünni mezhebe mensup olup inançlarına sıkı sıkıya bağlıdırlar. Eskiden diğer gruplar arasında kız alıp verme yokken günümüzde yörede

⁵⁶⁸ Hatice Güzel, agk.

yaşayan Tahtacılar hariç diğer gruplarla kız alıp verme vardır. Tahtacılar kız alıp verilmemesinin sebebi olarak Alevi inanca sahip olduklarını söylemişlerdir. Manavgat'ta yaşayan Manavlar ve yörede yaşayan diğer Türk toplumları arasında keskin farklara rastlanmamıştır. İnanç ve uygulamaları yerine getirme konusunda yörede yaşayan Yörüklerle benzer özellikleri olduğu görülmüştür.

Folklor uygulamalarının Manavgat Manavları arasında azda olsa yaşatıldığı bazı uygulamaların kaybolmak üzere olduğu gözlemlenmiştir. Halk arasında yapılan uygulamaların ve inanışların İslamiyet etkisinde yaşatılan eski Türk inanışları olduğu görülmektedir. Özellikle günlük yaşamdaki inanışlarda ve insan hastalıklarının tedavisinde başvurulan ocaklı kişilerle Şamanizm ve atalar kültü İslami şekle bürünerek yaşatılmaktadır. Ağaç, su, ateş ve Atalar kültürleriyle ilgili eski uygulamalar dinle ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Burada diğer Türk boylarıyla olan benzerlikleri görülüp karşılaştırmalar yapılarak açıklanmıştır. Yapılan bu uygulamaların belli bir sebebi olup zaman içinde bu sebepler unutulmuş ve alışkanlık haline gelerek yapılmaya devam edilmiştir. Tüm gelenek ve görenekler bize soyut bir dilin halk arasında hala yaşadığını göstermektedir.

Manavgat Manavlarında yaşayan folklor ürünlerinden ağıtlara hiç, Âşıklık geleneğine çok az rastlanmıştır. Yörede yaşayan âşıklar araştırma konumuz içindeki Manavlara dâhil olmadıkları için ele alınmamıştır. Âşıklıkla ilgili sorularımıza ise aşiretlerde olduğunu, ağıtlarla ilgili sorularımıza ise ölünün arkasından bağırmanın, Allah'a isyan ve İslam dinince günah olduğunu söylemişlerdir. Tekerlemeler söyleme, bilmece sorma geleneği halen devam etmektedir. Maniler de halen söylenmekte olan bir gelenektir. Köy seyirlik oyunları düğünlerde oynanan "efe oyunu", "ödül atma yarışı", deve oyununa benzer şekilde oynanan "kekik yağcı" oyunları olarak bulunmuştur. Geçmişte oynanan bu oyunlar günümüzde oynanılmamaktadır. Masallara çok rastlanmamış olup masal anlatma ve söyleme geleneğinin yok denecek kadar azdır. Halk arasında yaygın olarak özellikle Yörük fıkraları çokça bilinmekte ve anlatılmaktadır.

Manavgat Manavlarının milli mutfağında yerleşik hayatın getirisi olan hamur işleri ve sebze yemeklerinin ağırlıkta olduğu et ile yapılan yemeklerin daha az olduğu görülmektedir. Kabak tatlısının Manavlar ile özdeşleştiği sadece Manavgat'ta değil Anadolu'da yaşayan tüm Manavların en meşhur tatlısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma Manavgat Manavlarıyla ilgili olarak yapılmış ilk çalışmadır. Çalışmamızın folklor ürünlerinin kaybolmasını önlemek ve bu değerlerin kayıt altına alınmasını sağlamak ayrıca bundan sonra yapılacak olan Manav ve Manavgat ile ilgili çalışmalara katkı sağlamasını diliyoruz.

SÖZLÜK

Bu bölümde geçen kelimeler metinde geçen ve derleme yapılırken konuşma sırasında tespit edilmiş kelimelerden oluşmaktadır. Kelimelerin anlamları kaynak kişilere sorulup sözlük bölümüne yazılmıştır.

A

Abdal: Çalgıcı, Çingene.

Abıla: Hanım abla, konağın hanımı.

Al Bastı: doğum yapmış kadınlara musallat olan cin.

Amma: Hurma meyvesi.

Amele: Tarımda çalışan gündelik işçi.

Apalamak: Emeklemek.

Arık: Su yolu, kanal.

Armutçu: Manavgat Manavlarına verilen ad.

Aşura: Aşure.

Azık: İş yaparken, tarlada yenilen yemek.

B

Ballı: Zengin kimse.

Belemek: Bebeği sıkıca kundak bezine sarmak.

Beze: Hamur yuvarlakları.

Bükme/Büküş: Gözleme

Ç

Çakır: Yeşil

Çaltı: Yuvarlak, küpeli tiken.

Çanak: İçi çukur küçük tabak.

Çarık: Ayakkabı.

Çıbık: Zayıf, uzun.

Çilemek: Su serpmek.

Çimmek: Banyo yapmak.

Çinçan: İple oynanan oyun.

Çizmek: İpin üzerine sırayla dizmek.

D

Dağlı: Dağda yaşayan halk.

Dane: Tane.

Delbek: Davar derisinden yapılan çalgı aleti.

Dönüm: Tarla alanı hesaplamada kullanılan ölçü birimi.

Davar: Keçi.

Davazlı: Davarı, koyunu olan kimse.

Doluşmak: Bir araya gelip toplanmak.

Domino: Dokuz taş oyunu.

Donma: Sütlaç tatlısı.

Dünek: Tavuk barınağı.

Düven/Düver: Buğday dövmekte kullanılan, atın arkasına bağlanan taş.

E

Ekmek Atmak: Yufkadan ekmek pişirmek.

Ebiçmek: Çocuğu ip yardımıyla sırta bağlamak.

Efilti: Hafif esen rüzgar.

Ellik: Ele alınan taş ile taş vurma oyunu.

Enik: Köpeğin yavrusu.

Eşgere: Açık yer.

Eşik: Kapı aralığı.

Evlek: Tarlaya ekilmiş bitkilerin arasından geçen yol.

F

Feslikan: Fesleğen.

G

Gastıra: Kömbe/Gömbe. Toprak altında pişmiş hamur.

Gebeş: Şişkin, şişmiş.

Gelin Çatlatan: Böğrölce bitkisi.

Gıncırak: Salıncak.

Gıdım: Az az anlamında.

Gıldırtı: Gevezelik yapan.

Gicişmek: Kaşınmak.

Göğermek: Bitkinin yeşillenmeye başlaması.

Goca: Koca, iri yapılı, vb.

Gök: Mavi.

Gıam: Şerbet.

H

Havan: Sarımsak ezme için kullanılan tahta veya demirden yapılmış araç.

Hayat: Evin ön tarafı.

Hayt: Yakı yakmada kullanılan bir tür bitki.

Hısım: Akraba.

I

İldız: Yıldız.

Isak: İshak.

İrbasa: Nazardan korumak için söylenen tılsımlı sözler.

İ

İlan: Yılan

İleğen: Leğen.

İlenme: Beddua etmek, kötü söz söylemek.

İlibada: Evelik, efelik, labada otu.

İmambayıldı: Karnıyarık yemeği.

İrecep: Recep.

İstop: Topla oynanan bir oyun çeşidi

İşkillenmek: Şüphelenmek.

İtağ/iteğ: Senitin altına serilen bez.

K

Kaşık Helva: Unla yapılan bir tür helva.

Karabasan: Gece uyuyan kimsenin üzerine çıkıp onu boğmaya çalışan cin.

Kara Kuş: Yeni doğan bebeklerin ciğerlerini yemeye çalışan bir tür yaratık.

Kelebek: Koyunlarda görülen bir tür hastalık.

Keşkah: Keşkek. Buğday ile yapılan düğün yemeği.

Kırklama: Doğumdan kırk gün sonra doğum yapmış kadına ve bebeğine yapılan uygulama.

Kisiren: Hamuru bezelere ayırmak için kullanılan demir parçası.

Kocakarı: Kadın halk hekimi, ocaklı olan kişi.

Kofa: Nişan bohçası.

Köstek: Çocuğun yürümesi için yapılan uygulamadır. Çocuğun iki ayağının arasına ip geçirilip kesilir.

L

Loğusa Şerbeti: Yeni doğum yapmış kadına içirilen, su ve şekerden yapılan içecek.

M

Meletrö: Arap saçı, rezene bitkisi.

Met: Çanak çömlek oyunu.

Musandra: Yüklüğün en üst kısmı.

Muska: İçine dua yazılan bez.

Mustava: Mustafa.

O

Okuntu: Düğün davetiyesi.

Omar: Ömer.

Ö

Ölet: Bahar aylarında tavuklarda görülen hastalık.

Ötürük: İshal.

P

Papaz: am fıstığı.

Payam: Badem.

Piyaz: Haşlanmış fasulyeden yapılan salata.

Püse: Çıra yanınca akan siyah sıvı.

S

Selik: Bebeklerin diş çıkarırken ağzından akan su.

Senit: Üzerinde ekmek açılan tahta.

Sergi: Evlenecek olan kızın eyizinin serilmesi.

Setik: Nazardan koruduğuna inanılan, denizcanlılarının kabuklarına verilen ad.

Seyirtmek: Koşmak.

Sicim: Uzun, ince ip.

Sobe: Saklambaç.

ř

şam: am ağacının meyvesi.

T

Tahtacı: Marangozluk işleriyle uğraşan Aleviler.

Tarla Faresi: Tarlada çok çalışan, tarlanın altını üstüne getiren kişi.

Tekne: Hamur leğeni.

Tıpırtı: Ayak sesi.

Tokucak: Çamaşır yıkarken kullanılan tahta.

Tosbağa: Kaplumbağa yavrusu.

Töymeken: Semizotu.

Ü

Üllek: Bezeyi büyütüp yufka haline getirmek.

Ünnemek: Seslenmek.

Ürekli olmak: Yapılan bir işin bereketli olması.

Y

Yaba: Dirgen.

Yağlık: Yazma.

Yakı: Ezilmiş otlarla yapılan ilaç.

Yemiş: İncir.

Yüklü: Hamile.

Yüklük: Yorganların, Yastıkların vb. konulduğu dolap.

KAYNAKÇA

ACIPAYAMLI, Orhan, *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1961.

ALBAYRAK, Nurettin, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, L&M Yayınları, İstanbul, 2004.

ALTINKAYNAK, Erdoğan, *Anlatım Esasına Dayalı Metinler ve Din*, Ardahan Üniversitesi Yayınları (ARÜ-YAY), No: 6, Ankara, 2015.

—————, *Pınarbaşı-Sarız-Tomarza Avşar Ağıtları*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ, 1997.

ALTUN, Işıl, *Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya, 2003.

ARTUN, Erman, *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nazmı*, Karahan Kitabevi, Adana, 2012.

—————, *Halk Kültürü Araştırmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2008.

—————, *Türk Halk Bilimi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

ASLAN, Ahmet Ali, *Ataların İzi İle* Berikan Yayınevi, Ankara, 2004.

—————, *Kızılderili ve Türk Şamanizmi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011.

—————, *Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar*, C. 1, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

—————, “Türk Kültüründe ‘Nar’ Sembolünün Yeri ve Şeki Han Sarayı’ndaki ‘Narlı Oda’nın Düşündürdükleri”, *Uluslar arası Seyyid Yahya Şirvani ve Halvetilik Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (24-26 Kasım 2013 Bakü), Eskişehir, 2015.

AYDIN, Ayhan, Melih Duygulu, “Bir Çingene İçin Müzikten Hoşlanmak ve ‘X’ Müziği Sevmek Anlamsızdır. Çünkü O Müziği Yaşar”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Sayı: 17, 1999.

AYKUT, Müzeyyen, *The Role of Manavgat Folk Tales For Teaching English Haciveyiszade Mah. Ahmet Hashas Elementary School*, Selçuk

Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011.

BACHELARD, Gaston, (Çev. Aykut Derman) *Mekânın Poetikası*, Kesit
Yayıncılık, İstanbul, 1996.

BAĞDATLI, Özlem, “Şamanizm ve Dede Korkut Hikâyelerindeki
Şamanizm İzleri”, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 26,
Ekim, 2014.

BORATAV, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Bilgesu
Yayımları, Ankara, 2014.

—————, *Türk Mitolojisi Oğuzların-Anadolu,
Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi*, Bilgesu Yayınları, Ankara,
2012.

CAMPBELL, Joseph, (Çev. Sabri Gürses), *Kahramanın Sonsuz
Yolculuğu*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2010.

ÇALIŞIR, Halil, “Kırşehir’de Halk Hekimliğinin Bugünkü Yeri”, *I.
Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri*, Kültür Bakanlığı
Yayımları, Ankara, 1996.

ÇELTİKÇİ, Orhan, *Yaşar Kalafat’ın Eserlerinde Türk Dünyası Kültür ve
Halk İnançları*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.

ÇETİNKAYA, Nihat, *Kızılbaş Türkler*, Kum Saati Yayınları, İstanbul,
2004

—————, *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk
İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

DUYMAZ, Ali, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, Akçağ Yayınları,
Ankara, 2002.

EKER, Gülin Öğüt, vd. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Milli
Folklor Yayınları, Ankara, 2003.

ŞÜKRÜ ELÇİN *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara,
2001.

ERDENTUĞ, Nermin, *Sosyal Adet ve Gelenekler*, Kültür Bakanlığı
Yayımları, Ankara, 1977.

MUHARREM ERGİN, *Dede Korkut Kitabı I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004.

ERGUN, Pervin, *Türk Kültüründe Ağaç*, Atatürk Kültür Kurumu Yayınları, Ankara, 2004.

EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatname (Hatay, Suriye, Lübnan, Filistin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982.

EYÜPOĞLU, İsmet Zeki, *Anadolu Halk İnançları*, Derin Yayınları, İstanbul, 2007.

GÜLER, Ali, *Kızıl Oğuzlar*, Gök İletişim Yayınları, Ankara, 2001.

GÜNAY, Umay, “Masal” *Türk Dünyası El Kitabı*, C. 3, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992.

GÜRSEL, Leyla, “Masal Tekerlemeleri”, *Yeni Dergi*, Sayı:23, 1966.

GÜZEL, Abdurrahman, “Tekke Şiiri”, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III. LVII*, 1989.

İNAN, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1986.

İslam Ansiklopedisi. C. 1, MEB Yayınları, İstanbul, 1950.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006.

KALAFAT, Yaşar, *Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları II*, Berikan Yayınları, Ankara, 2007.

————— , *Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları V-VI*, Berikan Yayınları, Ankara, 2006.

————— , *Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları IX-X*, Berikan Yayınları, Ankara, 2006.

————— , *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011.

KALEMCİ, Fatma, “Sivas’ın İmranlı İlçesinde Sülale Adları ve Lakaplar”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Kültür Bakanlığı/1858 Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Müdürlüğü Yayınları/235 Süreli Yayınlar Dizisi/32, Ankara, 1996.

Karaca, Behset, "Dünden Bugüne Manavgat", *Dünden Bugüne Antalya*, TC Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, C. I, Antalya, 2010.

KARADAĞ, Metin, *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*, Karşı Yayınları, Ankara, 1995.

KARADAĞ, Nurhan, *Köy Seyirlik Oyunları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1978.

KAŞGARLI MAHMUD, (Aktaran: Fuat Bozkurt), *Divanü Lügat-it Türk*, Eğitim Kitabevi Yayınları, Konya, 2012.

KATANOV, N.F. (Çev. Attila Balcı), *Türk Kabileleri Arasında*, Kömen Yayınları, Konya, 2004.

KAYA, Azat, "Balıkesir'de Köy Hayrı Geleneği", *I. Türk Halk Kültürü, Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

KAYA, Doğan, *Türk Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

—————, *Anonim Halk Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

KÖK, Şaban, "Acıpayam'dan Derlenen Atasözleri", *Türk Halk Kültürü'nden Derlemeler*, Kültür Bakanlığı/1858, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları/235, Süreli Yayınlar Dizisi/32, 1996.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, *Edebiyat Araştırmaları 2*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

KUT, Günay, "Türklerde Yemek Kültürü", *Türkler*, C. 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

OĞUZ, M. Öcal, *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

OĞUZ, M. Öcal, vd. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2014.

OY, Aydın, Atasözü, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.4, TDV Yayınları, İstanbul, 1991.

ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.

—————, *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003.

ÖRNEK, Sedat Veyis, *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.

ÖZDEMİR, Nebi, *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

PROPP, Vladimir, (Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat), *Masalın Biçimbilimi*, BFS Yayınları, İstanbul, 1985.

RAYMAN, Hayrettin, “Yozgat Yöresinde Söylenen Halk Türküleri”, *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

ROUX, Jean-Paul, (Çev. Aykut Kazancıgil), *Altay Türklerinde Ölüm*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999.

—————, *Orta Asya’da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*, İstanbul, 2005.

SAKAOĞLU, Saim, *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980.

—————, *Gümüshane ve Bayburt Masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

—————, *101 Anadolu Efsanesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013.

SAKAOĞLU, Saim ve Ali Duymaz, *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2013.

SEVİNDİK, Hüseyin, “Akçaören ve Yeşilöz (Nevşehir) Köylerindeki Doğum Geleneğinin Halkbilimsel Açısından İncelenmesi”, *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

ŞİMŞEK, Ali, *Manavgat Halk Mutfağı*, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta, 2012.

TANERİ, Aydın, *Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı*, Bilge Yayınları, Konya, 1977.

TAŞ, İsmail, *Türk Düşüncesinde Kozmogoni- Kozmoloji*, Kömen Yayınları, Konya, 2002.

TEZCAN, Mahmut, *Türk Ailesi Antropolojisi*, İmge Yayınları, Ankara, 2000.

TÜRKDOĞAN, Orhan, *Alevi Bektaşî Kimliği*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2004.

—————, *Türkiye’de Köy Sosyolojisinin Temelleri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1970.

ÜNAL, Tahsin, *Karamanoğulları Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara, 2001.

ÜSTÜNOVA, Kerime, ‘‘Giresun’da Yaşatılan Sacayağından Geçme Geleneğinde ‘‘Sacayağı ve Üç ne Anlatıyor’’, *Bilig*, Sayı: 52, Kış, 2010.

YAKICI, Ali, *Halk Şiirinde Türkü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

YARDIMCI, Mehmet, *Başlangıçtan Günümüze Halk Şiiri- Âşık Şiiri- Tekke Şiiri*, Başkent Matbaası, Ankara, 1998.

YILDIRIM, Dursun, *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

YILDIZ, Ali, *Manavgat Tarihi*, Manavgat Ticaret ve Sanayi Odası Tarafından Yayınlanmıştır, Antalya, 2010.

YOLOĞU, Güllü, (Çev. Aljira Topalova), *Türklerin Aile Merasimleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

ZİYA GÖKALP, *Türkçülüğün Esasları*, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2006.

—————, *Türk Töresi*, Toker Yayınları, İstanbul, 1992.

Tr.wikipediaorg, *Manav Sözcüğü*, 02.11.2012, 14.00

<http://.manavgat.gov.tr/manavgattarihi.org>, *Manavgat Tarihi*, 15.12.2013, 13.06

<http://www.antalyakulturturizm.gov.tr>, *Manavgat İdari Haritası*, 17.07.2015, 12.57

KAYNAK ŞAHIS LİSTESİ

1. Ali Güzel, 57 yaşında, Ortaokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Denizyaka Köyü 17.Ekim.2013

2. Arife Erkin, 22 yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Çakış Köyü, 15.Ekim.2013
3. Ayşe Atik, 25 yaşında, Üniversite Mezunu, Memur, Manavgat Bereket Köyü, 03.Kasım.2012
4. Celal Acar, 49 yaşında, Ortaokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Çolaklı Beldesi, 25.12.2015
5. Döndü Güzel, 67 yaşında, İlkokul Terk, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 01.Ağustos.2014
6. Durdu Güler, 71 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Taşağıl Beldesi (Kaymaz Mahallesi), 10.Ağustos.2014
7. Emine Acur, 49 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Bereket Köyü, 04.Ekim.2015
8. Eyüp Tutkaç, 51 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Büklüce Köyü, 20.Eylül.2015
9. Fazilet Yıldız, 27 yaşında, Üniversite Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 20.Aralık.2013
10. Gülgün Güzel, 46 yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 18.Kasım.2013
11. Halil Atik, 59 yaşında, ilkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Merkez, 25. Kasım.2013
12. Hasan Şık, 67 Yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Denizyaka Köyü, 17.Ekim.2013
13. Hatice Güzel, 64 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Denizyaka Köyü, 01.Mayıs.2015
14. Hüseyin Tatlı, 59 yaşında, Lise Mezunu, Çiftçi, Manavgat Merkez, 27.Aralık.2015
15. Mehmet Bala, 57 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Taşağıl Beldesi, 14.Eylül.2015
16. Mehmet Bilen, 73 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Sarılar Köyü, 16.Ekim.2013
17. Mehmet Eren, 75 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Denizyaka Köyü, 17.Ekim.2013

18. Mustafa Aykut, 40 yaşında, Ortaokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Gündoğdu Beldesi, 08.Ağustos.2014
19. Nurettin Erkin, 63 yaşında, ilkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Çakış Köyü, 24.12.2015
20. Selimiye Batur, 73 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 03.Ağustos.2014
21. Süleyman Aydın, 75 yaşında, Ortaokul Mezunu, Memur Emeklisi, Manavgat Denizyaka Köyü, 14.Aralık.2013
22. Şerife Atik, 51 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Bereket Köyü, 27.Kasım.2013
23. Şerife Yıldız, 30 yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 07.Ekim.2015
24. Teslime Çetin, 52 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Manavgat Denizyaka Köyü, 13.Ağustos.2014
25. Ümmühan Okudan, 49 yaşında, Ortaokul Mezunu, Ev Hanımı, Manavgat Merkez, 22.Temmuz.2014

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı -Soyadı : Safiye Taştan

Doğum Yeri ve Tarihi : Manavgat, 21.12.1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi :Ardahan Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller :İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı (2010 tarihinde başlangıç ve halen devam etmekte)

İletişim

E-Posta Adresi :guzel0007sfy@hotmail.com

Tarih :20.11.2015